Ehliman AHUNDOV
Tehmasib FERZELİYEV - İsrafil ABBASOV

AZERBAYCAN ÂŞIKLARI VE EL ŞAİRLERİ

BİRİNCİ CİLT

Hazırlayanlar
Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Dr. Ali Berat ALPTEKİN - Esma ŞİMŞEK

Halk Kültürü

Ehliman AHUNDOV
Tehmasib FERZALİYEV - İsrafil ABBASOV

AZERBAYCAN AŞIKLARI
ve
EL ŞAİRLERİ

BİRİNCİ CİLT

Hazırlayanlar :
Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Dr. Ali Berat ALPTEKİN - Esma ŞİMŞEK

Halk Kültürü

İstanbul
1985

Halk Kültürü Yayınları : 1
Âşık Edebiyatı Dizisi : 1

Bu antolojinin orijinalinin künyesi şöyledir :

Azerbaycan Aşıgları ve El Şairler I, Baku 1983, 375 s.

Ehliman Ahundov'un derlediği malzemenin bir bölümü, ölümünden sonra Tehmasib Fevzeliyev ve İsrafil Abbasov tarafından birinci cilt olarak hazırlanmıştır.

Halk Kültürü Yayınları

P.K. 147
Sirkeci - İSTANBUL
Tel : 338 90 47

Dizgi : Edebiyat Cephesi Matbaası ve Bahadır Matbaası
Baskı : Gümüş Basımevi/İstanbul - 1985

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER
III_IV

ÖNSÖZ
V_VI

GİRİŞ
VII_VIII

KURBANÎ
Hayatı : 1_2
Şiirleri : 3_20

TUFARGANLI ÂŞIK ABBAS
Hayatı : 21_23
Şiirleri : 24_40

SARI ÂŞIK
Hayatı : 41_42
Şiirleri : 43_45

HASTA KASIM
Hayatı : 46_47
Şiirleri : 48_60

KARACAOĞLAN
Hayatı : 61_62
Şiirleri : 63_65

ÂŞIK VALEH
Hayatı : 66_67
Şiirleri : 68_75

HAN ÇOBAN
Hayatı : 76
Şiirleri : 77

DELLEK MURAD
Hayatı : 78
Şiirleri : 79_80

VARHIYANLI ÂŞIK MEHEMMED
Hayatı : 81_82
Şiirleri : 83_96

YAHYA BEY DİLGEM
Hayatı : 97
Şiirleri : 98_103

ŞAİR MEMMED HÜSEYİN
Hayatı : 104
Şiirleri : 105_106

MEŞKİNLİ MEHEMMED
Hayatı : 107
Şiirleri : 108

MÜCRÜM KERİM
Hayatı : 109_110
Şiirleri : 111_117

ÂŞIK PERİ
Hayatı : 118
Şiirleri : 119_121

MİRZECAN MEDẸDOV
Hayatı : 122_123
Şiirleri : 124_127

MEHEMMED BEY ÂŞIK
Hayatı : 128
Şiirleri : 129_134

ZABİT
Hayatı : 135_136
Şiirleri : 137_142

MELİKBALLI KURBAN
Hayatı : 143
Şiirleri : 144_149

ÂŞIK ALİ
Hayatı : 150
Şiirleri : 151_155

ŞEMKİRLİ ÂŞIK HÜSEYİN
Hayatı : 156_157
Şiirleri : 158_171

ÂŞIK MUSA
Hayatı : 172
Şiirleri : 173_178

BAĞBAN MEHEMMED
Hayatı : 179
Şiirleri : 180_181

DOLLU MUSTAFA
Hayatı : 182
Şiirleri : 183_187

SÖZLÜK
189_205

BİBLİYOGRAFYA
206

DOĞRU-YANLIŞ CETVELİ
206_208

ÖNSÖZ

Bugün, millî sınırlarımızın dışında, milyonlarca soydaşımızın yaşadığı geniş bir coğrafya vardır. Bu soydaşlarımız kendilerine göre bir edebiyat dünyası yaratmışlar; şiiriyle, hikâyesiyle, romaniyle, tiyatrosuyle seslerini duyurabilmişlerdir. Bu sesler, bazen Anadolu semalarına kadar gelebilmektedir. Bir Heyder Baba'yı, bir Cengiz Aytmatov'u, bir Cengiz Dağcı'yı, yıllardan beri, Anadolu Türkü olarak Halil Karabulut'un, Tarık Buğra'nın, Kemâl Tahir'in yanında görmenin sevincini yaşıyoruz.

Edebiyat üzerine araştırma yapanlar, daha çok modern türlere eğilmekte, an'anevî edebiyatımızın ürünlerine pek az yer vermektedirler. Basılı bir romanı değerlendirmek, sahaya çıkıp an'anevî edebiyatın ürünlerini derleyip değerlendirmeye göre daha kolay ve daha geçer akçe olduğu için, edebiyatımızın bu dalı adeta öksüz bırakılmıştır. Bir Reyhanî, bir Taşlıova, bir Çobanoğlu, bir Karabulut hakkında küçük bir kitap bile ortaya konulmamış olması bunun acı bir örneğidir. Ama ortaya konulmuş yüzlerce Karacaoğlan şiirini yeniden neşretmenin kolaylığını da pek çok kişi paylaşıvermektedir.

Anadolu sahasında ilk örneklerini 16. yüzyılın başlarında gördüğümüz âşık edebiyatımızın, Azeri sahasında da aynı devrede canlanmaya başladığına şahit oluyoruz. Âşık Kurbanî, o devrenin sesini günümüze kadar ulaştırabilen başlıca simasıdır. Biz, Anadolu ile birlikte bu an'aneyi en iyi şekilde yaşatan Azerbaycan bölgesine çok şeyler borçluyuz. Tıpkı, Garip'te, Köroğlu'da, Kerem'de olduğu gibi, Kurbanî'nin, Hasta Kasım'ın, Tufarganlı Abbas'ın hayatları etrafında teşekkül ettirilen hikâyeler, onların unutulmamasını sağladığı gibi, Anadolu'yu bir bakıma takviye etmiş, an'aneyi çok geniş bir bölgede yaşatmayı başarmıştır.

Yıllardan beri, âşık edebiyatını okuttuğumuz talebelerimiz, bize coğrafyayı niçin daha geniş tutmadığımızı sorarlardı. Bir-iki şiirinden başka hakkında hiç bir bilgimizin olmadığı üçüncü derecede başarılı bir âşığın yanında, sahasının ilk örneklerini vermiş olan bir Kurbanî'yi, bir Tufarganlı Abbas'ı niçin okutmuyorduk? Son yüzyılın başlarına gelince biraz Âşık Şenlik diyor, orada kalıyorduk. Ya Hasta Kasım, ya Elesker; niçin onları okutmuyorduk?

Elimizde, Türk alfabesi ile hazırlanmış kaynaklar hemen hemen hiç yoktu. Metinler ise, hiçbir antoloji hazırlanmadığı için yok denecek kadar azdı. Merhum M. Fuad Köprülü, merhum Ahmet Caferoğlu, M. Fahrettin Kırzıoğlu, Haver Aslan, Nizamettin Onk, Ali Yavuz Akpınar, Zeynelabidin Makas vs. bu sahayı bize tanıtmaya ve sevdirmeye çalışan birkaç gönüllü idi. Son yıllarda bazı monografilerin de hazırlanmasıyle sahayı az çok tanıyacak hale gelmiştik. Fakülte Kütüphanemize bağışlanan kiril harfli Türkçe kitaplar, Azerbaycan sahası Türk saz şiirinin kapısını bizlere olanca gücüyle açıvermişti.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, üniversitelerimizin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Türk Halk Edebiyatı dersleri verilirken Âşık Edebiyatı bahsinde ekseriyetle Anadolu sahasının dışına çıkılamamaktadır. Anadolu Türklüğünün dışı ise, program, zaman, kaynak gibi engeller yüzünden ihmal edilmektedir. Oysa âşıklık an'anesinin en canlı olduğu bölge Doğu Anadolu ve Azerbaycan'dır. Doğu Anadolu âşıklarının şiirlerinin toplanması Anadolu'daki araştırıcılara düşerken, Azeri sahasında da o bölgenin ilim adamları bu işi üzerlerine almaktadırlar. Ne yazık ki, gerek bazı siyasî sebeplerden, gerekse Türk araştırıcılarının dış Türklere açılamaması yüzünden bugüne kadar o sahadaki eserler alfabemize aktarılamamıştır. İşte biz bu düşünceden hareket ederek *Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I* isimli kitabı Kiril harflerinden Anadolu Türklüğünün kullandığı alfabeye çevirdik. Kitabın aslı «müqeddime», âşıkların hayat hikâyeleri, metinler ve istifade edilen kaynaklardan ibarettir.

Kitabı ele alırken bazı küçük değişikliklerin dışında tamamiyle aslına bağlı kalmaya çalıştık. Eserin aslında bazı kelimelerin izahı sayfaların altında yapılmışken biz bunları da, diğer kelimelerle birlikte lügatçeye almayı uygun gördük. Âşıkların hayat hikâyelerini başta Paşa Efendiyev'in, *Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı* adlı eseri olmak üzere, çeşitli kaynaklardan aldığımız bilgilerle zenginleştirmeye çalıştık. Ayrıca gazel, muhammes gibi bazı şekillerin örneklerini azalttık. Eserin aslında yer almayan şiir şekilleriyle ilgili bilgiler de tarafımızdan ilâve edilmiştir.

Giriş bölümünde ise kitaba bağlı kalınmış, fakat zaman zaman başka kaynaklardan aldığımız bilgilerin de bu bölüme ilâve edilmesi ihmal edilmemiştir. Köprülü'den aktarılan bölümlerin Türkiye Türkçesindeki orijinallerinden alınması uygun görülmüştür. Ancak eserin aslı, faydalanılan kaynakları sadece iki yerde zikretmiştir; biz ise zikredilmeyen bölümler ile bizim faydalandığımız kaynakları da ilâveyi uygun bulduk.

Metinler kısmında önce her âşığın hayat hikâyesi Türkiye Türkçesiyle, şiirlerinden örnekler ise kendi ağız hususiyetleri korunarak verilmiştir. Metinler verilirken matbaa imkânları gözönüne alınmış, bu sebepten transkripsiyonlu olarak verilememiştir.

Daha sonraki bölümde ise antolojinin hazırlanmasında istifade edilen eserlerin bibliyografyası verilmiştir.

Eserin ortaya konulmasında karşılaşılan bazı güçlüklerin hallinde yer yer zevkle yardımlarına müracaat ettiğimiz bölümümüz öğretim üyelerinden Doç. Dr. Kemâl Yavuz'a ve Yrd. Doç. Dr. Efrasiyap Gemalmaz'a teşekkürlerimiz tabiîdir. Eserin basımı güçlüğünü üzerine alarak bizlerin çalışmalarına hız kazandıran arkadaşımız M. Sabri Koz'a da ne kadar teşekkür etsek azdır.

Erzurum, 17 Mayıs 1984 — Doç. Dr. Saim Sakaoğlu

GİRİŞ

Âşık Edebiyatı an'anesi Azerbaycan halk edebiyatının en zengin kolunu teşkil eder. Bu an'ane eski olduğu kadar geniş bir sahaya da yayılmıştır. İlk numunelerini halkın bedii düşüncesi şekilendirmiş olup yıllarca halkla yanyana olmuştur.

Kaynağını ozanlık an'anesinden alan ve bu mirastan beslenen âşık, günümüzde de büyük bir heyecanla süslediği hayatımızın güzelliklerini kopuz dünyasının yadigarı, telli sazın dili ile terennüm eden bir sanatkâr olarak faaliyet göstermektedir. Bu faaliyet çerçevesinin ozanla birleştirdiği âşık şüphe yok ki, kendi geçmişini yine selefi olan ozana borçludur.

Ozan gibi âşık da, halkın sözcüsü olmuştur. Azerbaycan halkı arasında mühim bir yeri olan ozanlar Oğuzların eski şairidir. Ozanlar, şairlik yanında sihirbazlık, rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik ve buna benzer işleri de üzerlerine almışlardı. Ozanlar, en eski devirlerden bu yana kopuzları eşliğinde, çalıp söylemişler ve bize birçok miras bırakarak dünyadan göçmüşlerdir. Ancak bugün bu mirasın çok az bir kısmı elimizdedir. Bu eski şairlere, Altay Türkleri *Kam*, Tunguzlar *Şaman*, Moğol ve Buryetler *Bo* veya *Bukue*, Yakutlar *Oyun*, Samoitler *Tadıben*, Fin-Uğurlar *Tıotoejoe* (bakıcı), Kırgızlar ise *Bahsı*, *Bahşı* adını vermişlerdir.

Eski Türk'lerin, Hun, Köktürk ve Uygurların efsane ve destanlarının (Alp Er Tonga, Oğuz Kağan, Bozkurt, Türeyiş, Göç vs.) yayılıp bize kadar ulaşmasında ozanların büyük rolü olmuştur. Yine ozanlar halkın dünya görüşünün temsilcileri olmuşlardır. Bunların dışında ozanlar muhtelif merasimlerin icrasında, bilhassa, *sığır*, *av* (sığır, öküz avı, Oğuzların esas merasimlerinden olmuş ve bu ilk devirlerde ziyafet şeklinde geçmiştir), *şölen*, *kurban*, *yug* ve *matem* ayinlerine katılmışlar ve yönetmişlerdir.

Çeşitli kaynaklardan öğrendiğimize göre *Atilla ordusunda* ve sarayında da ozanlar vardır. 5. yüzyıldan 15. yüzyıl Selçuklularına kadar da muhtelif şekillerde ozanların saraylarda olduğunu bilmekteyiz. Saray ve ordudaki ozanların birinci vazifesi saraydaki toplantı ve şenliklere katılmaktır; ordudaki vazifesi ise askerlerin morallerini düzeltmek, kahramanlık şiirleri söylemektir. Zaten bütün eski Türk devletlerinin saraylarında, ordusunda ozan-şairler ve musikişinaslar vardır.

Yine Atilla'nın şerefine verilen ziyafet sofrasının şu tasviri dikkat çekicidir: «Akşama doğru meş'aleler yanınca, ziyafetin verildiği ipekten yapılmış muh-

teşem çadıra iki şairin girdiği görüldü. Bunlar Atilla'nın önünde, Hun lisaniyle kendi tanzim ettikleri şiirleri okudular; bu şiirler Atillanın kahramanlıklarına, zaferlerine aitti. Orada bulunanlar bu şiirlerin tesiri ile vecd ü heyecana geldiler; gözler parlıyor, çehreler korkunç bir hal alıyordu. Bir çokları ağlıyorlardı; genç-ler arzu ve ihtiras, ihtiyarlar da elem ve teessür yaşları döküyorlardı.» (1).

Yine Atilla'nın ölüm merasiminde de şairler mühim bir yer tutmaktadırlar. Bu merasimler şu gerçeği ortaya çıkarıyor: «...düdüklerin, davulların nağmeleri ile birlikte olarak söylenen bu destanî şiirleri tertip eden şairler, hiç şüphesiz daha sonraki saz şairlerinin dedesidir.» (2).

Yine bu ozanların 7. yüzyılda İran ordularına karşı savaşan Alp Er Tonga'nın ölümü üzerine söyledikleri sagu (ağıt), 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafın-dan yazıya geçirilmiştir. Divânü Lügat-it Türk'teki bu parça Türk halk şiirinin ilk numunesi olması bakımından da mühimdir.

Alp Er Tunga öldi mü,
İsiz ajun kaldı mu,
Ödlek öçin aldi mu,
Emdi yürek yırtılur.

Günümüze kadar ozan hakkında çeşitli araştırmalar yapılmış, değişik fikir ve yorumlar ileri sürülmüştür. Bu araştırmalar neticesinde diyebiliriz ki:

1. Ozan kelimesi Oğuzların halk şairi - musikişinası mânâsında çok eskiden beri kullanılan bir kelimedir. Kelimenin, eskiden beri muhtelif Oğuz şubeleri ara-sında bulunması, daha Oğuzların Seyhun kıyılarında oturdukları zamanlarda, yani Büyük Selçuklu Devletinin kuruluşundan evvel kullanıldığına delildir.

2. Bu kelime muhtelif Oğuz sahalarında eskiden beri yaşamış ve belki Azeri sahasında 14. yüzyılda ozanların kullandıkları kopuza da bu isim verilmiş, böy-lece bir de «ozancı» kelimesi meydana çıkmıştır.

3. 15. yüzyıldan sonra bu ozan kelimesi yerine Azeri ve Anadolu sahalarında *Âşık;* Türkmen sahasında da *Baksı* kelimeleri yer almıştır.

4. Anadolu ve Azerbaycan Oğuzları arasında bu eski mânâsı unutulduktan sonra, ozan kelimesi «çok söyliyen,» «herze söyliyen» mânâlarında şu son zaman-lara kadar, gerek edebî dilde, gerek halk dilinde devam etmiştir. Anadolu'nun bazı yerlerinde çalgıcı çingenelere de bu isim verilmektedir.

5. Başka Türk şubeleri arasında bu kelime kullanılmamıştır. Çağatay mü-elliflerinin bu kelimeyi Horasan Türkmenlerinden, yahut Azeri sahasında yazıl-mış eserlerden öğrendikleri anlaşılıyor (3).

Azerbaycan bölgesinde âşıklara «varsag», «dede», «agsaggal», «ozan», gibi isimler verilmiştir. Prof. M. Seyidov, âşığa 6-7. yüzyıllarda «varsag» denildiği ka-naatindedir. 8-14. yüzyıllar arasında ise âşığa zaman zaman «ozan» denilmiştir. Dede Korkut Hikâyelerinde ozanların tipik karakterini bulabilmekteyiz. Ozanlar ellerinde kopuzlarıyle dolaşmakta, çalmakta ve söylemektedirler.

(1) M. Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları,* Ankara 1966, 157-158.
(2) *Age,* 158.
(3) *Age,* 143-144.

Gızım gızım gız ana,
Gızımı verrem ozana,
Ozan ahça gazana,
Gızım geye bezene.

Evime ozan gelibdi,
Pereni pozan gelibdi,
Gündüz olan işleri,
Gece yazan gelibdi.

«Dede» ise ozanlığın yanında müşkil işleri halleden, akıldane, obanın ak sakallı yaşlı bir kimsesidir. Dede'nin tipik numunesi olarak da Dede Korkut'u görmekteyiz.

«Yanşag» kelimesi önceleri «âşık», daha sonra da, «çok danışan» mânâlarında kullanılmıştır. Bu terimle ilgili olarak Azerbaycan'da yer, köy adları da vardır. Bilhassa Kelbecer vilayetinde «Yanşag» köyü halkının büyük çoğunluğunun âşıklıkla iştigal etmesi ve belki de buna bağlı olarak köyün «yanşag» ismi ile anılması gözden kaçmamaktadır (4).

Yukarıda ozanlık sanatının pirinin «Dede Korkut» olduğunu söylemiştik. Kerem ile Aslı Hikâyesinin *Dede Kerem*'i, 16. yüzyılın *Dede Yadigâr*'ı, 17. yüzyılın *Turab Dede*'si, 18. yüzyılın *Dede Kasım*'ı ile bugün isimleri ve eserleri bize ulaşamayan yüzlerce kopuz ve saz ustaları ozanlık sanatının takipçileri olmuşlardır.

Yüzyıllar boyunca çalıp söyleyen bu sanatkârlar hiç şüphesiz Türk şiirinin millî vezni olan hece veznini kullanmışlardır. Halk şiirinin millî vezni ile yazılmış ilk şiirler ise *Ahmet Yesevi* ve *Yunus Emre*'ye aittir.

On sekkiz min âlemde,
Heyran bolgan aşıglar,
Tapmag me'şug surağın,
Sorsan bolgan aşıglar.

dörtlüğü ile başlayan şiir Ahmet Yesevi'nindir. Yine ilk ve son dörtlükleri aşağıda verilmiş olan şiir ise Yunus Emre'ye ait olup her ikisi de dikkatimizi çekmektedir.

Yar üreyim yar,
Gör ki neler var,
Bu halg içinde,
Bize güler var.

✱

Yunis sen bundan,
Meydan isteme,
Meydan içinde,
Merdaneler var (5).

Elbette, 12-14. yüzyıllarda yaşayan şairlerin eserlerini halk şiirinin ilk numuneleri olarak kabul etsek de, onları âşık edebiyatından ayrı kabul etmemiz mümkün değildir. Bu şairlerin şiirlerini âşık şiirinden, âşık sanatından, an'anesinden ayrı tutamayız.

---

(4) *Age*, 140-141; Paşa Efendiyev, *Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı*, Bakü 1981, 175.
Her iki kaynakta da numune olarak verilen manilerin hece sayılarının oldukça farklı olduğu gözden kaçmamaktadır. (hazırlayanların notu).

(5) Bu şiirin dörtlüklerden kurulduğu fikrine katılamıyoruz. (Hazırlayanların notu).

«Âşık» kelimesi, hem «ozan», «varsag», «dede» kelimelerinin ifade ettiği mânâ ve menşe ile olan münasebeti sebebiyle, hem de sanatkârın taşıdığı mahlası itibariyle dikkati çekmektedir. Araştırıcılar bu sahada da değişik yorumlarda bulunmuşlardır. Âşık kelimesinin ilk kullanılışı, bazı araştırıcılara göre 13. yüzyıl; bazılarına göre ise 15-17. yüzyıllar arasıdır. 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın birinci yarısında yaşayan Yunus Emre'nin tesirinde kalarak şiir yazan *Ali Âşık Paşa,* adında âşık kelimesini kullanan ilk şairdir. 15 ve 16. yüzyıllarda *Ahmed, Çelebi* ve *İbrahim* gibi halk şiiri sahasında eser verenler, adlarının yanında âşık kelimesini de kullanmışlardır.

Halk edebiyatının ilk numunelerinden sayılan, bu mirası koruyan, yaşatan ve gerçek mânâda âşık olanlar âşıklık mesleğini tesadüfî olarak seçmemişlerdir. Onlar, daha çok, kabiliyetleri ile dikkati çekmişlerdir. Şiirleri ise uzun müddet dilden dile, ağızdan ağıza, nesilden nesile, söylene söylene günümüze kadar gelmiştir.

Çıraklıktan ustalığa yükselen her âşık bir yüksek okul bitirmiş gibidir. Âşığın ustalığa nasıl yükseldiği ve diğer hatıraları âşığın şiirlerinde bulunabilir. Bu hikâyeleri araştırıcıların eserlerinin dışında el yazmalarında, cönklerde, halk edebiyatı araştırıcılarının derledikleri metinlerde yine görmemiz imkân dahilindedir.

Kurbanî, Tufarganlı Abbas, Hasta Kasım gibi âşıklar, «şifahi» edebiyatın bilhassa âşık edebiyatının tesiri ile yazıp söylemişlerdir. Yine bu âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri günümüze kadar gelmiştir.

Kurbani «Yetim Kurbanî», «Diril'li Kurbanî», «Yazık Kurbanî»; Tufarganlı Abbas «Adım aşıg Abbas yerim Tufargan», «Aşıg Abbas yana yana» mısralarının dışında «Kul Abbas», «Tufarganlı Abbas», «Şikeste Abbas», «Yazıg Abbas»; Hasta Kasım ise sadece «Gasım», «Heste Gasım» mahlaslarını kullanmışlardır.

Bütün bunlardan sonra netice olarak diyebiliriz ki;

1. Âşıklar daha çok, halk yahut da «el» şairi olmuş, söyledikleri şiirler ise âşık şiirinin bütün hususiyetlerini bünyesinde taşımıştır.

2. Âşıkların tesiri oldukça fazla olmuştur; onların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri bu fikri daha da kuvvetlendirmektedir.

16. yüzyılda *Lele* ve *Babe,* 17–18. yüzyıllarda *Sarı Âşık* ve *Ezizi* mani türünde yazdıkları şiirleri ile şöhret kazanmışlardır.

Âşık ve saz şairi kelimelerinin aynı mânâyı taşımalarına karşılık kalem şuarasının (belli bir tahsil görmüş olup, hem hece, hem de aruzla şiir yazan ancak saz çalmasını bilmeyen şairlerdir) sadece kalem şairi olduğu, halk sairi deyiminin ise daha geniş bir mânâ taşıdığı bilinmektedir. Esasında, âşıkla, kalem şuarasının esasta birleştiği hususunda görüşler de ortaya atılmıştır. Âşık edebiyatı, bir başka ifadeyle saz şiiri, divan şiiri ile anonim halk şiiri arasındaki bir yerdedir. Konu ayırımı daha çok araştırmaları kolaylaştırmak için yapılmıştır.

Âşıkların (saz şairlerinin) hususiyetlerini şöyle sıralayabiliriz :

a) Umumiyetle okuma yazmaları yoktur.
b) Şiirlerini saz eşliğinde terennüm ederler.
c) Şiirlerini irticalen söylerler.

ç) Şiirlerini umumiyetle hece ölçüsüne bağlı kalarak söylerler.
d) Bir yandan anonim halk edebiyatına, bir yandan da divan edebiyatına açıktırlar.
e) Şairlerine, âşık, ozan vs. denilir.

Âşık tarzı şiirin kökü çok eskilere dayansa da onun Azerbaycan'daki ilk temsilcisi Kurbanî'dir. Gerek *Kurbanî*, gerekse onun takipçileri olan *Tufarganlı Abbas, Hastı Kasım, Âşık Valeh, Dellek Murad* klasik şiire vakıftırlar. Bunlar şiirlerinde dinî kaidelerin ve muhtelif tarikatlerin görüşlerinin tesiri altında kalmışlardır. Ancak dinî düşünce bu âşıkların esas gayesi olmamıştır. Onlar, atışma, koşma ve tecnisleri ile saz ve söz meclislerinin sevilen simaları olmuşlardır.

«Orta esr» (17-19. yüzyıl) âşık şiirinde *dert, keder, dünyadan* ve *hayattan şikâyet, tabiat, güzellik, aşk* ve *sevginin* terennümü daha çok işlenen konular arasındadır. Bunların dışında şiirlerde, halk ruhu ile halk duygusunun kaynaşmış olduğunu görüyoruz. Yine şiirlerde, *kötü* ve *çirkinin* yerine *asâlet, mertlik, sadâkat* gibi konular işlenmiştir.

16-19. yüzyıllar arasında yaşayan âşıkların çoğu, âşık şiirinin muhtelif şekillerinde meydana getirdikleri yüzlerce lirik şiirlerinin yanında halk hikâyelerinin de musannifleri olarak tanınmışlardır.

Aynı yüzyılda yaşayan Ermeni, Gürcü ve Dağıstan âşıklarının yetişmesinde Azerbaycan Âşık Edebiyatının büyük tesiri vardır. Bu iki zümrenin birbirinden ayrılması mümkün değildir. Azeri Türkçesiyle şiir söyleyen Ermeni aşıkların sayısı 400 kadardır. Bu hususta M. Nalbandyan'ın şu satırları manidardır: «...Ermeni eilesinden oldukları üçün Ermeni adlandırmag mümkündür.» (6).

Azerbaycan âşıklarının tesir sahası oldukça geniştir. Bunların örneklerini yakın doğu ülkelerinde ve Anadolu'da görebiliriz. Onların şiirleri dilden dile dolaşmış, böylece yeni varyantlar ortaya çıkmıştır. Ancak bunun tersi de olmuştur. Meselâ, 17. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de büyük şöhret kazanan Karacaoğlan 1606 (?)-1679/1689(?) Azerbaycan âşıklarının da sevdikleri bir âşık olmuş, şiirleri halk arasında dilden dile dolaşmış, şekilleri değişmiş, böylece yeni varyantlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan Kurbanî, Tufarganlı Abbas, Hasta Kasım, Âşık Ali, Âşık Elesker, vs. gibi âşıklar Türkiye'yi gezmişler, bazıları Anadolu'daki âşıklarla karşılaşma imkânını da elde etmişlerdir. Böylece, onların şiirleri, yüzyılımızda muhtelif gazete ve dergilerde, hatta, son zamanlarda müstakil kitaplar halinde neşrolunma imkânına kavuşmuştur.

Daha evvelki yüzyıllarda da «üstad» diye tarif edilen, eser ortaya koyan âşıkların an'anenin zenginleşmesinde mühim rolleri olmuştur. Hatta «pişekar» ve «ifaçı» adı verilen usta malı çalıp söyleyenler ile, saz çalamayan, mecliste söz söylemeyi beceremeyen halk şairleri de verdikleri eserleriyle bu zenginleşmeye yardımcı olmuşlardır.

Geçen asırda yaşayan âşıklar arasında *Göyceli âşıklar*'ın hususi bir yeri vardır. *Âşık Ali* ile başlayan bu kol *Âşık Elesker*'in şiirleriyle zirveye ulaşmıştır. Zaten bu kolun Azerbaycan Âşık Edebiyatında mühim bir yeri vardır. *Göyçe* âşık edebî muhiti, *Almemmed* (1795-1875, Âşık Elesker'in babası) *Şair Mehmet Hüseyin* (1800-1884), *Âşık Muharrem* (1825-1910), *Âşık Musa, Mirza Beyler* (1837-1919), *Şair Aydın* (1825-1915), *Âşık Aziz, Şair Mehmet* (1853-1937, Âşık Elesker'in küçük-

(6) M. Nalbadyan, *Eserlerinin Tam Külliyeti, I. cild,* Yeravan 1945, 282, (Ermenice).

kardeşi), *Usta Abdullah* (1865-1943), *Beşir* (1867-1934. *Âşık Elesker*'in büyük oğludur), *Şair Abdulazim* (1873-1943) ve bunlar gibi yüzlerce âşık yetiştirmiştir.

Âşıklık geleneğinde, Kelbecer'de *Ağdaban'lı Kurban* ve arkadaşları, geçen yüzyılın sonu ile yüzyılımızın ilk yarısında *Âşık Elesker* geleneğini devam ettirerek Azerbaycan Âşık Edebiyatının gelişmesinde mühim rol oynamışlardır. *Âşık Besti* (1840-1932), *Âşık Şemşir* (1893-1980) bu bölgenin önde gelen âşıklarıdır.

Gerek «Orta esr»lerde, gerek 19-20. yüzyıllarda olsun Güney Azerbaycan'da faaliyet gösteren, halk şairlerinin, âşıkların, saz şairlerinin eserleri Azerbaycan âşıklık an'anesinin esasını teşkil eder. Gittikçe zenginleşerek gelişen bu an'ane Azerbaycan halk şirinin zengin bir kolunu teşkil etmektedir.

Âşık Edebiyatının geliştiği diğer bölgelerde, bilhassa «Gazah-Tovuz» bölgesinde *Çoban Efgan, Heyyat Mirza, Şair Semed, Şair Veli, Bozalganlı Âşık Hüseyin, Elimerdanlı Âşık Necef;* Karabağ'da, *Âşık Peri, Mirzecan Mededov, Mehmet Bey Âşık, Âşık Mahmut;* Şeki'de, *Molla Cuma;* Şirvan'da, *Padarlı Abdullah, Mirza Bilal;* Şemkir'de, *Şemkir'li Âşık Hüseyin, Yahya Bey Dilgem, Karacaemirli Âşık Kasım, Âşık Penah Seyfelli;* Zagatala'da, *Varhiyan'lı Âşık Mehmet;* Derbend'de, *Âşık Recep, Âşık Ahmet;* Abşeron'da, *Âşık Cevat, Âşık Hasan,* Borçalı'da; *Şair Nebi;* gibi şair ve âşıklar halk arasında sevilmiş ve sayılmışlardır. Yine bu âşıkların yardımıyle halk hikâyeciliği an'anesi de devam etmiştir.

19 ve 20. yüzyıllarda yaşayan Azerbaycan âşıklarının şiir mirası mazmun ve muhteva bakımından daha önceki yüzyılların âşıklarının şiirleri kadar zengindir. İçtimaî ve siyasî sebepler, ahlâkî, felsefî, öğretici ve ders verici fikirler, tabiat, tasvirleri, daha da önemlisi, sevginin, güzelliğin terennümü, bu tarihî devrenin âşık şiirinin zengin konularının başlıca kaynakları olmuştur.

19 ve 20. yüzyıllar edebî ve sosyal münasebetlerin arttığı bir dönemdir. Bu devirde âşıkların, halk şairlerinin büyük bir kısmı muhtelif ülkeleri gezip dolaşmışlardır. Geziler neticesinde yeni dostlar ve medeniyetlerle içiçe olan âşıkların dünya görüşleri de değişmiştir. Elimizdeki bilgilerden anladığımıza göre *Şemkir'li Âşık Hüseyin* on yıl Rusya ve diğer Doğu ülkelerini gezmiştir. *Yahya Bey Dilgem, Âşık Ali, Mirza Beyler* ve *Göyçeli Aziz* ise *Rusya, Türkiye* ve *İran*'ı gezmişler, hatta bir müddet bu ülkelerde yaşamışlardır. Âşıklar, gezdikleri ülkelerin içtimaî hayatına çok çabuk intibak etmişler, bazıları ise gittikleri ülkelerin dillerini öğrenmişlerdir.

Âşık Elesker, hemşehrisi *Mirza Bey*'in birkaç dil bildiğini aşağıdaki mısralarda anlatmaktadır :

«Freng, Rusi, Farsi, Türkü, Ereb'i,
Beş dilinen var savadı Beylerin»

19 ve 20. yüzyılların âşık şiirinin mahiyeti hakkında şöyle yaygın bir kanaat vardır. Bu devrin sanatkârları eski şekilleri geliştirip mükemmelleştirmekle birlikte kendileri de yeni hususiyetler taşıyan şiirler düzenleyip sözlü mirasımızı zenginleştirmiş, âşıklık an'anesine yeni bir mânâ, yeni bir ruh getirmişlerdir.

1920'lerde N. Nerimanov'un önderliğinde kurulan «Azerbaycan Öyrenme Cemiyyeti» âşık şiirinin toplanması, neşri ve araştırılması için bir dizi tedbir almıştır. Bu yıllardan itibaren âşıklar üzerinde de rejim tesirini göstermiş, sevgi, ta-

biat ve dinî şiirlerin yerine rejimi öğen şiirler söylenmeye başlanmıştır. Bu devir âşıklarının en dikkat çekici hususiyeti, âşıklar kurultayının ilkinin 5 Mayıs 1928'de toplanması ve problemlerinin tartışılmasıdır. Kurultaya Kazak, Salyan, Borçalı, Gökçe, Bakü ve Ermenistan'dan 150 kadar âşık katılmıştır. Kurultaya, E. Ahundov, C. Ağanlıoğlu gibi bilim adamları da birer teblig sunmuşlardır.

İkinci kurultay 12 Mart 1938 tarihinde toplanır. Bu kurultayda âşık edebiyatı ve âşıklarla ilgili önemli kararlar alınmıştır.

Üçüncü kurultay ise 1961 yılında toplanmıştır. Kurultay'a H. Araslı, M. İbrahimov gibi bilim adamları birer teblig ile katılmışlardır.

Dördüncü âşıklar kurultayının ise 1983 yılında yapılacağını çeşitli kaynaklardan öğrenmiş bulunuyoruz.

Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri, kitabı ilk anda beş cilt halinde düşünülmüştür. Ancak beş cildin tertipçisi folklorcu, Ehliman Ahundov rahatsızlığı sebebiyle bu işi bitirememiştir. Onun tertip ettiği metin ölümünden sonra Azerbaycan Nizami Adına Edebiyyat Enstitüsü'nün müdürlüğü ve halk edebiyatı şubesi ile müşterek çalışması neticesinde yeniden gözden geçirilmiş ve kitabın iki cilt halinde yayınlaması kararlaştırılmıştır.

Her iki cildin metinleri yeniden gözden geçirilirken yazı heyeti, ciltleri yeniden düzenlemiş, eserleri verilen âşıkların çoğu hakkında derli toplu bilgi sunmaya çalışmıştır.

Ehliman Ahundov başkaları tarafından birer şahsiyet olarak tanıtılan *Âşık Garip, Dede Kerem, Tahir Mirza* ve *Köroğlu*'na ait eserleri ve diğer bazı âşıkların şiirlerini derlemesine almamıştır; bu sebeple elimizdeki cildin yazı heyeti de her hangi bir ilâvede bulunmak istememiştir.

İki cilt halinde yayınlanması kesinleşen kitap klasik şiir an'anesine bağlı kalınarak basitten mürekkebe doğru, halk şiirinin tür ve şekilleri gözönüne alınarak dizilmiştir. *Geraylı* (sekizli koşma), *koşma, tecnis, atışma, divani, muhammes, müstezad* gibi şekiller ayrı ayrı başlıklar altında verilmiştir. I. cilt «Orta esr» ve 19. yüzyılın tanınmış âşıklarının şiirlerinden numuneler ihtiva etmektedir.

Şiirlerin başlıkları konulurken, bazı istisnaların dışında redif esasına bağlı kalınmıştır. Bu sebepten zamanla serbest bir başlıkla yayınlanan şiirlerin isimleri de değiştirilmek zorunda kalınmıştır.

Ölçü, kafiye, redif yönünden bazı mısralarda aksaklıklar görülmektedir. Bunların büyük bir çoğunluğu derleyici ve kaynak şahıslara ait kusurlardır. Fakat öyle mısralar vardır ki orada olan hece farkı ilk bakışta göze çarpar. Aslında bu kusur da, saz, beste, musiki, ses ve ahenge bağlı olduğu için tabiî görülmektedir.

Her iki cildin sonuna, metinler neşre hazırlanırken istifade edilen kaynakların bibliyografyası verilmiştir. Yazı heyeti bu matbu kaynakları verilen yeni örneklerle birleştirmiş, böylece yepyeni bir metin ortaya çıkmıştır. Şiirlerin düzeltilmesinde zorluk arzeden ve belki de vaktiyle kullanılıp bugün artık arkaik sayılan söz ve ifadeler olduğu gibi korunmuştur. Tecnislerin açıklanmasında da belli zorluklar görülmüştür. Bazı numunelerin ilk şekilleri bulunamadığından evvelki haline getirmek mümkün olamamıştır.

I. cilt yayına hazırlanırken filoloji asistanları, İmran Babayev, Mürsel Hekimov, Ebul Fazıl Hüseyin ve merhum Süleyman Rüstemov, fikir, teklif ve yardımlarıyle yazı heyetine yakından yardımcı olmuşlardır.

Ciltlere dahil edilen metinlerin okunmasında şiirlerin ayrı ayrı varyantlarının bulunmasında, Gızılgül Babazade ile Telli Memmedova'nın hususi yardımları olmuştur.

Eserin aslında olmamakla beraber, okuyucularımıza bir kolaylık sağlaması amacıyle, kitabımızda yer alan nazım şekilleri hakkında kısa da olsa bazı bilgilerin ilâvesi uygun görülmüştür. Burada yer alan bazı terimler hakkında yurdumuzda ilk neşriyatın tarafımızdan verildiğini de sevinerek belirtmek isteriz:

BAYATI : Sözlü edebiyatın en eski nazım şekillerinden olup Anadolu sahasındaki maninin benzeridir. Tek dörtlükten ibaret olup 7 hecelidir. 1, 2 ve 4. mısralar kendi arasında kafiyeli olup 3. mısraı serbesttir.

GERAYLI : Hece vezninin 8'li ölçüsüyle söylenen koşmadır. Dörtlük sayısı 3-5 arasında değişir. İlk dörtlüğün 1 ve 3. mısraları kendi arasında kafiyeli veya serbest, 2 ve 4. mısraları ise kendi arasında kafiyelidir. Bundan sonraki dörtlüklerin ise ilk üç mısraı kendi arasında, dördüncü mısraı ise birinci dörtlüğün son mısraı ile kafiyelidir.

Geraylıların konusu, aşk, tabiat ve sevgilidir. Duraklar 4+4 veya 5+3'tür. Geraylıların «ciğalı geraylı», «sallama geraylı», «negaratlı geraylı», «geraylı rübai» gibi çeşitleri vardır.

Kurbanî, Tufargan'lı Abbas, Âşık Novruz, Âşık Kerem, Âşık Garip, Hasta Kasım, Âşık Ali, Âşık Elesker, Molla Cüme, Yahya Bey Dilgem, Şemkir'li Âşık Hüseyin, Âşık Mirze, Mikayıl Azablı gibi âşıklar bu türün en güzel örneklerini vermişlerdir.

GIFILBEND : Azeri âşık edebiyatında bizdeki muammaya verilen isimdir.

GOŞMA (Koşma) : Azerbaycan âşık şiirinin en çok kullanılan nazım şeklidir. Geraylıda olduğu gibi 3-5 dörtlük arasında değişir. Mısraların hece sayısı ise 11'dir. Kafiye yapısı geraylıda olduğu gibidir: xaxa (abab), ccca, ddda, Durakları 6+5 veya 4+4+3'tür.

Kurbanî, Âşık Kerem, Âşık Mirza, Âşık Abdullah, Tufargan'lı Âşık Abbas, Köroğlu, Âşık Valeh, Âşık Ali, Şemkirli Âşık Hüseyin, Yahya Bey Dilgem, Molla Cüme, Hüseyin Bozalganlı, Âşık Esed, Âşık Mirza gibi âşıklar bu türün en güzel örneklerini vermişlerdir.

Koşmanın «goşa yarpag goşma», «sallama goşma», «goşma müzteza̧d (ayaglı goşma)» gibi çeşitleri vardır.

DEYİŞME : (atışma) Âşık edebiyatının en yaygın türlerinden biridir. Deyişmede irticaen söyleme çok mühimdir. Bu tür şiirlerde âşığın dünya görüşü, onun sanat gücü, sanattaki başarısı görülür. Âşıklar deyişme anında başka âşıkların şiirlerinden istifade edebilirler.

Âşık edebiyatının tarihi boyunca bu türün örneklerini görmekteyiz. Bu tür imtihanlarda en çok şiir söyleyebilen deyişmenin birincisi sayılır.

DİVANİ : Doğu Anadolu ve Azeri sahasında çok kullanılan bir nazım şeklidir. Hece sayısı 15 olup durakları 8+7'dir. İlk dörtlüğünün üçüncü mısraı serbest, diğerleri ise kendi aralarında kafiyelidir. Diğer dörtlüklerin ise ilk üç mısraı ken-

di arasında, dördüncü mısraı ise birinci dörtlüğün son mısraı ile kafiyelidir. Bazen mısraların sayısı dörtten fazla olabilir. Divanilerde daha çok yarım ve tam kafiye kullanılmıştır. Divanî adlı bir de âşık havası vardır. Divanilerde lirik ve didaktik konular işlenir. Divanilerin, «divani mühemmes», «divani müseddes» gibi çeşitleri vardır.

MÜHEMMES (Muhammes) : Her bendi 5 mısradan meydana gelen nazım şeklidir. Hem divan edebiyatında, hem de halk edebiyatında kullanılan bu şekil, hem aruzla, hem de hece ile yazılır ve söylenir. Hece ile söylenen muhammesler bazen 16 hecelik mısraların ikiye bölünmesi ile 8'er heceli olur. Böylece mısra sayısı da 5 yerine 10 olabilmektedir. Kafiye yapısı, birinci bendin bütün mısraları kendi arasında kafiyeli (aaaaa veya aaaaaaaaaa), bundan sonraki bentlerin ilk dört mısraı kendi arasında, beşinci mısraı ise birinci bendin son mısraı ile kafiyelidir. (bbbba, cccca, dddda)

Aşk, tabiat, güzellik ve günlük hadiseler muhammeslerin konusu teşkil etmektedir.

«orta mühemmes», «mühemmes goşa yarpag», «mühemmes tahmis», «mühemmes Üstadname», «mühemmes tarihi manzume» gibi çeşitleri vardır.

MÜSEDDES : Bentleri altı mısra olan nazım şekline müseddes denir. İlk bent kendi arasında (aaaaaa), diğer bentlerin ise ilk beş mısraı kendi arasında, altıncı mısraı ise birinci bendi ile kafiyelidir (bbbbba, ccccca, ddddda....). Bunun dışında, aaaaaa, bbbbcc, ddddee, ffffgg veya aaaabc, ddddbc, eeeebc; aaaaanlan2, bbbbanlan2, ccccanlan2 şeklinde de kafiyeli olabilir.

«cigalı zencirli müseddes» ve «mühemmes divani müseddes» gibi çeşitleri vardır.

HERBE ZORBA (Meydan okuma) : Âşıkların kendilerini öğdükleri, kahramanlıklarını belirttikleri şiirlerdir. Kafiye ve şekil yönünden koşmaya benzer. En az üç dörtlük olur. Ancak bent sayısı 15'ten fazla olanları da vardır. Bentler dört mısradan meydana geldiği gibi bazen beş de olabilmektedir. Bentler dört mısra olduğu vakit, birinci dörtlüğün bir ve üçüncü mısraları kendi arasında kafiyeli veya serbest, iki ve dördüncü mısralar da kendi arasında kafiyelidir. Beşlilerde ise birinci bendin mısraları kendi arasında kafiyelidir, sonraki bentlerin ise ilk dört mısraı yine kendi arasında, beşinci mısraı ise birinci bentle kafiyelidir.

TECNİS : Kafiyeyi meydana getiren kelimeler cinaslı ise bu şekle tecnis adı verilir. Yazılı edebiyatta da tecnis örneklerine rastlanmaktadır. Vagif ve Zakir gibi şairler bunun en güzel numunelerini vermişlerdir. Koşmaya çok yakın olan bu türün koşmadan çıktığı fikri de Azeri sahasında ileri sürülmüştür. Ancak günümüzde buna koşmanın değişik bir şekli gözüyle bakamayız.

Kafiye yapısı koşma ve geraylıda olduğu gibidir. (abab (xaxa), cccb, dddb....).

Azeri sahasında «gara tecnis», «ayaglı tecnis», «tecnis müstezad», «cigalı tecnis», «nefesçekme tecnis», «dodag deymez tecnis», «dil terpenmez tecnis», «zincirleme tecnis», «cığalı nefes çekme tecnis», «tecnis şaki», «nögtesiz tecnis», «öyüdleme cigalı tecnis», «tecnis evvel ahır», «herf üstünden tecnis» gibi çeşitleri vardır.

Hasta Kasım, Âşık Ali, Âşık Elesker, Molla Cüme, Şemkirli Âşık Hüseyin'in tecnisleri Azeri sahasında zirve teşkil edecek güçtedir.

USTADNAME : Adından anlaşılacağı üzere ustadname, «üstad sözü», «üstad nasihati» demektir. Bu tür şiirlerde âşıkların dünya görüşü, hadiseler karşısındaki tavrı, halka ettikleri nasihatleri işlenmektedir. Üstadnamelerde, atalarsözünden, hikmetlerden istifade edilir.

Bazı âşıklar dünyanın vefasızlığını, geçici olduğunu, Süleyman, İskender, gibi hükümdarların bile ölüp gittiklerini, bu sebepten kötülüğe gerek olmadığını, herşeyin iyi ve güzel ile olması gerektiğini anlatırlar.

Usta âşıkların hepsi «ustadname» şeklinde şiir yazmışlardır. Ancak bunların içerisinde Hasta Kasımınkiler zirve teşkil edecek güce sahiptir.

VÜCUTNAME : Âşık edebiyatında nadir işlenen türlerden birisidir. Vücutnamede âşık, soyunu, anasını, babasını, anne rahmine düşmesini, dünyaya gelmesini, çocukluk yıllarını, aile hayatını sevgilisini hayatta çektiği meşakkatleri ve ölüm gibi konuları işler.

Vücutname aynı zamanda bir üstadnamedir. Vücutnameler nasihat özellikleri de taşır. Yine vücutnamelere bakarak âşığın tercüme-i hali ve yaşadığı devir hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

Kafiye yapısı koşmada olduğu gibidir. Dörtlükler halinde 15-20 bentten meydana gelebilir.

Tufarganlı Âşık Abbas, Âşık Valeh, Kurbanî ve Molla Cüme'nin vücutnameleri çok başarılıdır.

NOT :

Dört (ve altı, sekiz...) haneli şiirlerde hanelerin okunma sırası şöyledir :

——————— (1) ——————— (2)

——————— (3) ——————— (4)

KURBANÎ

16. yüzyıl Azeri âşıklarındandır. Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Ancak 16. yüzyılın birinci yarısında Şah İsmail Hatâi'nin hükümdarlığı (1501-1524) sırasında yaşadığını sözlü ve yazılı kaynaklardan öğreniyoruz. Bir müddet de Şah Hatâi'nin sarayında bulunmuştur. Kurbani büyük bir ihtimalle Güney Azerbaycan'ın Diri köyünde doğmuştur. Onun Diri'den olduğunu adına tasnif edilen "Kurbani Dastanı"ndan ve elimizde olan diğer şiirlerinden çıkarabiliyoruz.

Kurbani'nin kendisinden sonraki âşıklar üzerinde büyük tesiri olmuştur. O, söylediği lirik şiirleri ile gücünü ispat etmiştir. Yine elimizde olan şiirleri sayesinde onun "kamil" bir halk âşığı olduğunu söyleyebiliriz.

Kurbani'nin şiirlerinde içtimai mes'eleler, sevgili ve tabiat gibi konular işlenmiştir. Onun Şah İsmail Hatâi'ye yazdığı içtimai ve siyasi fikirlerini içine alan koşması mühimdir. Şah İsmail'den yardım istediği şiirin bir bölümü aşağıdadır :

Şair olan dersin alar pirinden,
Gevvas olan dürr getirer derinden,
Gözü yaşlı geçmiş Hüdâferinden,
Üzüm gülmez, heç açılmaz ah menim.

Derin derin deryalara boyladı,
Hençer alıb gara bağrım teyledi.
Oğul ölmüş vezir geza eyledi,
Getmez dimağımdan dud-i ah menim.

Sarayına âşıklar toplayan Şah İsmail, Kurbani'yi de yanına almıştır. Yine Şah İsmail'den yardım istediği bir başka koşmasının iki dörtlüğü şu şekildedir :

Diri dağlarından uzag yollardan,
Elbette ki, bir murada gelmişem.
Eşgin siteminden, çerhin elinden,
Bir Şahım var, ona dada gelmişem.

Bülbül idim ayrı düşdüm gülümden,
Felek vurdu cida saldı elimden,
Gurbanî'yem, Gara Vezir elinden.
Şeyh oğluna şikâyete gelmişem.

Kurbanî'nin Hak âşığı olduğunu ise şu mısralarından anlıyoruz.

Men Hagg aşigiyem, hag yola mayil,
Kitabım Gur'an'dır, olmuşam gayil,
Müridim, mürşidim, ey Şah İsmayil,
Derdimin elinden feryada geldim.

Kurbani, şiirlerinde "vezirlerden", "hakimlerden" şikâyet etmiştir. Böylece o, halkın arzu ve isteklerini dile getirmiştir. Şiirlerinde yalnızlıktan da şikâyet eden Kurbanî bir dörtlüğünde şöyle demektedir :

Gece gündüz vaht bivaht ağlaram,
Çeşmim yaşı, Ceyhun olu, selleni,
Yay mövsümü bülbül dil dil ötende,
Bağ, bağçalar nergizleni, gülleni.

Kurbani bu düşüncelere rağmen hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemiş, şiirlerinde daima hakkın gelip geleceğini haykırmıştır. Ahlâki şiirler de söyleyen Kurbani ahlâksızlara, mert olmayan kişilere çatmıştır.

Merd odur ki, işin tuta merd ilen,
Er istesen kec namerdden, er dilen,
Remz anlayan, söz düşünen, derd bilen,
Alemlerde şöhretleni, belleni.

Lirik şiirleri onun kuvvetli bir âşık olduğunu göstermektedir. Koşmalarında insanın his ve heyecanları ile tabiat güzelliklerinin karıştırılması ustalıkla yapılmıştır. "Benöfşe" redifli şiiri bunun en güzel örneğini teşkil etmektedir. Bunların dışında göçle ilgili tasvirleri de onun şiirlerinde bulabiliriz. Edebi sanatları ve kelimeleri yerli yerine kullanması onun sanat gücünü gösteren bir başka yönüdür.

Ne ola bir şadlıg heberi gele,
Yüklene barhanam ellere doğru.
Naşı ovcu bere bekler, eylener,
Marallar sayrışar yollara doğru.

Bağçalarda gurudulur barama,
Naşı tebib melhem eyler yarama,
Dedim, Perim zülüflerin darama,
Könül geşte çıhar hallara doğru.

Kurbani'nin tecnis ve geraylıları da (8'li koşma) mühimdir. Geraylıları akıcı bir üslupla söylenmiştir. Bunların dışında dini konuları da şiirlerinde işlemiştir.

Muassırları olduğu kadar, kendisinden sonraki âşıklar da Kurbani'nin tesiri altında kalmışlardır.

KAYNAKLAR

Aşıglar, Bakü 1960, 5-10.

A. Dadaşzade, **Gurbani,** Bakü 1972.

Paşa Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı,** Bakü 1981, 184-187.

Sunay Gültekin, **Iğdır Ağzı Üzerinde Bir İnceleme,** İstanbul 1974, (Mezuniyet tezi), "Âşıh Gurbani Hikâyesi", s. 26-27'dedir.

Hasan Kartarı, **Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları,** Ankara 1977.

Sami Kaya, **Erciş'ten Derlenmiş Hikâye ve Masallar,** Erzurum 1976, (Mezuniyet tezi), "Gurbani" hikâyesi s. 40-55'tedir.

Muharrem Zeki Korgınal, **Âşık Kurbani,** İstanbul 1935.

Perizad ile Âşık Kurbani Hikâyesi, Taşbasma, tarih yok,

Osman Sarıbelli, **Azerbaycan Pcetry,** Moskova, 619-621.

Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 3-6.

M. Şakir (Ülkütaşır), "Âşık Kurbani'nin Üç Manzumesi," **Azerbaycan Yurt Bilgisi,** 1 (4-5, Nisan-Mayıs 1932, 167-169. (Aynı yazı için bkz. **Halkbilgisi Haberleri,** 10 (109), İkinci teşrin 1940, 8-10).

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri 1, 19-54).

DOLANA DOLANA

Alçağ yerden duman galhar,
Dağı dolana dolana.
Göy üzünü bulud alar,
Mahı dolana dolana.

Kimi ağa, kimi nöker,
Nöker olan cefa çeker,
Bülbül ağlar, gan yaş töker,
Bağı dolana dolana.

Gurbanî murada yetdi,
Canan geldi burdan ötdü,
Nobat geldi, mana yetdi,
Sagi dolana dolana.

GÜLE GÜLE

Girdim yarın bağçasına,
Dedim derdim güle güle.
Men ona ele müştağam,
Nece bülbül güle güle.

Naşı bağban, satma gülü,
Haramdı ağçası, pulu,
Küsdürdüm şeyda bülbülü,
Daha gelmez güle güle.

Gurbanî'yem ermemişem,
Yar gesrine girmemişem,
Bele cellad görmemişem,
Aldı canım güle güle.

TEZ TEZ

Canım tebib, gözüm Loğman,
Menim derdim ara tez tez.
Bu derd meni çoh incidir,
Sızıldayır yara tez tez.

Sevdim gözeller muyunu,
Heç kese vermez oyunu,
Tülek terlanın oyunu,
Gismet etme sara tez tez.

Gurban(î)-ağlar elden ötrü,
Bülbül ağlar gülden ötrü,
Birce nazik belden ötrü,
Günüm geçdi, gara tez tez.

OLMAZ

Fend eleme felli derviş,
Bele kâr eylemek olmaz!
Yıhıbsan könlüm evini,
Mürğüzar eylemek olmaz!

Söyle derdin bilenlere,
Derd başına gelenlere,
Her üzüne gülenlere,
E'tibar eylemek olmaz!

Gurbanî'ye getir meze,
Derd üstünde derdim teze,
Derd bileni derd bilmeze,
Giriftar eylemek olmaz!

ALLATDI MENİ

Ay ağalar, ay gazılar,
Yar yaman allatdı meni.
El atdım yarın destine,
Yar kenara atdı meni.

Tor gurdum çeşmim gölüne,
İlişti sonam teline,
Düşdüm dil bilmez eline,
Aldı, ucuz satdı meni.

Gurbani'di menim adım,
Âdem atadı bünyadım,
Şeş atdım çahar oynadım,
Ahır felek uddu meni.

GELDİM

Yar, seni edalet bildim,
Men gapına dada geldim.
Çoh cefa çekdim yolunda,
Ömür verdim bada geldim.

Lebin içib çeşmim ganı,
Olmuşam cellad gurbanı,
Goynundu ettar dükanı,
Ne eceb bu, dada geldim.

Gurbani'di menim adım,
Mövlamdan aldım muradım,
Sinendi çarşım, bazarım,
Şekere, nabata geldim.

ALDIĞIM

Seherin dan yeli kimi,
Esme gadasın aldığım!
Menim sebrü gerarımı,
Kesme gadasın aldığım!

Bizim bağda gül derginen,
Sıh könlüne, tel hörginen.
Ag üzden buse verginen,
Esme gadasın aldığım!

Gurbani aşiğ üzüne,
Gurbandı ala gözüne,
Bahma yadların sözüne,
Küsme, gadasın aldığım!

GELİREM MEN

Heç gelmirsen bulag üste,
Günde üç yol gelirem men.
Üzüme soyug bahırsan,
Üreyini bilirem men.

Kaşki gözel olmayaydın,
Saralıban solmuyaydın,
Mennen aşna olmuyaydın,
Ayrılanda ölürem men.

Gül dibini hara goydun,
Bülbülü ah-zara goydun,
Gurbani'n(i) biçara goydun,
Gedirsen get, gelirem men.

PERİM GELSİN

Ne ecep sevdaya düşdüm,
Deyin bundan Perim gelsin!
Ecel şerbetini içdim,
Deyin bundan Perim gelsin!

Dağların başı dumandı,
Didemin yaşı ummandı,
Bu gelen Şah-i hubandı,
Deyin bundan Perim gelsin!

Yolunda goymuşam canı,
Kirpikleri töker ganı,
Bu gelendi Şehrebanı,
Deyin bundan Perim gelsin!

Eynine geyib gırmızı,
Yalav kimi yanır üzü,
Bu gelen vezirin gızı,
Deyin bundan Perim gelsin!

Men ağlaram zarı zarı,
Bu zülmü götürmez Tarı,
Bu gelen **Gurbani** yarı,
Eceb gelsin, Perim gelsin!

YETİRMESİN

Vezir, sana garğayıram,
Hagg dileyin yetirmesin!
Göyden min bir bela ense,
Birin senden ötürmesin.

Evinde düşesen naçag,
Sağ gözüne batsın bıçag,
Oğul, uşag düşsün gaçag,
İstediyin getirmesin!

Oturubsan ağ otagda,
Gan gusasan lahta lahta,
Seni görüm ölen vahtda,
Dilin kelme getirmesin!

Gurbani galdı burada,
Çağır Hudan yetsin dada,
Meyidin galsın arada,
El yığılıb götürmesin!

DİLBER

Durum dolanım başına,
Aşiginden küsen dilber.
Gözlerini dik gözüme,
Ne men dinim, ne sen dilber!

Mina geddin zeber ceddi,
Ne desen cana minnetdi,
El köçüb, otag helvetdi,
Gelsen alam, busen dilber.

İtirmişem maralımı,
Bir sinesi yaralımı,
Günüz sebri geralımı,
Gece yuhum kesen dilber.

Gurbani özüne beydi,
Yar hesreti geddim eydi,
Ne dedim hetrine deydi,
Bu men dilber, bu sen dilber.

GOŞMALAR

KENARINDA

Bugün bir gözelin seyrine vardım,
Elinde şanası, tel kenarında.
Halga halga, gıvrım gıvrım çin be çin,
Ondört hörük gördüm bel kenarında.

Gapına gelmişem, sayılam, sayıl,
Hagg veren paylara olmuşam gayıl,
Perimin boynunda heykel, hemayıl,
Le'l bazubend düzüb gol kenarında.

Gurbani der, menim sözüm düzgündü,
Yar elinden yazıg canım üzgündü,
Bahdım, yarın gözü mene süzgündü,
Bir cüt öpüş aldım yol kenarında.

DÖRDÜNE

Onaltı gözelin seyrine vardım,
Gözüm düşdü gözellerin dördüne.
Altısı bed hesyet, dindirmek olmaz.
İkisi mehriban, de, bes dördü ne?

Ay ağalar, derdim yaman artıbdı,
Çerh-i felek elden daşım atıbdı,
Sekkiz şeydi, bu dünyanı tutubdu,
Ab u ateş, hak ü baddı, dördü ne?

Gurbanî sözlerin eyledi tamam,
Gözümün evini alıbdı duman,
Sekkiz şey insana olubdu en'am,
Ağıl, me'r(i)fet, heves, kamal, dördü ne?

ÜREYİMDE

Bi-mürvetin, bi-insafın balası,
Men seni sevmişem sağ üreyimde.
Gıya bahdın, ortalığa gan tökdün,
Gara nögte goydun ağ üreyimde.

Mehebbet bir derya geçebilmirem,
Ayrılıg şerbetin içebilmirem,
Sirr sözüm yadlara açabilmirem,
Geder giyamete dağ üreyimde.

Gurbanî çıhmayıb gem libasınnan,
Göz doymaz gözlerin temannasından,
Cehennem, hofinnen, eşg havasınnan,
Eridi, galmadı dağ üreyimde.

BU İŞE

Gadir Allah, senden budu dileyim,
Penahdarım imdad eyle bu işe!
Senden başga yohdur menim kömeyim,
Aman Allah, imdad eyle bu işe!

Bismillah eledim, girdim meydana,
Ümidim bağladım Şah-i Merdan'a,
Mecnun kimi meni goyma divana,
Aman Allah, imdad eyle bu işe.

Gurbanî der eslim Garadağlıdı,
Yar üzünden ürek düyün, dağlıdı,
Zülm eleyen vezir, nâmerd oğludu,
Aman Allah, imdad eyle bu işe.

PERİ NE

Görüm ömrü uzun olsun Perimin,
Heç deymedi gönlümüzün perine.
Gözellikde beraberi tapılmaz,
Mahruylugda huri nedi, peri ne?

Evvelceden ohuduğum yazardım,
Gezmemişden gedemini azardım,
Bir deryanın kenarında gezerdim,
Yarın şövgü meni atdı derine.

Gözellerde naz ü gemze, şuh olu,
Seyragıblar bu aradan yoh olu,
Gurbanî der, gözel deyen çoh olu.
Mahın yerde yetmez olmaz sirine.

DEYER SENE

Sallana sallana geden salatın,
Gel bele sallanma, göz deyer sene.
Al, yaşıl geyinib garşıda durma,
Yayın bed nezerden, söz deyer sene.

Getme, getme görüm, kimin yarısan,
Hansı behteverin vefadarısan,
Kölgede beslenmiş guzey garısan,
Seherin yelleri tez deyer sene.

Gurbanî der, heçkes yarın, öymesin,
Düymele yahanın çarpaz düymesin,
Destele zülflerin, yere deymesin,
Yollar gubarlanar, toz deyer sene.

OLMAZ

Ey Salatın, aşiglerin serinde,
Senin zülfün kimi bişitab olmaz!
Camaline Peri, müştag olalı,
Bidar olan gözlerimde hab olmaz.

Misir şehri derler, ona varmışam,
Yusıf Ken'an sevdasına girmişem,
Men felek ayını göyde görmüşem,
Yerde senin kimi mah-i tab olmaz.

Gurbanî der, budu sende nezerim,
Men seni sevmişem gül üzlü yarım,
Ta sen sağ ol, şirin dilli nigârım,
Men ölsem bu âlem, heç harab olmaz.

MENİ

Başına döndüyüm, ay pir ü goca,
Bir peri salıbdı çöllere meni.
Ne günüm gündüzdü, ne gecem gece.
Bir peri salıbdı, çöllere meni.

Heber alsan budu sözümün düzü,
Sızıldayır yaram, sepme gel duzu,
Cavad Han bacısı, Ziyad Han gızı,
O peri salıbdı çöllere meni.

Gurbanî'nin derdi olub ziyada,
Allah'ı çağırram, yetişer dada,
Bir gözel seçmişem işıg dünyada,
O peri salıbdı çöllere meni.

SELLENİ

Gece gündüz, vaht bivaht ağlaram,
Çeşmim yaşı Ceyhun olu, selleni.
Yaz mövsümü bülbül dil dil ötende,
Bağ bağçalar nergizleni, gülleni.

Gayıtmag istemez gözüm gözelden,
Gayğımı artırar derdim tezelden,
Ellerde gaydadı rui ezelden,
Gözellerin şamaması elleni.

Merd odu ki, işin tuta merdilen,
Er istesen, geç nâmerdden, er dilen,
Remz anlayan, söz düşünen, derd bilen,
Âlemlerde şöhretleni, belleni.

Könlüm teleb edib, ahtara yarın,
Halg içre hifz eler, namusun, arın,
Yar yarına günde olsa megarun,
Könülü şen olu, ruhu telleni.

Gurbani'yem der çekmişem nahanlar,
Heyalım sevmekdi sen tek cananlar,
Yanaşsa üzüne müştag dehanlar,
Nefes deyer, cıgaları yelleni.

GAL İNDİ

Ayrı düşdüm vetenimden, elimden,
Başı çenli, garlı dağlar, gal indi!
İçen ölmez derde derman suyundan,
Ahar sular, ter bulaglar, gal indi!

İlgarsızsan, vefan yohdu dünyada,
Dostunun sirrini verirsen yada,
Şamamanı derdirirsen horyada,
Sebze bostan, sarı tağlar gal indi!

Bey vefasan men görmedim vefanı,
Çoh çekmişem senin cövr ü cefanı,
Menden sonra gerib sürer sefanı,
Ferş döşeli ağ otaglar, gal indi.

Gurbanî'yem, yegin oldu sözlerim,
Eşg elinden kabab ister gözlerim,
Gan tökürsen gürbet elde gözlerim,
Ağla, canan deyib ağla, gal indi!

İNDİ

Sen te'rif etdiyin ol semend atın,
Kellemengo tutub yamandı indi.
Nalı mıhı düşüb, çoh pis gündedi,
Ayğıran bir ölü, siçandı indi.

Garğa, guzgun edib cemdeyin para,
Üç milden galıbdı dişler ağara,
Umsug etdin meni, goydun avara,
Dedim, yegin bir şir, aslandı indi.

Arıh çıhıb gışdan, ayılması yoh,
Nohtalanıb yere çekilmesi yoh,
Çohdankı ölüdü, dirilmesi yoh,
Bir deri, bir sümük, palandı indi.

Yaş gönün duzlayıp satmışam pula,
Evvelki gaydada düşmüşem yola,
Dedim ki, dostlugda e'tibar ola,
Goymusan könlümü bîcandı indi.

Ne bilim, bele de nefs olur meger,
Düş yola gezginen her şam u seher,
Gurbanî, sevdiyin atdısa eger,
Söyle, at yerişli gurbandı indi.

EYLEDİ

Bir peri sevmişem sizin ellerde,
Meni camalına heyran eyledi.
Bunca bir gözeli bulmadı könül,
Gezdi bu cahanı seyran eyledi.

Esli şahzadadı, ismidi Peri,
Yolunda goymuşam can ile seri,
Bir teklif eyledi, getdim içeri,
Dindirdikçe könlüm hendan eyledi.

Gümüş piyalelim, altun ayaglım,
Sürahi gerdenli, gaymag dodaglım,
O ceyran yerişlim, ayna gabaglım,
Gurbanî der, meni candan eyledi.

BENEFŞENİ

Başına döndüyüm, ay geşeng peri,
Adetdi, dererler yaz benefşeni.
Ağ, nazik elinle der, deste bağla,
Ter buhag altında düz benefşeni.

Tanrı seni hoş camala yetirmiş,
Seni gören aşıg ağlın itirmiş,
Melekler mi dermiş, göyden getirmiş?
Heyif ki, deribler az benefşeni.

Başına döndüyüm bağa gel bağa,
O gözel hüsnünden bağa nur yağa,
Deste deste derib tahar buhağa,
Benefşe gız iyler, gız benefşeni.

Seher olcag şeyda bülbül ohuşdu,
Hökm olundu Süleymanlar yerişdi,
Sert gış geldi, gülün vahtı sovuştu,
Daha iylemirik biz benefşeni.

Gurbanî der, könlüm bundan sayrıdı,
Ne etmişem yarım menden ayrıdı,
Ayrılıg mı çekib boynu eyridi,
Heç yerde görmedim düz benefşeni.

PERİ

Bir almaz gönderdim yara yadigar,
Almadı almazı, bağrı daş Peri.
Könül teleb eler menden neyim var,
Od tutub cismimi al ataş Peri.

Bülbül ayrılığı sitemdi güle,
Gülebetin nahış süsen sünbüle,
Altından nimtene üstden silsile,
Serendazdan töküb başa, baş Peri.

Bir gözelin eleyinnen elendim,
Beli dedim belâsına belendim,
Yön çevirdim, her bir yana dilendim,
Gurbanî'ynen görüş, halallaş Peri!

SENİ

Başına döndüyüm ay Perizada,
Can içinde cana vermerem seni.
Neynerem bostanı, neynerem bağı,
Yüz bağ u bostana vermerem seni!

Dağlarda maralsan, çöllerde ceyran.
Ordubad, Nahçıvan boyuna heyran,
Tamaşaya geler cemi gülistan,
Güllü Dağıstan'a vermerem seni.

Gurbanî der, can içinde can gele,
Yaş yerine gözlerimden gan gele,
Camalın görmeye Süleyman gele,
Taht-ı Süleyman'a vermerem seni.

NEDENDİ

Ey nazenin, bu gen, geniş dünyada,
Namusu ağyara satmag nedendi ?
Ger adına deyilmişse şahibaz,
Söyle görüm, onu atmag nedendi?

Eylerem her yerde senin sorağın,
Günden güne artar bil, iştiyağım,
Öz elinle yandırdığın çırağın,
Şö'leyi feragla yahmag nedendi?

Hifz eylesin Tanrı seni belâdan,
Tapsın canın sehhet, ey gül şefadan,
Her ikimiz vesle yetek duadan,
Hicranın oduna yanmag nedendi?

Ne güzeldi senin şirin sözlerin,
Zail etdi meni ala gözlerin,
Ey sevdiyim, gaydasıdı gızların,
Gâhi gâhi bu söz atmag nedendi ?

Sene eyan mı, ey dilber, sevdiyim,
Gurbanî'di bir şey ister, sevdiyim,
Ay üzünü görmek ister, sevdiyim,
Söyle görüm, bes bu yaşmag nedendi?

GETİRİ

Başına döndüyüm vefalı dilber,
İrengin dağlardan lala getiri.
Gaşların le'l olsa, yohdu giymeti,
Gözlerin başıma bala getiri.

Meclisinde şirin şirin danısı,
O terlan duruşu, gıya bahışı,
O serhoş yerişi, o sallanışı,
Kafır olsa, yene yola getiri.

Men gurbanam ala gözün mestine,
Ne gıyıbsan şirin canın gesdine,
Sallana sallana gelsen üstüne,
Yazıg **Gurbanî**'ni hala getiri.

YERİDİ

Ey arifler, eynim yaş ile doldu,
Sel sel oldu, üzüm üste yeridi.
Âlem-i röyada gördüm camalın.
Ele bildim meleklerin biridi.

Gızıl gülü deste deste derem men,
Derib derib pünhan yere serem men,
Ehdim budu bir de yarı görem men,
Gözüm gözlerinin intizarıdı.

Ezel başdan bele yazıldı yazı,
Şirindi söhbeti, şirindi sazı,
Gence şeherinde Ziyad Han gızı,
Gurbanî'ni oda salan Peridi.

NAMİDARIDI

Bir perzad görmüşem sizin ellerde,
Çün cism ü canımın, namidarıdı.
Güneş nişaneli, gemer misallı,
O cahan hubinin cilvedarıdı.

Dost bilse yarının geldiyin neyler?
Yar yolunda gara bağrını teyler,
Nesihet gemzene ver ki, gan eyler,
Gözeller şuhinin sitemkârıdı.

Menim dersim elifdedi, beydedi,
Bir gözel sevmişem, cana faydadı,
Deseler, **Gurbanî**, bu ne sevdadı,
De ki bir perinin yadigârıdı.

AYRI

Seher bülbülleri ne feğan eyler,
Düşerse güzarı çemenden ayrı.
Seher seher göncesinden ayrılan,
Şerayigler gülmez semenden ayrı.

Yanında dayanan yoldaşların var,
Sirrini sahlayan sirdaşların var,
Senin elin, günün, gardaşların var,
Menim kimsem yohdu, yar senden ayrı.

Dedim, peri ne elersen mehpara,
Menim hasret gözüm heç uymaz hara,
Bir getre yaş töktün, bir de dübara,
Egigden, yagutdan, yemenden ayrı.

Gurbanî der meger ahır zamandı,
Sevgi sevgisinden ayrı yamandı,
Bağrım delik delik sinem peykândı,
Menim üzüm gülmez vetenden ayrı.

GENCE HEY

Könül galhıb Berde sarı yeridi,
Orda bir ölke var, adı Gence hey!
Gözelleri, mehbubları, hubları,
Olar batıb mal u mülke, gence hey!

Geymek üçün yaşılı var, alı var,
Emmek üçün leblerinin balı var,
Hublarının bir özge cür halı var,
Her yetene vurmag olmaz pence hey!

Gurbanî der vüsalına ermedim,
El uzadıb gönce gülün dermedim,
İran gezdim, Turan gezdim görmedim,
Gözellikde, mehbublugda sence hey!

YARI GÖRMÜŞEM

Ay ata can gedib, galıbdı nefes,
Bu nişanda bele yarı görmüşem.
Buncaki gözeli tapmadı könül,
Ah çekiben intizarı görmüşem.

Gözellikde kimse yohdu tehrinde,
Onunçun çekerem yarın gehrin de,
Ne İran, ne Turan Gence şehrinde,
Canlar alan o nigârı görmüşem.

Ay ata, sen meni etme günahkâr,
Besdi bunca ne elersen ah u zar,
Gurbanî der elden gedib ihtiyar,
Hublar şahı o serdarı görmüşem.

YETİŞDİM

Lamekan şehrinden geldim cana men,
Canlar ehli bir canana yetişdim.
Elden ele, gabdan gaba süzüldüm,
Getre idim, bir ümmana yetişdim.

Bir gözelin eleyinden elendim,
Beli dedim, belasına belendim,
Yeri göyü yaradandan dilendim,
Göheri ahtardım, kana yetişdim.

Gurbanî der, göz gözledim, göz aldım,
Semağ oldum, ağılmendden söz aldım,
Düz terpendim me'rufumu tez aldım,
Edeb götdüm, yol erkana yetişdim.

İSTEREM

Çohdu cahan içre nazenin dilber,
Özüne münasib yarı isterem.
Ola terlan gözlü, hem yaşda uşag,
Mene ola e'tibarı isterem.

Gözellerin gerek ince belleri,
Şekerden, nabatdan şirin dilleri,
Goynunda isine nazik elleri,
Mehebbetin mene sarı isterem.

Evler yıhan ola dane-yi halı,
Bir dem kem olmaya menden heyalı,
Aya, güne benzer ola camalı,
Hem de ola benzeri arı isterem,

Ey sevdiyim,. gel kes bu galmağalı,
Zail oldu, aşığının kamalı,
Vargel ele düzeltgilen sen halı,
Gurbanî der, şuh nigârı isterem.

PERİM

Özü hoş sifetli, adı hoş nişan,
Yeriyir gabagca Mikayıl Perim.
Firişte zülfleri tarimar olmuş,
Asılıb gerdenden hemayıl, Perim.

Gapına gelmişem, sayılam sayıl,
Hagg veren paylara men oldum gayıl,
Gızıl gıtmığından tökdür hemayıl,
Dünya olsun sana nagail, Perim!

Gurbanî gurbandı şahın derine,
Derviş biler, hirge nedi, deri ne?
Ağam gıya bahdı, atdı derine,
Yetmiş il bend etdi, Ceprayil Perim!

GELMİŞEM

Gence dağlarından, uzag ellerden,
Elbette ki bir murada gelmişem.
Eşgin siteminden, çerhin elinden,
Bir şahım var ona dada gelmişem.

Ferağat evimde otduğum yerde,
Ohuyub elmime çatdığım yerde,
Bir şirin yuhuda yatdığım yerde,
İçiribler mana bada gelmişem.

Bülbül idim, ayrı düşdüm, gülümden,
Felek vurdu, cida saldı elimden,
Gurbanî'yem, Gara Vezir elinden,
Şahoğluna şikâyete gelmişem.

MENİM

Mürşid-i kâmilim, Şeyh oğlu Şahım,
Bir erzim var gulluğuna şah, menim!
Eziz başın üçün ohu yazğumu,
Agâh ol halımnan, gâhbagâh menim!

Yığılıban bir araya geldiler,
Şirin canım eşg oduna saldılar,
Döydüler, söydüler yarım aldılar,
Ahıtdılar göz yaşım, billah menim!

Derin derin deryalara boyladı,
Hencer alıb gara bağım teyledi,
Oğlu ölmüş vezir geza eyledi,
Getmez damağımdan dud-i ah menim!

Talib olan dersin alar pirinnen,
Gevvas olan dürr götürer derinnen,
Gözü yaşlı geçdim Hudafirinnen,
Yüküm oldu gem ü hicran, ah menim!

Ohuyur bülbüller, budu geldi yaz,
Gurbanî'nin canı yolunda niyaz,
Serim sadağadı, üzüm payendaz,
Candan geyri yohdu bir metah menim!

EYLEDİM

Dost yolunda yaha yırtdım, baş açdım,
Gece gündüz dad u bidad eyledim.
Öz elimnen yıhdım özüm evimi,
Müddeiler evin abad eyledim.

Töhm-i hesret sinem üste ekdirdim,
Gözümün yaşıyla behre yetirdim,
Cefa çektim, derd hırmanı getirdim,
Onun adın töhmetabad eyledim.

Dost yolunda üz goyuban baş kesdim,
Ağlamagdan bu didemnen yaş kesdim,
Şirin üçün Bisitundan daş kesdim,
Münasib adımı Ferhad eyledim.

Şahin, şongar bey oğlunun golunda,
Seyrağıblar hem sağında solunda,
Gurbanî der, bir nâmerdin yolunda,
Cevan ömrüm heyif, berbad eyledim.

GEDİREM

Ne müddetdi celay veten olmuşam,
Baş götürüb Gence deyib gedirem.
Gevvas kimi deryalara dalmışam,
Eşge düşüb onca deyib gedirem.

Sevgili sevgini könülnen tuta,
Sidgini bağlaya eynelyaguta,
Şahlar şahı özü veribdi buta,
Baş götürüb onca deyib gedirem.

Gurbanî tab etsin bu derde nece,
Gerarın kesilib gündüz, hem gece,
Bir gözel sevmişem hamıdan ince,
Baş götürüb ince deyib gedirem.

DEYİLEM

İhtiyar senindi, vefalı dilber,
Men senin hetrine deyen deyilem.
Sebeb nedi, menden kenar gezirsen,
Bir sözün yadlara deyen deyilem.

Her gece bayğamda görürem seni,
Sen Allah, sen Tanrı, sen de gör meni,
Çıhsın ilgarından dönenin canı,
Men ki ilgarımdan dönen deyilem.

Gurbanî der, gülü tutasan deste,
Deriben veresen vefalı dosta,
Üzümü goysam da üzüvün üste,
Öpüben dişlerem, yeyen deyilem.

ALMAĞA GELMİŞEM

Eller göçdü yaylasına dayandı,
Sizin dağdan gar almağa gelmişem.
Könül guşu, dövr eyleyir bu dağda,
Zenbur menem, bar almağa gelmişem.

Sevgilimin gaşı Ke'be güncüdü,
Men ölende kimler ona yöncüdü?
Ağız süddü, diş dürr, dahan incidi,
Serraf menem, zer alınağa gelmişem.

Başına döndüyüm, şahların şahı,
Seni gördü gözüm, çekmerem ahı,
Gurbanî der, budu sözün kütahı,
Mühteseri, yar almağa gelmişem.

GELMİŞEM

Başına döndüyüm Gence'nin hanı,
Metlebimdi, peri üçün gelmişem.
Buyur celladlara töksünler ganı,
Metlebimdi, peri üçün gelmişem.

Böyüklerden eta kiçikten heta,
Merd iyid odu ki dediyin tuta,
Şahlar şahı mene veribdi buta,
Metlebimdi peri üçün gelmişem.

Heç çıhmadım nazlı yarın köşküne,
Bulanmadım enberine, müşküne,
Terehhüm eyle men gerib miskine,
Metlebimdi, peri üçün gelmişem!

Gurbanî der, Diriliyem, men Diri,
Yolunda goymuşam can ile seri,
Ahtardığım yardı, şikârım peri,
Metlebimdi, peri üçün gelmişem.

RAS GELDİM

Perinin bağında seyran eyledim,
Almalı, alçalı yaza rasgeldim.
Almasın, heyvasın derdim, döşürdüm,
Könül istediyi naza rasgeldim.

Gözeller gözeli, gözeller hası,
Silindi galmadı könlümün pası,
Sineni benzetdim şongor yuvası,
Oğlan libasında gıza rasgeldim.

Gurbani'yem, görcek hezer eyledim,
Gözelleri gördüm, nezer eyledim,
Yeddisinde bağda güzar eyledim,
Hesabım yanıldı, yüze rasgeldim.

GÜL ÜZE

Meni görcek ürbend çekdi gül üze,
Dara zülfün, goy tökülsün gül üze.
Gorhum budu, horyat bağdan gül üze,
Kesile güllüyün medarı hanım.

Çoh işlere o, eyleyer irade,
Felek goymaz men yetişem murade,
Seyreregib görmesin heç gün dünyada,
Heç necat tapmasın eğyarı hanım!

Maral hanım nagis işler eyleyer,
Hencer alıb ciğerimi teyleyer,
Gurbanî bu yarsız bağı neyleyer?
Pozular ömrünün pergâhı, hanım!

GÖRMESİN

Handı gelen vezirler de yanınca,
Çek perdeni, nâmehremler görmesin!
Kaş öleydim bugünlere galınca,
Çek perdeni nâmehremler görmesin!

Ses yayılar, sirrimizi bildiler,
Dost düşmeni ahır bize güldüler,
Mühennetin sözü adam öldürer,
Çek perdeni, nâmehremler görmesin!

Gurbanî, başına yağar yağış gar,
Ah, nece vetenden oldum derbeder,
Bu sevdaya düşen çeker ah ü zar,
Çek perdeni, nâmehremler görmesin!

DEYERSEN

Şah-ı huban menim erz-i halımı,
Elbet, elbet nazlı yara deyersen!
Heste düşdüm galdım onun küyinde,
Üzü dönmüş sitemkara deyersen!

Seni o görceyin elbet dindiri,
Aşig meşugunu oda yandırı,
Derdim anbar anbar dermanım Peri,
Men galmışam ne avara deyersen.

Gazanmadıg bu dünyanın malını,
Geyinmedik yaşılını alını,
Dirli **Gurbanî**'nin erz-i halını,
Yalvara yalvara yara deyersen.

SAGİNİN

Var mı menim kimi bir ganı dolmuş,
Eyşin gurmuş otağında saginin.
Çahar zülfü birbirine vuruldu,
Ganlar oynar buhağında saginin.

Ay ile gün birbirine çatılı,
Sevdiciyim yağınan bala gatılı,
Doğram doğram olub göze tutulu,
Gara bağrım bıçağında saginin.

Humay kimi dövr elerem havada,
Babam öldü, yetim galdım yuvada,
Bir eli ellerde, ağzı duada,
Bir eli de ayağında saginin.

Gurbanî der, bu derd mene galınca,
Canım çıhıb yar hetirin alınca,
Payız geceleri sabah olunca,
Çeşmim yağı çırağında saginin.

MENDEN

Dağlar senin ile hemdem olmada,
Esirgersen indi garı da menden.
Seyragıbın o te'neli sözlerin,
Ahır ayrı salar yarı da menden.

Bu ilmeyin, bu köyneyin, bu ağın,
Ezel başdan bağbanıyım, bu bağın,
Sinem üste çarpaz düyün bu dağın,
Bağban esirgeyer narı da menden.

Bu dünya dediyin bir boş elekdi,
Haggın min bir adı onda gerekdi,
Gurbanî der, bu ne çerh-i felekdi,
Zülümle ayrarlar yarı da menden.

GEZE GEZE MEN

Altı yol gelmişdim, bununla yeddi,
Öldüm bu bağçanı geze geze men.
Dedim bir yar sevdim unudub getdi,
Öldüm bu bağçanı geze geze men.

Gözüm doymaz senin kimin canandan,
Cananın itiren tez olar candan,
İnanmırsan soruş şah-ı hubandan,
Öldüm bu bağçanı geze geze men.

Peri sene gurban, Dirili Gurban,
Yolunda goyubdu o baş ile can,
Bir elinde fanus yanında huban,
Öldüm bu bağçanı geze geze men.

HOŞ GELDİN

Bugün ne hoş gündü, ne hoş saatdı,
Gedem basdın Peri hanım hoş geldin.
Metlebim almışam, ab-ı heyatdan,
Tezelendi ruh-revanım hoş geldin.

Gözlerin nergizdi, hüsnün mahtaban,
Açılıb gül, süsen, sünbül, erğevan,
Zambağ ü yasemen berg-i ireyhan,
Fesl-i bahar gülüstanın hoş geldin.

Şad eledin **Gurbanî**'nin didarın,
Hesretin çekirdim sen kimi yarın,
Saldın bağa küllü cemi dostların,
Gözeller şahvarı canım hoş geldin.

BİLMEDİN Mİ SEN

Şebnişin eyleyib yola düşmüşem,
Yar menim geldiyim bilmedin mi sen?
Derdimi çekmekden deli olmuşam,
Yar menim geldiğim bulmedin mi sen?

Men gurbanam senin kimi canana,
Olmuşam derdinden deli divana,
Dağılsın otağım ev ile hana,
Yar menim geldiğim bilmedin mi sen?

Gurbanî deyir ki, sonasan sona,
Bir zaman görmesem yanaram yana,
Garabaş gönderdim ehde peymana,
Yar menim geldiyim bilmedin mi sen?

GIZLARIN

Ahşamdan yağan gar çıhıbdı dize,
Kesilib bulagdan yolu gızların.
Seneyin doldurub goyanda düze,
Üşüdü barınağı eli gızların.

Gözeller yığılıb hamısı kende,
Seneyin doldurub burdan ötende,
Şamahı şeddeli, gerdenbend tende,
Eyrimceden keçer beli gızların.

Gurbani der, bu dertleri bilesiz,
Gohum gardaş yığılıban göle siz,
Adna ahşamında belge goyasız,
Kesile govğası galı gızların.

BAĞLASIN

Yaralandım üreyimin başınnan,
Yara deynen yaralarım bağlasın.
Ohlanmışam kirpiğinnen, gaşınnan,
Men ölürem onu Allah sahlasın.

Naşı tebib derde derman etmedi,
Canan gelib göz önünnen ötmedi,
Hesret öldüm elim yara yetmedi,
Vezir de menim tek kamın almasın.

Gurbani'nin derdi hedden ziyada,
Çağırsam ağamı yetişer dada,
Deseler necoldu o beynava da,
Men al geydim o garalar bağlasın.

SEVİNSİN

Ay arifler bu dünyanın üzünde,
Tezece açılan güller sevinsin.
Bir eyri çalmalı, humar gözlünün,
Zülfünü dağıdan yeller sevinsin.

Gelsin bahar fesli açılsın yazlar,
Göllere tökülsün ağ guba gazlar,
Beyzada oğlanlar, hanzada gızlar,
Yar ile danışan diller sevinsin.

Gurbani'yem men severem Narıncı,
Yar yar deyib oldum ahır zarıncı,
Almanı, heyvanı, narı, turuncu,
Bu dördünü deren eller sevinsin.

GELİN

Yolunu salıbsan çeşme başından,
Gorhuram gelesen nezere gelin.
Eger gebul etsen bu şirin canı,
Verrem gurban sen tek gözele gelin.

Gızıl gülü deste tutub dergilen,
Deribeni pünhan yerde sergilen,
Ağ üzünden bir cüt buse vergilen,
Geribem, könlümü tezele gelin.

Yazıg Gurbani'ni dertli yazgilen,
Her cür cefasına cebre dözgilen,
Öz elinle mezarını gazgilen,
Goy mezara özün defn ele gelin.

SENE GURBAN

Dindirirem niye dinmirsen ay gız,
Bir zaman lal olu dil sene gurban.
Gülüb neşter ile tökdün ganımı,
Nazik ellerinle sil sene gurban.

Maral geder, otlar dağın içinde,
Pilte şö'le verer yağın içinde,
Bağbanı dindirdim bağın içinde,
Açılan laleler gül sene gurban.

Yazıg Gurbani'yem ay gül-i hendan,
Bir cüt ay baş verib çıhıb yahandan,
Bir buse istedim ağ üzde haldan,
Acıhlandı dedis al sene gurban.

LEBLERİN

Ey gözel, tellerin, yıhdı evimi,
Bürünmüşdü al duvağa leblerin.
Rahat goymur bir dem humar gözlerin,
Salmış meni daşa dağa leblerin.

Şe'ri gözel men söylerem şanına,
Olsun varım gurban senin canına,
Men yetimem bir al meni yanına,
Gelsin onda kef damağa leblerin.

Şipşirindi dilin memen yemeli,
Sana Leyli, Esli, Şirin demeli,
Ağ bedende ince bel, gül memeli,
Işıg salıb al yanağa leblerin.

Ter gonçasan, ahır harın olmasa,
Bir laçınsan sarı sarın olmasa,
Menim kimi can-nisarın olmasa,
Düşer ol dem çoh sorağa leblerin.

Olsun feda mülk ü malım zülfüne,
Çeker meni derd hayalım zülfüne,
Heyran oldum men o zalım zülfüne,
Goymur ancag danışmağa leblerin.

Gurbani der, besdi meni puç etdin,
Aldın ağlım elden, deli giç etdin,
Zehmetimi hem se'yimi heç etdin,
Ahır saldı gara dağa leblerin!

ONDAN ÖLDÜR

Başına döndüyüm hanların hanı,
Könlümün metlebin bil ondan öldür.
Sen ol Tanrı mene gezebnak olma,
Lütf ele, üzüme gül ondan öldür.

Gem ehliyem dindirmesen dinmerem,
Eşg oduna alışmışam sönmerem,
Ta ölünce dediyimden dönmerem,
Apar yar goynuna şal ondan öldür.

Gurbani'yem eşg elinden büryanam,
Ta ölünce men o gıza gurbanam,
Gulluğunda gözü bağlı terlanam,
Çalış şikar bendin al ondan öldür.

GAL OLU

Dedim könül sevme hublar hubunu,
Onun her muyunda yüz min gal olu.
Nagâh seni derde giriftar eyler,
Gaşı fitne gemzesinde al olu.

Ulu divanlarda çekilir adım,
Erşe bülend oldu, dad u feryadım,
Başım üste garım içen celladım,
Sağ elinde elif geddim dal olu.

Camalı Yusifin İbn-i Yagubun,
Aleme şems olan hüsnü hebibin,
Ala gözlü şirin sözlü mehbubun,
Zenehdanı dürr şö'leli hal olu.

Gemer ne yandırıb güneş ne yahar,
Könlüm ne titreşib ümmana ahar,
Gurbani der, her kim şaha kec bahar,
Onun kemalında tez zaval olu.

BEHANEDİ BU

Dedim, dilber getme bir de danışag,
Dedi, sözün yohdu behanedi bu.
Dedim. bir nezer gıl aşıg halına,
Dedi, eceb deli divanedi bu.

Dedim, ey vay, halım yaman olubdu,
Dedi, gemden belin kaman olubdu,
Dedim, vallah sinem meydan olubdu,
Dedi, men bilmenem, hezanedi bu.

Dedim, goy gözüme gıvrım tellerin,
Dedi, lazım deyil vehşi güllerin,
Dedim, sen bizimsen, biz de ellerin,
Dedi, aldanmayın biganedi bu.

Dedim, sene aşig olan can budu,
Dedi, senin eşgin ahar bir sudu,
Dedim, cavan ömrüm çürüyüp budu.
Dedi, ebes sözdü, efsanedi bu.

Dedim, Gurbani'yem yarın adına,
Dedi, ele sensen düşen yadına,
Dedim, men ha yandım eşgin oduna,
Dedi, şama yanan pervanedi bu.

ELLERE DOĞRU

Ne ola bir şadlıg heberi gele,
Yüklene barhanam ellere doğru.
Naşı ovçu bere bekler eylener,
Marallar sayrışar yollara doğru.

Seherden yüklenen nazlımın köçü,
Cennetül-me'vadır goynunun içi,
Ebrişim telleri müresse saçı,
Her dem şitab eler bellere doğru.

Sevdiyimin Gürcü imiş atası,
Eskik olmaz goç iyidin hatası,
Gaşın kaman sinem onun butası,
Gatı yay çekilir gollara doğru.

Tağçalarda gurudular barama,
Naşı tebib melhem eyler yarama,
Dedim perim zülflerini darama,
Könül geşte çıhar tellere doğru.

Gurbani der, nalem yandırır daşı,
Üstüme gelmesin tebib-i naşı,
Ümmana dönende gözümün yaşı,
Ahanda tökülür sellere doğru.

DÖNÜBDÜ

Hicran geceleri gayğı çekmekden,
Elif getdim eyri yaya dönübdü.
Bedesilin eşiden tek sözlerin,
Yegin etdim ömrüm zaya dönübdü.

Uçuşur durnalar, sekir teyhular,
Nâmerd adam galibliyin arzular,
Bulandı deryalar hem daşdı sular,
Gaynagsız bulaglar çaya dönübdü.

Biz de gonag oldug Gars'lı Osman'a,
Yunis tek mat galdık behr-i ümmana,
Gurbani der dönsün bele zamana,
Göydeki ulduzlar, aya dönübdü.

GÜLERMİŞ

Bahgilen feleyin ruzigârına,
Eyyam hoş keçende dövran gülermiş.
Behreli çağlarda mehsul ayında,
Bağı bar verende bağban gülermiş.

Bir bahtın yatıban bir ucalanda,
Tülek terlan olub sar ov çalanda,
Meseldi deyerler, gurt gocalanda,
Tülkü meydan açıb dovşan gülermiş.

Gurbani gemlenme kerem kânı var,
Edalet hakimin Hagg divanı var,
Bu çerh-i feleğin nerdibanı var,
Yenen ağlayarmış galhan gülermiş.

AÇILMIŞ

Perimin bağında seyran eyledim,
Sanasan bağçada güller açılmış.
Çıhardım könülden derdi, gubarı,
Hoş göftarlı şirin diller açılmış.

Sifetde Züleyha yarı Yusif'in,
Hubların hubusan eylerem vesfin,
Boyu uzun beli ince mehbubun,
Buhağında gözel hallar açılmış.

Hasil oldu **Gurbani**'nin dileyi,
Tanımaram ne sultanı ne beyi,
Mirvari golbağı, beyaz bileyi,
Dal gerdende siyah teller açılmış.

BİR DALA

Elif geddin, bey gametin, sey saçın,
Nece benzer herf içinde bir dala.
Her muyuva min gövherdi, tay saçın,
Gevvas olan yek deryada bir dala.

Gevvas olan deryalara dalıbdı,
Serraf le'li giymetinde alıbdı,
Çün bülbüller ara yerde galıbdı,
Zağı görüb dolanıbdı bir dala.

Süsen misen, sünbül müsen yara san,
Tiği alıb bağrım başım yarasan,
Gurbani der canı verdim yara san,
Haçag olur biz de verek bir dala.

YETİNCE

İsteyirsen gelib mene yetesen,
Ayag götür ta ki yara yetince.
Ömrüm bağçasının gülün dererler,
Dost bağından az kenara yetince.

Her iyidin sığındığı başına,
El aparmag olmaz Haggın işine,
Suyu gelib çatıb novun başına,
Hesret çekir ta ki, pere yetince.

Gurbanî sözlerin yarasta söyle!
Sızıldaşır yaram yar, asta söyle,
Bir ac garın doyduṛ yar az tas eyle,
Nagâh nagâh könüllere yetince.

BİR DE YAZ

Gece gündüz bulud keçer havalar,
Bęle getmęz, elbet geli bir de yaz.
Ohuyur bülbüller muğam havalar,
Sızıldaşır yaram aman bir de yaz.

Bulud olan galhar havada gezer,
Aşig olan yarın bağrını ezer,
Gevves olan girer derinde gezer,
Bir derin var, bir derge var bir dayaz.

Gurbanî güldeste bağlar ohuna,
Sinem buta yarım müjgân ohuna,
Bir name yaz her divanda ohuna,
Gören deye var ellerin bir de yaz.

YARA ÜZ

Gözel adam gel Allah'ı seversen,
Daldalanma bir de görgez yara üz.
Astana gör yarın astanasında,
Gullug eyle hidmet eyle yara üz.

Sağdan vurdu, soldan çıkdı, sağa lam,
Sağ goşundu, sol leşkerdi sağ elem,
Nagümanam men bu derdden sağalam,
Tebib birdi, derd min birdi yara yüz.

Gurbanî der bura geldim yar üçün,
Kes ciğerim, doğra bağrım yar üçün,
Yar odu ki yardan sonra yar üçün,
Zülf dağıda yaha yırta yara üz.

TAPILMAZ

Deyim birbir derdim sene yaz gelem,
Bilinmez hesabı, sanı tapılmaz.
Bağla defter, çoh eleme naz gelem,
Ele düşmez bu dastanı tapılmaz.

Şerik ol derdime sen de buy ara,
Yüz min olub bu sinemde bu yara,
Yolcusuyam yalvarıram bu yara,
Şirin dilde bir nögsanı tapılmaz.

Arif özü biler metlebi ganan,
Yohdu menim kimi eşginde yanan,
Könlüm isteklisi sen kimi canan,
Yüz il gezsem bu dünyanı tapılmaz.

Gurbanı olduğum gęl bir insafa,
Ne biler gedrini çekmeyen cefa,
Seçer dürr versen hoca serrafa,
Bele ehmer gövher kânı tapılmaz.

Kesme nezerini bu hetti çaldan,
Hesteyem ölürem düşmüşem haldan,
Baş alıb gedirem sizin mahaldan,
Ahtarsan da bu **Gurbanî** tapılmaz.

İNDİ

Ayın lam içinde, sin arasında,
Yar mana gönderdi bir ceviz indi.
Aylar iller hesretini çekdiyim,
Lütf eyle lebime birce üz indi.

Gözeller yığılıb gıya bahanda,
Zülfü dal gerdende gıya bahanda,
Nigâr pencereden gıya bahanda,
Ömrümün rişesin birce üz indi.

Gözeller oturmuş, göz bulağında,
Sürme tek govruldum göz bulağında,
Güdret çeşmesinde göz bulağında,
Gurbanî çalhanıb birce üz indi.

ESER İNDİ

Seher seher bir gözele uğradım,
Ondan deydi mene ay eser indi.
Ağlım zail odu, halım digergün,
Ne ki var endamım ey eser indi.

Bahar olcag dağlar aylalalandı,
Bulud zülf üzüne ağ lalalandı,
Biznen mey içenler ay lal alandı,
Tökülüb serine ay eser indi.

Örtübdü başına sal geza işin,
Goymuyun dannıya el gaza işin,
Gurbanî der get gör ol geza işin,
Terlan avın almış aye sar indi.

OYADA MENİ

Heste düşüb gürbet elde yataram,
Bir kimsenem yohdu oyada meni.
O siyah telleri şirin dilleri,
Salıbdı sönmeyen oy, oda meni.

Evinin dalında çeşmede su var,
Gözüm gördü, könlüm eyledi gubar,
Menden geyri belke bir sevgisi var,
Ol sebebden salmış o yada meni.

Sensen **Gurbani**'nin gül üzlü yarı,
Galsa gürbet elde artar azarı,
Herden oğrun bahır o mene sarı,
Bahışı yandırar ay o da meni.

CANIM HEY

Köç köç oldu, köçdü eller, obalar,
Baygudan viranda galan canım hey.
Çaylar coştu yollar işlemez oldu,
Kemisi girdabda galan canım hey.

Ezel başdan söz ustadı gelende,
Gaşı, cellad, gözü yağı gelende,
Her dem gözelimin adı gelende,
Sararıb gül kimi solan canım hey.

Gurbanî'yem fikrim gezir asmanda,
Canan harda olsa can alar anda,
Yegub kimi gan ağlaram Ken'an'da,
Yusif tek zindanda galan canım hey.

TUFARGAN'LI ÂŞIK ABBAS

16.yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Şah Abbas'tan bahsetmesi, onun hükümdarlığı sırasında yaşadığı fikrini kuvvetlendirmekdedir. O, devrinin önde gelen usta âşıklarındandır. Onun şiirlerinin bize kadar ulaşmasında halkın ve âşıkların büyük rolü vardır. Arapça ve Farsça tahsili gören Abbas, bu dilleri çok iyi bilen aydın bir kimsedir. Âşık şiirinin dışında kaside, rübai, gazel şekillerinde de çok güzel şiirler yazmıştır. Ancak zamanla bunlar unutulmuş, âşığın bir kısım koşma ve tecnisleri bize kadar ulaşabilmiştir. "Orta Esr" tezkere ve tarihçilerinin eserlerinde Tufargan'lı Abbas'dan bahsedilmez. Bazı cönk ve mecmualarda ondan bahsedilse de onun hayatı hakkında yine kendi şiirlerinde ve hayatı etrafında teşekkül eden "Abbas ile Gülnez" halk hikâyesinde bilgi bulabilmekteyiz. Şiirlere ve halk hikâyesine bakarak, onun Güney Azerbaycan'da Tufargan şehrinde doğduğunu söyleyebiliriz.

Men sene can dedim, sen de mene can,
Alış eşg oduna, menim kimi yan,
Adım Aşıg Abbas, yerim Tufargan,
Gâhdan ağla, gâhdan yada sal meni.

Şiirlerinde "Gul Abbas", "Şikeste Abbas", "Bikes", **"Tufarganlı Abbas"** gibi mahlâslar kullanmıştır.

Güçlü bir âşık olan Abbas devrindeki hiçbir hadiseye yabancı kalmamıştır. O, "beyenmez" redifli üstadnamesinde içtimaî meseleleri şu şekilde dile getirmiştir.

Adam var dolanar sehranı, düzü,
Adam var döşürer, gülü, nergizi,
Adam var geymeye tapamaz bezi,
Adam var al geyer, şalı beyenmez.

Adam var çoh işler eyler irade,
Adam var ki, yetebilmez murada,
Adam var ki, çörek tapmaz dünyada,
Adam var yağ yeyer, balı beyenmez.

Şiirlerinde atasözlerinden ustalıkla istifade eden Abbas, aşağıdaki dörtlüğünde "el gücü, sel gücü" atasözünü değişik bir şekilde de değerlendirmiştir:

Abbas bu sözleri deyer serinden,
Arhı vurun, suyu gelsin derinden,
El bir olsa dağ oynadar yerinden,
Söz bir olsa zerbi geren sındırar.

Abbas'ın yaşadığı devrede Osmanlı - İran savaşları devam etmiş, sık sık karışıklıklar çıkmış, birçok insan da yerlerinden, yurtlarından olmuştur. Vergiler,

harp neticesindeki talanlar, sürgünler, yıkılan şehirler onun şiirlerinde işlediği konular arasındadır.

Abbas'ın şiirlerinde vatan sevgisinin hususi bir yeri vardır. Yine şiirlerinde devamlı olarak birlik beraberlik fikrini işlemiştir. Abbas sazıyle, sözüyle Azerbaycan insanının temsilcisi olmuştur. Ayrılık, intizar ve vatan hasretinden şöylece bahseder :

Ay arifler, ganlı felek cebrinden,
Gohumdan, gardaşdan, elden ayrıldım,
Ferhad kimi çekdim Şirin gehrini,
Cığa pervaz etdi, telden ayrıldım.

***

Şah hökmüyle han üstüne han getdi,
Ağlar didem, yaş yerine gan getdi,
Gol boşaldı, dil dolaşdı, can getdi,
Ahır apardılar dara gelmedi.

Üstadnamelerinde ahlaki ve terbiyevi konuları işleyen Abbas bir başka dörtlüğünde şöyle demektedir :

Özünden böyüyün sahla yolunu,
Düşen yerde soruş erz-i halını,
Emanet, emanet gonşu malını,
Gonşu yoh isteyen, özü var olmaz..

Lirik şiirleri ile de tanınan Abbas'ın sevgi konusundaki şiirleri de çok beğenilmiştir. Halk dilinin inceliklerinden maharetle istifade eden Abbas'ın şiirleri yıllarca hak ağzında söyenmiş durmuştur.

Âşık Abbas şiirlerinde, teşbih, mübalağa ve diğer edebî sanatları ustalıkla kullanmıştır.

Könül Mecnun kimi yayın dağlara,
Eyil, bu lalanın budağından öp,
Pervane tek dolan yarın başına,
Arala tellerin, gabağından öp.

Samimi ve akıcı olan geraylılarında tabiat güzellikleri, gam-keder, zamandan şikâyet gibi konular işlenmiştir.

Budur geldi bahar fesli,
Dağların lala vahtıdır,
Açılıbdır gızıl güller,
Bülbülün bala vahtıdır.

Tecnisleri ise onun sanat yönünün bir başka şaheseridir.

Men Abbas'am yara gurban yar üçün,
Doğra bağrım, kes ciyerim, yar için,
Yar odur ki, bu dünyada yar üçün,
Yaha yırta, zülf dağıda, yara üz.

Abbas, yalnız yaşadığı devirde değil daha sonra da üstad kabul edilmiş, Azerbaycan'lı bir çok âşık onun tesirinde kalmıştır.

KAYNAKLAR

Zeynel Akçay, **Tufargannı Abbas**, Erzurum 1970, (mezuniyet tezi).

Aşıglar, Bakü 1960, 11-32.

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, 1. cilt, Bakü 1960, 485-491.

Azerbaycan Sovet Ensıklopediyası, 1. cilt, Bakü 1976, 11.

Ahmet Caferoğlu, "XVI. Asır Azeri Saz Şairlerinden Tufarganlı Abbas," **Azerbaycan Yurt Bilgisi**, 1 (3), Mart 1932, 97-104.

Araz Dadaşzade, **Abbas Tufarganlı, 72 Şe'r**, Bakü 1973.

Paşa Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı**, Bakü 1981, 187-191.

Fuad Köprülü, "Abbas (Âşık Tufarganlı)", **Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi** 1. İstanbul 1935, 16-18. (Aynı yazı için bkz. ,"Azeri Âşıklarından Tufarganlı Abbas," **Türk Amacı**, 1 (1), Temmuz 1942, 3-5.)

Zeynelabidin Makas, **Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma**, Erzurum 1982, (Doktora tezi).

Nizamettin Onk, "Şair Abbas," **Karseli**, 4 (37), Ocak 1968, 4-13.

Osman Sarıbelli, 'Hzl.' **Azerbaycan Poetry**, Moskova, '19-21.

Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 11-14.

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 55-92).

GEZ BURALARDA

Yarım mene ve'de verdi,
Dedi, gel gez buralarda.
Gara bağrım şan - şan oldu,
Sızıldaşır yaralar da.

Siyah zülfün belden aşır,
Süsen sünbüle dolaşır,
Gözellik sene yaraşır,
Dur, dolanag aralarda.

Abbas ile hoş danışan,
Ağ üzünde dane nişan,
Keklik kimi gaggıldaşan,
Gagıldaşar haralarda.

OLMAZ

Bir gözel ohladı meni,
Bele ebru, kaman olmaz.
Göyden huri melek ense,
Onun kimi gılman olmaz.

Kabab yanar közü ile,
Danış yarın özü ile,
Mühennesler sözü ile,
Yar ha yardan, yaman olmaz.

Aşıg Abbas yana yana,
Yandı bağrım döndi gana,
Bir nâme yaz Tufargan'a,
Daha senden aman olmaz.

EYLENMEZ

Duman, gel get bu dağlardan,
Bahar geldi, gar eylenmez.
Bu dünya bir bivefadı,
Gözelde ilgar eylenmez.

Gözelin gaşı garadı,
Baygunun meyli haradı,
Bu dünya karvansaradı,
Her gelen gonar, eylenmez.

Abbas deyer hac olanda,
Ke'be'ye me'rac olanda,
Doğru yoldan kec olanda,
Namus geder ar eylenmez.

MENİ

Bar ilâhim gismet eyle,
Yara yoldaş ele meni.
Men ona can gıyar olsam,
O sevsin baş ile meni.

Ağladırsan, güldürürsen,
Çeşmim yaşın sildirirsen,
Cellad kimi öldürürsen,
O göz, o gaş ile meni.

Abbas deyer, seni tanı,
Çıhart könlünden gubanı,
Sever olsam özge yanı,
Yandır ateş ile meni.

GETDİ

Gece gündüz gan ağlaram,
Göz yaşım ümmana getdi.
Şirin canım yar yolunda,
Olmağa gurbana getdi.

Doymadım yarın dilinden,
Gucmadım ince belinden,
Aldılar yarı elimden,
Garğana garğana getdi.

Her ne oldu mene oldu,
Gaynadı peymanam doldu,
Deseler **Abbas** necoldu?
Deyin Tufargan'a getdi.

YAR GELDİ

Derdin könlün melul çağı,
Budu yar geldi yar geldi.
Aşığın çeşmi çırağı,
Budu, yar geldi, yar geldi.

Seyrağıblar başım gatdı,
Sözüm dereceye çatdı,
Üzünden nigabı atdı,
Budu yar geldi, yar geldi.

Men **Abbas**'am çekmem ahı,
Gördü gözüm gözel mahı,
Olmuşam yarin meddahı,
Budu yar geldi, yar geldi.

AH ZARINANDI

Gece gündüz gan ağlaram,
Menimki ah, zarınandı.
Men yarı bivefa gördüm,
Gol, boyun eğyarınandı.

Sallanıb gel bize gelin,
Ağ üzünde siyah telin,
Bülbül çoh isteyir gülün,
Gülün meyli harınandı.

Boynuna salmısan bağı,
Sineme çekmisen dağı,
Abbas'ın şefa tapmağı,
Goynundaki narınandı.

MEZE DAĞI

Yene gelib bahar fesli,
Süsen, Süsen, sünbül, meze dağı.
Açılıb güller nergizler,
Benefşeler, beze dağı.

Siyah zülfleri hörünsün,
Dal gerdenine bürünsün,
Alçag olsun yar görünsün,
Bir görünsün göze dağı.

Bülbüller uçdu gülümden,
Oldum ulusu elimden,
Abbas gara gül elinden,
Gan ağlayıb geze, dağı.

NATAVANI

Gece gündüz feğandayam,
Menem eşgin natavanı.
Taladaram mahalları,
Boş goyaram bu meydanı.

Bilmirsen mi haralıyam?
Ağlı, göylü, garalıyam,
Yüz yerimden yaralıyam,
Sinemde zenbur nişanı.

Hökmünle yazdım fermanı,
Kim eyler derde dermanı,
Periyem Şahın gurbanı,
Abbas'sız istemem canı.

VAHTIDI

Budu geldi bahar fesli,
Dağların lala vahtıdı.
Açılıbdı gızıl güller,
Bülbülün bala vahtıdı.

Bülbüller dolanır bağı,
Bir helvet eyle otağı,
Sene gurban olum sağı,
Mey ver, piyale vahtıdı.

Men Abbas'am boyu beste,
Derdinden olmuşam heste,
Al başımı dizin üste,
Çek yatag, layla vahtıdı.

ÇAĞLADI

Heber aldım Tebriz'liden,
Meni hercayı çağladı.
Viran bağlar hezel oldu,
Didelerim gan ağladı.

Bülbülem, dala gonaram,
Zergerem, gümüş yonaram,
Ele bu derde yanaram,
Horyat söz meni dağladı.

Abbas'am yohdu mekanım,
Sene gurban şirin canım,
Ölkemizde Peri hanım,
Sidgimi Mövle bağladı.

MENİM

Gece gündüz gan ağlaram,
Artıbdı ferağım menim.
Başımı alıb gederem,
Tutdukça ayağım menim.

Felek salıb işim lenge,
Düşmüşem govğaya, cenge,
Aşaram Hind'e, Firenge,
Alınmaz sorağım menim.

Abbas gürbet ele varsa,
Nâmerd olar dala galsa,
Deyilenler gerçek olsa,
Sönübdü çırağım menim.

GEDİREM

Durum dolanım başına,
Ala gözlü yar gedirem.
Ölsem boyuna sadağa,
Galsam intizar gedirem.

Merd ile eyle ülfeti,
Çekme nâmerdden minneti,
Bülbül gızıl gül hesreti,
Gışı, yazı zar, gedirem.

Abbas deyer gül behsidi,
Bundan artıg derd hansıdı?
Ayrılığın ve'desidi,,
Gel könlümü al, gedirem.

BİLMEREM

Başına döndüyüm perim,
Get perim gelebilmerem.
Sene kömek olsun Tanrım,
Get perim, gelebilmerem.

Peymaneler dolmayınca,
Gülgez rengim solmayınca,
Şah'tan izin olmayınca,
Get perim, gelebilmerem.

Usta ol, ustanı tanı,
Üstümüzde durub ganı,
Gul Abbas'ın din imanı,
Get perim, gelebilmerem.

KÖNLÜM

Ne ağlarsan, ne sızlarsan,
Bir derdi beş olan könlüm.
Ahırda zünnar bağlarsan,
Geme yoldaş olan könlüm.

Bir yar gelib obasından,
Alım derd ü belasından,
Çerh-i felek badasından,
İçib serhoş olan könlüm.

Abbas ağlar arsız arsız,
Dünya olub e'tibarsız,
Deyirdin dözerem yarsız,
Döz, bağrı daş olan könlüm.

EYLESİN

Duman gel get bu dağlardan,
Dağlar taza, bar eylesin.
Ne gözlerim seni görsün,
Ne könlüm gubar eylesin.

Haşa sevdiciyim haşa,
Deyilenler geldi başa,
Bir yandan özün tut daşa,
Bir yandan el car eylesin.

Abbas ağlar zarı zarı,
Getmez könlümün gubarı,
İlgarından dönen yarı,
Tanrı tez bazar eylesin.

NEYLER

Leyli yarın gemer hüsnü,
Bu boyu, tel'eti neyler?
Yar lebinden şeker emen,
Şekeri şerbeti neyler?

Siyah zülfü kemend olan,
Dahani dolu gend olan,
Ezel ilgara bend olan,
Senedi serhetti neyler?

Abbas ağlar güler olsa,
Göz yaşını siler olsa,
Bir yar ki, derd biler olsa,
Göz gaş işareti neyler?

DİLBER

Uca dağların başına,
Gorhuram gar yağa, dilber.
Aldın ağlımı başımdan,
Saldın dağdan dağa dilber.

Güllerin içinde haram,
Gül üzüne intizaram,
Men evvelki köhne yaram,
Dolan soldan sağa dilber.

Güllerin içinde gülem,
Ohuyan şeyda bülbülem,
Men bir golu bağlı gulam,
Sen olmusan ağa dilber.

Sen arısan men de şana,
Derdinden oldum divana,
Saldırmısan bender hana,
Dolan gelen otağa dilber.

Gul Abbas'ın gözü sende,
Olmuşam divane men de,
Bir cüt şamama sinende,
Endir tağdan tağa dilber.

YAR GELMİR

Oğrun yollara bahmagdan,
Bağrın gan oldu, yar gelmir.
Ağlamagdan eynim yaşı,
Sel umman oldu, yar gelmir.

Menim yarın boyu beste,
Derdinden olmuşam heste,
Yegin çıhıbdı taht üste,
Yohsa han oldu yar gelmir.

Dağların garı söküldü,
Ahdı, çaylara töküldü,
Abbas deyer bel büküldü,
Gedd kaman oldu yar gelmir.

GOŞMALAR

AYAĞINA

Gırhlar piri, özün yetiş dadıma,
Bir de meni yetir yar ayağına,
Üzün görüm, könül alsın teselli,
Hına tek yahılım el, ayağına.

Semada ulduzlar, sana gelibdi,
Yüz ilin hestesi cana gelibdi,
Ay hezerat, bir zamana gelibdi,
Yohsul üzün sürtür mal ayağına.

Abbas bu sözleri deyer özünden,
Doymamışam yarın o gül üzünden,
Ağlamagdan bir perinin gözünden,
Düşübdü Gülgez'in hal ayağına.

GÖZ ALA

Bir gözelsen şövgün düşüb cahana,
Yohdur senin kimi gözel göz ala.
Men aşigem cahana,
Canım gurban cahana,
Haggın eziz bendesi,
Hoş gelmisen cahana,
Yaradan yaradıb salmış cahana,
Yohdu senin kimi gözel göz ala.

Bağbansan bağa bah, bah işini gör,
Bağ besle, bağ becer, bağ işini gör,
Aşıg bah, işini gör,
Bağa bah, işini gör,
Ne yatdın kâmil ovçu,
Maralın bahşını gör.
Hele sen terlanın bahışını gör,
İsteyir canımı gözel, göz ala.

Abbas deyer men gurbanam sene yar,
Uzun boylu, tuti dilli sene yar,
Men aşigem sene yar,
Sened verdim sene yar,
Gerib aşıg, gürbet el,
Canım aldın sen ayar.
Dolandım dünyanı neçe sene yar,
Görmedim sen kimi gözel, göz ala.

BAB OLA

Hilâl gaşlarına yüz berekallah,
Ayın ne heddi var ona bab ola.
Canı yanar sene aşig olanın,
Yatabilmez gözlerinde hab ola.

Gızıl güller açılıbdı hemayin,
Yarın gelmesini eylerem te'yin,
Dedim gözel olag gel bir gol boyun,
Neylerem dünyanı, goy harab ola.

Abbas deyer yar yarına varınca,
Saraldı gül rengi döndü narınca,
Sen gözeli men toruma salınca,
Azca galdı ömrüm bir turab ola.

YÜZ İLE

Gedir Mövlam, budur senden dileyim,
Görüm yarın, ömrü yetsin yüz ile.
Artıg ola malı, mülkü, dövleti,
Altmış neri bir gatara düzüle.

Sedef ince, dodag ince, dil ince,
Canım çıhdı, yar könlünü alınca,
Ölüm yeydi bu dünyada galınca,
Bir iyid ki gatarından üzüle.

Gaşlarına çekilibdi, bil, gelem,
Ağız davat, göz mürekkeb, dil, gelem,
Yalan desem çek gözüme mil, gelem,
Sened verrem, gulun ollam yüz ile.

Abbas deyer dildeki herf neçedir?
Neçe gövher, neçe lel, neçe dür?
Sanamadım zülfün müyü neçedir?
Gorhuram ki şana deye, üzüle.

ZÜLÜMDÜ MENE

Birce insaf eyle, a zalım Becan,
Ayırma Abbas'dan, zülümdü mene.
Sensen bu ölkeye edalet, divan,
Ayırma Abbas'dan, zülümdü mene.

Becan sen eyleme geddimi kaman,
Aşigem, me'şuge çekdirme aman,
Sen olasan o duz çörek, nemek nan,
Ayırma Abbas'dan zülümdü mene.

Peri derd elinden yetişdi cana,
Oldum yar eşginden deli divana,
Gefle, gatır işler o Tufargan'a,
Ayırma Abbas'dan zülümdü mene.

OLMAZ

Özünden kiçiyi işe buyurma,
Sözün yere düşer heç migdar olmaz.
Her ne ki kâr görsen, öz elinde gör,
İnsan öz işinde cefakâr olmaz.

Özünden böyüyün sahla yolunu,
Düşen yerde soruş erz-i halını,
Amanat, amanat gonşu malını.
Gonşu yoh isteyen, özü var olmaz.

Soruşun **Gul Abbas** halın neçedi?
Gündüzlerin ay garanlıg gecedi,
Serv ağacı her ağacdan ucadı,
Esli gıtdı, budağında bar olmaz.

BEYENMEZ

Ay hezerat, bir zamana gelibdi,
Ala garğa şüh terlanı beyenmez.
Oğullar atanı, gızlar ananı,
Gelinler de gaynananı beyenmez.

Adam var ki, getmeyesen işine,
Adam var, geyiner pustinen deri,
Adam var ki, ayran tapmaz aşına,
Dindirersen yağlı nanı beyenmez.

Adam var, dağları gezir, serseri,
Adam var, geyiner pustinen deri,
Adam var, me'rifetden yohdu heberi,
Adam var, soltanı, hanı beyenmez.

Adam var, dolanar sehranı, düzü,
Adam var, döşürer gülü, nergizi,
Adam var, geymeye tapammaz bezi,
Adam var, al geyer, şalı beyenmez.

Adam var, çoh işler eyler irada,
Adam var ki, yetebilmez murada,
Adam var ki, çörek tapmaz dünyada,
Adam var, yağ yeyer, balı beyenmez.

Adam var ki, adamların nahşıdı,
Adam var ki, anlamazdı, naşıdı,
Adam var ki, heyvan ondan yahşıdı,
Dindirersen heç insanı beyenmez.

Adam var, destine veresen güller,
Adam var, gözüne çekesen miller,
Tufargan'lı Abbas başına küller,
Ne güne galmısan, garı beyenmez.

YARA YÜZ

Ağlaya ağlaya düşdüm yollara,
Yar ayrısı derd ü möhnet, yara yüz.
Derdim oldu evvelkinden bes beter,
Şan şan oldu gara bağrım yara yüz.

Tutdum yar elinden belke sağalam,
Sagi mestü, sagi serhoş, sagi lam,
Çetin, çetin bu yaradan sağalam,
Derd bir oldu, derman dohsan, yara yüz.

Men **Abbas**'am yara gurban yar üçün,
Doğra bağrım, kes ciyerim yar üçün,
Yar oldur ki, bu dünyada yar üçün,
Yaha yırta, zülf dağıda, yara yüz.

GÜLGEZ

Gurban olum seni çeken neggaşa,
Yetirdin destimi damana Gülgez.
Güdret gelem çalmış o gelem gaşa,
Benzer ebruların kamana Gülgez.

Gel verek el ele çıhag bu bağa,
Gülgüle sarmaşır, budah budağa,
Üz üze dayanag, dodag dodağa,
Ağ sinen sineme dayana Gülgez.

Üzengini basım, Gülgez'im atdan,
Sen meni gurtardın alovdan, oddan,
Abbas'ın sevdiği hab-i gefletden,
Silkinib çıhasan bu yana Gülgez.

İNDİ

Men olmuşam derd ü gemin barkeşi,
Gemden tikdirmişem ne galam indi.
İstedim ki, yara bir name yazam,
Ne kağız tapılır, ne galam indi.

Bir erzim var men de deyim şahane,
İlâhiye şükr eylerem, şahe ne?
Gorhuram ki, nazlı yarı şah ana,
Yarsız bu dünyada ne galam indi.

Kâtipler ohurlar, Cuma da getdi,
Erenler me'raca Cumada getdi,
Abbas ağlar, Gülgez Cumada getdi,
Ne govğayam indi, ne galam indi.

YADA SAL MENİ

Başına döndüyüm ala göz Peri,
Gâhdan ağla, gâhdan yada sal meni.
Gara bağrın şan şan oldu delindi,
Gahdan ağla, gahdan yada sal meni.

Bağban idim, bağım teğayir oldu,
Gözüm gördü ağlım teğayir oldu,
Horyat eli deydi, teğayir oldu,
Gâhdan ağla, gâhdan yada sal meni.

Men sene can dedim sen de mene can,
Alış eşg oduna, menim kimi yan,
Adım aşıg Abbas, yerim Tufargan,
Gahdan ağla, gahdan yada sal meni.

VAR MENİM

İsfahan mülkünden gelen hocalar,
Bu canımda intizarım var menim.
Biri hicran, biri möhnet, biri gem,
Gem evliyem, hiridarım var menim.

Ala gözün humarlayıb süzmesin,
Ay gabağa gızıl, inci düzmesin,
Deyin yara el duadan üzmesin,
Üreyimde ah u zarım var menim.

Men Abbas'am gelsin könlüm aradan,
Ohudum dersimi çıhdım garadan,
Sen bilirsen yeri göyü yaradan,
Gülgez Peri kimi yarım var menim.

AYRILDIM

Ay arifler ganlı felek cebrinden,
Gohumdan, gardaşdan, elden ayrıldım.
Ferhad kimi çekdim Şirin gehrini,
Cığa pervaz etdi, telden ayrıldım.

Bir canım var, yar yolunda sadağa,
Bal bülenib dile dişe dodağa,
Ne müddetdi bağban idim bu bağa,
Dermedim göncesin gülden ayrıldım.

Abbas deyer yar ayrısı yamandı,
Heç kese gösterme Allah, amandı,
Gınamayın, elif geddim kamandı,
Dodag gaymag, dili baldan ayrıldım.

BELE GEDEREM

Ağa, Becan, Sultan Becan, Han Becan,
Ayrılmam Perim'den, bele gederem.
Alış Becan, tutmuş Becan, yan Becan,
Ayrılmam Perim'den bele gederem.

Gözümle görmüşem öz mekanımı,
Yara gurban dedim şirin canımı,
Öldürsen de halal etdim ganımı,
Ayrılmam Perim'den, bele gederem,

Ne müddetdi derin deryaya daldım,
O deryadan dür götürdüm, dür aldım,
Şikeste Abbas'am bineva galdım,
Ayrılmam Perim'den, bele gederem,

DEYİLEM

Ne bahırsan gözü ganlı haramı,
Sen deyen günahkâr ha men deyilem.
Her şeherin bir adı, bir sanı var,
Men Misir şehriyem, Yemen deyilem.

Yarın gapısında yüz gan eyledim,
El uzatdım, çekdim, üz gan eyledim,
Bir könüle deydim, yüz gan eyledim,
Daha bir kesinen yaman deyilem.

Abbas ağlar, libasını soydular,
Zülm eyleyib gönçe gülün derdiler,
Hercayılar gaş oynadıb güldüler,
Eyle deyil yarım, hemen deyilem!

GELSİN

Bizden salam olsun arif olana,
Herkesin menimle var ise gelsin.
Cehennemi indi ona gösterrem,
Hansı bende günahkâr ise gelsin.

Zalım bende, uyma bunca giybete,
Giybet eden tez düşecek zillete,
İskender'i kim gönderdi zülmete?
Her kim ondan heberdar ise gelsin.

Gızıl gül beslenir hendan içinde,
Ennabi leblerin dehan içinde,
Abbas'am durmuşam meydan içinde,
Kime bu gen dünya dar ise gelsin

DERBEND'İN

Ay camaat, gelin te'rif eleyim,
Ne eceb düşübdü yeri Derbend'in.
İskender el ile olub bergerar,
Çekilibdi burcu, barı Derbend'in.

Men gelmişdim bu Derbend'de galmağa,
Bir tülek terlanı ele salmağa,
Düşmen öldürmeye, gisas almağa,
Goçag olur igidleri Derbend'in.

Derbend dedikleri bağçadı, bağdı,
Alt yanı deryadı, üst yanı dağdı,
Abbas deyer, eceb meyvesi çağdı,
Hesteye şefadı narı Derbend'in.

GAŞLARIN

Ders almamış açdım kitab ohudum,
Möhtac deyil heç ustaya gaşların.
Teze çıhıb kamandarın elinden,
Benzer üç gecelik aya gaşların.

Ovçu olan durar dağ damanında,
Derdi olan durar derdli yanında,
Ne durubsan seyrağıbın dalında,
Veribdi ömrünü zaya gaşların.

Bir halın bezirgan, bir halın hoca,
Hüsnün zekâtını ver men möhtaca,
Men Abbas'am eylemezdim iltica,
Meni getdi ilticaya gaşların.

DERD AYAĞINDAN

Başına döndüyüm, ay Gülgez Peri,
Çekerem hicranı derd ayağından.
Elin töhmetinden, felek cebrinden,
Düşmüşem çöllere derd ayağından.

Perim, senin üzün gören ter salar,
Öldürseler meyli dönmez tersalar,
Hicrandan meşg alan, gemden ders alar,
Sen mene ders verdin derd ayağından.

Gabak aydır, zülf buluddur, üz gündür,
Sensiz menim bir saatım yüz gündür,
Heç demirsen, **Gul Abbas**'ım üzgündür,
Gem başından tutar, derd ayağından.

GELMEDİ

Başına döndüyüm, gurban olduğum,
Hara getdi bahtı gara, gelmedi?
Bülbül uçdu, soldu gülün yarpağı,
Gismet oldu gönce hara, gelmedi.

Şah hökmüyle han üstüne han getdi,
Ağlar didem, yaş yerine gan getdi,
Gol boşaldı, dil dalaşdı, can getdi,
Ahır apardılar dara gelmedi.

Abbas deyer bu ad yaman ad oldu,
Cismim ateş, goynum dolu od oldu,
Men can dedim, canan menden yad oldu,
İndi uzag düşdü ara, gelmedi.

KERİMDİ

Başına döndüyüm gül üzlü ana,
Gelmesin Abbas'ım, Allah kerimdi.
Derdinden olmuşam deli, divana,
Gelmesin Abbas'ım, Allah kerimdi.

Felek meni şad eleyib güldürü,
Ağladıban çeşmim yaşın sildiri,
Becan kemfürsetdi, gelse öldürü,
Gelmesin Abbas'ım, Allah kerimdi.

Gülgez Peri saralıban solunca,
Gaynayıban peymaneler dolunca,
Goy gelmesin Mehemmed Han gelince,
Gelmesin **Abbas**'ım, Allah kerimdi.

NEÇEDİ

Şikeste könlümün megsudu usta,
Bu Tebriz'in sonaları, neçedi?
Tikilibdi çarşıları yanaşı,
Sarayları, binaları neçedi?

Erenler üstümde oldu nümayan,
Bir camal gösterdi, beyan ve beyan,
Bir sef melek gördüm, bir sef de gılman,
Dal gerdende siyahları neçedi?

Müştag oldum bir Perinin tağına,
Canım gurban olsun hoş yığnağına,
Men **Abbas**'am, girsem hublar bağına,
Eyvan, otag, hanaları neçedi ?

BİLMEDİM

Yeridim, yeridim, yete bilmedim,
Derd ü gem elinden yata bilmedim,
Bir yorğan ovçuydum, tutabilmedim,
Ovum garlı dağlar aşdı da getdi.

Yahşı olar el içinde gul adı,
Çeşmim yaşı yar gapısın suladı,
Könül guşu göyde ganad buladı,
Gırdı şikar bendin, uşdu da getdi.

Men **Abbas**'am yalan gelmez dilime,
Geyri bülbül gona bilmez gülüme,
Terlan düşdü men nadanın eline,
Ovlaya bilmedim, gaşdı da getdi.

PERİ

Ne gülürsen menim kimi gülünce,
Sen mene gülünce, derde gül Peri!
Alişan otagda, gülşen bağçada,
Süseni, sünbülü der de gül, Peri!

Seninle gezirdik, Tebriz'de bağı,
Sineme çekirsen dağ üstden dağı,
Bende saldın menim kimi dustağı,
Çoh meni goyubsan darda, gül, Peri!

Abbas getirildi dar ayağına,
Hına tek yalıllam yar ayağına,
Yohsulu çekerler var ayağına,
İndi menim kimi merde gül, Peri!

BURADAN SENİ

Başına döndüyüm, ay, geşeng Esmer,
İstemem gedesen buradan seni.
Menim meylim ele senle hoş olub,
Ne hoş helg eleyib yaradan seni.

Gelme hoyrat, gelme, yolda galasan,
Seyrağıb elinde zelil olasan,
İki dostu birbirinden eylesen,
Görüm Hag götürsün aradan seni.

Gözeller içinde besli bellisen,
Terlan cilvelisen, yüz heyallısan,
Ağ sinesi bir cüt goşa hallısan.
Görceyin tanıdım oradan seni.

Gözellikde senin evezin hanı?
Hüsnünü behş edib keremin kanı,
Dağların maralı, çemen ceyranı,
Ovçular keçirmez bereden seni.

Âlem bilir, Âdem ata zatıyam,
Göyü bilmem, yerin yeddi gatıyam,
Şikeste Abbas'am, herabatıyam,
Könül, heç görmedim abadan seni.

BU SABAHLARI

Bir seda eşitdim canan elinden,
Oyardım yuhudan bu sabahları.
Bir cavab almadım yarın dilinden,
Görüm açılmasın bu sabahları.

Ay galhıbdı gönortanın yerine,
Talib olan gullug eyler pirine,
İki sevgi yetse biri, birine.
Tanrı'ya hoş geler bu sabahları.

Abbas deyer Müsellaya varmadım,
El uzadıb yar zülfünü hörmedim,
Bir bağ saldım, güllerini dermedim,
Derdiler, tökdüler bu sabahları.

YARIM APARDI

Başına döndüyüm, gurban olduğum,
Goyma deli Becan yarım apardı!
Alışıb oduna büryan olduğum,
Goyma, Deli Becan yarım apardı!

Şah Abbas hökmüyle nameni yazır,
Gurub kecaveni olubdu hazır,
İsfahan'dan geldi bu zalım vezir,
Goyma, deli Becan yarım apardı!

Men Abbas'am, heç vaht söylemem yalan,
Elime, ölkeme saldılar talan,
Hoca, Deli Becan, Allahverdi Han,
Goyma Deli Becan yarım apardı!

BU YANDADI

Geder iken bir ümmana tuş oldum,
Behrler çalhanır, göl bu yandadı.
Boy geder bir yana buhag min yana.
Cığa pervaz eyler, tel bu yandadı.

Gülgez deli olub yohsa divana?
Üz çevirib gedir çöl, biyabana,
Burdan bir yol gedir ol Tufargan'a,
Tamam gohum, gardaş el bu yandadı.

Hökmün Malik Ejder, ismindi Edhem,
Didelerim gan, yaş töker deımadem,
Lütf eyle Abbas'a gible-yi âlem,
Gadasın aldığım, yol bu yandadı.

SARI GEL SARI

Başına döndüyüm, alagöz Peri!
İnsaf eyle bize sarı gel, sarı.
Leyl ü nahar hesretini çekmekden,
Gül rengim olubdu sarı, gel, sarı.

Seninle gederdim Tebriz'de bağa,
Gışda ağ otağa, yayda yaylağa,
İndi men ölende özün bük ağa,
Zülfüne tabutum sarı, gel, sarı.

Canım gurban olsun hemişe merde,
Ay yaradan, fürset verme nâmerde!
Abbas'ı salıbsan bulunmaz derde.
Dermanı özünde sarı, gel, sarı.

AYRIL *

Başına döndüyüm gül üzlü cavan,
Halal himmet ele, gel ondan ayrıl!
Bilmez idim, bele hicran derdini,
Lütf ele, üzüme gül, ondan ayrıl!

Gasid geldi, gesden heber getirdi
Elif olan geddim dala yetirdi.
Ahdı çeşmim yaşı üzüm götürdü,
Eynim, adaların sil, ondan ayrıl!

Eşgin ateşidi sinemde defter,
Gece, gündüz sensen dilimde ezber,
Sen ol bu Peri'ye buta verenler,
Golunu boynuma sal, ondan ayrıl!

EZİZİM

Gezdim İsfahan'ı, nisf-i cahanı,
Senin kimi gözel hanı, ezizim?
Dodağın şekerdi, şehdi mat eyler,
Ağzın içi göher kanı, ezizim.

Siyah zülfün dar gerdeni döydü mü?
Onun derdi, menim geddim eğdi mi?
Zalım Şahın eli sene değdi mi?
Dağıdaram hanımanı ezizim.

* Bu koşma, Tufarganlı Abbas'ın sevgilisi Peri'nin ağzından söylenmiştir. (Hazırlayanların notu).

Gemzesi bellidi gaş ü gözünden,
Men ölmedim yanağından üzünden,
Eyleme gapında çüğül sözünden,
Abbas kimi növcevanı ezizim.

GÖRMÜŞEM

Aradım Osman'ı, gezdim Ecem'i,
Misr'i İstanbul'u Şam'ı görmüşem.
Harda adı belli güzel varsa da,
Arayıb, ahtarıb hamı görmüşem.

Fir'on'u Firdövsi, Nemrudu Şeddad,
Onlar da dünyaya goydular bir ad,
Yusif'le Züleyha, Şirin'le Ferhad,
Behram ile Gülendam'ı görmüşem.

Mene yarın her sitemi gözeldi,
Üreyimde derdi gemi gözeldi,
Perim geşeng gözel, nami gözeldi,
Çar ü naçar o pernamı görmüşem.

Abbas'am, sözlerim dilimde ezber,
Hekk olub sinemde derdim bir defter,
Şahım, sizin olsun mescid ü menber,
Men gözümle Müsellamı görmüşem.

PERİM

Seher seher ser çeşmeler başında,
Gün kimi dağlara yayılan Perim.
Herkes menden sene yaman gandırsa,
Ya egreb dişlesin, ya ilan Perim.

Goyma dergahından şirin nökeri,
Ceymerem her şalı, her gelemkeri,
Hicran hestesiyem yemem şekeri,
Goynundaki nara gayılam Perim.

Götür sürmeni çek gaşına gelsin,
Çal eyri çalmanı başına gelsin,
Abbas'ın sözleri hoşuna gelsin,
Huriler gızından sayılan Perim.

AYRI SALMASIN

Başına döndüyüm alagöz Peri,
Tanrı seni menden ayrı salmasın.
Hag götürsün bu garını aradan,
Nişanası bu dünyada galmasın.

Gedeni gelmesin, yatanı ölsün,
Göz göz olsun, gabıg goysun, soyulsun,
Her yanına yetmiş pilte goyulsun,
Ne yığıb yerini salan olmasın.

Ciyerin doğrasın bir almaz bıçag,
Yeddi il yan yerde uzansın naçag,
Gohumu, gardaşı düşsünler gaçag,
Ehvalini heber alan olmasın.

Sen pozmusan yazıg **Abbas** halımı,
Men sene neyledim, Tanrı zalımı,
Çekim ciyerine men çengalımı,
Cenazene yahın gelen olmasın.

HOŞ GELDİN

Başına döndüyüm ay Esmer Hanım,
Teşrif gılıb sen bu bağa hoş geldin.
Süsenden, sünbülden derib destine,
Merhemet eyledin, saya hoş geldin.

Hicran keçdi könlüm natavan oldu,
Gara bağrım lahta lahta gan oldu,
Dağıldı gözeller perişan oldu,
Elif geddim döndü yaya, hoş geldin.

Gözeller içinde besli bellisen,
Şirin ihtilatlı, lebi ballısan,
Zenehdanı bir cüt goşa hallısan,
Gatardan ayrılmış maya, hoş geldin.

Abbas deyer lıalay halay a dağlar,
Tebib görse yaralarım, gan ağlar,
Esmer bundan getse boş galar bağlar,
Sen verme ömrünü, zaya hoş geldin.

AYDIN OLSUN

Gözelliyi ele car olan Peri,
Gerdene hemayil tah, aydın olsun.
Sevdası serimde var olan Peri,
Sinemi odlara yah, aydın olsun.

Bir zamanlar dövran sürdüm sizinle,
Aşig etdin söhbetinle, sözünle,
Ezel başdan mene baban gözünle,
İndi özgelere bah, aydın olsun.

Gul Abbas'ı ne kenara atmısan,
Hencayile ülfetini gatmısan,
Deyesen ki taza aşna tapmısan,
Sevdiyim, gözlerin çoh aydın olsun.

İNCİMESİN

Gedem goyup yar yanına gelende,
Ele gel, ele get, yol incinmesin.
Şeker leblerinden mene buse ver,
Dodag terpenmesin, gül incinmesin.

Derildi bostanlar, boş galdı tağlar,
Könül istediyin vermesen ağlar,
Ağ sinen üstünden darayı bağlar,
Heykel arasından sal, incinmesin.

Bülbül feğan eyler gül hevesinden,
Goşa nar asılıb yar sinesinden,
Ele gel, ele get bağ beresinden,
Bülbüller hürküşüb, gül incinmesin.

Gözeller içinde sen gızıl güller,
Dolansın başına şeyda bülbüller,
Esme seba yeli, titreme çöller,
Cığalar terpenib tel incinmesin.

Abbas deyer ağlayanlar gülende,
Nazlı yar soruşub halın bilende,
Merhamet eyleyib bize gelende,
Dola gerdenine, gol incimesin.

SENE GURBAN

Gadasın aldığım, neden melulsan,
Eger lal isense, dil sene gurban.
Gümüş neşter ile tökdün ganımı,
Nazik ellerinle sil, sene gurban.

Mal geder otlayar dağın içinde,
Pilte şö'le verer yağın içinde,
Bağbanı dindirdim bağın içinde,
Dedi süsen, sünbül, gül sene gurban.

Başına döndüyüm gözleri hendan,
Turunclar baş verib çıhıb yahandan,
Dedim gözel bir buse ver o haldan,
Acıglandı dedi, al, sene gurban.

GELİN

Sen ki, bu gaydada bele gözelsen,
Yohdu gözellikde sene tay, gelin.
Gaşların kamandı, kirpiklerin oh,
Ağ üzünde goşa hallar, ay gelin.

Hag götürsün aralıgdan yamanı,
Artsın seyrağıbın derdi amanı,
Her kim vursa sennen menim aramı,
Düşsün evlerine görüm vay gelin.

Abbas deyer gızıl gülü derginen,
Derib derib sinem üste serginen,
Ağ üzünden bir cüt busa verginen,
Hesab eyle gonşulugda pay, gelin.

ÖP

Könül mecnun kimi yayın dağlara,
Eyil, bu lalenin budağından öp.
Pervane teg dolan yarın başına,
Aralara tellerin gabağından öp.

Almag olmaz nanecibin gizını,
Çekmek olmaz bedesilin nazını,
O üzünü, bu üzünü, gözünü,
Dilinden, dişinden, dodağından öp.

Kitabda ohunan sina yahşıdı,
Seyrağıb gerdeni sına yahşıdı,
Men dedim öpmeye sine yahşıdı,
Könül ha yalvarır, buhağından öp.

Bağçalar titreşir bardan öteri,
Almadan, heyvadan, nardan öteri,
Abbas, ağlayırdın yardan öteri,
Dur, Şah-i Merdan'ın ayağından öp.

YANDIRAR

Bed övladı ezel başdan tanıram,
Çör çöp yığar, yad ocağın yandırar.
Seher durar ar namusun gözlemez,
Suyu töker, öz ocağın söndürer.

Ulğun cuşa gelse köpük yağ olmaz,
Söyüd bar getirse, bağça, bağ olmaz,
Zibil tepe olsa küllük dağ olmaz,
Yel esende alçağlara yendirer.

Abbas bu sözleri deyer serinden,
Arhı vurun suyu gelsin derinden,
Söz bir olsa dağ oynadar yerinden,
El bir olsa, zerbi kerem sındırar.

AY BU YANDA DUR

Başına döndüyüm ala göz Perim,
Apardın ağlımı ay bu yanda dur.
Ağıl başda deyil, ruh da bedende,
Eyledin tarımar ay bu yanda dur.

Halaldandır mayam, bulunmaz haram,
Gırhlar meclisinde men orda varam,
Seyrağıb adamla heç olmaz aram,
Şeytandı fe'linden ay bu yanda dur.

Abbas'am, dövranım ay bele keçdi,
Dolandı ruzigar, ay bele keçdi,
Sallandı bir Perim ay bele keçdi,
O sebebden dedim ay bu yanda dur.

YAR

Könül gemgin sehraları gezirem,
Ne insafdı, men de sensiz galım yar.
Gözüm görür, yarlı yarın dindirir,
İsterem ki senden kamım alım yar.

Gizlin gizlin senle etdiyim ilgar,
İndi bildim sen de yohmuş etibar,
Her kim verse yardan mene bir habar,
Şirin canım ona müjde gılım yar.

Ayrı düşdüm vetenimden, elimden,
Bülbülümden, gülşenimden, gülümden,
Men ne dedim, sen incidin dilimden,
Hesret galdım, men dermedim gülüm yar.

Abbas deyer terk eyledim elimi,
Bir dermedim ağ sinenden gülümü,
Arada var çerh-i felek ölümü,
Goy camalın görüm, ondan ölüm yar.

YETİŞER

Gözel Peri, menle yaman başlama,
Menim erzim geder, hana yetişer.
Gaşların lel olsa yohdu giymeti,
Min tümendi, bezirgana yetişer.

Meclisine sürahiler düzüler,
Ala gözler humarlanıb süzüler,
Bir muyun üzülse, canım üzüler,
Zelzelesi Al-Osman'a yetişer.

Abbas deyer Perim nigabı atdı,
Camalın gösterdi, günü yubatdı,
Ağ üzde halların Misri nebatdı,
Sekkiz cennet-i rizvana yetişer.

BAR GELİ

Payız olcag bağlar töker hezeli,
Bahar olcag bağçalara bar geli.
Bir iyidin olsa bahtı, igbalı,
Cennet bağçasından ona nar geli.

Ölkenizde ne aşnayam, ne yadam,
Dost yanında ne gemginem, ne şadam,
Ay camaat, ne belalı seyyadam,
Tor gururam terlan üçün sar geli.

Abbas deyer gencin üstü bedendi,
Gara bağrım delik, zeden zedendi,
Ay hezarat, heç bilmirem nedendi,
Aleme gen, dünya mene dar geli.

SUDAN GELİR

Başına döndüyüm ala göz Peri,
Ele bildim sonam bu sudan gelir.
Müjgan atdı, deydi keçdi sinemden,
O çadı gemzeler, busudan gelir.

Başına örtübdü kalağay, gezer,
Eyri tel üstünden gızıl düymeler,
Beline yaraşıb zerbafdan kemer,
Çepkenli çarğatlı ağ beden gelir.

Abbas'am yetirdim aman amana,
Ne ola bir elim çata canana,
Goynu içi dönüb taza bostana,
O şerhoş sevdiğim hamamdan gelir.

OYNAR

Başına döndüyüm ala göz Peri,
Öz, özüne geyri halınan oynar.
Cevahir metahı, dür hiridarı,
Tutubdu destinde, lelinen oynar.

Sensiz görüm harab galsın bu bağı,
Şeyda bülbül ne zövg eyler, ne zağı,
Zülfü dal gerdende açıb mezağı,
Ağ üzü münevver, halınan oynar.

Ay **Abbas**, Peri'nin be'zi işleri,
Yorğun maral kimi hoş bahışları,
İnciden, sedeften, dürden dişleri,
Ağzı süd, dodağı balınan oynar.

MENİ GÖR

Dolannam başına misl-i pervane,
Hesret gözü yolda galan, meni gör!
Eşgin siteminden çarhın elinden,
Saralıb gül kimi solan, meni gör!

Ser goydum payendaz, etdim üz yara,
Baygu kimi meydan verme üz yara,
Zülf perişan, yaha yırtıg, üz yara,
Könlümü şikeste bulan, meni gör.

Şikeste Abbas'am çekerem gemi,
Neyler mene seyrağıbın sitemi,
Keremli soltanın budu keremi,
Keremsiz, gezebnak olan, meni gör!

GETDİLER

Gasid geldi yardan heber getirdi,
Nece çekim ol ferağı, getdiler.
Aşig me'şugini gehre yetirdi,
Çekdiler sineme dağı, getdiler.

Mal ü mülkü verib ahça aldılar,
İlgarı verdiler, buhça aldılar,
Barı terk etdiler, bağça aldılar,
Perişan goydular bağı, getdiler.

Abbas cavan ömrün sen verdin bada,
Günü günden derdin oldu ziyada,
Yediler, içdiler, fani dünyada,
Aldılar beş arşın ağı, getdiler.

MAH-İ ENVERDİ

Könül bir cananın sevdasındadı,
Cismde insandı, mah-i enverdi.
Buyunu arzular bağçada bülbül,
Bilmirem, süsendi, ya senuberdi?

Sevdiyimin hüsnü Gureyşin nuri,
Yusif-i Ken'an'dı Çin'in fekfuri,
Deyirler behişt de çoh olur huri,
Onlar da köhnelib, yar teze terdi.

Çohu aşıglığı asan şey sandı,
Cefasını gördü çoh tez usandı,
Canım bir Peri'nin oduna yandı,
Goy desinler, **Abbas** üçün bir ardı.

NE GÖZEL İMİŞ

Bir gün bir nazenin geldi güzara,
Gülgez simaları ne gözel imiş.
Ganovuz köyneyi, atlar goftası,
Yaşıl basmaları ne gözel imiş.

Yohdu beraberin senin dehirde,
Ne insanda, ne zerbafda, ne zerda
Yaşıl baş ona teg titreşir serde
Cığalı telleri ne gözel imiş.

Söylediyim sözler layigdi dosta,
Dostu görmeyende galıram yasta,
Saatı hoş vahtda yaradan usta,
Çekibdi halları ne gözel imiş.

Aç hüsnün kitabın ohuyum baş baş,
Neggaşlar çekmişler ne gözel gaş daş,
Gucubdu zer kemer gabağından gaş
O geddi dalları ne gözel imiş.

Gurbanam cananın gelem gaşına,
Abbas'ı salıbdı eşg ataşına,
Nişana alıbdı bağrım başına,
Sancıbdı milleri ne gözel imiş.

SARI ÂŞIK

17. yüzyıl âşıklarındandır. Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Onun mezarı Karabağ'ın Zengezür bölgesinin Gülebürd köyü yakınındadır. Mezar taşına saz resmi hakkedilmiştir. 1927 yılında arkeologlar mezarı incelemişler ve mezarın 17. yüzyıla ait olduğu fikrini ispatlamışlardır. Onun hayatı etrafında teşekkül eden bir de halk hikâyesi vardır. **Yahşı ve Aşıg** isimli bu halk hikâyesi üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunların arasında en önemlisi Ehliman Ahundov'a aittir. Hayatı hakkında manilerinde (bayatılarında) ve yukarıda bahsettiğimiz hikâyesinde bilgi bulabilmekteyiz. Aşağıdaki maniler onun hayatı ile yakından ilgilidir:

Men Âşıg tersine goy,
Ter teni tersine goy,
Yahşını giblesine,
Âşığı tersine goy.

Men Âşıg bu dağilen,
Gün sınmış budagilen,
Sene yahşı demezler,
Men ölsem bu dağ ilen.

Gerçekden de, Âşık'ın yahşı adlı bir güzele âşık olduğunu biliyoruz. Mehemmed Bey Âşık, Peri adlı sevgilisinden bahsederken söylediği manilerin birisinde Âşık ve **Yahşı**'nın ismini de zikretmiştir.

Terlanın yahşı Peri,
Garşıda yahşı Peri,
Men Âşıg'dan yahşıyam,
Yahşı'dan yahşı, Peri.

Lirik şiirler söyleyen Sarı Âşık aslında manileri ile ün yapmıştır. Cinaslı maniler söyleyen Âşık'ın şiirleri diğer manilerle karışmıştır. Bu sebepten onları birbirinden ayırmak oldukça zordur. Onun manileri cönklerde çok sayıda bulunabilmektedir. Manilerde de ahlâki ve terbiyevi konulara ağırlık verdiği görülmektedir. Yine manilerde atasözleri ve hikmetlerden istifade edilmiştir.

Âşıg'em bağda dara,
Zülüfünü bağda dara,
Vefalı bir dost üçün,
Rum'u gez Bağdad ara.

Âşık bu manisinde "Vefalı yar tek tek ele düşür" atasözünden istifade etmiştir.

Bilindiği gibi manilerin konusu umumiyetle sevgidir. Sarı Âşık da manilerinde maşuğunun sevgisini, kendisinin ona karşı olan muhabbetini işlemiştir.

Edebi sanatlardan da istifade eden Sarı Âşık, şiirlerinde teşbih ve cinas sanatını ustalıkla kullanmıştır.

Men **Âşıg**'em ganlı gül,
Ganlı seviş, ganlı gül,
Yemiş bülbül bağrını,
Çıhmış ağzı ganlı gül.

Bu **Âşıg** oda yandı,
Od tutdu, o da yandı,
Yar çekdi, men yeridim,
Men çekdim, o dayandı.

O, manilerinin dışında koşma ve tecnisleri ile de tanınır, fakat manilerinin yanında diğerleri çok cılız kalır.

KAYNAKLAR

E. Ahundov, **Sarı Aşıg**, Bakü 1966.

P. Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı**, Bakü 1981, 191-193.

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, I. cilt, Bakü 1960, 491-495.

Mirzazade Mustafa Fahrettin, "Azeri Âşıklarından Sarı Âşık," **Azerbaycan Yurt Bilgisi**, 3 (28), Nisan 1934, 176-178.

Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 7-10.

(**Azerbaycan Aşıkları ve El Gairleri, I**, 88-92).

GOŞMALAR

YETİŞDİ

Bir name yazmışdı gözeller şahi,
Geldi meni mübtelaya yetişdi.
Güşe-yi külahım, fehr-i nameden,
Çerhe deyib, Mesihaya yetişdi.

Şehbaz-i âlemden isterem seni,
Hüda'nı seversen unutma meni,
Guya ki Yusif'in gül pireheni,
Geldi Yegub binevaya yetişdi.

Sen **Gerib** Âşig'in giblegahısan,
Melamet mülkünün padişahısan,
Âşig-i sadigin sen penahısan,
Seadetin Süreyya'ya yetişdi.

A YAHŞI

Şikar edib tutdum bir şah-i terlan,
Sen etdin ağlımı zail, a yahşı.
Seni seven keçer can ü serinden,
Olar camalına mail, a yahşı.

Mehebbeti olan ister sazını,
Men çekerem her dem senin nazını,
Şems ü gemer kimi görkez üzünü,
Gün teki âleme yayıl, a yahşı.

Gaşların bir ohdu kipriyin almaz,
Haramdan ohlasan oram sağalmaz,
Geder bu gözellik sene de galmaz,
Egerçi serhoşsan ayıl, a yahşı.

Meni sene âşig etdi yaradan,
Seyrağıbı Hagg götürsün aradan,
İsteyirsen heber tutgil Sara'dan,
Yollarında menem sail, a yahşı.

GÖRSEYDİM

Gederdi sinemden bu dağ-i hesret,
Eğer senin camalını görseydim.
Eyiliben geddim dönmezdi yaya,
İki ebru hilalını görseydim.

Dolanım başına, gible-yi hacet,
Gurban olum sana, ey serv- gamet,
Gumru kimin bağlayardım itaet,
Senin nazik nihalını görseydim.

Hicranın elinden yetmişem cana,
Ne deyim derdimi, gelmez beyana,
Bahmanam Cennet'de huri gılmana,
Birce lehze vüsalını görseydim.

Ke'be-yi kuyindi Aşıgem me'rac,
Dergah-i vesline tapılmaz elac,
Sehra-yı hütenden alardım herac,
Süzgün çeşm-i gezalını görseydim.

GÖZLERİN

Eyibdi geddimi gaşların tağı,
Gesd eleyib şirin cana gözlerin.
Bu geder şuh bahıb aşig öldürme,
Heyifdi batmasın gana gözlerin.

Camalın şö'lesi güneşden e'la,
Seni gören nece olmaz mübtela,
Gemze-yi celladın, hedengin bela,
Rehm elemez heç insana gözlerin.

Gözellikde sensen bugün yegane,
Canım gurban olsun sen tek canane,
Yıhar Âşıg evin eler virane,
Dolananda her bir yana gözlerin.

GELMEDİN

Ve'de verib mene gellem demişdin,
Gözüm galdı intizarda gelmedin.
Sensiz menim ağlamagdı munisim,
Mensur kimi galdım darda, gelmedin.

Elif geddim eydi hicran melalı,
Nece hem eylemiş gaşın hilalı,
Saldı meni geme zülfün heyalı,
Meni goydun eşk barda gelmedin.

Men ele **Âşıg**'em ey ve'dehilaf,
Nize-yi ahımdan çerh olar şikar,
Bele olar ay bimürvet nâinsaf,
Getdi elden ihtiyar da gelmedin.

VAR

Geldi gasid dedi men bigerara,
Şuh-i dil-rübanın iztirabı var.
Şöle-yi ah Süreyya'dan keçibdi,
Gündüz ne arami, ne şeb habı var.

Bu heber ki, yetdi men dil-i zara,
Halgdan men özümü çekdim kenara,
Ağlayıb yalvardım perverdigara,
Derdimin ne heddi ne hesabi var.

Ne hoş çekib seni neggaş-i ezel,
Geza şövgetine vermisen helel,
Gözellikde sensen şehs-i bibedel,
Herçend-i felekin afitabı, var.

Hem gılıb gametin felek aşikar,
Ru'yet-i camalın çeker intizar,
Dolanır başına her leyl ü nahar,
Elinde teseddüg mah-i tabı var.

Aşıg, sirrin oldu halga dasitan,
Gün be gün ehvalın oldu perişan,
Sağlığına içdiklerim oldu gan,
Ne geder saginin mey-i nabı var.

BAYATILAR *

Bu Âşıg zinde deyil,
Ağlı özünde deyil,
Kim deyer hag cemalı
Yahşı üzünde deyil.

Gözellik soy ilendi,
Şahmar da soy ilandı,
Nesimi tek bu **Âşıg**
Yolunda soyulandı.

Âşıg minaya deyer,
Gurban minaya deyer,
İl var bir güne deymez
Gün var min aya deyer.

Men Âşığ'am ganlı gül,
Ganlı seviş, ganlı gül,
Yemiş bülbül bağrını
Çıhmış ağzı ganlı gül.

Garşıda yahşı dağlar,
Köçmeye yahşı dağlar,
Herkesin bir dağı var
Âşığ'ı yahşı dağlar.

Âşıg Garamanlıdı,
Halın Gara, manlıdı,
Yahşının te'nesinden
Yene gar amanlıdı.

---

* Bu mani örnekleri kitabın aslında yoktur; ancak bu sahada şöhret kazandığı ifade edilen bir âşığın o türe ait numunelerinin bulunmaması bir eksiklik olarak kabul edilmiş, bu manilere yer veren diğer bir kaynaktan (**Telli Saz Üstadları**, Bakü 1964, 7-10) alınması uygun görülmüştür. Ayrıca, hayatı bahsinde verilen numune manilerle yukarıdaki maniler arasında imlâ farkı görülmektedir (Hazırlayanların notu).

Âşıg, yamanı görüm,
Halı yamanı görüm,
Ne yaman meni görsün
Ne men yamanı görüm.

Âşığ'ın yardı yarı,
Baygunu yardı yarı,
Alçalsın uca dağlar
Görünsün yar diyarı.

Men Âşığ'am, gül, eller,
Bülbül bağda gül eller,
Deryacan ağlın olsa
Yohsul olsan güleller.

Âşığ'am, bah semaya,
Ner esrir, bahsa maya,
Zerrece üzün görsem
Namerdem bahsam aya.

Tarlanı köz öldürür,
Kababı köz öldürür,
Âşığ'ı gürbet elde
Te'neli söz öldürür.

Bu Âşıg oda yandı,
Od düşdü, o da yandı,
Yar çekdi, men yeridim
Men çekdim, o dayandı.

Âşıg tersine goyun,
Yuyun, tersine goyun,
Yahşını giblesine
Meni tersine goyun.

Men Âşığ'am ne vaya,
Dur gulag as nevaya,
Ne namerde yoldaş ol
Ne aha düş, ne vaya.

Men Âşıg şirin gele,
Şirin yar şirin gele,
Ferhad gayalar çapar
Gözleyer Şirin gele.

Men Âşığ'am, yad eli,
Ya divana, ya deli,
Gebrim od tutub yanar
Sene deyse yad eli.

Men Âşığ'am, ay meler,
Bülbül altdan ay meler,
Deryada bir gül bitib
Su deyiben ay meler.

HASTA KASIM

18. yüzyıl âşıklarındandır. O, lirik ve didaktik şiirleri ile ün kazanmıştır. Onun şiirlerine baktığımız zaman bilgili, seciyeli bir âşık olduğunu anlayabiliriz. Kurbani, Sarı Âşık ve Tufarganlı Abbas'ta olduğu gibi Hasta Kasım'ın hayatı hakkında da bilgimiz yoktur. Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Şiirlerindeki "Hasta Gasım Tikmedaşlı" mısraına bakarak onun Güney Azerbaycan'ın Tikmedaş köyünden olduğunu söyleyebiliriz.

Hasta Kasım'ın şiirleri 19. yüzyılın sonlarında M. Mahmutbeyov tarafından yayımlanmıştır. Daha sonraki yıllarda aynı araştırıcı Şamaha'nın Tiran köyünde Âşık Oruc'dan "Molla Gasım" halk hikâyesini derlemiş ve **Kaspi** mecmuasında yayımlanmıştır.

Hikâyedeki hadiselerin tamamı Tikmedaş'ta cereyan etmiştir. Hikâyedeki Kasım, Şehzade Nurullah'ın oğlu; sevgilisi olarak görülen Melek Sima ise Tikmedaş'ın hakimi Ali Han'ın kızıdır. Hikâye bu iki sevgilinin aşkını konu almaktadır.

Hikâyede, hazırcevaplılığı, sanatı vs. ile Hasta Kasım hemen tanınabilir. O bu faziletleri ile Nadir Han'ın da dikkatini çeker. Yine hikâyede Hasta Kasım'ın muhtelif âşıklarla atışmasına da yer verilmiştir.

Birçok memleketi gezip dolaşan Kasım, günün birinde Dağıstan'a gelir. Orada da Lezgi Ahmet isimli bir âşık vardır. Bu karşılaşmayı Himmet Elizade şöyle anlatmaktadır :

"O zaman Dağıstan'da Lezgi Ahmet isimli bir âşık vardı. O, Hasta Kasım'ın Dağıstan'a geldiğini öğrenir. O da bir düğünde meclis yapan Kasım'ın yanına gelir. Bu arada Kasım'a laf atar. Hasta Kasım da ona cevap verir. Nihayet âşıklık geleneğine uyarak evvela birbirlerine bir kahramanlık şiiri söylerler. Daha sonra muammna, divani, tecnis dallarında söyleşirler. Hasta Kasım bu işlerin hepsinde başarılıdır. Birkaç ayağı da Lezgi Ahmet açar. Neticede Hasta Kasım cevabı çok zor olan bir muamma sorar. Lezgi Ahmet bu muammayı çözemez. Bunda da Hasta Kasım üstün gelir.»

Hasta Kasım, koşma, tecnis geraylıları yanında üstadnameleri ile de tanınır. Onun üstadnameleri, insanları doğruluğa, iyiliğe, hayırseverliğe çağırırken mala, mülke, paraya güvenerek zulm edenlere de doğru yolu gösterir. Şiirlerinde daima, yalnıza, kimsesize yardım edilmesi gerektiğini söyler.

Bir yere gedende özünü öyme,
Şeytana bac verib, kimseye söyme,
Eger güçlü isen fegiri döyme,
Deme var güvvetim, golum yahşıdır.

Heste Gasım kime gılsın dadını,
Canı çıhsın, özü çeksin odunu,
Yahşı igid yaman etmez adını,
Çünki yaman addan ölüm yahşıdır.

Lirik tarzda yazmış olduğu koşmalarında da ahlâki ve terbiyevi fikirleri ön planda tutmuştur.

Ay ağalar size beyan eyleyim,
Yene yahşı olar yar aşnalığı.
Sen sevesen yarı, seni sevmeye,
Olar bülbül ilen har aşnalığı.

.....
.....
Bir adam ki, loğma ilen dost olur,
Olur yağış ilen gar aşnalığı.

Bunların dışında onun bağlamaları, muammaları, hikâyeleri, cığalı koşmaları, atışma ve geraylıları mühimdir.

Ne baharsan maral gözlüm,
Mene biganalar kimi.
Durub dolanım başına,
Şama pervaneler kimi.

Gel gedek Çin ü Maçın'a,
Hesretem üzün maçına,
Al meni goynun içine,
İstekli balalar kimi.

Kasım, şiirlerinde yalnızlık, yoksulluk, dünyadan şikâyet gibi temaları işlemiştir. Zaten "Heste" mahlasını alması da manidardır. Bunun dışında "Heste Cismim" "Heste Könül", mahlâslarını da şiirlerinde bulabiliriz. Burada kullanılan "Heste" kelimesi, vücudun hastalığını değil teklik, yalnızlık, yoksulluk mânâlarını ifade etmektedir.

Hasta Kasım'ın hayatı etrafında bir hikâyenin tasnif edidiğini yukarıda zikretmiştik. O, **Ali Yar, Masum** ve **Cihan ile Abdullah** adlı üç hikâye tasnif etmiştir ki bunlardan sonuncusu Doğu Anadolu'da bugün de anlatmaktadır.

KAYNAKLAR

Dr. Haver, Aslan, "Azerbaycan Âşık Edebiyatı," **Hazer,** 1 (11-12), Şubat-Mart 1980, 13-19.

Aşıglar, Bakü 1960, 40-44.

Âşık Lütfi Aydın (Anl.), "Dede Kasım'dan Hikâyeler : Cahan ve Abdullah," **Karseli,** 7 (84), Temmuz 1971, 3-4. Burdan itibaren 8 (92), Mart 1972'ye kadar 8 sayı.

Azerbaycan Edebiyyatı Tarihi, 1, cilt, Bakü 1960, 495-499.

Paşa Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı,** Bakü 1981, 193-195.

Hasan Kartarı, **Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları,** Ankara, 1977.

Fahrettin Kırzıoğlu, "Dede Kasım," **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,** Dergâh Yayınları, 2. cilt. 209.

S. Paşayev, **Heste Gasım,** Bakü 1975.

Osman Sarıbelli, "hzl"**Azerbaycan Poetry,** Moskova, 623-625.

Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 15-19.

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 93-118)

GERAYLILAR

DÜNYA

Gel bir senden heber alım,
Süleyman'dan galan dünya.
Ezeli gül kimi açıb,
Ahırında solan dünya.

De görüm neye talıbsan,
Dersini kimden alıbsan?
Neçe min yol boşalıbsan,
Neçe min yol dolan dünya.

Heste Gasım galıb nâçar,
Bu sirri bes kimler açar?
Gelen gonar, gonan köçer,
Hey salarsan talan dünya.

KİMİ

Ne bahirsan oğrun oğrun,
Mene biganeler kimi.
Durum dolanım başına,
Şama pervaneler kimi.

Bağbanlar besler meyini,
Dönsün seyrağıb löyünü,
Yıhıbsan könlüm öyünü,
Top deymiş galalar kimi.

Gel gedek Çin'e, Maçın'a,
Gurbanam zülfün ucuna,
Al meni goynun içine,
İstekli balalar kimi.

Dost gapısında dustağam,
Tellerine çoh müştağam,
Yar elinden düyün dağam,
Dağdakı lalalar kimi.

Heste Gasım Tikmedaşlı,
Könlü gemli gözü yaşlı,
Gökden uçdu yaşılbaşlı.
Silkindi sonalar kimi.

GÖRDÜM

Megabirden güzar etdim,
Ecayib merdüman gördüm.
Garangu torpag altında,
Yatar cismile can gördüm.

Yoluhdum bir günahkara,
Günahından üzü gara,
Metaından ziyan vara,
Bagayet peşiman gördüm.

Sınıh şahsı kimi başlar,
Çürümüş ol gelem gaşlar,
Tökülmüş inci tek dişler,
Yanar pir ü cavan gördüm.

Yumulmuş ol ala gözler,
Giyamet yolunu gözler,
Hanı şirin şeker sözler,
Dehan-ı bizeban gördüm.

Çürümüş ol gül endamı,
Tanımaz sübh ile şamı,
Alıbdı çöhresin hamı,
İlan gördüm, çayan gördüm.

Kimi eyş ile işretde,
Kimi zövk ile söhbetde,
Kimi renc ile möhnetde,
Gatı halın yaman gördüm.

Gübür elili sifatini,
Beyan etdin sen ey **Gasım**,
Oturma yol gırağında,
Dehi sındır haman, gördüm.

BAŞINA DOLANDIĞIM

Yahşı olar gohum, gardaş,
El, başına dolandığım.
Harda görsen, yara yalvar,
Dil, başına dolandığım.

Budu geldi bahar vahtı,
Sinem oldu yarın tahtı,
Soyuldu bülbülün rehti,
Gül, başına dolandığım.

Gaşların gurar divanı,
Tahtdan salar Süleyman'ı,
Heste Gasım'ın cananı,
Al, başına dolandığım.

YOLDAN EYLERSEN

Gözel, sende ne gaydadı,
Gedeni yoldan eylersen.
Salarsan eşgin oduna,
Ulusdan, elden eylersen.

Men ha billem sen ettarsan,
Gend ile noğul satarsan,
Deryalara tor atarsan,
Sonanı gölden eylersen.

Gözel, ne bildin halımı,
Eyibsen gedd-i dalımı,
Men **Gasım**'a bu zülümü,
Kim eylerdi, sen eylersen.

YOHDU

Ay gesrde duran gözel,
Niye teksen elin yohdu?
Niye pozğundu tellerin,
El şanada, telin yohdu?

Men gelirdim dağdan daşdan,
Sinem yanır gem ataşdan,
Ayrılmısan yaşılbaşdan,
Tek sonasan, gölün yohdu?

Gel derdin **Gasım**'a söyle,
Bağrımın başını teyle,
Gonağa hoş geldin eyle
Yohsa lalsan, dilin yohdu.

ÇIHARIR

İsfahan'da bir dellek var,
Baş gırhanda zol çıharır.
Etinden az az götürür,
Derisini bol çıharır.

Avağını goyur goşa,
Ülgücünü çekir daşa,
Zerbi ele gelir başa,
Tikmedaş'a yol çıharır.

Bir fetesi vardır bezden,
Durub gelir seher tezden,
Yarı haggın alıb bizden,
Yene acı dil çıharır.

Ülgücünü çapışdırır,
Suyu taşdan gapışdırır,
Kesir, pambıg yapışdırır,
Başımızdan kol çıharır.

Bu usda nece ustadı,
Hemişe gözü taşdadı,
Heste Gasım can üstedi,
Ele bilir pul çıharır.

EYLERLER

Bu zamanda ilgar handa,
Aşnaları yad eylerler.
Yeyerler nan ü nemeki.
Beş günde berbad eylerler.

Yaram sızlar tebib naşı,
Didemden alıdır yaşı,
Yar yolunda verrem başı,
Bilsem ki imdad eylerler.

Menim yarım fitne gaşlı,
Cigerim tüğyan ataşlı,
Dostu goyub gözü yaşlı,
Düşmenleri şad eylerler.

Mecnun kimi divaneni,
Şem yandırır pervaneni,
Heste Gasım biçareni.
Öldürüben ad eylerler.

DÜŞDÜ, GAR DÜŞDÜ

Ay ağalar, nakam getdim dünyadan,
Dağa gar düşdü, gar düşdü.
Özüm galdım gürbet elde,
Yada yar düşdü, yar düşdü.

Gedin deyin anasına,
Sığal versin sonasına,
Yar sinenin arasına,
Bir cüt nar düşdü, nar düşdü.

Heste Gasım'ı gem basdı,
Yar bizi zülfünden asdı,
Şeyda bülbül gülden küsdü,
Güle har düşdü, har düşdü.

GOŞMALAR

NECOLA

Ay ağalar, nakam geldim dünyadan,
Yareb, menim hanımanım necola?
Gövher tek sözlerim, bayatılarım,
Lebi şirin sühenddanım necola?

Anam yohdu gözlerinden yaş töke,
Halalım yoh, sinem üste saç töke,
Gardaşım yoh, gebrim üste daş töke,
Yareb, menim ağlayanım necola?

Hayıf ola, ağ bilekler, bazılar,
Ahum otlar ceyran ile yazılar,
Gohumum yoh, gardaşım yoh gazılar,
Yareb, menim hal ehvalım necola?

Bu gen dünya üstümüze dar ola,
Biz köçerik, yurdumuzda kim gala,
Ehmed'imin gül endamı sarala,
Menim serv-i huramanım necola?

Men Gasım'am, daha galmadı tabım,
Gızıl gülden çekilibdi gülabım,
Cedvelkeş Gur'anım gırh cüzv kitabım,
Üstü zerli gelemdanım necola?

ALINCA

Ay arifler, bir terlanım uçubdu,
Sağ elimden sol elime alınca.
Onu tutan heyr ü behrin görmesin,
Men yazığın nalesi var dalınca.

Gümüş kemer bağlayıbdı beline,
Danışdıgca mail oldum diline,
Gül uzatdım nazlı yarın eline,
Canım aldı, gülü menden alınca.

Âlimden ders aldım, Elif, bey üçün,
Sürahiler düzülübdü mey üçün,
Deli könül, gem çekirsen ne üçün?
Gemli günün şad günü var yanınca.

Heste Gasım ve'de verdi yüz ile,
Yaşılbaşlar gölden göle düzüle,
Bir igid ki gatarından üzüle,
Ölüm yeydi bu dünyada galınca.

OLA

Bir gözel sevesen boyu tamaşa,
Gören kimi könül ona bend ola.
Gözelliyi, gül camalı bir yana,
Dil dodağı şeker ola, gend ola.

Bir gözel sevesen gameti beste,
Görende aşigi eyleye heste,
Çohdan ahtarıram bir ele kesde,
İşare anlaya, derdimend ola.

Men Gasım'am el götürmem canandan,
Canan garşı gelse keçerem candan,
Rengi artıg ola gülden reyhandan,
Zülfleri boynuma bir kemend ola.

SAZ OLA

Usta meni gözlerine feda gıl,
Senden saz isterem, amma saz ola.
Dindirende imran dille danışa,
Şeyda bülbüller tek hoş avaz ola.

Yamanı yamana, yahşını merde,
Te'rifini edim her düşen yerde,
Dolaşmaya simler, vurmaya perde,
Gözeller tek onda işve naz ola.

Heste Gasım sözüm söylerem eyan,
Ele car eylerem beyan be beyan,
Giymetin soruşsan tamam on tümen,
Ne ondan çoh ola, ne da az ola.

GÖRÜNCE

Gözeller gözeli şah-ı gülbeden,
Didem ağlar men camalın görünce.
Aşıg deyer görünce,
Siyah telin görünce,
Get bir merde gul ol sen,
Nâmerd üzün görünce.
Mina gerden, büllur buhag diş inci,
Çekilibdi hilal gaşlar gör ince.

Kim yetikdi hagigatin evine,
Hagigatin me'rifetin evi ne?
Aşıg deyer evine,
Hanesine, evine,
Yağıb gemler yağışı,
Viran könlüm evine.
Dolanmayın heç namerdin evine,
Gözü çıhar bir gonağı görünce.

Kim cahanda aşıg oldu a vara,
Dolandı dünyanı galdı avara,
Aşıg deyer avara,
Mecnun gezer avara,
Uyma namerd fe'line,
Seni goyar avara.
Heste Gasım ne gezirsen avara,
Ölüm yeydi bu günleri görünce.

ELİMDE

Üç gündü çıhmışam o Tikmedaş'dan,
Gapına gelmişem canım elimde.
Ayağın torpağı govma gapından,
Sızıldaram giribanım elimde,

Şeyda bülbül kimi yaman ağlaram,
Sinem başın düyünlerem, dağlaram,
Lezgi kimi yüz aşığı bağlaram,
Eğer olsa sühendanım elimde.

Heste Gasım kesilibdi hitabım,
Gızıl gül tek çekilibdi gülabım,
Büllur gaşlı gızıl üzlü kitabım,
Yohdur zerli gelemdanım elimde.

OLMAZ

Adam oğlu, me'rifeti dürüst bil,
Yol erkân bilenin yeri dar olmaz.
Sirrini söyleme her yeten yada,
Bivefa dilberde e'tibar olmaz.

Atırsan ohunu, sehraya atma,
Geceler yatanda duasız yatma,
Halal dövletine sen haram gatma,
Bu dünya malından sene var olmaz.

İgid gerek mürvetini atmaya,
Geflet yuhusunda gafil yatmaya,
Bir oğul ki böyük sözün tutmaya,
O kimsede namus, geyret, ar olmaz.

YAR OLMAZ

Deli könül ne divane gezirsen,
Bivefa dilberden sene yar olmaz.
Düz çıhmaz ilgarı ehd-i peymanı,
Hercayıda namus, geyret, ar olmaz.

Üz verme nadana, sirr verme pise,
Ahır gelbin ya inciye ya küse,
Ot biter kök üste, esli ne ise,
Yovşan beslemekle çemenzer olmaz.

Vefalıya emek çeksen itirmez,
Bedesil nesihet, öyüd götürmez,
Gabag tağı ter şamama bitirmez,
Göy söyüdde heyva olmaz, nar olmaz.

Teklif olunmamış bir yere varma,
Her olmaz meydanda her bığı burma,
Seyrağıb adama sen yahın durma,
Hain çıhar, onda düz ilgar olmaz.

Heste Gasım günü geçmiş gocadı,
Gelen bezirgandı, geden hocadı
Serv ağacı her ağacdan ucadı,
Esli gıtdı, budağında bar olmaz.

ÜZHAÜZ

Hegiget behrinde gevvasam deyen,
Gevvas isen, gir deryaya üzhaüz.
Aşıg deyer üzhaüz,
Sonam gölde üzhaüz,
Garı düşmen dost olmaz,
Yalvarasan üzhaüz.
Bir merd ile ilgarını vur başa,
Nâmerd ile kes ülfeti üzhaüz.

Parçalandı gemim, galdı derinde,
Gerg oldu ummana, galdı derinde,
Aşıg deyer derinde,
Dayazında derinde,
Sidgi, gelbi düz olan,
Hergiz galmaz derinde.
Gismet olsa o mövlanım derinde,
Üz döşeyek, secde gılag üzhaüz.

Heste Gasım cananına can deye,
Can danışa, can eşide, can deye,
Aşıg deyer can deye,
Vefalıya can deye,
Görmedim hercayılar,
Cananına can deye.
Yoh vefalım can deyene can deye,
Bivefasan çek elini üzhaüz.

GETDİ

Nece gehremanlar geldi dünyaya,
Köç vahtı yetişdi, tez oldu getdi.
Rüstem'in zerbinden titredi dağlar,
Düşdü destanlara söz oldu getdi.

Hakimlik eyledi çoh üzün vahdı,
Bütün kâinata Süleyman bahdı,
Tersine döndü Şah Cemşid tahtı,
Firudinin derdi üz oldu getdi.

Necoldu Keykavus, hanı Keygubad,
Hansı bu dünyadan almışdı murad?
Allah'lıg eyledi Fir'onla Şeddad,
Nemrud'un galası düz oldu getdi.

İskender Dara'nı tahtından saldı,
Cahana şah geldi, sonu ne aldı?
Yarı yolda öldü, Misir'de galdı,
Gasım kimi yandı, köz oldu getdi.

AHULAR MENİ

Gece gündüz ağlaram men derinde,
Gocaltdı nalalar, ahular meni.
Yarebim bu derd ü nalam eşidib,
Gelibdi gapında ahular meni.

Hekkak ister hek etmeye gaimdi,
Hegigetin gapısında gaimdi,
Çoh yahşıdı öz dininde gaimdi,
Cahil Müselmanlar ahular meni.

Heste Gasım, kim yaraşır eğyara,
Baygunu gör mesken salmış ağ yara,
Bilmenem ki neylemişdim ağyara,
Yatar, durar, her dem ahular meni.

YAYILAN MENİ

Payız derdim, gış möhnetim, yaz menim,
Hicran tapdağ etdi yayılan meni.
Götü gelem, serhettimi yaz menim,
Goyma dergahından yayılan meni.

Hüsn içinde yer almısan yar alım,
Soruşmadın halın nedir yar alım,
Gencin üsten götürmerem yar elim,
Ya egreb dişleye ya ilen meni.

Mehrum olmaz şecer gucub nar emen,
Sensiz getmem behişte men, nare men,
Tecüb galdım goynundakı nare men,
Niye atar serhoş yay ilan meni?

Heste Gasım gördü emane geldi,
Gevvaslar dürr üçün emane geldi,
Sinem oh zerbinden emane geldi,
Dehi ne tapdarsan yayılan meni.

NAMENİ

Geriblikde gemharımsan, ezizim,
Yetiresen bir de dosta nameni.
İki dilli yardan hezer eylerem,
Salır dilden dile dastana meni.

Garşı durdum Leyli dağı göründü,
Boyun tek sürahi, sağı göründü,
Goynunda şamama tağı göründü,
Bes niye goymursan bostana meni.

Ağzını ohşatdım zenbura, şanà,
Naşı bülbül uçub gonar gülşana,
Yar gemzene sinem tutdum, nişana,
Bes niye vurmursan, gesden, a meni?

Men Gasım'am uzag atdım daşımı,
Didemden ahıtdım ganlı yaşımı,
Dost yolunda men goyaram başımı,
Doğru gebul etse astana meni.

AL İNDİ

Ne müddetdi hesretini çekirdim,
Zenehdanı etdin mene al indi.
Talan salmış Hind'e, Belh'e, Hebeş'e,
O gaş indi, o göz indi, hal indi.

Meclisinde al şerablar içilir,
Buhağından etr-i güller saçılır,
Dindirende dehanından açılır,
Şeker indi, nebat indi, bal indi.

Gurban olum enisine, eline,
Zernişan şeddesin çalmış beline,
Payendazdı nazlı yarın yoluna,
Bu baş indi, bu can indi, mal indi.

Yar geydiyi atlas ile haradı,
Meni goyub özgelere varadı,
Ay ağalar, menim bahtım garadı,
Kitab açdım, bele geldi fal indi.

Heste Gasım dost kuyine varanlar,
Namus anlar, geyret anlar, ar anlar,
Herf içinde elif idim yaranlar,
Felek eydi geddim oldum dal indi.

İNDİ

Gem elinden şikesteyem, ovrağam,
Dilim eyler nale indi, zar indi.
Heyli vahtdı camalına müştağam,
Soruş indi, danış indi, yar indi.

Bizim yerde naz çekmeye tab olmaz,
Vallah hüsnün kimi mahi tab olmaz,
Şuhluğuyla memelere bab olmaz,
Narınc indi, turunc indi, nar indi.

Menim yarım illereten sağ ola,
Dörd çövresi behişt ola bağ ola,
Ne heddi var sedrin kimi ağ ola,
Kağız indi, beyaz indi, gar indi.

Bülbül olan hergiz dönmez gülünden,
Dindirersen bal töküler dilinden,
Yeddi yerden sarmaşıbdı belinden,
Heberdar ol, seni çalar mar indi.

Men Gasım'am miskin miskin baharam,
Ümman olub deryalara aharam,
Ah çekende yandırıban, yaharam,
Dolanmasın gül yanına har indi.

GAL İNDİ

Obalarmız sef sef olub yüklenir,
Başı ala garlı dağlar, gal indi.
Biz içmedik ab-ı kevser suyundan,
Soyug sular, ter bulaglar, gal indi.

Bivefasan vefan çohdu dünyada,
Aşnanın sirrini verersen yada,
Şamamanı derdirersen horyada,
Sebze, bostan sarı tağlar gal indi.

Bivefasan, heç görmedim vefan yar,
Tifil iken çoh çekmişem cefan yar,
Men ölende kimler sürer sefan yar,
Ferş döşenmiş ağ otaglar, gal indi.

Heste Gasım tamam oldu sözlerim,
Eşg ucundan kabab oldu gözlerim,
Gerib yerde, yad ölkede gözlerim,
Veten deyib ağla, ağlar gal indi

YAHŞIDI

Deli könül menden sene emanet,
Deme bu dünyada galım yahşıdı.
Bir gün olar gohum gardaş yad olar,
Deme ulusum var, elim yahşıdı.

Bir meclise varsan, özünü öyme,
Şeytana bac verib, kimseye söyme,
Güvvetli olsan da, yohsulu döyme,
Deme ki, zorluyam golum yahşıdı.

Goçagdan olubsan goçag olgunan,
Gadadan, baladan, gaçag olgunan,
Aşıg ol, cömerd ol, alçag olgunan,
Deme varım çohdu, pulum yahşıdı.

Heste Gasım kime gılsın dadını,
Canı çıhsın, özü çeksin odunu,
Yahşı igid yaman etmez adını.
Çünki yaman addan ölüm yahşıdı.

DİVANASIDI

Gece gündüz hesretini çekdiyim,
Heyalım heyalın divanasıdı.
Meni senden uzag salan seyrağıb,
Bu çerh-i gerdişin zamanasıdı.

Mina boylu, siyah telli sevdiyim,
Uzag durub yahın sözüm dediyim,
Acı sözün şeker kimi yediyim,
Yarım gözellerin bey vefasıdı.

İnsaf eyle a beymürvet, a zalım,
Dolanıb başına derdini alım,
Ala gözlü, şuh bahışlı terlanım,
Bu **Gasım** gözlerin sadağasıdı.

GURBANI

Geriblikde mene hemdem olan yar,
Bir beri gel ayagların gurbanı.
Şikeste könlüme melhem olan yar,
Dilin, dişin, dodagların gurbanı.

Könlüm ister yara gurban olmağa,
Dolanıb başına, heyran olmağa,
Ala gözlü yara mehman olmağa,
Ferş döşenmiş otagların gurbanı.

Heste Gasım sen yolundan azarsan,
Mecnun kimi sehraları gezersen,
Ala gözlü yara name yazarsan,
Gelemdanın, barmagların gurbanı.

AŞNALIĞI

Ay ağalar, gelin size söyleyim,
Ezel yahşı olar, yar aşnalığı.
Sen sevesen yarın seni sevmeye,
Olar bülbül ile har aşnalığı.

Bağban odur zehmed çeke elleşe,
Saldığı bağ çiçekleşe, gülleşe,
Eger güçsüz güclü ile güleşe,
Olar terlan ile sar aşnalığı.

Hesta Gasım gem elinden mest ola,
Ehl-i derviş hırhasında pust ola,
Bir adam ki, lohma ile dost ola,
Olar yağış ile gar aşnadığı.

GALIBDI

Köhne Şamahı'nın seyrin eyledim,
El deymemiş teze bağlar galıbdı.
Ele köçüb gedib ulusu eli,
İşlenmemiş ağ otaglar galıbdı.

Felek şad könlümden alma hevesi,
Ayırma yarımdan tutaram yası,
Nece oldu bu seyvanın yiyesi?
Derd gemi var tamam ağlar galıbdı.

Heste Gasım adım şaha deyili,
Çerh-i felek senden menem gileyli,
Ele köçüb gedib bivefa Leyli,
Birce Mecnun, bir de dağlar galıbdı.

SENEM GEL

Te'rifli gözeller gel ha gel oldu,
Yaşıllı, zerbaflı, allı Senem gel.
Ovçunu görende maral bahışlı,
Ay üzü birçekli, hallı Senem gel.

Aşıg odur bir söz desin özünden,
Alem bada geder ala gözünden,
Danışanda şeker damar sözünden,
Gaymag dodakları ballı Senem gel.

Heste Gasım deyer henek henekli,
Ağ üzünde goşa hallar benekli,
Atlas nimteneli, ipek köynekli,
Üstü başı tirme şallı Senem gel.

SEVDİYİM

Gedem basdın didelerim üstüne,
Sen hoş geldin, sefa geldin sevdiyim.
Gurban olum siyah çeşmin mesdine,
Ne eceb insafa geldin sevdiyim.

Sabaha dek didelerim uymazdı,
Seyrağıblar ganımızdan doymazdı,
O zalımlar seni mene gıymazdı,
Sen eledin vefa, geldin sevdiyim.

Endelib tek ayırdılar gülümden,
Ah çekerem üreyimden, dilimden,
Eğyar te'nesinden, menim elimden,
Çekdin cevri cefa, geldin sevdiyim.

Yar yanında yaslanaram men yüz il,
Sen taza gonçasan, men şeyda bülbül,
Bu derd meni öldürerdi yegin bil,
Sen derdime şefa geldin sevdiyim.

Mem Gasım'am sinem Haggın kelamı,
Şükür Hagga yar eşidib nalamı,
Camalın şö'lesi basmış alamı,
Düşmüş Gafdan Gafa geldin sevdiyim.

TER GÜLER SENEM

Ter getdim, ter yarın, ter hanesine, Ter zülfün ter burmuş ter buhağında,
Ter mehman, ter eyler, ter güler Senem. Ter beyaz, ter ehmer, ter yanağında,
Ter hubdur, ter şuhdur, ter nazenindir, Ter şeker, ter damar, ter dodağında,
Ter deyer, ter söyler, ter güler Senem. Ter tutub, ter dişler, ter güler Senem.

Ter gemzen, ter hedeng, ter sinesinde, Ter çeşmi, ter cadu, ter fitnelidir,
Ter atmış, ter peykan, ter sinesinde, Ter lale, ter derib, ter tutmalıdır,
Ter asmış, ter narın, ter sinesinde, Ter miyan, ter gerden, ter sonalıdır,
Ter deymez, ter sahlar, ter güler Senem. Ter durub, ter gezer, ter güler Senem.

Ter bülbül, ter gonar, ter budağında,
Ter mecnun, ter gezer, ter budağında,
Ter lale, ter biter, ter budağında,
Ter **Gasım**, ter derer, ter güler Senem.

İNSAN

Yahşı fikir ele, gafil dolanma, Dünya dediyin bir fanidir fani,
Gelbini şeytandan yad ele insan. Ezel Nuh gelmişdi, görünmür hanı,
Halal yaşa bir kimseden utanma, Yola saldın İskender tek haganı,
Yıhma könülleri şad ele insan. Bize de esecek bad ele insan.

Heste Gasım düşünmeyin bihuşdu,
Beniadam dediyin yuvasız guşdu.
Sehasız dövletin ahırı puçdu,
Ye malın, dehanda dad ele insan.

OLSUN

Yeri gözel, yeri, sene garğaram, Gözeller içinde giryan olasan,
Ölene dek işin ah u zar olsun. Yanasan odlara büryan olasan,
Siyah zülfün dal gerdende seraser, Vefalı yarlara gurban olasan,
Halga halga çin be çinden mar olsun. Onlara bahanda sene ar olsun.

Men gurbanam yahşıların muyuna, Ay gız bir kes bilmez senin sirrini,
Hündür gametine, gözel boyuna, Giyametde yandırsınlar derini,
Senin soyun dönsün sonsuz soyuna, Yatan vahtda şahmar vursun erini,
Gül açmasın bağçanızda har olsun. Nalesinden gulagların kar olsun.

Heste Gasım dost yolunda galanda,
El uzadıb gol boynuna salanda,
Kefin durulanda, könlün olanda,
Bize gelen ayagların var olsun.

ÇAPHAÇAP

Bugün iki sultan bir tahta çıhmış, Ağlaram didemden yaş, irin geler,
Oh atarlar birbirine çaphaçap. Emerem leblerinden ya şirin geler,
Nazlı dilber mene sitem eyledi, Deyerler gesrinden ya Şirin geler,
Könlümün şehrine saldı çaphaçap. Ferhad kimi vur dağlara çaphaçap.

Heste Gasım deyer yar dada gelsin,
Eşgin eteşinden yar dada gelsin.
Bir name gönderim yar dada gelsin,
Gurban ollam sene gasid, çaphaçap.

DEYERLER

Ay ağalar gelin size söyleyim,
Yalgız daşdan olmaz divar deyerler.
Bezirgansan aç metahın hırd eyle,
Ararlar, yükünde ne' var, deyerler.

Ovçu olan besler alıcı guşu,
Serraflar tanıyar giymetli daşı,
Bir oğul atadan artırsa işi,
El içinde ona tavar deyerler.

Gızıl gülü deste deste derginen,
Deribende yaylıg üste serginen,
Her ne versen öz elinle verginen,
Yüz gadanı başdan sövar deyerler.

Neynirem bir bağı, barı olmasa,
Alması, heyvası, narı olmasa,
Bir igidin dövlet varı olmasa,
Yeleksiz oh kimi çovar deyerler.

İskender atlandı, çıhdı zülmatdan,
Gasım, Hızr içdi ab-i heyatdan,
Behs düşse igidden, gılıncdan, atdan,
Süfreni hamsınnan kübar deyerler.

EYLER EYLER

Bir ele kişinin tut eteğinden,
Bil sene imdadi, ol eyler eyler.
Zerrece üstünde olsa nezeri,
Yerden daş götürsen lel eyler eyler.

Böhtan deme, böhtan tutar adamı,
Gul eyler bazarda satar adamı,
Cehennem odundan beter adamı,
Yohsullug yandırar kül eyler eyler.

Agil insan demez her gördüyünü,
Daldalar düşmenden vay derdiyini,
Görmezsen nakesin pay verdiyini,
Verse de töhmetin bol eyler eyler.

Heste Gasım deyer sözün bu başdan,
Pay umma gohumdan, yaddan, gardaşdan.
Özün emek çeksen su çıhar daşdan,
Erider dağları yol eyler eyler.

YAYINUR

Bir gözelin camalına mayılam,
Ne müddetdir gözel menden yayınur.
Men gurbanam ağ üzünde o hala,
Zenehdan'ın şö'legahı yayınur.

Heste könlüm yar beslemiş, hemderdi,
Derdbilmeze demek olmaz hem derdi,
Bir iyidin yahşı olsa hemderdi,
Gışı nurdur, yazı nurdur, yayı nur.

Heste Gasım bu lezgini yaratar,
Çetin günde çetin seni yar atar,
Üz çevirse, müjgan ohu yar atar,
Eli nurdur, ohu nurdur, yayı nur.

DAĞA

O nece guşdu ki, yaz geler bağa,
Sinemi çekibler düyüne, dağa,
Bir şana, bir bafta bir de bir cığa,
Bu üçü bir olsa telde gizlener.

O nece guşdu ki, gayada seker,
Gaynağı neşterdir, ganımı töker,
Bir noğul, bir nabat, bir de bir şeker,
Bu üçü bir olsa dilde gizlenir.

O nece guşdu ki, anasız emer,
Havada dövr eder, şems ile gemer,
Bir gılınc, bir hencer, bir de bir kemer,
Bu üçü bir olsa belde gizlener.

Aladır gözleri sehla-yı nergiz,
Senin tek bir gözel bulunmaz hergiz,
Bir bulag, bir hovuz, bir de ki, kehriz,
Bu üçü bir olsa yerde gizlener.

Yar ki yara şirin verer salamı,
Tebibimsen, özün bağla yaramı,
Bir oğru, bir eyri, bir de haramı,
Bu üçü bir olsa kolda gizlener.

Heste Gasım deyer, lebi ballı gız,
Bir şirin göftarlı, üzü hallı gız,
Bir gelem, bir davat, bir de bir kağız,
Bu üçü bir olsa elde gizlener.

KEKLİKLER

Men gedirem sizi kime tapşırım,
Dam üstünde duran soña keklikler.
Al yaşıl geyinib, tirme bağlarsız,
Ne girmişiz dondan dona keklikler.

Fere keklik daş başında ses eyler,
Gaggıldaşıb birbirine behs eyler,
Heç bilmirem toy mu eyler, yas eyler,
Eller batıb gızıl gana, keklikler.

Kekliyin ovlağı gayalar başı,
Gaggıldaşıb tapar yoldaş yoldaşı,
Beresi berk olsa, ovcusu naşı,
Uçub geder ol asmana, keklikler.

Gözel keklik daş üstünde durubdu,
Gerden çekib, neçe boynun burubdu,
Heç bilmirem ovcusun mu görübdü,
Üz tutdular biyabana keklikler.

Her ikiniz yaşlıbaşlı, sonasız,
Menim gizli derdim pünhan ganasız,
Ayrılırıg, sağlığınan galasız,
Gasım gedir, Dağıstan'a keklikler.

HA MAYIL OLDU

Yatmışdım üstüme geldi bir peri,
Yene yar sevdası ha mayıl oldu.
Derd-i gemim cana eser eledi,
Golların boynuma hemayil oldu.

Tebib görsün yaralarım sinem aç,
Öz elimle bu düyünüm, senem aç,
Demiş idin her gün verrem sene maç,
Günüm aya döndü, hem ay il oldu.

Vardım dost kuyine, seg sana durdu,
Derdim tek bir iken, seksene durdu,
Gasım'ı gören tek seksene durdu,
Gözeller gefleten hem ayıl oldu.

OHURDU

Bir nazenin sevdim mektebhanada,
Hagg kelamın dil ezberden ohurdu.
Eline almışdı eşgin kitabın,
Menim dersim, bil ezberden ohurdu.

Men tanıram öz yarımı nefesden,
Ol sebebden könül düşmez hevesden,
Tavus kimi seda verer gefesden,
Bülbül kimi hoş defterden ohurdu.

Heste Gasım kömek diler Mövladan,
Naz gemzesi aşıgları aldadan,
Heya ile, hicab ile molladan,
Gah yavaşdan, gah hündürden ohurdu.

AY HAYIF HAYIF

Seher tezden ezm-i gülşen eledim,
Gem meni çulğadı, ay hayıf hayıf!
Aşıg deyer, ay hayıf,
Kimler oldu ay hayıf,
Sen ile men sevişdim,
Ayrı düşdüm, ay hayıf.
Bağban oldum, bağ besledim, çifayda,
Dermedim gülünü, ay hayıf hayıf!

Serrafın destinde ne dane gördüm,
Mürğü dehanında ne dane gördüm.
Aşıg, ne dane gördüm,
Halın ne dane gördüm,
Tülek terlan tuş oldu,
Ahır nadane gördüm.
Gövheri verdiler nadane gördüm,
Bilmedi giymetin, ay hayıf hayıf!

Ohudum dersimi, çıhdım Yasin'e,
İyid olan ihlas bağlar yasına.
Âşıg deyer, yasına.
Namerd boynu yasına,
Nanecibe söz deme,
Ya inciye, ya sına.
Gasım öler, dostlar geler yasına,
Eşidenler deyer, ay hayıf hayıf!

KARACAOĞLAN

Doğum ve ölüm tarihi belli değildir: (1606 ?, - 1679 ?, 1689 ?). Hatta sözlü ve yazılı kaynaklarda yüzlerce şiiri olan Karacaoğlan'ın doğduğu yüzyıl dahi belli değildir. Ancak 17. yüzyıldan bu yana bulunan bütün yazmalarda, cönklerde "Karacaoğlan" mahlaslı şiirleri bulabilmekteyiz. Onun hayatını şiirlerinden ve hakkında anlatılan efsane ve hikâyelerden çıkarabilmekteyiz.

Şiirlerine bakıldığı zaman onun Güney Anadolu'da yetişmiş bir şair olduğunu söyleyebiliriz. Bugün ona, Kahramanmaraş, Adana, Mersin (İçel) gibi illerimiz ev sahipliği yapmak istemektedirler.

Türk insanı sevdiği kahramanları, âşıkları, şairleri, hikâyeleri, fıkra tiplerini hep kendisine mal etmek ister. İşte bunların en güzel örneği Yunus Emre' dir, Karacaoğlan'dır, Köroğlu'dur, Nasreddin Hoca'dır. Bu sebeple Karacaoğlan'a Elbistan'lıdır, Bahçeli'dir, Mut'ludur diyemeyiz. Hatta sevilen şair ve âşıkların mahlasları başkaları tarafından da kullanılmıştır. Bugün birden fazla Karacaoğlan'ın varlığını gözönüne alırsak bu fikrimiz daha da kuvvetlenecektir. Bu Karacaoğlanlardan birincisi 16.yüzyılda yaşamıştır. Şu kaynaklar böyle bir düşüncenin doğmasına yol açmıştır :

1. Gelibolu'lu Mustafa Âli Efendi'nin 1599 - 1600 yıllarında yazdığı **Mevâidün Nefais fi Kavaidil Mecalis,**
2. 1581 yılında yazılan **Surname,**
3. Yine 16. yüzyıldan kalan bir başka yazma.

İkinci Karacaoğlan ise 17. yüzyılda yaşamıştır. Bu fikre de şu kaynaklardan hareketle varıyoruz :

1. 1707 yılında ölen Âşık Ömer "şairname" adı verilen bir destanında,

".....
Karacaoğlan ise eski meseldir,
Ezgisi çağrılır, keyfe keseldir,
Biz şair saymayız öyle ozanı."

demektedir,

2. Ali Ufki'nin 1648 yılında yazdığı **Mecmua-i Saz u Söz** isimli eseri, (Bu eserde Karacaoğlan'dan iki şiir vardır)

3. 17. yüzyıldan kalma bir cönkte "aldı Cevheri, aldı Karacaoğlan" diye başlayan türküler vardır.

4. Karacaoğlan'ın şiirlerinde verdiği tarihler hep 17. yüzyıla aittir.

Karacaoğlan Anadolu sahasında olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyeti altındaki bütün ülkelerde sevilmiş sayılmıştır. Her âşıkın şiiri dilden dile; nesilden nesile geçerken bazı değişikliklere uğramaktadır. Karacaoğlan'ın şiirleri Azeri sahasında Anadolu'ya göre büyük değişiklikler göstermiştir. Böylece karşımıza sanki yepyeni bir Azerbaycan Karacaoğlan'ı çıkmaktadır. Anadolu sahasında

koşma ve semaileri ile tanıdığımız Karacaoğlan'ın bu antolojide sadece geraylıları (8'li koşma) vardır. Azeri sahasında belki de 11'li koşmaları da bilinmektedir.

Onun şiirlerinde coşkun akan selleri, ak kuğulu gölleri, pınardan su doldu'an güzelleri, elleri kınalı sevgilileri, dolaştığı ülkeleri, âşık olduğu güzelleri bulmamız mümkündür.

Şiirlerinde tamamı ile milli veznimiz olan hece veznini kullanmıştır. Dil son derece sade olup, mısraları kolayca anlaşılan kelimelerle örülmüştür.

Şiirlerinde, edebî sanatlardan en çok teşbihi görmekteyiz.

Yine şiirlerinde dini konulara hemen hiç yer vermemiştir. Onun şiirlerinin, bugün Türk'ün yaşadığı hemen her yerde -küçük değişikliklerle de olsa- bilinmesi onun şöhretini ve tesirini göstermeye yeterdir.

KAYNAKLAR

Dr. Haver Aslan, "Ebedi Yaşayanlar," **Hazer**, 2 (17), Ağustos 1981, 3-10.
İlhan Başgöz, **Karac'oğlan**, İstanbul 1987.
Müjgân Cunbur, **Karacaoğlan/Şiirler**, İstanbul 1973.
Saadeddin Nüzhet Ergun, **Karacaoğlan, Hayatı ve Şiirleri**, 18.b., İstanbul 1973.
Mustafa Necati Karaer, **Karacaoğlan**, İstanbul 1973.
Cahit Öztelli, **Karacaoğlan/Bütün Şiirleri**, 6.b. İstanbul 1978.
Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 34-37.
Türk Halg Şe'rinden Seçmeler, Bakü 1980, 25-45.
(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 120-124.)

YALVARA YALVARA

Yar gerek yarın geydine,
Yara yalvara, yalvara.
Yüz naz ile gol boynuna,
Sala yalvara, yalvara.

Sevdim bir serhoş Leylini,
Yadlara vermez meylini,
Küsdürüb sınıh könlünü,
Ala yalvara, yalvara.

Garacaoğlan sözünde,
Canan heyalı gözünde,
Galdım hesret, yar üzünde,
Hala, yalvara, yalvara.

AY GIZ

Ne bahırsan daldalardan,
Dad elinden aman ay gız!
Kirpiklerin ganım içir,
Cellad gaşın kaman ay gız!

Her dem garşımda esirsen,
Her dem barışır küsürsen,
Gah asırsan gah kesirsen,
Yoh mu sende iman ay gız!

İsterem gadanı alam,
Gerdenine golum salam,
Senin ucundan abdalam,
Gel eyleme güman ay gız!

Birce goymur ganlı felek,
Şadlanıban biz de gülek,
Elbet bir gün ollam gerek,
Olma menle yaman ay gız!

Garacaoğlan çek cefa,
Yarla eyle ehd ü vefa,
Bir vaht sürdü senle sefa,
Keçdi heyli zaman, ay gız.

DEMEDİM Mİ

Ala gözlü nazlı dilber,
Vahtın keçer demedim mi ?
Gözlerin cellad yağıdır,
Ganım içer demedim mi ?

Bah bu gaşa, bahı bu göze,
Canım gurban olsun size,
Yahasız göynekler bize,
Felek biçer demedim mi ?

Garacaoğlan merd ilen,
İşim yohdu namerd ilen,
Felek meni bu derd ilen,
Salıb keçer demedim mi ?

OLAR MI

Menle aşna olan dilber,
Aşnanı atmag olar mı ?
Sındırıb şişe könlümü,
Günaha batmag olar mı ?

Seni görüb düşdüm derde,
Eşg ateşimi yanır serde,
Vefalı dost olan yerde,
Eğyarı tutmag olar mı ?

Yar gerek geze yarınan,
Ehde düz vefadarınan,
Üzü dönmüş eğyarınan,
İhtilat gatmag olar mı ?

Görende yadlar oynunda,
Babalım galar boynunda,
Zalım seyrağıb goynunda,
Sarmaşıb yatmag olar mı ?

Olum gözlerin gurbanı,
Unutma ehdi peymanı,
Yazıg **Garacaoğlan'ı**,
Horyata satmag olar mı ?

KÖYNEKCEK

Seher seher seyre çıhıb,
Bağçaya, bağa köynekçek.
Nergiz derer, deste bağlar,
Sancag buhağa köynekcek.

Mene de ver güllerinnen,
İncimenem dillerinnen,
Melhem ele ellerinnen,
Sinemde dağa köynekcek.

Garacaoğlan hallara,
Mayilem geddi dallara,
Hesret çeken cavanlara,
Eyle gadağa köynekcek.

GELİN

Geder iken obanızdan,
Düşdü size yolum gelin!
Govma aşığı gapından,
Sene gurban olum gelin!

Eyrimceden keçir belin,
Ağ üze tökülüb telin,
Men senin şeyda bülbülün,
Sensen menim gülüm gelin!

Garac(a)'oğlan deyil yağı!
Olmuşam gözün dustağı,
Küsdürme gerib gonağı,
Gonub sene meylim, gelin!

GIZLAR

Yolum düşdü sizin ele,
Bulag üste duran gızlar!
Şana çekib gara tele,
Birçeyini buran gızlar!

Men gurbanam ala göze,
Şehd ü şeker, şirin söze,
Her dem satıb işve, gemze,
Aşığını yoran gızlar.

Seher geldim size sarı,
Artdı könlümün gubarı,
Dağlar gucdu Leyli yarı,
Yurdum oldu aran gızlar.

Ağladarsız, güldürersiz,
Göz yaşımı sildirersiz,
Ahır meni öldürersiz,
Yay, ohunu guran gızlar.

Mayılam yarın gaşına,
Olaydım onla aşna,
Garacaoğlan başına,
Yağdırırsız boran gızlar.

GELEYİR

Şükür olsun O Huda'ya,
Yenice yazlar geleyir.
Müştülüg sene söyüdler,
Kölgene gızlar geleyir.

Gelir bir bölük göyçekler,
Ağ üzde gara birçekler,
Bağçada elvan çiçekler,
Dermeye nazlar geleyir.

Gelir bir böyük gözeller,
Ağ üze, inci düzeller,
Bağçada elvan hezeller,
Döşenin, nazlar geleyir.

Gelir ah, yatmalı çeğlar,
Gül reyhan gonçalı bağlar,
Garşıdaki, garlı dağlar,
Yol verin nazlar geleyir.

Garac(a)'oğlan dilek diler,
Yaylıg alıb gözün siler,
Kâfirden galma körpüler,
Berk durun, nazlar geleyir.

SEDEF

Susayırsan can almağa,
Gaytan gaşı gara, Sedef!
Vurubdur ol kirpiklerin,
Bu sineme yara, Sedef!

Sen menim söhbetim, sözüm,
Senden ayrı neçe dözüm,
Hesteyem, düşübdür gözüm,
Goynundaki hara, Sedef!

Men mayılam şirin dile,
Ağ üzünde gara tele,
Mecnun kimi salıb çöle,
Eyleme avara, Sedef!

Yahın dosta hiyle gurma,
Seyrağıba yahın durma,
İnsaf ele, gel gucdurma,
Ter goncanı hara, Sedef!

Sensen dağların ceyranı,
Olum gözlerin gurbanı,
Çekme Garacaoğlan'ı,
Tellerinden dara, Sedef!

ÂŞIK VALEH

18. yüzyıl âşıklarındandır. Hayatı hakkında malumatımız yoktur. Âşığın şiirleri etrafında teşekkül eden "Valeh-Zernigar" halk hikâyesinden öğrendiğimize göre Karabağ'daki ustası Âşık Semed'e çırak olmuş, icazet aldıktan sonra Derbent'e gitmiş, orada Âşık Zernigarla atışmış, onu mat ettikten sonra tekrar memleketine dönmüştür.

18. yüzyılda daha ziyade lirik şiirleri ile şöhret kazanan âşıklardan birisidir. Yukarıda Âşık Semed'e çırak olduğunu söylemiştik. O, bu hadiseyi sık sık tekrar eder. Aşağıdaki dörtlük onun ustası ile olan münasebetini anlatması bakımından mühimdir.

Üstadım Semed'dir, sakin-i abdal,
Gören tek yüzünü nitgim olur lal,
Deyişende vermir hafize macal,
Men Valehem, ona gürre, sen nesen ?

Yine şiirlerinden öğrendiğimize göre mükemmel bir dini tahsil görmüştür. Haliyle de dini tesir kendisini şiirlerinde de hissettirmiştir. O, klasik şiiri ve halk şiirini çok iyi öğrenmiştir. Bu arada Azerbaycan Edebiyatını da öğrenmeyi ihmal etmemiştir. Valeh tarihi de çok iyi bilmektedir. Bu bakımdan onun "Cahanname"si dikkatimizi çekmektedir.

Nece padşahlar geldi sahib-i ceng,
Cemşid-i Cem Nuşirevan u Huşeng,
Deryanus, Hülagü, Çingiz, Teymurlenk,
Onlardan bircesi bu zaman hanı ?

Daha sonra Rüstem, Zal, Aristo, Eflatun, Lokman gibi filozof, kahraman ve hekimlerden bahseden âşık, ustası Semed'in de ölümünü şöyle anlatmaktadır.

Dünya sende Aşıg Semed var idi,
Nezm ü şe'ri le'l-i göherbar idi,
Bir gözel aşgine giriftar idi,
Onun kimi pes behr-i ümman hanı ?

O, klasik şiirin üstadlarını, destan kahramanlarını anlatırken yine dünyanın geçiciliğini anlatmaya çalışır.

Hanı Hosrov, Hesen, Yusif, Züleyha,
Hanı, Esli, Kerem, Vamig ü Ezra,
Şeyh Sen'an sevmiş idi bir tersa,
Onların bircesi bu zaman hanı ?

Hafiz ü Nevan, Füzuli, Cami,
Şeyh Sedi, Hilali, Ürfi, Nizami,
Dünya sende geşt eyleyib temami,
Firdovsi tek nezmi dürrefşan hanı ?

Hanı Molla Penah, bivefa cahan,
Tehellüsü "Vagif" nezmi dürrefşan,
İndi eylemisen hak ile yeksan,
Tapmag olmaz o kamalda can hanı ?

Onun şiirleri etrafında teşekkül eden "Valeh ve Zernigar" adlı bir halk hikâyesi yayımlanmıştır. Bu halk hikâyesinde yukarıda da belirttiğimiz gibi Valeh'in Semed'e çırak olması, ustasından icazet aldıktan sonra Derbend'e gitmesi, orada hiçbir âşıkın mat edemediği Zernigarla karşılaşması, onu yenip, memleketine dönmesi hadiseleri manzum bir şekilde anlatılır. Bu "dastan" sayesinde Valeh'in şiirleri günümüze kadar küçük değişikliklerle de olsa gelebilmiştir.

Lirik şiirleri samimi ve akıcıdır. Onun koşmalarında dini tahsil ve halk dilinin tesiri açıkca bellidir. Mecazları mükemmeldir.

Sallana sallana bağa çıhanda,
Serv gametinden hecalet çeker,
Lâle yanağından, nergiz gözünden,
Gonça gülüşünden nedamet çeker.

Onun geraylıları da (8'li koşma) samimi ve akıcıdır.

İtirmişem maralımı,
Bir sinesi yaralımı,
Gündüz sebr ü gerarımı,
Gece yuhum kesen dilber.

Bu ne adetdir insanda,
İhtiyar goymadın canda,
Bu zülm olmaz Müselmanda,
Kafir misen, nesen dilber ?

Şiirlerinin bir kısmını Hüseyin Müfti Ehendi Gayıbov ve Feridun Bey Köçerli toplamıştır. Onun bir vücutnamesi, Rusca olarak sonuncu zat tarafından neşredilmiştir. Bundan başka aynı yazarın **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materialları** isimli kitabının birinci cildinde Valeh'in hayatı ve şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Onun kendisinden sonraki âşıklar üzerinde büyük tesiri vardır.

KAYNAKLAR

Aşıglar, Bakü 1960, 45-47.
Paşa Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı**, Bakü 1981, 196-198.
F. Mehdi-H. Mirzayev, **Aşıg Valeh - Alçağlı Ucalı Dağlar**, Bakü 1970.
Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 30-33.
(**Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I**, 120-124.),

GERAYLILAR

EYLE

Alçaglı, ucalı dağlar,
Halal eyle, hümmet eyle!
Garşı, garşı duran bağlar,
Halal eyle, hümmet eyle!

Köçüm gedir düzlerinden,
Dövran sürdüm sizlerinen,
Neçe gelin, gızlarınan,
Halal eyle, hümmet eyle!

Valeh gedir bir murada,
Sığınıbdı minbir ada,
Ya gele, ya gede bada,
Halal eyle, hümmet eyle!

SERİ

Bu gelen bir cüt gözelin,
Yolunda goymuşam seri.
Biri eceb sefalıdı,
Birisinin adı Peri.

Biri dağların garıdı,
Biri bağçalar barıdı,
Külli dünyanın varıdı,
Lerzeye salıb serseri.

Valeh sevdi Zernigar'ı,
Olar onun hidmetkarı,
Atsa üzünden gubarı,
Mat eyler Şemsi gemeri.

KAĞIZI

Gözleriniz aydın olsun,
Gelibdi yarın kağızı,
Bülbül uçar yuvasından,
Geldi nigarın kağızı.

İncinmesin gülü hendan,
Geler günler, geçer sandan,
Can ayrılır cananından,
Geldi gubarın kağızı.

Valeh ağlar yana yana,
Sefer eder Dağıstan'a,
Çağırır, cenge, meydana,
O Zernigar'ın kağızı.

GELDİM

Garabağ'dan sefer ettim,
Mülkü Şirvan'a men geldim.
Mecnun tek düşdüm sehraya,
Deli, divana men geldim.

Şamahı şehrine yetdim,
Ecayib seyriler etdim,
Daşkesen gediyin ötdüm,
Haki rizvana men geldim.

Hoşdu cevanı yaylağı,
Soyug sular ter bulağı,
Bahar fesli gelin çağı,
Eceb hendana men geldim.

Men **Valeh**'em, Zernigar'a,
Sığındım perverdigara,
Canımı saldı odlara,
Misli pervana men geldim.

DİLBER

Durum dolanım başına,
Aşığından küsen dilber!
Üzüm sürtüm ayağına,
Ne men dinim, ne sen dilber!

İtirmişem maralımı,
Bir sinesi yaralımı,
Gündüz sebr ü gerarımı,
Gece yuhum kesen dilber!

Bu ne adetdi insanda,
İhtiyar goymadı canda,
Bu zülm olmaz, Müselman'da,
Kafer misen, nesen, dilber!

Görmedim men sen tek yağı,
Sineme çekmisen dağı,
Gara geyim men, sen ağı,
Gören desin usan, dilber!

Valeh ezelden bey idi,
Gaşların geddini eydi,
Men ne dedim, sene deydi ?
Bu men dilber, bu sen dilber!

GOŞMALAR

DÜNYA

Hagdan ferman gelib gerar tapanda,
Başlamısan cenge, savaşa, dünya.
Gesdine girmisen yaranmışların,
Cümlesin vermisen talaşa dünya!

Neçe nebileri keçirdin yandan,
Nuh Tufanı gopdu, doymadın gandan,
Zal oğlu Rüstem'i eyledin candan,
Bükdün Süleyman'ı farmaşa dünya!

Neçelerin saldın çovğun, borana,
Neçelerin etdin deli divana,
Neçeleri nakam getdi mekana,
Goymadın onları yanaşa dünya!

Valeh ağlar görüb bele divanı,
Kimselere gelmir daha gümanı,
Kama çatıb şenlik eden zamanı,
Dönderdin şenliyi, gan, yaşa dünya!

BEYENMEZ

Hercayı bedesle verme emeğin,
Seni sayar, cüvellağı, beyenmez.
Kasıblıgda tapmaz yavan çöreyi,
Eşitse baylığı, yağı beyenmez!

Cüzi çeşme neden te'n eder çaya,
Deli könlüm, möhtac olma kimsaya.
Bir kes ki alçagdan çıha ucaya,
Özüden geyrini dahı beyenmez.

Ha bele gelibdi dövrü zamana,
Tülkü hücum edir kebir aslana,
Yabı cövlan edip girer meydana,
Kölılen atı çapmag çağı beyenmez

Meseldi atlıya çatmaz piyada,
Her-hiş ger gürg girer inada,
Özüne çe gürre verer sehrada,
Kiçik tepeler de dağı beyenmez.

Gerenayin olmaz feryadi ceres,
Def'-i lane etmez hezan har ü hes,
Bezirganlar getri metai ebes,
Valeh Hind'den gelen ağı beyenmez

GELMİSİZ

Toy, düyünden gelen gızlar, gelinler,
Toyunuzdan eceb hallı gelmisiz.
Âşıg öldürmekde var mı gesdiniz?
Ne fikirli, ne heyallı gelmisiz?

Biri birisini çağırır bacı,
Biri başgasına bahır gıyğacı,
Ne vahtdı dahanım dodayır acı,
Üçünüz de lebi ballı gelmisiz.

Eynini eynimden eyleme irag,
Ahıban didemden töküler ferag,
Bir senem, bir **Valeh**, bir helbet otag,
Hayıf ola galmagallı gelmisiz.

DEYİL Mİ ?

De, nece şad olum bu alemde men,
Dünya fani, insan mehman deyil mi?
Onsekiz min böyük sirli deryalar,
Başdan, başa dolu al gan deyil mi?

Tarihin ceryanı bize yan verir,
Zalıma, cellada güvvet, gan verir,
Fağır-fügeralar vahtsız can verir,
Zamana yohsula düşman deyil mi?

Zalımı şah edir bimürvet felek,
Zülmünü görende deyir mübarek!
Goymayır alemde biz de gün görek,
İnsana zülm eden insan deyil mi?

Valeh nece dözsün bele möhnete,
Terig ehli düçar olub möhnete,
Neçe piraneler gelib mihnete,
Gamçı altda cismi üryan deyil mi?

MENDEDİ

Bir gız ile bir gelinin behsi var,
Gelin deyer, bugün meydan mendedi.
Gız da deyer, açılmamış gönceyem,
Fesl-i bahar, bağ-i reyhan mendedi.

Gelin deyer, ördeyim var, gazım var,
Şirin şirin söhbetim var, sazım var,
Sallananda yüz gız geder nazım var,
Heya, iman, edeb, erkan mendedi.

Gız deyer, men ohşamışam anama,
Le'lü mercan düzülübdü tanama,
El vursalar tağdan gopar şamama,
El deymemiş tağ-i bostan mendedi.

Gelin deyer, gel, gız, düşme araya,
Ger men ölsem, alem batar garaya,
Bezenerem, sallam seni belaya,
Şövg salan, camal ü can mendedi.

Valeh deyer ikinize men gurban,
Yolunuzda men goymuşam başla can,
Eylemeyin bu geribi bağrı gan,
Sizden ötrü çeşm-i giryan mendedi.

NE DEDİ ?

Başına döndüyüm yarın nökeri,
Derdimi canana dedin, ne dedi?
Sen de menim kimi şirin dil ile,
Çekdin bir pünhane, dedin, ne dedi?

Hatem bağçasında oynar gülünen,
Gelmedim yanında galam ilinen,
Dediyim söhbeti, sözü sirinen,
Yalvardın, sen ona dedin, ne dedi?

Men sevmişem ag üzünde halını,
Yohsa menden gizler mah camalını,
Divane **Valeh**'in erz-i halını,
Yusif-i Ken'an'a dedin, ne dedi ?

YAHŞIDI

Yol geçiben ziyarete gedenler,
Bir yetimi sevindirmek yahşıdı.
Ne lazımdı, zehmet çekib yol getmek,
Ac çılpağı geyindirmek yahşıdı.

Men bilirem şöhret üçün gedirler,
Uzun yollarını gödek edirler,
Ahır gelib fügeranı didirler,
Düz insanın heyrin desek yahşıdı.

Valeh'em men, düzdü vefam, ilgarım,
Bir kimseye yohdu, menim azarım,
Gismet olsa mene öz Zernigâr'ım,
Zer, zibaynan sevindirsem yahşıdı.

HARDADI ?

Molla Kerim, indi senden soruşum,
Söyle, senin din, imanın hardadı ?
Cehennem ehlisen, yohsa ki cennet?
Bilirsen mi öz megamın hardadı ?

Kederin hansıdı, kinin hansıdı ?
Mezhebin hansıdı, dinin hansıdı ?
Ahılsan, cahılsan, sinin hansıdı ?
Metlebin hardadı, kamın hardadı ?

E'tigadın İsa'yadı, Musa'ya,
Meylin mescidedi, yohsa kilsaya,
Giblen mügerrerdi, hansı binaya,
Vadi-yi Berut'da damın hardadı ?

Âşıg Valeh senetinden döner mi ?
Yel esmekle yanan güneş söner mi ?
Pehlevan döyüşde gaçıb siner mi ?
Meylin bade çekir, camın hardadı ?

SEVDİYİM

İller ilen hesretini çekdiyim,
Döndü elif geddim yaya, sevdiyim.
Neçe hicret, bela, cövr ü cefadan,
Heyf ömrüm getdi zaya, sevdiyim.

Aşkar deyil, menim derdim pünhandı,
Firgetinden eşk-i çeşmim revandı,
Malım, mülküm, cümle canım gurbandı,
Senin teki mehligaya, sevdiyim.

Lütf ele aşige vefa gıl vefa,
Ay gemzeli yağı, gözleri şehla,
Seni menden her kim gılarsa cida,
Görüm düşsün yüz belaya, sevdiyim.

Ağlamagdan çeşmim galdı ziyadan,
Bize meyl et, kes ülfetin riyadan,
Tanrı seni hifs elesin beladan,
Gail ol sen bu Mövlaya, sevdiyim.

Valeh'em, eşginden ey şuhu leyla,
Seni sevdim, oldum aleme risva,
Aşigem, yolunda çekmişem cefa,
Yarın gıyma bu cefaya, sevdiyim.

İSTEREM

Abdullah Han, sarayına üz tutub,
Erzimi mektubda demek isterem.
Bahtım yatıb, işim düşüb müşküle,
Gözümün yaşını silmek isterem.

Derd elinden çekilmişem pünhana,
Az galıb kederden üreyim yana,
Salıbdılar meni şere böhtana,
Ne yaşamag, ne de ölmek isterem.

Bineva **Valeh'em** el harayında,
Min matem ohunur can sarayında,
Ömürüm zülmetdir gem diyarında,
Ehvalım yamandır kömek isterem.

DÜŞMÜŞEM

Bilin dostlar çaresizdir derdlerim,
Gem içinde ah u zara düşmüşem.
Ne müddetdir pünhanlardı mekânım,
Bahar fesli çovğun, gara düşmüşem.

Bir şeyda bülbülem yerim gefesdi,
Gelbimin hemdemi derdli nefesdi,
Demeyin ki bu ah u zar ebesdi,
Alovlu eşgimle nara düşmüşem.

Balıtımın güneşi zülmetde batıb,
Yer salıb torpağın goynunda yatıb,
Meni nezerinden irağa atıb,
Kömek yohdur yaman dara düşmüşem.

Valeh kimdir, derd ehlinin Loğmanı,
Hesretimi deyin ona pünhanı,
Söyleye bu derdin nedi dermanı ?
Felek salıb başa gara düşmüşem.

GÖRESEN

Sallanıb çıhanda gül hiyabandan,
Od tutub alışan narı göresen.
Bahasan gamete hüsn ü camala,
Meni derde salan yarı göresen.

Hüda'dan per alıb oldum pervane,
Yanıb gem oduna oldum divana,
Bir Hagg aşigi ki derdi pünhana,
Kim gösterer mene barı göresen.

Gireydim bağına, göreydim barın,
Uzadıb elimi dereydim narın,
Bu **Hesde Valeh**'in nazenin yarın,
Ne yahşı yaradıb Tarı göresen.

OLSUN

Telli sazım seni menden eyleyen,
Ömür boyu bu alemde har olsun.
Gelmesin baharı, açmasın gülü,
Feryad etsin gelbi ah u zar olsun.

Kimsesi olmasın gelbin dindire,
Yeddi yerden başı keçsin gendire,
İstekli balası düşsün tendire,
Könül mülkü boran olsun, gar olsun.

Yüz il heste yatsın cismi ölmesin,
Üreyi şad olub, üzü gülmesin,
Hekimler, loğmanlar, derdin bilmesin,
Gözleri kor, gulagları kar olsun.

Âşıg Valeh ne belaya tuş oldu,
Bahar fesli çovğun boran gış oldu,
Sersem etdi seri çaşgınhuş oldu,
Namerde nifreti elde car olsun.

VAR OLSUN

Senet meydanında ismi har olan,
Bir elif de, onda cahan var olsun.
Yeddi kelme düzelt sekkiz içinde,
Tufan olsun, bahar olsun, gar olsun.

Bir hesab tap, çahar şeşde yazılsın,
Tezelensin köhne tarih pozulsun,
Her birinden yeddi me'na yozulsun,
Hökm olsun, divan olsun, dar olsun.

Aşıg Valeh bu hesabı cem bilir,
Suda ateş nar içinde nen bilir,
Anlamazdı her kim dese kem bilir,
Matem tutsun, günü ah u zar olsun.

MEN

Nezerden salmayın camaat meni,
Hegiget mülkünde bir baharam men.
Ne alim dostuyam, ne de zemane,
Merhemet soltanlı bir diyaram men.

Bilmek isteseniz işin düzünü,
Mende taparsınız Haggın sözünü,
Le'net yuyar mollaların izini,
Hilget hesabında bir çaharam men.

Hansı hökm gelib insan ağlasın,
Çahar fesil başa gara bağlasın,
Feryad etsin, sinesini dağlasın,
Her yuhu, me'nasın düz yozanam men.

Âşıg Valeh senetinin bazıdı,
Hegiget mülkünün bahar, yazıdı,
Bilikde molladı, hem de gazıdı,
Anlayış süfreli bir naharam men.

BİR GÜN

Könül gel el götür bu gem güsseden,
Senin de yurdunda toy olar bir gün.
Vaht olar ki deyişiler bu dövran,
Bahar fesli gelər yay olar bir gün.

Düşübdü heyatın tubu borana,
Lalezarlı yurdlar galıb virana,
Fesil çöner, dağlar döner arana,
Bu buzlar eriyib çay olar bir gün.

Alıbdı namerdler vahtı araya,
Zülümkâr şah olub çıhıb saraya,
Hagg edalet gelib çatar haraya,
Zalımlar evinde vay olar bir gün.

Unutma ey Valeh geler bir zaman,
Şenliye bürüner bu çöl bu orman.
Mezlumlar heyatı olar çıragban,
Güdretden behtine hay olar bir gün.

ÇEKER

Sallana sallana bağa çıhanda,
Serv gametinden hecalet çeker.
Lale yanağından nergiz üzünden,
Gonca gülüşünden nedamet çeker.

Nesteren benöfşe çalışa yüz il,
Çetindi ömrüne yetende müşkül,
Eger zülflerinle behs etse sünbül,
Düşer ayaglara gerabet çeker.

Valeh'in bağrını eyledin büryan,
Gurbanam yolunda ey ebrü kaman,
Men deyilem tekce hüsnüne heyran,
Hesretini külli vilayet çeker.

ADI VAR

Feyruz söyle İstambul paşasına,
Garabağ'ın çoh deyerli adı var.
Dostlar üçün sefalıdır her yanı,
Düşmen üçün min tufanı badı var.

Bir yanı Gence'di, bir yanı Şirvan,
Bir yanı Araz'dı bir yanı Muğan,
Dağları keklikdi, düzleri ceyran,
Gözel lezzeti var şeker dadı var.

Bu torpağa kim el atsa har olar,
Geniş dünya gözlerine dar olar,
Günü gara işi ah u zar olar,
Bu ellerin kömeyi var dadı var.

Erdebil'li Âşıg Mahmud zay oldu?
Me'sum Efendi'nin yaşı çay oldu?
Nahçıyan'lı Süleyman'a tay oldu,
Bu mahalda şairler övladı var.

Üstad Semed Senet'de bir dağ idi,
Kelenterli Alı fendli bağ idi,
On il gabag Molla Penah sağ idi,
Valeh kimi âşıglar ustadı var.

DARDADIR

Coşğun eşgim gel menimle hem dem ol,
Geyde galag bir sirdaşım dardadır.
Gevvaslıg et sirr-i hilget behrine,
Candan eziz bir yoldaşım dardadır.

Âşıg Mahmud bir ustaddı dağ kimi,
Âşıg Soltan bir meyveli bağ kimi,
Âşıg Ehmed bil saralıb yağ kimi,
Yol gözleyir bir gardaşım dardadır.

Âşıg Valeh senetinde yanılmaz,
Zer olmasa zerger adı anılmaz,
Odda gızarmasa polad yonulmaz,
Can ayırılıb candan başım dardadır.

KEÇİBDİR

Sambur çayı gemli gemli ahırsan,
Üzerinden ne dövranlar keçibdir.
Külli Dağıstan'ın seyrangahısan,
Tufan gopub, ne boranlar keçibdir.

Nuh Tufanı yatıb sen yaran mısan?
Neçe gerineler yola salmısan?
Süleymanlar görüb hele galmısan,
Deyişilib ne eyyamlar keçibdir.

Hesret goyma, ay çay, bizi beş güne,
Barı kemend atma ömrüm köşküne,
Adı belli böyük Haggın eşgine,
Valeh kimi neçe canlar keçibdir.

SAMBUR

Esriyib esriyib kükreyib ahan,
Ağzı ağ köpüklü divane Sambur.
Atanın ananın birce oğluyam,
Gıymagilen sen bu mehmana Sambur.

Ganlı ganlı gayalardan çıhırsan,
Şaggıldayıb derelerden ahırsan,
Yerden terpenende evler yıhırsan,
Bahmazsan hec yahşı yamana Sambur.

Valeh deyir bulaglardan gözün var,
Güclüsen sen güvvetli de sözün var,
Ne çoh Şaggaların, ne çoh izin var,
Neçesin vermisen ziyana Sambur.

SÖHBET AÇ

Âşıg Feyruz kamalına bade ver,
Üç altının diyarından söhbet aç.
Çahar şeşin me'nasını yozgilen,
Hefti pencin bazarından söhbet aç.

Otuz altı hansı bağman bağıdı?
Yetmiş iki hansı bina tağıdı?
Eşgin bağı hansı mehsul yağıdı?
Ondörd alim güzarından söhbet aç.

Âşıg Valeh yol açmadı derine,
Hansı hesab tapmamısan serine,
Gol bağla gel, kamil ustad derine,
Onbeş alem baharından söhbet aç.

YAVAŞ YAVAŞ

İsmini söylesen, sersem edersen,
Başına geleni bil yavaş yavaş.
Dinmeye tagatin galmaz cesedde,
Guruyar ağzında dil yavaş yavaş.

Düşmüsen cengine bir natig serin,
Mehebbet behrili, kalamı derin,
Erdebil'e çatdı gemli heberin,
Yasını sahlayar, el yavaş yavaş.

Derdlerin müşgüldür, dermanın baha,
Şadlığına güman yohdur bir daha,
Gucagla möhneti, can denen aha,
Çeşminin yaşını sil yavaş yavaş.

Gebrini gazarlar bir gerib yana,
Ne bacı ağlayar, ne de ki ana,
Bil **Âşıg Valeh**'dir giren meydana,
Gol bağla minnete, gel yavaş yavaş.

BÜKÜLMÜŞ

Bu yer gözeline nabeled oldum,
Söz dedim, gurumuş dile bükülmüş.
Heyatını görcek eyledim heta,
Dürrü gövher bir mendile bükülmüş.

Seher iken mehman oldug bunlara,
Geyinib batıblar yaşıl, allara,
Gızıl bazubendler şümşad gollara,
Gümüş kemer ince bele bükülmüş.

Gurban olum ala gözün mestine,
Süzgün bahıb, girme canım gesdine,
Elim goyum ter sinenin üstüne,
Darçına, miheye, hile bükülmüş.

Nabeledem ulusuna, soyuna,
Mina gerdenine, uca boyuna,
Divane Valeh'i sen al goynuna,
Ele bil ki, bülbül güle bükülmüş.

MÜHEMMES

MOLLALAR

Sizi sahib kim edibdir,
Söylen cahana mollalar,
Özünüzden şübhelenib,
Düşmen gümana mollalar,
Sizi bu damagda goymaz,
Bilin, zamana mollalar,
Heyir işi, şere çekib,
Yozman ziyana, mollalar,
Cehennem ki, haram deyil,
Eşge uyana mollalar,

Günah, savab ne olduğun,
Artıg biz de anlayırg,
Ne birce gelbe deyirik,
Ne kimseni danlayırg,
Ne beçe tek gaggıldarg,
Ne horuz tek, banlayırg,
Ne varlıya baş eyirik,
Ne kimseni yanlıtırg,
İnsaf edin, el atmayın,
Dine, Gur'an'a, mollalar.

Kerbelayı olmag üçün,
Nece düşmen çıhım saza,
Sevdalı şeyda bülbülem,
Könül müştag olub yaza,
Ehtiyacım yohdur menim,
Ne oruca, ne namaza,
İki melek mügerrerdi,
Her emeli göre, yaza,
Kend içinde sersem edib,
Olan divana mollalar.

Neçe hacı Kerbala'a,
Saggalına hena goyur,
Girvenkede bir çetveri,
Oğurlayır, yana goyur,
Bir yetimden mal alanda,
İnek adın dana goyur,
Yalan satır müşteriye,
Kürek adın şana goyur,
Gepik üçün and içerler,
Aye Gur'an'a mollalar.

Âşıg Valeh bu senetle,
Meşhur olub ucalıbdı,
Her ümmana gevvas olub,
Tebietden tac alıbdı,
Neçe deyiş meydanında,
Üstadlardan bac alıbdı,
Könül eşge gel, gel deyir.
Demeyin ki, gocalıbdı,
Bir de mene, kefer deme.
Gelin imana mollalar.

HAN ÇOBAN

18. yüzyıl âşıklarındandır. Hayatı hakkında malumatımız çok azdır. Bir geraylısındaki "Han Çoban'ım Arazbar'dan" mısraına bakarak onun Arazbarlı olduğunu söyleyebiliriz Elimizde bir iki şiiri olan şairin "sara mı" redifli müstezadı, bugün Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da dilden dile söylenmektedir.

Bu şiirine bakarak onun güçlü bir âşık olduğunu söyleyebiliriz. Kelimeleri yerli yerine kullanmış olup mevcut şiirleri hecenin 8'lisi ile yazılmıştır. Geraylılarının ve diğer türlerde söylediği şiirlerin büyük bir kısmı kaybolmuştur.

Onun adına bağlı olarak bir de halk hikâyesi teşekkül etmiştir. «Han Çoban» ismiyle bilinen bu hikâyenin konusunu, Han Çoban ile Ebul Gasım Nebati'nin hayatı teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

Telli Saz Ustaları, Bakü 1964, 45-47.
(Azerbaycan Âşıgları ve El Şairleri I, 144-146.)

GERAYLILAR

BİLMEZ

Bir iyid ki derde düşe,
Derd elinden yata bilmez.
Gabağında min ov geze,
Heç birine ata bilmez.

Hagg dergâhı ayaz imiş,
Camalı gün, beyaz imiş,
Felek ne hiylebaz imiş,
Heç kes onu tutabilmez.

Han Çoban'am Arazbar'dan,
Bağçalarım doldu bardan,
İyid galsa ger gatardan,
Tay, tuşuna çatabilmez.

GAŞDI

Arpaçayı aşdı daşdı,
Sel Saramı götdü, gaşdı.
Sara gözel, gelem gaşdı,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı!

Yüz atlıydıg, çıhdıg düzə,
Bıçag batsın yaman gözə,
Sağrı başmag suda üze,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Arpa çayı derin olmaz,
Ahan sular serin olmaz,
Sara kimi gelin olmaz,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Arpa çayı meni aldı,
Apardı deryaya saldı,
Cilovdarım dalda galdı,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Men bu bağa girmemişem,
Gonça gülün dermemişem,
Men Saranı görmemişem,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Oldug eceb günü gara,
Derdimize yohdu çara,
Sara hesret galdı yara,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Galdı bu sinemde dağın,
Öldürdü meni ferağın,
Oldu gara tay otağın,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Adahlın gözler yolunu,
Boynuna salsın golunu,
Su aldı sağ u solunu,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Düyünü tökdüm gazana,
Gaynadı galdı azana,
Elaca yoh Allah yazana,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Arpa çayı ada gelir,
Kor yengeler dada gelir,
Sağrı başmag suda gelir,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Gedin deyin **Han Çoban'a**,
Gelmesin bu il Muğan'a,
Muğan batıb nahag gana,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

DELLEK MURAD

18. yüzyıl âşıklarındandır. Ancak bazı kaynaklar 17. yüzyılın âşığı olarak göstermektedir : (**Telli Saz Üstadları**, 20). Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Ancak elimizde bulunan çok az sayıdaki şiirlerine bakarak onun usta bir âşık olduğunu söyleyebiliriz.

Geraylı (8'li koşma) ve koşma türlerinde söylemiş olduğu şiirleriyle tanınmaktadır. Onun koşmalarında "vasiyetname" ve "üstadname" özelliklerini bulabiliriz. Daima adaletten, doğrudan yanadır. Şiirlerinde kötülük yapanların, adil olmayanların, zulmedenlerin er geç cezalarını çekeceği anlatılmıştır. Dünyanın geçiciliğini ve tamahkârları anlatan "nedi" redifli koşması bu düşüncelerini açıkca dile getirmektedir.

Gelin size men erzimi eyleyim,
Ağil olan, bu dünyada var nedi?
Dünya bir bostandı, pozular geder,
Çiçek nedi, yemiş nedi, bar nedi?

Bu dünyada çoh çoh şirin mal olu,
Tamahkârlar halı müşkül hal olu,
Gol burulu, gulag batı, lal olu,
Gohum nedi, gardaş nedi, yar nedi?

Edebî sanatlardan bilhassa mübalağa sanatını şiirlerinde ustaca kullanmıştır.

Göye çekse baş tayalar,
Felek onu tez payalar,
Her külüng çapmaz gayalar,
Her iyidden Ferhad olmaz.

Yukarıda şiirlerinin "üstadname" özelliği taşıdığını belirtmiştik. Üstadnamelerde atasözleri ve hikmetli sözlerden istifade edilir. Bugün bizde "vardığın yer kör ise bir gözünü kapa", "sorulmadık yerden çıkma", "üstüne lâzım olmadık işe karışma" gibi atasözü ve deyimlerle anlatmaya çalıştığımız mevzuyu o bir şiirinde şöyle ifade etmektedir.

Sen nüdreten bir meclise varanda,
Yahşı eyleş, yahşı otur, yahşı dur,
Dindirende me'rifetden ver heber,
Gören desin berekallah yahşıdı.

Elimizde çok az sayıda şiiri olan Dellek Murad ancak antolojilere girebilmiştir. Hakkında belli başlı bir çalışma yapılmamıştır.

KAYNAKLAR

Telli Saz üstadları, Bakü 1964, 20-23.
(Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri I, 147-151).

GERAYLILAR

OLMAZ

Derd ü gemin erbabıyam,
Derdler menden irad olmaz.
Günde min min heyal eyler,
Menim könlüm bir şad olmaz.

Derviş olan bahmaz pusta,
Uslu olan olar usta,
Güvenme bivefa dosta,
Bivefadan imdad olmaz.

Göye çekse baş tayalar,
Felek onu tez payalar,
Her külüng çapmaz gayalar,
Her iyidden Ferhad olmaz.

Seher bağın eser badı,
Dostundan iste imdadı,
Mövlam yaradıb muradı,
Heç kes **Dellek Murad** olmaz.

GEN GEZ

Könül, sene bir nesihet,
Şer iblisden sen gel gen gez.
Bir kes nesihet bilmese,
Çekil ondan sen gel, gen gez.

Dam üstündeki gırçıdan,
Malı çohdu demirçiden,
Rengi solmuş boyagçıdan,
Bed nezerden sen gel, gen gez.

Tamahkarın niyyetinden,
Yay günü keçi etinden,
Yoldaşın mazarâtından,
Dellek Murad sen gel, gen gez.

GOŞMALAR

EYLEME

Gadir Allah budu senden dileyim,
Sen merdi namerde möhtac eyleme.
Geybi hezinenden yetir ruzisin,
Sen merdi namerde möhtac eyleme.

Edalet kanısan, keremin çohdu,
Te'neli söz hençer, nizedi, ohdu,
Gardaşın gardaşa vefası yohdu,
Gardaşı gardaşa möhtac eyleme.

Nâmerd köprüsünden, ölsem, keçmerem,
Karvan olsam menziline düşmerem,
Elinden canımı alıb içmerem,
Sağ eli sol ele möhtac eyleme.

Şair olan deyer sözün arısın,
Arısı olmasa olsun yarısın,
Goy lap alsın gözlerimin birisin,
Bu gözü o göze möhtac eyleme.

Dellek Murad deyer sözün zatını,
El elden ötkündü işin çetini,
Gurda, guşa gismet ele etini,
Atanı oğula möhtac eyleme.

OLMAZ

Adem oğlu, yol erkanı tanı bil,
Yol, erkan bilenin yeri dar olmaz.
Sirrini söyleme gemü aleme,
Bivefa dilberden sene yar olmaz.

İyid odu te'ne ohun atmaya,
Halal mayasına haram gatmaya,
Bir oğul ki, ata sözün tutmaya,
O oğulda geyret, namus, ar olmaz.

Öz sürümden gurban verim deyesen,
Öz yunundan şal tohuyub geyesen,
Beslediyin bağın barın yeyesen,
Yad bağından sene heyva, nar olmaz.

Dellek Murad, çekme bir bunca gemi,
Burda duran olmaz, gederler hamı,
Felek biçinçidi, bu dünya zemi,
Biçilen zemide mürgüzar olmaz.

NEDİ ?

Men feleyin şerbetini içmişem,
Hemdem olan gel halımı gör nedi?
Bu dünyada bostan olur sovulur,
Yemiş nedi, çiçek nedi, bar nedi?

Yığılag bir yere beş ü onumuz,
Gibleye çevrilsin bizim yönümüz,
Beşce arşın bez olacag donumuz,
Atlas nedi, bafta nedi, zer nedi?

Beyin gaynar, sümük coşar tökülü,
Gemik zail olub çoh bel bükülü,
Mehşer günü bize bir dam tikili,
Eşik nedi, baca nedi, der nedi?

Dellek Murad, gözler doymaz sürmeden,
Gebre girer aşıg yarın görmeden,
Altı torpag, üstü daşlı hörmeden,
İsti nedi, soyug nedi, gar nedi?

YAHŞI DUR

Sen nüdreten bir meclise varanda,
Yahşı eyleş, yahşı otur, yahşı dur.
Dindirende me'rifetden ver heber,
Gören desin berekallah yahşıdı.

İgidin me'rfeti gerek dilinde,
Gocanın esası gerek elinde,
Beygeyret oğulun ata yerinde,
Galmağından heç galmasa yahşıdı.

Dellek Murad. bir vaht geler gonağın,
Mesref eyleyersen dügile yağın,
Cehd ele ki, tutulmasın gabağın,
Bir şirin dil hamısından yahşıdı.

VARHİYANLI ÂŞIK MEHEMMED

19. yüzyıl âşıklarındandır. Zagatala vilâyetinin Varhiyan köyünde doğmuştur. Ancak doğum ve ölüm tarihi belli değildir. 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın birinci yarısında yaşadığı rivayet edilir. Sayad Nova'nın çağdaşıdır. Yine rivayete göre 19. yüzyılın ilk yarısında 65 yaşlarında iken vefat etmiştir.

O, elinde sazı ile il il dolaşmış, bir çok usta âşıkla karşılaşmıştır.

Mehemmed'em geşt eledim,
Bu cümle cahanı gezib,
Genceni, Garabağı,
Şekini, Şirvanı gezib,
Hoy, Salmaz, Marağa,
Tebrizi, Tehranı gezib.

Bilgili ve üstad âşıklardandır. Âşık şiirinin "geraylı", koşma, tecnis, muhammes, "cığalı-zencirli müseddes" ve divani türlerinde çok güzel şiirler söylemiştir. O, devrindeki saz havalarının tamamını çalabilecek güçte bir âşıktır. Onun hicviyeleri çok başarılıdır. Toplumdaki aksaklıklar, tembeller, iki yüzlüler, ahlâksızlar, onun sazının tellerinde açık bir şekilde hicvedilmiştir. "Ömer" isimli hicviyesinin bir dörtlüğünde şöyle demektedir :

Üç gece galdım evinde, gazan deymedi sacağa,
Bu işe tedbir etsin Abdulla, Molla Hacağa,
Halgı başına yığıban, özünü verdin bucağa,
Verdin manat yarım pulu, onu da saldın ocağa,
Hesislekde tayın yohdu, ay mallı, dövletli Ömer.

Yukarıda halk şiirinin hemen bütün türlerinde şiirler söyleyebildiğini belirtmiştik. O tecnis dalında söylediği şiirleri ile ününü biraz daha arttırmıştır.

Kamandarın onu der yaya düşdü,
Gışın çillesinde der yaya düşdü,
Deli könlüm yene deryaya düşdü,
İsteyir ki, gevvas kimi ya dala.

Şiirlerinde edebi sanatları ustalıkla kullanmıştır. Gönlü işlediği bir şiirinde şöyle demektedir.

Vaht olar çıharsan Mecnun dağına,
Vaht olar düşersen gem yıgnağına,
Vaht olar yüz ataş kar etmez sana,
Vaht ilar alışıb yanarsan könül.

1930-1938 yıllarında **Âşıglar** kitabının muhtelif neşirlerini hazırlayan Himmet Elizade onun 40 kadar şiirini yayımlamıştır.

KAYNAKLAR

Paşa Efendiyev, **Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı,** Bakü 1981, 199-201.
Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 38-40.
(Azerbaycan Âşıgları ve El Şairleri I, 152-178.)

YAVAŞ ET

Sallanıban geden dilber,
Kerem ele yar, yavaş, get,
Meni derde salan dilber,
Kerem ele yar, yavaş get.

Gül dibini almasın har,
Könlüme getirme gubar,
Sinem döşe tamalı gılar,
Ağ buhağı gar, yavaş get.

Mehemmed'em, yaş tökerem,
Yollarına göz tikerem,
Müdam intizar çekerem,
Gedd-i gelemkar, yavaş get.

TELLERİN

Heber almag ayıb olmaz,
Nedendi gısa tellerin.
Yohsa aşigin ölübdü,
Batıbdı yasa tellerin.

Uca dağlar ucası tek,
Şahmar ilen sucası tek,
Yaşılbaş eyricesi tek,
Senin de ese tellerin.

Mehemmed'em yana yana,
Yandı bağrım döndü gana,
Çapar sala Gürcüstan'a,
Firengi basa tellerin.

YOHDU

Gürbet elde düşdüm heste,
Yerim silkip salan yohdu.
Her terefe gefle işler,
Bu berbada gelen yohdu.

Halları var hindi hindi,
Yar başına dönüm indi,
Seni sevdim alem bildi.
Bu sözümde yalan yohdu.

Gel bir Mehemmed'i dindir,
Suçunu boynuma mindir,
Öldürürsen, özün öldür,
Ganım senden alan yohdu.

SALDIN

Gulun olam binalı yar,
Meni gözden neden saldın ?
Derde derman bilmez idin,
Meni gözden neden saldın ?

Bağında gül beyaz olmaz,
Olsa da yar rengi solmaz,
Hercayının andı olmaz,
Meni gözden neden saldın ?

Ağ üzünde haldan ötrü,
Lebindeki baldan ötrü,
Bu puç olan maldan ötrü,
Meni gözden neden saldın ?

Mehemmed der derdim çohdu,
Sineme vurduğun ohdu,
Senden geyri yarın yohdu,
Meni gözden neden saldın ?

GOYNUN İÇİNDE

Narınc, turunc durur goşa,
Gız, senin goynun içinde.
Az galır heyalım çoşa,
Gız, senin goynun içinde.

Gaşın cellad ganım içdi,
Ömrüm zemisini biçdi,
Bir zaman dövranım keçdi,
Gız, senin goynun içinde.

Erisin dağların garı,
Tökülsün çaylara sarı,
Gürcüstan'ın bir cüt narı,
Gız, senin goynun içinde.

Geddin elif, boyun beste,
Könül görcek düşür heste,
Derde derman iki neste,
Gız, senin goynun içinde.

Naz ile getdin hamama,
Mehemmed geldi salama,
Bostançı besler şamama,
Gız, senin goynun içinde.

GOŞMALAR

SÖZ SENDEN

Nazlı dilber, gel ihtilaf eyleyek,
Sazı menden, simi menden, söz senden.
Erzimizi hansı yana yetirek,
Davat menden, gelem menden, yaz senden.

Dilber, mayıl oldum senin oynuna,
Besle şamamalar, doldur goynuna,
İzin olsa golum salım boynuna,
Öpmek menden, guçmak menden, üz senden.

Mehemmed'em bizim bağa gelesen,
Siyah zülfü dal gerdene salasan,
Men ovcuyam, sen bir ceyran balasan,
Çemen menden, çiçek menden, göz senden.

İNCİMESİN

Sallana, boylana geden Salatın,
Ele sallangilen yol incimesin.
Gorhuram dünyanın yeli ters ese,
Töküle gerdene, tel incimesin.

Gaşların celladdı, gözlerin humar,
Seni gören senden bir buse umar,
İncene tahmısan gümüşden kemer,
Ele gurşangınan bel incimesin.

Yazıg **Mehemmed**'i salınısan yasa,
Ne üçün durubsan menimle bese,
Könül ister ağ üzünden bir buse,
Dodag zehmet çekib, dil incimesin.

BAŞINA DOLANDI

Heber geldi şah goruğu talandı,
Heste cismim yar başına dolandı.
Ört üstünü, gizlet onu amandı,
Gezebnakdı, eler gan memelerin.

Esli olan kınse özünü öymez,
Arası meydandı, baş başa deymez,
Şestine gerrahdı, şaha baş eymez.
Bahar birbirine yan memelerin.

Sinen dağdı, Savalanın garıdı,
Memen şuhdu, Gürcüstan'ın narıdı,
Âşıg Mehemmed'in yadigarıdı,
Amanat can senin, can memelerin.

YAMANDI

Heç kimse düşmesin yar sevdasına,
Kimse dözmez bele derde, yamandı.
Bülbül de eşg eyler gül havasına,
Onun da könlünde bir hoş gümandı.

Gel ikimız durag, bir misal edek,
Ne ki var ürekde hoş heyal edek,
Üz be üz oturub derd-i hal edek.
Men seni görmedim heyli zamandı.

Mehemmed'em sensen menim güllerim,
Ölüm ayağında başa yalvarım,
El menimdi, etek senin, dilberim,
Ayırma özünden meni, amandı.

NOVCAVAN

Şükür Hagga, yene gördüm üzünü,
Bağ, çemen seyrinde gezen novcavan.
Bir danış, eşidim hoş avazını,
Dahanına nabat ezen novcavan.

Sidgile çevirdim sene yönümü,
Apardın ağlımı, din, imanımı,
Gıya bahıb aldın şirin canımı,
Mestine gözlerin süzen, novcavan.

Sensen Mehemmed'in canı cananı,
Cennet-i rizvanı, huri-gılmanı,
Yüz min möhnetinen sevmişem seni,
Görüm ne yazıbdı, yazan novcavan.

GELİN

Maral kimi bu dağları gezirsen,
Ceyranın guzusu, sağısan gelin.
Düşdüm meclisine, tarumar oldum,
Bezeyirsen bu yığnağı sen, gelin.

Seni gören olur heste, zarıncı,
Halın kimi şö'le vermez her inci,
Sinen üste yetir narı, turuncu,
Firdövs-i e'lanın bağısan, gelin.

Mehemmed'e galdı bu dağ-ı hesret,
Geceni gündüzü saet be saet,
Öldürürsen öldür, verme hecalet,
Hemişe canıma yağısan, gelin.

DEDİN NE DEDİ

Men seni gönderdim salam duayla,
Erz-i halım yara dedin, ne dedi?
Ömrüm gara keçdi, yene ah, vayla,
Çeken intizara dedin, ne dedi?

Özü el çekmedi, zövg ü sefadan,
Men de gurtulmadım cövr ü cefadan,
Bes ne üçün döndü ehd-i vefadan,
Sen o biilgara dedin, ne dedi?

Mehemmed'em derde çara bilmese,
Ağlar iken didem yaşın silmese,
Men de öllem yardan derman gelmese,
Bes derdime çara dedin, ne dedi?

TÜKEZBAN

Bülbüller ötüşüb naz ile oynar,
Yanahların ohşar güle, Tükezban!
Çığalar gıvrılıb üz ile oynar,
Ne sığal veribsen tele, Tükezban!

Şirin canım yar yolunun herabı,
Heste cismim ayağının turabı,
Mest eyler aşığı lebin şerabı,
Gend ezibsen dişe, dile, Tükezban!

Mehemmed'em indi sene uyaram,
Men arifem işareden duyaram,
Vesf eyleyib ölkelere yayaram,
Te'rifin dağılar ele, Tükezban!

YADA DÜŞEN YAR

Yene bu könlüme saldın bir talan,
Nihan yerde gelib yada düşen yar.
Ezel menim ile danışıb gülen,
İndi yadlarınan bayramlaşan yar.

Doğrayıban ciyer, bağrım yargilen,
Hezel kimi saralıban solgilen,
Hara getsen, gayıdıban gelgilen,
Ya bir erin ölsün, ya da boşan yar.

Mehemmed'in könlün sen delmeyesen,
Bu dünyadan bir metleb almayasan,
Günün gara keçsin, heç gülmeyesen,
Hemişe ağlamag olsun peşen yar.

OLMAĞINA

İndi yaydı, payız gışı daldadı,
Bülbül intizardı yaz olmağına.
Eşginden ciyerim gara bağladı,
Heç şek mi var yanıb köz olmağına.

Sevdiciyim geymiş yaşıl, alları,
Yaşılbaşlar çem-hem eyler gülleri,
Ceyran da otlayar, gezer çölleri,
İster ki gabağı düz olmağına.

Mehemmed'em, eşgim menim tehtimdi,
Geddimi yay eden gara behtimdi,
Elim işde, çoh darmacal vahtımdı,
İncime sözlerim az olmağına.

TE'N EDER

Talada sevmişem men bir şahbazı,
Serv boyu tuba boya te'n eder.
Süzüben bahanda mest ü mestana,
Gaşları eymesi yaya te'n eder.

Goynun içi mihek, darçın, hil kimi,
Boyu uzun saçları sümbül kimi,
Ağı ağdı, gırmızısı gül kimi,
Yanağı güneşdi, aya te'n eder.

Mehemmed'in könlüne aldın güman,
Memesi fincandı, sinesi meydan,
Erşdeki melek tek, behiştde gılman,
Gözellikde Züleyha'ya te'n eder.

YARA MEN

Keçdi aylar, geldi dolandı iller,
Heç bilmedim ne söyledim yara men.
Sayil olub küçe küçe gezmişem,
Derdden bağlamışam başa gara men.

Piyalalar meclisinde sağıdı,
Sebeb nedi her kes bize yağıdı,
Beş barmağım bal eylesem ağıdı,
Gen dünyada düşdüm ne pis dara men.

Mehemmed'em işim yohdu her işde,
Çerh-i felek vermez mene serişte,
Dilber her gün sefalarda gülüşde,
Yanar oldum bu dünyada nara men.

HAY GELMEZ

Gelib gördüm yar burada yatıbdı,
Hey çağırdım, gulağıma hay gelmez.
Meğribden meşrige kemend atılsa,
Heç ustadan gaşın kimi yay gelmez.

Silsile asılmış yarın tovgundan,
Bülbül feğan eyler gülün zövgünden,
Zöhre, senin camalının şövgünden,
Gün tutular, göz gamaşar, ay gelmez.

Müştağınam, könlüm düşdü azara,
Ağlamagdan eller gelib bezara,
Mehemmed'i kimler goyar mezara,
Bu meşhurdu yohsul üste bay gelmez.

YARAŞIĞI

Bugünkü seyrimde bir gözel gördüm,
Nezeri, öteri yol yaraşığı.
Ağlım başdan getdi, bend olub galdım,
Bahışı ceyrandı, çöl yaraşığı.

Seher sevdasında bahırsan mana,
Meni öldürüben düşersen gana,
Yahşıca rast geldi tülek terlana,
Bu nece sonadı, göl yaraşığı.

Yazıg Mehemmed'i salmısan derde,
Üzüne çekmisen humayun perde,
Meclis me'rekede, heyirde, şerde,
Ecayib gezirsen, el yaraşığı.

BU GIZ

Burahsanız meni, çekecek dara,
Elaman elinden bah bu gız, bu gız.
Gonumu, gonşumu getirib zara,
Cümlesi deyerler ah bu gız, bu gız.

Bilin, unudacag o Haggı sayı,
Yahşını, yamanı, pisi, golayı,
Götürüb eline bir çatma tayı,
Gör nece durubdu şah, bu gız, bu gız.

Mehemmed'em size eylerem minnet,
Goymayın ganımı töke bu celled,
Çıhsanız aradan, verseniz möhlet,
Meni doğrayacag bah bu gız, bu gız.

GÜNÜDÜ

Gem, gesavet bugün başa vuruldu,
Ağlayalım, ayrılığın günüdü.
Gismetimiz gürbet elde verildi,
Ağlayalım, ayrılığın günüdü.

Meni kül eledi elin dilleri,
Bundan sonra gözlemeyin yolları,
Men gezerem gedib gürbet elleri,
Ağlayalım, ayrılığın günüdü.

Canım ustad, teveggeyim sizedi,
Feleyin etdiyi mene cezadı,
Belke gismetim var meni gözedi,
Ağla **Memmed**, ayrılığın günüdü.

ARİFLER

Eşgin şarabından bir getre içen,
Elbette, od tutub yanar, arifler!
Gizlin sirri her cahide car açan,
Düşer e'tibardan kenar, arifler!

Evvel ustadından dersini alan,
Dünyanın varını, yohunu bilen,
Serinde bir zerre kamalı olan,
Dediyinden nece döner, arifler!

Mehemmed de bilmez ömür yaşını,
Canıma salmısan eşg ataşını,
Heç kes ganmaz bu dünyanın işini,
Biri köçer, biri gonar, arifler!

CANIM

Ay arifler, ne kemtale gul oldum,
El içinde haggı zay olan canım.
Gedirbilmezlerin gedrini aldım,
Emeyi itiben zay olan canım.

Bağban idim bağda bar sebebine,
Bülbül idim gülüzar sebebine,
Biilgar, bivefa yar sebebine,
Divana Mecnun'a tay olan canım.

Mehemmed'em, bir murada yetmedim,
Baş götürüb galmagaldan getmedim,
Öz olıumu, bir menzile atmadım,
Özgeler olıuna yay olan canım.

KÖNÜL

Vaht olar galharsan erşe, asmana,
Vaht olar havadan yenersen, könül.
Vaht olar düşersen çiskin, dumana,
Vaht olar her işi ganarsan, könül.

Vaht olar çıharsan Mecnun dağına,
Vaht olar düşersen gem yığnağına,
Vaht olar yüz ataş kar etmez sana,
Vaht olar alışıb yanarsan könül.

Vaht olar **Mehemmed** tez geler goşa,
Vaht olar heç elin getmez bir işe,
Vaht olar dönersen demire, daşa,
Vaht olar şişe tek sınarsan könül.

GERİBLİK

Ah u vay çekiben, gan ağlamagdan,
Dönübdü ciyerim gana geriblik.
Hayana bahıram bir kimsenem yoh!
Düşübdü yadıma ana, geriblik.

Azarım çoh olub ağrıyıb başım,
Didemden tökülür al ganlı yaşım,
Yahamı çürütdü zalım göz yaşım,
Getirdi canımı cana geriblik.

Alem bilir ki men nece serhoşam,
Bir tuti dilliye medhuş, bihuşam,
Ağzından od tutmuş semender guşam,
Goydu meni yana yana geriblik.

Anam yohdu başın açıb ağlaya,
Bacım yohdu üreyini dağlaya,
Torpag gerek **Mehemmed'i** sahlaya,
Belke geldi yar bu yana geriblik.

AĞLARAM

Bir beri bah, ay gadasın aldığım,
Heber gelmez, ellerinden ağlaram.
Dedim abad olsun, bülbül oynasın,
Har govulsun, güllerinden ağlaram.

Hanalı barınağı, nazik elleri,
Görmez oldug, dehi kesik telleri,
Köçdü bizden, irag düşdü elleri,
Göz kesildi yollarından ağlaram.

Heste olub yar yanında galmadım,
Canan, sene neçin gurban olmadım,
Günahkâram, men yolunda ölmedim,
İntizaram yollarından ağlaram.

Mehemmed'em bu zulmatda galmışam,
Üz tutuban ayağına gelmişem,
Gör iglabım, neçe şikest olmuşam,
Ayrı düşüb dillerinden ağlaram.

BİR CAM AZ

Yatmış idim gafil geldi üstüme,
Bir cam dolu, bir cam yarı, bir cam az.
Üç muradı onda tutdum destime,
Bir cam kamal, bir cam söhbet, bir cam söz.

Dönübdü bir şaha, çıhıbdı tahta,
Cığaları gıvrılıbdı gabahda,
Üç şey var, mezesi dilde, dodahda,
Bir cam peykan, bir cam müjgan, bir cam göz.

Cavan ömrüm eşg oduna odlandı,
Bu gisaslar giyamete galandı,
Cananda üç şey var, canlar alandı,
Bir cam yanah, bir cam buhah, bir cam üz.

Eşg ehliler içen kövser abıdı,
Herkesin sevgisi melek babıdı,
Üç şey de var, birbirine tabıdı,
Bir cam ceyran, bir cam çemen, bir cam düz.

Mehemmed'em bu derd meni sındırı,
İsmim bilmez, her yetenler dindiri,
Üç şey var ebedi meni yandırı,
Bir cam eşg, bir cam ateş, bir cam köz.

OLSUN

Gız alanda gözlerini açgilen,
Üzü şirin, renginde de gan olsun.
Göyçeklerin boylusunu seçgilen,
Canlar alan serv-i huraman olsun.

Lebleri gırmızı, yanağı hallı,
Gaşı, gözü gara, teli cığalı,
Şeki'nin şahbazı, Gence maralı,
Ahu balası tek bir ceyran olsun.

Esli, zatı olsun uslu, kamallı,
Boy-buhun sürahi, şekilli, hallı,
Meclislerde melek, peri misallı,
Otaglarda ya han, ya sultan olsun.

Üz deyirmi olsun, gözleri iri,
Günün altda ter şamama növberi,
Saçlar yasemeni, ged senuberi,
Şahin bahışları bir terlan olsun.

Yanağı al olsun, buhağı etli,
Firişte şekilli, peri süretli,
İstersen şeherli, istersen kendli,
Ancag necib olsun, ganı gan olsun.

İşveli, çemhemli, şiveli, nazlı,
Gareguş cilveli, durna avazlı,
Acıglı, mülayim, söhbetli sazlı,
Nişanlı sene de mehriban olsun.

Gözellerde çoh çoh olur nişanlar,
Gahbir gahbir, bele bele cananlar,
Mehemmed der ey eşgili cavanlar,
Ele cananlara can gurban olsun.

TECNİSLER

BAĞLARI

Bir gözel görnüşem bizim ellerde.
Üzünde sezmişem buse bağları.
Yaşılbaşlar cem hem eyler göllerde,
Terlan şikarında busa bağları.

Nezer saldım hanesinde a dere,
Zehmetimden süzülende a dere,
Könül ister, güllerini a dere,
Gorhum budu bağban busa bağları.

Mehemmed'em, çeksem gelmez ayarım,
Dolu badem indi oldu a yarım,
Ne sebebden perişansın a yarım,
Seni gemgin gördüm bu sabağları.

YA "DAL"A

İbtida elifden dersim alanda,
"Elif"den ohuyub geldim ya "dal"a.
Açılanda fesl-i bahar mövsümü,
Bülbül meylim uçub gonar ya dala,

Kamandarın ohu der yaya düşdü,
Gışın çillesinde der yaya düşdü,
Deli könlüm yene deryaya düşdü,
İsteyir ki, gevvas kimi ya dala.

Mehemmed, yene de ayyarı, sevdin,
Bayğu tek yaslanıb ay yarı sevdin,
Eşge cünün oldun, ay yarı sevdin,
Layıgdı mı indi onu yâd ala.

MÜHEMMESLER

GELİR

Dilberim aşığını sallanıb görmeye gelir,
Tuti tek dili fesih danışıb gülmeye gelir.
Hesretinden derde düşdüm derdimi bilmeye gelir,
Derdinden gan ağlaram yaşımı silmeye gelir,
Bilmirem ne var könlümde yar özü bilmeye gelir.

Yaradan bu cavanı gör nece candan eyledi,
Yanahları lale kimi gönçeden gülşan eyledi,
Kekili sünbül, cığaları zülfü perişan eyledi,
Gaşları oh atıban sinemi şanşan eyledi,
Şah-i kamandara dönüb bağrımı delmeye gelir.

Ağceyran guzusudu çıhıb çöle düzde durur,
Cığalar gıvrılıban mah-i taban üzde durur,
Gaşlara vesme yahıb, sürme ala gözde durur,
Huriler hidmetinde melekler pişvazda durur,
Bir bele şah-i huban teveccüh gılmağa gelir.

Meclisi sef sef edib yığnağı elvan bezeyin,
Gızıl, gümüş şamdanları, çırağı elvan bezeyin,
Doldurub getir gedeh bir sağı elvan bezeyin.
Döşeyin halı, gebe otağı elvan bezeyin,
Belke de mehman olub bir gece galmağa gelir.

Mehemmed'em yara müştag olmağımı siz de bilin,
Başıma geleceği bilmeyimi siz de bilin,
Saralıb heyva kimi solmağımı siz de bilin,
Ey bidad, Allah aman, ölmeyimi siz de bilin,
Cellad-i hunhar olub canımı almağa gelir.

GURBAN OLASAN

Bir bele ay gözelin özüne gurban olasan,
Dindirib, danışdırıb, sözüne gurban olasan,
Camalı mah-i taban üzüne gurban olasan,
Süzülüb ne hoş bahır gözüne gurban olasan,
Ne eceb göftarı hoş, avazına gurban olasan.

Gız senin goynun içi mihek, darçın, hil kimidi,
Tökülüb dal gerdene saçların sünbül kimidi,
Dehanın şehdi - şekerr, dodagların bal kimidi,
Çerhi sine, beyaz buhag, yanahların gül kimidi,
Bülbül-i şeyda oluban yazına gurban olasan.

Birce bahın bu gözele ne eceb türfe çağıdı,
Meclisi mest eleyen elinde gövsar sağıdı,
Sinesi mermer kimi savalanın yaylağıdı,
Sonrası pervaz olub şuh terlanın növrağıdı,
Çöllerinde ördeyine, gazına gurban olasan.

İsterem ol Huda'dan bir gece yanda galası,
Könlüne sırdaş olub hemişe derdin alası,
Açılmış gönce kimi şüküfeli bağ lalası,
Dağında maral guzusu, yazında ceyran balası,
Seke seke seyre çıhıb düzüne gurban olasan.

Mehemmed'em keşt eledim bu cümle cahanı gezib,
Gence'ni, Garabağ'ı, Şekin'i, Şirvan'ı gezib,
Hoy'u, Salmaz, Marağa, Tebriz'i, Tehran'ı gezib,
Arayıp ahtarıban mülk-i Süleyman'ı gezib,
Bir bele şuh gözelin nazına gurban olasan.

ÖMER

(H e c v)

Ay bu Talanın kendinde bir olmaz iş tutdu Ömer,
Nezerat birce bahın bize zülm etdi Ömer,
Yüz derdim vardı menim derdime derd gatdı Ömer,
Haramdı bahmalı üzüne murdar gebahetdi Ömer,
Eyledi simsarını, hamı hecaletdi Ömer.

Taleyin terse düşüb ah u zarda olsun halın,
Ha gışın çevriliben dönsün halın hem igbalın,
Dad ü feryad ha çekesen heç hara çatmasın elin,
Ezizin ölsün görüm, gırılsın ehl-i eyalın,
Olasan yasda seni, hemişe hövfetde Ömer.

Malına tegsim düşüb mülküne plan yaraşır,
Dağılıb dümdüz olub evine talan yaraşır,
Galayçısan garaçısan eline ilan yaraşır,
Hemedan eşşeyisan beline palan yaraşır,
Hayıfdır çörek sene, ruzun saman, otdu Ömer.

Üç gece galdım evinde gazan deymedi sacağa,
Bu işe tedbir etsin Abdulla Molla Hacağa,
Halgı başına yığıban özünü verdin bucağa,
Verdin manat yarım pulu onu da saldın ocağa,
Hesislikde tayın yohdu, ay mallı, dövletli Ömer.

Ne vaht senden kişi olar gırh elli deyir yaşını,
Tanımazsan gohum, gardaş, egrabanı, tay tuşunu,
Evine bir gonag gelse yere salarsan başını,
Mehemmed'em hecv elerem bahıb senin her işini,
Tutgunan senin üçün bu bir nesihetdi Ömer.

CIĞALI, ZENCİRLİ MÜSEDDESLER

YAR İDİ BU

Sallanıban yüz naz ile
Gelen kimin yarıdı, bu,
Gedd-i gamet ne giyamet
Hırdaca dilberidi bu,
Gabağı vech-i gemer
Yanağı ehmer idi bu,
Gaşı kaman, kipriyi oh
Gözleri humar idi bu,
Sinemde defter olub
Dilimin ezberidi bu,
Ezberdi beste,
Dehanı püste,
Lebleri meste,
Cennet libasta,
Dal gerden üste,
Gıvrılmış siyah teller,
Deyesen şahmarıdı bu.

Men ha mayıl olmuşam
Dal gerdenin minasına,
Ağ eller boyanıbdı
Elvan elvan hınasına,

Heç tanınmaz bu misalda
Gözeller sultanı deyim,
Erşde melek yerde gılman
Ol uca bendeni deyim,
Aşığı meşug eden
O gül-i hendanı deyim,
Leli ü mercan cevahirdi
Dehanı dendanı deyim,
Vesfi düşübdü aleme
Dillerde destanı deyim.
Destan olmuş halı var,
Leblerinin balı var,
Ağ üzünün halı var,
Nazik, ince beli var,
Eceb şirin dili var.
Avazı hoş bülbül kimi
Kelmesi şeker idi bu,

Sed-aferin düzülübdü
Eyremceler şanasına,
Terlan olub men gelmişem
Bu gözeller sonasına,

Oylağında boylanıram
Göz tikmişem binasına,
Binası göyçek,
Çemende çiçek,
Serinde leçek,
Üzünde birçek,
Men deyim gerçek.
Siz de inanın arifler
Bir bele dühter idi bu,

Birce bahın bu cavanın
Ne eceb türfe çağı var,
Besleyib her terefden,
Bir cüt şamama tağı var.
Açılıbdı sine meydan,
Mermere benzer ağı var,
Müşk-ü enber iyli,
Gohusu, etri, yağı var.
Bağına bağban oldum,
Cennet misali bağı var,
Bağındı lala,
Hem sağ ü sola,
Çıhanda yola,
Düşdüm heyala,
Te'rif deyim gulag asın,
Gözeller serdarıdı bu.

Çıhanda ceyran balası,
Nece gelir düzde bahın,
Bir bele yeriş yerimez,
Ördek ile gaz da bahın,
Geyinib elvan elvan,
Örtübdü Gülgez de bahın,
Süsen, sünbül, ter bönefşe,
Açılıbdı yazda bahın,
Men bu geder vesf edirem,
İnanmırsın siz de bahın,
Bahın bu gaşı kamana,
Batıbdı gara dumana,
Könül düşdü gümana,
Oylağında çemene,
Tez yetirin dermana,
Mehemed'i derde salan,
Bele sitemkârıdı bu.

ÖLÜREM

Ala gözlüm bir beri bah,
Derd-i serinden ölürem,
Düşmüşem hicran gemine,
Ah u feğandan ölürem,
Bil ki senin nigaranın,
Heç çıhmaz candan ölürem.
Men bir şeyda bülbülem,
Ay gülü hendan ölürem,
Kipriyin siyah müjgan,
Gaşı kamandan ölürem.
Kamandı ohlar,
Gülden buhahlar,
Günündü çohlar,
Kelmesi şuhlar,
Elvan otahlar,
Ne ola bir danışag,
O dil dahandan ölürem.
Bezenib seyran ile,
Her çıhanda yolları hoş,
Geyinib elvan elvan,
Yaşıl üstden alları hoş,
Tahgılan cüt bilezik,
Ter hınalı elleri hoş,
Gurşasan mina kemer,
Eyle nazik belleri hoş.
Her seher çah şaneni,
Dara siyah telleri hoş,
Terlan oynağı,
Gözle sol u sağı,
Candan götür dağını,
Dolan gez otağını,
Aç sinevin bağını
Narınclar aldı canımı,
Çıhar fincandan ölürem,

Ay meni derde salan,
Bir bele viran olu mu?
Ha bu eşgin eseri,
Bes menden bir yan olu mu?
Göz görüb gelb sevmese.
Heç aşıg heyran olu mu?
İki dost arasında,
Afet-i dövran olu mu?
Meni saldın ateşive,
Bir bele niran olu mu?
Heyran oldum özüne,
Sallananda nazına,
Bir şirin avazına,
Mail oldum gözüne,
Tuş bahanda üzüne,
Yanagları lale kimi,
Halları den den ölürem.

Men sene gözel deyim,
Cefa ile, minnet ile,
Baygu kimi sızıldaram,
Gece gündüz zillet ile,
Leblerin şerab süzür,
Şeker ile şerbet ile,
Herkese gismet olsa,
Nuş eyliyer lezzet ile,
Geyibsen elvan elvan,
Rengbereng hel'et ile
Hel'etini biçerem,
Candan, başdan keçerem
Öz yurduma köçerem,
Zeher versen içerem,
Gövherle dürr seçerem.
Serrafam el üzmerem,
Cevahir kandan ölürem.

Ne ola sen olasan,
Men cavanın yarı eziz,
Cennetin rizvanısan,
Gılman ile huri eziz.
Bu gözellik ki sende var,
Başa versin Tarı eziz,
Tapmaram bu dünyada,
Sene beraberi eziz,
Mehemmed'in mühemmesi,
Dostun yadigârı eziz,
Yadigârdı sirdaş,
Sirrim etdim halga faş,
Ağlayıb tökdüm gan yaş,
Yahşı sahla başa baş,
Bir men ile temenneş,
Bir gecenin mehmanıyam,
Ayrılsam senden ölürem.

DİVANİLER

EZİZ

Şükür gördüm camalını, yanağı gülşen eziz,
Zülfünden hecalet çeker, sünbül ü reyhan eziz.
Biz ki, eşge mübtelayıg, birbirinden nigaran,
Ta ölünce olsun bizim sirrimiz pünhan, eziz.

Seni seven gan ağlasın, gözlerini yaş eysin,
Şad könlümün şişesini, sındırıban daş eysin,
Camalına ikram edib. gaşlarına baş, eysin,
Daim dursun hidmetinde, emrine ferman eziz.

Mehemmed'em, sızıldaram, servi boyun görünce,
Ter memeler benzeyir behiştdeki türünce,
Derdin meni inceldib, siyah telin bir ince,
Hesteyem, geldim yanıva, sen eyle derman eziz.

NEYLİYİM ?

Könül, seven dost bağına vara bilmem, neyliyim,
Açılıbdı taza güller, dere bilmem, neyliyim,
Bir cananın hesretinden düşdüm Eyyub derdine,
Dolanıram tebib deyib, çare bilmem, neyliyim?

Bilen kesler eşge düşmek, çoh sitemdir car üçün,
Ne geder ki, derd-i gem vardı, yazılıbdı men üçün,
Sevmişem bir mehribanı nigaranam on üçün,
Herden herden düşer yada göre bilmem, neyliyim?

Mehemmed'em erz-i halım budur size, gazılar,
Hoş halına ol kimsenin könlünü pervaz eler,
Yaradanın kereminden bele imiş yazılar,
Mesken salıb bu viranda dura bilmem neyliyim?

NALE VÜ EFGAN EYLE

Deli könül, galh ayağa, meclisi alşan eyle,
Bülbül kimi gül eşgine nale vü ergan eyle,
Ovçu isen, berelerde gözlegilen maralı,
Daldala sen seyrağıban sirrini pünhan eyle.

İsteyenler, gulah asın eşg ehlinin sözüne,
İstemeyen goy kor olsun mil çekilsin gözüne,
Anlamazın canı çıhsın hecaleti özüne,
Ol anlayan ariflere, söhbeti heryan eyle.

Mehemmed'em her deyende sirrim vermerem yara,
Cesedimden derd alıban, canım düşdü azara,
Esremiş nere dönderib gatgil onu gatara,
Gaynat eşgin küresini, bir hazır meydan eyle.

DEYER

Nâmerd ile işim yohdu, men hecetakram deyer,
Ne yükü yoh, ne metaı, şah ü hodkaram deyer,
Kamallıya ne lazımdı, gizli sirri car ede,
Her yetene bildiriben, açıh aşkarım deyer.

Öz zatımdan heberdaram ab u ateş, bad u hak,
Gelbim tesdig, dilim idrak, inanmışam sidgi pak,
Bir sevdaya giriftaram, başımda ver yüz kelek,
Hele men ustad hak payam, o ustadkaram deyer.

Menem eşgin kamandarı, ohu, yayı neylerem,
Güvenmerem bu dünyaya, sultan bayı neylerem,
Kamalım ki var gumaşdı, don, darayı neylerem,
Mehemmed'em, bu arada bir müsafirem deyer.

YÜKÜM

Eşgiden kamil olan heyli igbaldı yüküm,
Dürlü gumaş cem etmişem, yaşıldı, aldı yüküm,
Matahın matah olunca, bazarın bazar olsun,
Ne alınmaz, ne satılmaz, hayli zavaldı yüküm.

Merdaneler yığılıban, söhbeti hoş eylesin,
Birbirine hoş deyiben, serin peşkaş eylesin,
Sagiyem merd meclisinde içenler nuş eylesin,
Ab-ı kövserden almışam, ab-ı zülaldı yüküm.

Mehemmed'em, serrafkarıdı, her ne desen varıdı,
Bir sözü cevahiratdı, biri kövherkarıdı,
Gedr bilenler, yahın gel, gedr bilmezler, geri dur,
Göstermerem her yetene, yagut u le'ldi yüküm.

GADASIN ALDIĞIM

Bu bağlara bağban idim, nar gadasın aldığım,
Besledibdi dal budahda nar gadasın aldığım,
Bahar fesli, yaz mehsulu, bağların yaraşığı,
Yanahların teze güldü, zer gadasın aldığım.

Bağda seher garşı gelir, işve nazlı dilberim,
Gelem gaşlı, ay gabahlı, humar gözlü dilberim,
Ay buhahlı, gül yanahlı, güneş üzlü dilberim,
Her terefden birce buse ver, gadasın aldığım.

Mehemmed'em gorhum budu, bu igrar yalan ola,
Naşı serraf pozğun sala, seyrağıb talan ola,
Ele cana, can gıygınan, gedrini bilen ola,
Her naşıynan hemden olma, yar gadasın aldığım.

YAHYA BEY DİLGEM

18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın birinci yarısında Şamhor vilâyetinin Deller-Cirdahan köyünde yaşamıştır. Rivayete göre 1838 veya 1840 yıllarında vefat etmiştir. 15 yaşında şiir yazmağa başlamıştır.

Sevgilisinin vefasızlığı, zamanın bozukluğu gibi konular onun şiirinin ana temasını teşkil eder. Bütün âşıklarda olduğu gibi o da sevgilisinin vefasızlığını, onun arkasından nasıl koştuğunu, "geraylı" ve koşmalarında akıcı ve tatlı bir üslûpla anlatmıştır. Sevgiliden bahsederken bazı edebî sanatları ustalıkla kullanmıştır. "Gördüm" isimli koşmasının ilk dörtlüğünde bunun en güzel örneklerini bulabiliriz.

Senuber gametli, sürahi gerden,
Könül el götürmez bele dilberden,
Göyde meleklerden, yerde beşerden,
Hüsn ü vecahetde bir efzel gördüm.

Yukarıda sevgilisinin vefasızlığının yanında zamandan da şikâyet ettiğini belirtmiştik. O bu yönü ile içtimaî meselelerle yakından ilgilenmiştir. Demek ki, sevgili ile içtimaî meseleleri şiirlerinde yan yana işleyebilmiştir. Ancak içtimaî konularda yazmış olduğu şiirler, sevgili için yazılanların yanında çok cılız kalır.

Şiirlerinde dünya güzelini Cennet'teki hurilerden daha üstün gören Dilgem, bunu her zaman söylemiş durmuştur. Çağdaşı olan âşıklar, şen, neşeli, şakrak şiirler söylerken, o bunların tam aksine, dertli, gam ehli bir âşık olarak tanınmıştır. Zaten şiirlerinin büyük çoğunluğunda dünyadaki ıstırablardan bahsetmiştir. Talihsizlik, içine kapanıklılık, dünyaya küskün hali onun şiirlerinde daha çok görülür. Devamlı olarak sevgilisinden ayrıdır. Onu "Şemseddin Elinde" "Kür Çayında" görür, şiir söyler, fakat kavuşamaz. Bazen de sevgiliyi bekler, fakat gelmez. Bunun en güzel örneğini "gelmedi" redifli koşmasında bulabiliriz.

Laçın beresinde, Kür kenarında,
Getdi telli sonam göle, gelmedi,
İstedim ki, onun te'rifin yazam,
Sığışıb geleme dile gelmedi.

"Geraylı" ve koşmalarının dışında onun "deyişme"leri de çok mühimdir. Atışmalarının yardımıyle de devrinde yaşayan âşıkları öğrendiğimiz gibi, o yüzyılın halk şiirinin gücünü de kolayca öğrenebiliyoruz. Dilgem-Gasid atışması onun âşıklık gücünü açık bir şekilde göstermesi bakımından mühimdir. Çağdaşları ve kendisinden sonra gelen birçok âşık onun tesiri altında kalmıştır.

Dilgem'in kendi adı ile söylenen bir de halk hikâyesi vardır.

KAYNAKLAR

Telli Saz Üstadları, Bakü 1964, 54-58.
(*Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I*, 179-191.)

GERYALI

GÖRDÜM

Gencenin Şemkir elinde,
Bugün bir novcavan gördüm.
Gözleri canlar alandı,
Gaşlarını kaman gördüm,

Gölde üzen gözel sona,
Ne girirsen dondan dona,
Neçe molla, alim ona,
Verdi elden iman gördüm.

Duruşu geldi hoşuma,
Yem verdi könlüm guşuna,
Sevdası doldu başıma,
Oldu halım yaman gördüm.

Gözüm düşdü o dilbere,
Bahmadı mene bir kere,
Ele bil ki, gögden yere,
Yendi huri gılman gördüm.

Dilgem'i saydı bir geda,
Rubend açdı melekzada,
Mühteser, şeb-i yeldada,
Men onu mahtaban gördüm.

GOŞMALAR

GÖRDÜM

Senuber gametli, sürahi gerden,
Könül el götürmez bele dilberden.
Göyde meleklerden, yerde beşerden,
Hüsnü, vecahetde bir efzer gördüm.

Deyib danışmadım boylandım herden,
Ağıl başdan getdi, dizlerim girden,
Bir şuh giya bahdı, huş aldı serden,
O cadu gözlerde bir emel gördüm.

Dilgem'em, garşıma çıhdı huraman,
Bir şeb-i yeldada, bir mah-i taban,
Gözleridi mücrim, gaşları kaman,
Zülf-i siyahını müselsel gördüm.

NİYE GELMEDİ

Başına döndüyüm, ay Eziz emi,
Getdi, bes alşanım niye gelmedi?
Züleyha camallı, geddi minalı,
Şövketli sultanım niye gelmedi?

Oldum yar yanında men bahtı gara,
Geden yoh, gelen yoh, kesildi ara,
Sineme vurubdu peykanlı yara,
Töküldü al ganım, niye gelmedi?

Tutub zülflerini üzüne perde,
Apardı ağlımı, goymadı serde,
Biçare *Dilgem*'i salıbdı derde,
Hekim ü Logman'ım niye gelmedi?

GEZEN YERLERİ

Sekenem gürbetdi, ismim filankes,
Bugün gördüm canan gezen yerleri.
Halım perişandı, könlümdü şikest,
Yene geldi mene eşgin eseri.

Bir yerde olmasa gülle gülüstan,
Feğan eyler ordan bülbül her zaman,
Behiştde olmasa huri-yi gılman,
Leziz olmaz onun ab-i kövseri.

Bildir bu yer idi cennet-i e'lem,
Bu il firevandı möhnet ile gem,
Hegir oldu *Dilgem*, görmedi hemdem,
Ziba senem burdan gedenden beri.

HAVALANIBDI

Laçın beresinden, şikar evinden,
Bir tülek terlanım havalandıbdı.
İstedim ki, seyyad olam yetirem,
Elden ele düşüb banalanıbdı.

Fireng şüşesinden ağdı golları,
Göyün ulduzuna benzer halları,
Ağ üzünde müselseldi telleri,
Çalıbdı çalmanı, sonalanıbdı.

Canan vesfi men *Dilgem*'in dilinde,
Eyib yohdu nazlı yarın telinde,
Dostu Dilber ocaglının elinde,
Ağ nazik elleri hanalanıbdı.

DÜŞMÜŞEM

Arif olan digget ele, fehm ele,
Bir gözel elinden bele düşmüşem.
Ağlaram, tökerem didemden yaşı,
İndi de men elden ele düşmüşem.

Adını demeye men eylerem ar,
Üstümü kesibdi bir beymürvet yar,
Guşların terlanı, hublara zevvar,
Seyyad olub çölden çöle düşmüşem,

Men *Dilgem*'em yandım yandım kül oldum,
Danışdım danışdım mö'tedil oldum,
Gülşenler içinde men bülbül oldum,
Danışıgda dilden dile düşmüşem.

YETİŞİR MOLA ?

Erıze yazaram seba yelinnen,
Erizem canana yetişir m'ola?
Felek meni terki veten eyledi,
Nazlı yar ehvalım soruşur m'ola?

Ezelden aşığam tuti dillere,
Müselsel saçlara, siyah tellere,
Ahdı eynim yaşı, döndü sellere,
Yar içen sulara garışır m'ola?

O gızıl gülleri dermeyen *Dilgem*,
Derib pünhan yere sermeyen *Dilgem*,
Bu dünyada yarı görmeyen *Dilgem*,
Yareb o dünyada görüşür m'ola?

YADIMA DÜŞDÜ

Dilber ehtiramla, merhemet ile,
Yanıma geldiyi yadıma düşdü.
Bir şirin söz ile gaş ü göz ile,
Derdimi bildiyi yadıma düşdü.

Endelib gülünnen, kemer belinnen,
Ülfet gıl gulunnan, danış dilinnen,
Zülfünnen, telinnen, nazik elinnen,
Göz yaşım sildiyi yadıma düşdü.

Dilgem terlanısan, uyma sar ile,
Gızıl gül bülbüle uymaz har ile,
Bir şirin dil ile, hoş göftar ile
Ucadan güldüyü yadıma düşdü.

VAR M'OLA

Gece gündüz galdım zülmet içinde,
Men kimi zülmetde galan var m'ola?
Evvelden can deyib, can eşidenler,
Heç birce yanıma gelen var m'ola?

Hayıf oldu elim elden üzüldü,
Menim üçün birce saat yüz ildi,
Bağlar hezel oldu, güller pozuldu,
Men kimi gülşeni solan var m'ola?

Biçara *Dilgem*'em, sorram gelenden,
Ağladannan göz yaşımı silennen,
İstekli dostlardan, gedir bilennen,
Yareb, ola yada salan var m'ola?

AZALAR M'OLA

Ay ağalar, beyler, duyan gazılar,
Bu derdler sinemden azalar m'ola?
Bu gizli sirrimi aşkar eylesem,
Dillere düşüben söz olar m'ola?

Eriyiben torpaglara yatılsam,
Hena olub ellerine yahılsam,
Gul oluban bazarında satılsam,
Meni gulluğuna yar alar m'ola?

Yar odu ki, öz yarını gandıra,
Uçan könül şıkarına mindire,
Bir çırag ki haggın özü gandıra,
Seyrağız deymekle garalar m'ola?

Dilgem'i öldürer bu derd ne ise,
Loğman tebib ger yarımı görüse,
Zimistan könlüme yar eli deyse,
Üröyşen tapıban yaz olar m'ola?

AĞLARAM

Seyr-i gülistanda, Kür kenarında,
Bugün bir hesretkeş galıb ağlaram.
Ayrılıg cövrünün, dost ferağının,
Sevdası başıma gelib ağlaram.

Laçın ganadlıdan, terlan tavardan,
O hüsn-i Yusif'den, mehr-i rühsardan,
Züleyha camallı, mehcebin yardan,
Felek meni cida salıb ağlaram.

Yadıma düşübdü şuh melekzada,
Gören o da meni salır mı yada?
Menim cismim semenderden ziyada,
Hicran ateşine dolub ağlaram.

Geddi senuberdi üzarı bir gün,
Sevdim camalını, oldum didergin,
Leylisiz *Dilgem*'em, men oldum Mecnun,
Sehıralar meskenim olub ağlaram.

MENİ

Leyli camalını görende dilber,
Eyledi Mecnun tek divane meni.
Eşgin zencirini açma boynumdan,
Bağışla o ehd-i peymana meni.

Gaşların aşige nezaket eyler,
Gözlerin can alar, giyamet eyler.
Zülflerin saile hidayet eyler,
Gözlerin getirer imane meni.

Gördüm camalını oldum gelender,
Laçın tek giya bah, üz beri dönder,
Yanaram oduna misl-i semender,
Görse ganlar ağlar pervane meni.

Kuyinde *Dilgem*'em tersa dağında,
Bülbül fegân eyler gül budağında,
Könül guşu yar camalın bağında,
Dönderdin o şeyh-i Sen'ane meni.

DAĞLAR

Ziyneti nergizden ter benöfşeden,
Al yaşıl geyinib şad olan dağlar.
Ruhu tezeleyir gülab suları,
Dehanları şirin dad olan dağlar.

Gızılcadı soyug bulag yaylağı,
Bereleri şahin, şahbaz oylağı,
Ab heyati kövser gözeller sağı,
Canlara mö'tedil bad olan dağlar.

Gerenfil, şegayig, lale taze ter,
Baharın gülleri onu al bezer,
Gara gelsin süsen, sünbül serbeser,
Bülbülü güllerden yad olan dağlar.

Bir yanda yaylardı Keçili, Deller,
Bir yanda yurd salır o ağır eller,
Açılıb nesteren, gırmızı güller, mahlâs,
Lalezar türfeli ad olan dağlar.

GELSİN

Başına döndüyüm Gasid hoş gedem,
Erzimi get söyle canana gelsin.
Gece gündüz şama pervane kimi,
Oduna alışıb yanana gelsin.

Görmedim bir bele leb-i piyala,
Buhağı benövşe, yanağı lala,
Celallı canana gelen bir bela,
Uzah olsun ondan bu cana gelsin,

Dilim tutmur yara derdimi yazam,
Celallı canandan artıbdı cezam,
Saranı Mahmud'a veren Mirnizam,
Menim işim senden imkana gelsin.

Herkes yarı mene inayet eyler,
Ele bil Ke'beni ziyaret eyler,
Gafil geden gasid heyanet eyler,
Yar özü ilgara, imana gelsin.

Dilgem'e lütf eyle keremin kanı,
Növreste nobarı, o novcavanı,
Ya kes başım, ya da yetir cananı,
Menim mürg-i cismim dermana gelsin.

GÖRMÜŞEM

Belin nazik, geddin suca, üzün gül,
Melaheti sen cananda görmüşem.
Gülüstan-i Rem'de tek şahiperde,
Ne melekde, ne insanda görmüşem.

Müjganındı peykan, gaşındı kaman,
Gözlerin cadudu, ey afet-i can,
Sen hüsnde, vecahetde novcavan,
Ne ugbada, ne cahanda görmüşem.

Az bilmirsen camalının gedrini,
Görse hilal eler ayın bedrini,
Nece deyim, o zülfüvün etrini,
Ne benövşe, ne reyhanda görmüşem.

Hüsnün ziynet verir hüld-i berine,
Pişivaze gelir gözeller yene,
Zülfünün etrini müşk enberine,
Ne limuda, ne fincanda görmüşem.

Dilgem görse lebin olmaz efsana,
Lebin nisbet şehde ab-i heyvana,
Ağıl alim görse olar divana,
O hal ki, var zenahdanda görmüşem.

GELMEDİ

Laçın beresinde, Kür kanarında,
Getdi telli sonam göle, gelmedi.
İstedim ki, onun te'rifin yazam,
Sığışıb geleme, dile gelmedi.

Can verdim cananım yolunda durdum,
O dağı, düyünü sineme vurdum,
Bir terlanın beresinde tor gurdum,
Dedim belke tora gele, gelmedi.

Bele gözel olmaz hüld-i berinde,
Ağıllı, kemallı, huşu serinde,
Mecnun kimi durdum ve'de yerinde,
Leyli kimi getdi çöle gelmedi.

Yene yada düşdü o selm-i nazım,
Şe'nine gafiye, gezeller yazım,
Havalı ceyranım, şahım, şahbazım,
Gırdı şikar bendin, ele gelmedi.

Dilgem ayrı düşdü gönçe dehandan,
Etr-i bönefşeden, gül-i reyhandan,
Cennet-i rizvandan hur-ı gılmandan,
Efzel olan bu müşküle gelmedi.

GELMEDİ

Ve'de oldu hilaf iller dolandı,
Geza ne üz verdi, nazlım gelmedi.
Bir neçe gasidden, bad-i sebaden,
Erze gulluğuna yazdım gelmedi.

Ezelden o, şirin şirin danışdı,
İndi üzü döndü, cismim alışdı,
Periveş cilveli, laçın bahışlı,
Yüz naz ile humar gözlüm gelmedi.

Bizden yad olmuştu peymaneler tek,
İndi üzü döndü biganeler tek,
Leylisiz Mecnunem divaneler tek,
Düşdüm sehralere gezdim gelmedi.

Bir ve'de ederdi menle aşnalıg,
Bilmem neden gördü o bivefalıg,
Eğyar aralığa salıb cidalıg,
Kem lütf oldu, şirin sözlüm gelmedi.

Gözüm galdı onun hindü halında,
Hilal gaşlarında, şah camalında,
Onun teki bîvefanın yolunda,
Dilgem'em, canımı üzdüm gelmedi.

DÜŞÜBDÜ

Şemseddin elinde, Tovuz çayında,
Gözüm bugün bir dildara düşübdü.
İki çeşmi cadu canım afeti,
Ele bir mehri rühsara düşübdü.

Yüz naz ü gemzeynen geddi payine,
Müjganından bir oh çekdi yayine,
Döşendim, ferş oldum hak-i payine,
Onda gördüm can nisara düşübdü.

Gülistan-ı Rem'den gelmiş ol Peri,
Ayla gün hüsnüne olub müşteri,
Yenice dolanıb şahmar zülfleri,
Mürcümlenib bir kenara düşübdü.

Nigab açdı, nezer saldı her yana,
Hüsnünün şemine oldum pervana,
Gülzarın gülü, bağ ü bostana,
Ne çemene, ne gülzara düşübdü.

Ceyranlar gezerdi çöl beresinde,
Sona meskeninde, göl beresinde,
Efşan olan zülfün tel beresinde,
Laçın könlüm hub şikara düşübdü.

Dünyada hoş olur vüsal-i hemdem,
Ferağından nale çekdim demadem,
Vadi-yi heyretde Geys olur *Dilgem*,
Leylisinden çün avara düşübdü.

DEYİŞME

NE DEDİ ?

Dilgem :
Gasid-i bîzeval erz-i halımı,
Celallı çanana dedin, ne dedi?
Mah-i cebin telli, zülf-ü müselsel,
Gaşları kamana dedin, ne dedi?

Gasid :
Erzini söyledim melekmenzere,
Danışmasın böyle efsane dedi.
Olmaz menden ona yar-i vefadar,
Dolansa yüz çerh-i zamane dedi.

Dilgem :
Ezelden aşığam men o dilbere,
Geddi senubere, sedri mermere,
Sinesi billura, etri enbere,
Le'li bedehşana dedin, ne dedi?

Gasid :
Meni getirmesin heç vaht diline,
Gövs-i güzeh men sonanın teline,
Onun kimi naşı serraf eline,
Düşmez menim kimi dürdane, dedi.

Dilgem :
Yar yad oldu menden biganeler tek,
Düşmüşem çöllere divaneler tek,
Dolannam şanına pervaneler tek,
Yanaram merdana, dedin, ne dedi?

Gasid :
Bele cavab verdi o melekzada,
Efsane ömrünü vermesin bada,
Abes yandırmasın balların oda,
Ne olar şam dada pervane dedi.

Dilgem :
Mene heyat verir dostun vüsalı,
Üzünde yandırır hebeşi halı,
İskender mesnedli, Hatem sehalı,
Adil Nuşrevana dedin, ne dedi?

Gasid :
Buyurdu serdara, neçe serhenge,
Emir Ümera'ya, pişvaz-ı cenge,
Gul adına satın Hind'e, Fireng'e,
Ya atın derya-yi ümmana dedi.

Dilgem :
Zülfü mürcümlenib, yenib buhağa,
Hüsnü ziynet verir, gesre, otağa,
'Calallı canana, o şebçirağa,
Dilgem'i hagana dedin, ne dedi?

Gasid :
Buyurdu mahala, neçe diyara,
Gohum, gardaşını çekdirin dara,
Özü golu bağlı, cismi sedpara,
Dilgem'i getirin zindana dedi.

ŞAİR MEMMED HÜSEYİN

19. yüzyıl âşıklarındandır. Muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Bazı kaynaklar doğum ve ölüm tarihlerini 1800-1880 olarak vermektedir. Göyçe mahalının Daşkend köyünde doğan Hüseyin, devrinin bilgili ve sanat yönü güçlü olan âşıklarındandır.

Onun bir sevgi "dastanı", geraylı", koşma, tecnis, muhammes ve divani türlerinde söylediği yüzlerce şiiri vardır. Fakat bugün onun şiirlerinin çok azı elimizdedir.

Şiirlerinde bahtından, sevgilisinden, zamanından şikâyet etmiştir. Bahtının bir türlü açılmadığını şiirlerinde söyler durur.

İgidin dönmesin ehdi,
Yana çevrilmesin tehti,
Memmed Hüseyin'in (gara) behti,
Yatıb oyanmaz oyanmaz.

Yiğidi tarif eden "ye'ni ne" redifli koşmasında ise şöyle demektedir :

Hegiget şert ile bahgilen söze,
Giyâmet perdesin çekerler üze,
İgid odu gol yatırda, iş düze,
Her goyğaya garışmağın ye'ni ne ?

Divani şeklinde yazdığı şiirlerinde de başarılı olan Memmed Hüseyin devrin ileri gelenlerini hicvettiği için daima takip edilmiştir.

KAYNAKLAR

Telli Saz Ustadları, Bakü 1964, 48-50.
(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 193-195.)

GERAYLI

OYANMAZ

Yönü beri bahan dağlar,
Yatıb oyanmaz, oyanmaz.
Üstündeki ağır eller,
Yatıb oyanmaz, oyanmaz.

Gurbanam gelen gaşına,
Gör neler geldi başına,
Ses verrem dostun guşuna,
Yatıb oyanmaz, oyanmaz.

Igidin dönmesin ehdi,
Yana çevrilmesin tehti,
Memmed Hüseyin'in (gara) behti,
Yatıb oyanmaz, oyanmaz.

GOŞMA

YE'Nİ NE?

Bir merd ile ülfet gılsan merdana,
Namerd ile ülfet gılmag ye'ni ne?
Mühennetler yahşı günde dost olur,
Yaman günde keçer geder ye'ni ne?

Hegiget şertile bahgilen söze,
Gıyamet perdesin çekerler üze,
İgid odu gol yatırda, iş düze,
Her govgaya garışmağın ye'ni ne?

Ağıl bir gumaşdı kimseye çatmaz,
Esli cömerd olan zikirsiz yatmaz,
Geden getdi, daha geri gayıtmaz,
Dalısınca peşman olmag ye'ni ne?

Memmed Söyün deyer söhbet dilinde,
Beraberin yohdu ruy–i zeminde,
Ürfan meclisinde, dost üzerinde,
Herca deyib danışmağın ye'ni ne?

DİVANİLER

NEYLEREM

Ay cananım, senden ayrı men bu canını neylerem,
Mal ü mülkü, tac ü tahtı, Süleyman'ı neylerem,
Men ölende sen olasan başım üste ağlayan,
Şeyda bülbül feğan eyler, gülistanı neylerem.

Bir vefalı hemdem ile ülfet gıl, ilgar ele,
Deyim könül dost kuyine sen de bir güzar ele
El götürme dameninden, can ola nisar ele,
Yar özü ziba gerekdi, men zibanı neylerem.

Memmed Söyün, getlin üçün meclise sağı gelir,
Gaşları yay, kipriyi oh, gözleri yağı gelir,
Bugün ömür başa yetib, ayrılıg çağı gelir,
Beş arşın ki ağ lazımdı, badlıyanı neylerem,

OLMASA

Bezirganlar yük bağlamaz, ger hiridar olmasa,
Nameşhur galmaz dünyada, zatından zar olmasa,
Seng ile hane yapasan bir biyaban sehrada,
Tapasan geflet yuhusun, eger şahmar olmasa,

İki melek mügerrerdi bahıb emelin yaza,
Onlar emeline bahıb, sene vererler ceza,
O gününde ne eylesin Mehemmede'l Mustafa,
Mehşere getmek çetindi elde tutar olmasa,

Memmed Hüseyn ölmekle bu dünya halı olmaz,
Derdin deme derd bilmeze derdinden halı olmaz,
Bu vergi Hag vergisidi, kimseye galı olmaz,
Cehd eylemek beca şeydi, bahtın paydar olmasa.

MEŞKİNLİ MEHEMMED

18. yüzyıl âşıklarından olduğu tahmin edilmektedir. Rivayete göre Erdebil şehri yakınındaki Meşkin kasabasında doğmuştur. Hayatı hakkında hemen hemen hiç bilgimiz yoktur. Elimizdeki koşma, "Herbe-zorba" (kahramanlık şiiri) ve muamma dalındaki şiirlerine bakarak onun güçlü bir âşık olduğunu söyleyebiliriz.

Şiirlerinin çok azı elimizdedir. Ancak "Mehemmed" mahlâslı âşıkların çokluğu gözönüne alınırsa, bunun şiirleri onların şiirlerine de karışmış olabilir.

Şiirlerinde mazmun ve edebî sanatları ustaca kullanmıştır.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 197-200.)

GOŞMALAR

GERİBLİK

Ah u vay çekiben gan ağlamagdan,
Dönübdü ciğerim gana, geriblik.
Hayana bahıram bir kimsenem yoh,
Düşübdü yadıma ana, geriblik.

Azarım çoh olub, ağrıyır başım,
Didemden tökülür bu ganlı yaşım,
Yahamı çürütdü zalım göz yaşım,
İsteyirdi canım ala geriblik.

Alem bilir nece mest ü serhoşam,
Bir tuti dilliye men vurulmuşam,
Ağzından od tutmuş semender guşam,
Goydu meni yana yana geriblik.

Anam muyin açıb başım bağlaya,
Bacım yohdu gardaş deyib ağlaya,
Tapşır *Mehemmed*'e töhfe sahlaya,
Meni yardan ayrı sala geriblik.

AĞLAMIŞ

Getdi fesl-i bahar, geldi zimistan,
Sine çaktır o bülbüller ağlamış.
Esdi bad-i hezar, hezeldi yeksan,
Süsen, sünbül, nergiz, güller ağamış.

Bilmem neler keçmiş, yar hecil olmuş,
Meger fikre dalmış, camalı solmuş,
Gözler humarlanmış, yaş ilen dolmuş,
Zülf perişan olmuş, teller ağlamış.

Könül sevdalanmış, yar seni sevmiş,
Derdü möhnet çekmiş, garalar geymiş,
Dolanmış, çevrimiş, başına dönmüş,
Zarıncı yalvarmış, diller ağlamış.

Dağlar viran galmış, ahu yad olmuş,
Mecnun Leyi sevmiş, avara galmış,
Laçın dövre çıhmış, sona dağılmış,
Yaşılbaş silkinmiş, göller ağlamış.

Aylar, iller gelmiş, ve'deler keçmiş,
Ecel şerabından badeler içmiş,
Meşkinli *Mehemmed* fenadan köçmüş,
Hem derdler yığılmış, eller ağlamış,

HERBE ZORBA

CENG

Fil ü kergedan tek girrem meydana,
Esremiş nerler tek sallam rezm-i ceng.
Şir ü bebirmisal bir ejdahayam,
Yohdu deryalarda menim tek neheng,

Dastan-i Rüstem'de men gehramanam,
İldirim tek yandırıban yahanam,
Dosta helim, düşmenime yamanam,
Meydanda tab etmez Hind'inen Fireng.

Ezrail zehnimden çekmez nefesin,
Sur-i İsrafil'in batırram sesin,
Yüz min, yüz min şair elese behsin,
Vermez cavabımı Cemşid ü Huşeng.

Meşkin *Mehemmed*'em, Küh-i Elvendem,
Serendib, Kesarut, Hut serbilendem,
Ağrı Dağı, Elburz, hem demavendem.
Men eli guluyam, halis yekireng.

GIFILBEND

OLU

O ne guşdu, ilde çeker bir giye,
Giyesinde yüz min nahag gan olu.
Ne galadı, dörd yüz gırh dörd bürcü var.
Onda üçyüz altmış altı han olu?

O kimdi ki, hanı zaddan ucadı?
O kimdi ki, istekleri bicadı?
O kimdi ki, ondördünde gocadı?
Otuza yetende novcavan olu?

Ne anadı, yeyer balasın özü?
Ne eli var, ne ayağı, ne gözü?
O kimdi ki, iki başı dörd üzü?
Üç, beş, yeddi nedi nümayan olu?

Ne cansızdı, dindirceyin veri ses,
Onda yohdu et, gan, sümük, heç nefes,
Meşkinli *Mehemmed*'nen kim etse behs,
Bir müemma deyer sergerdan olu.

MÜCRÜM KERİM

18. yüzyıl şairlerindendir. Büyük bir ihtimalle Kirmanşah bölgesinden olup, aynı yüzyılın sonlarında ailesiyle birlikte Cebrayil bölgesine yerleştiği söylenmektedir. İlk önce Horavlı köyünde yaşayan Kerim, bir müddet de Hovu köyünde ikamet etmiştir. O devirde bölgenin hakimi Cafer Guluhan Neva'dır. Anlatıldığına göre Kerim, Neva'dan yurt ister. Bu işin gerçekleşmesinde Âşık Peri'nin Kerim'e büyük yardımı olur.

Dürüstlüğü ve yardımseverliği ile tanınan Cafer Guluhan Neva'nın o devirde tesiri çok fazladır. Hatta bugünkü Caferabad köyü, ismini Cafer Guluhan Neva'dan almıştır. Kerim ömrünün sonuna kadar "Ceferabad" köyünde yaşamıştır.

19. yüzyılda Vardan'lı köyünde Kerim isimli başka bir âşık daha yaşamıştır. Onun mahlası da "Mücrüm"dür. Bu sebepten bu iki şairin şiirleri çoğu zaman birbirlerine karışmıştır. Ancak Mücrüm Kerim (Caferabadlı) daha çok âşık tarzında şiirler söylemiştir. Vardan'lı Kerim ise gazel, muhammes gibi klasik şiir tarzında yazmıştır. Vardan'lı Kerim'in şiirleri "Sünbülistan" isimli bir cönkte toplanmıştır. Cönk, bugün Azerbaycan İlimler Akademisinde muhafaza edilmektedir.

Mücrüm Kerim, "geraylı" (8'li koşma), koşma, tecnis, divani, muhammes, gazel ve "herbe-zorba" türlerinde şiirler söylemiştir.

Edebî sanatları şiirlerinde yerli yerinde kullanması onun güçlü bir şair olduğunu göstermesi bakımından mühimdir. Şiirlerinde sevgilisinin vefasızlığı, merhametsizliği gibi konuları işlemiştir.

Cövründen geldi amana,
Gözüm yaşı döndü gana,
Seninle oldum bigana,
Geminle aşinayam men.

Felekten, yalnızlıktan şikâyet onun şiirlerinde işlediği konular arasındadır. "Kim ola" redifli koşmasının ilk dörtlüğünde bu meseleyi şu şekilde işlemiştir:

Feleyin elinden gılan ah u zar,
Biri menem, biri Yareb kim ola?
Gül ü rühsarına çeken intizar,
Biri menem, biri Yareb kim ola ?

Şiirlerinde devamlı iyiliği telkin eden âşık, varlığa, mala, mülke ve ömre güvenilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Fürset elde iken yahşılıg eyle,
Hemişe elinde ihtiyar olmaz.
Gel güvenme dövletine, malına,
Mala, mülke, ömre, e'tibar olmaz.

Bu meselelerin dışında içtimaî konuları da şiirlerinde ustalıkla işlemiştir. Dede Korkut Hikâyelerinin başındaki kadın tasnifinin tipik bir numunesini Mücrüm Kerim'in "Dul Arvad" redifli koşmasında bulabiliriz. Hicviye diyebileceğimiz bu koşmanın ilk dörtlüğü şöyledir.

Bendeden utanmaz, hakimden gorhmaz,
Nede bahmaz o Movlaya dul arvad.
Gezer gonşuları heber öyrener,
Onları obaya yaya dul arvad.

Klasik şiirin muhammes ve gazel türlerinde de şiirler yazan Kerim'in gazelleri meşhurdur. Ancak bu gazellerin ona ait olup olmadığı meçhuldur. Daha evvelde belirttiğimiz gibi onun şiirleri Vardan'lı Kerim'inki ile karışmıştır. Kahramanlık şiiri diyebileceğimiz "Bu yerler" isimli "Herbe-Zorbası" da oldukça mühimdir. Bu şiirle kendimizi destan dünyasında gezmiş gibi hissederiz. Yine bu şiirde şairin ve şiirin tarifini merdane ifadelerle bulabilmekteyiz.

Şair olan merd gerek şe'ride,
Arifi her nezm ü neseg nesrde,
Bir menem ancag ki olan şehrde,
Gövher-i geltan yeridi bu yerler,
Hagan-i sultan yeridi bu yerler.

Kerim, "Ululu", "Mücrüm", "Vardarlı" mahlasları ile şiirler yazmıştır.

KAYNAKLAR

Telli Saz Ustadları, Bakü 1964, 41-44.

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 201-219.).

GERAYLILAR

GÜLE

Sevdim bir nazlı dilberi,
Üzü benzer gızıl güle.
Görceyin Valeh olmuşam,
Ağzındakı şirin dile.

Aşıgı candan eyleyen,
İşini efgan eyleyen,
Meni canandan eyleyen,
Sürülesen elden ele.

İnciden arıdı dişi,
Yolunda goymuşam başı,
Ağlamagdan gözüm yaşı,
Döndü çaya, döndü sele.

Yaşır gül camalın yaşır,
Regibin gözü gamaşır,
Zernişan şedde yaraşır,
Senin teki ince bele.

Bir deyen yohdu canana,
Rehm ele bu natevana,
Men *Mücrüm*'em, geldim cana,
Bir kes yohdu gedrim bile.

MEN

Rehm et mene gül üzlü yar,
Gerib-i bînevayam men.
İsterem hüsnün zekatın,
Müsteheggem, gedayem men.

Başındı yolunda feda,
Sene insaf versin Huda,
Çünki düşdüm senden cida,
Deli, hem divanayam men.

Cövründen geldim amana,
Gözüm yaşı döndü gana,
Seninle oldum bigana,
Geminle aşinayam men.

Gurbanam ol şirin dile,
Rehm ele men tek bülbüle,
Çünki düşdüm dilden dile,
Geribe efsanayam men.

Kerim *Kerim*'e gel dada,
Tez yetir könlümü şada,
Beş gün bu fani dünyada,
Misal-i mehmanayam men.

GOŞMALAR

MENİM

Ey menimlen hemdem olan bivefa,
Derd elinden ah u zarım var menim.
Tebibimsen, elemezsen davasın,
Ne sağalmaz yaralarım var menim.

Efganımdan hezer ele, vehm ele,
Bele olmaz aşinalıg rehm ele,
Siyah zülfün hesretinden fehm ele,
Gara günlü ruzigârım var menim.

Kerim'em, hüsnüne olmuşam mayil,
Gem dustağı gerdeninde hemayil,
Başımızda bu sevdadan ne hasil,
Biuhde, bihude yarım var menim.

YETİRREM

Könül sebr et, gel eyleme elaman,
Seni bir gün o dildara yetirrem.
Ağlayıban növhe etme şiveni,
Şahgubada, o serdara yetirrem.

Bilirem, geriblik aldı gerarım,
Çekeceksen hele derdini yarın,
Kesilibdi sebri bülbül-i zarın,
Fesl-i bahar, gülüzara yetirrem.

Kerim'em, halımdı çoh çoh perişan,
Eritdi cismimi ateş-i hicran,
Hanı, bu dünyada yohdu bir insan,
Deye, seni men o yara yetirrem.

OLDU

Aman felek, mürvet felek, dad felek,
Bidad felek, zülmün nümayan oldu.
Geceler eflake yetişir nalem,
Günbegünden halım perişan oldu.

Hicranın evinde galmışam tenha,
Felek verdi mene derdi bedeva.
Hücum-i gem etdi könlümü yeğma,
Hal-i ehvalım gör bir yaman oldu.

Ezelden taleyim dönüb idbara,
Esir ü sergeşte galdım avara,
Gan ağla her zaman *Kerim* bîçara,
Cefa çekdim, ciyer dolu gan oldu.

YETİŞSEM

Elerem varımı cümle teseddüg,
Melek menzer o sultana yetişsem.
Ele billem bu dünyaını tutmuşam,
Bir yay olub o müjgâna yetişsem.

Galmaz möhnetim zerrece filhal,
Yetişse dadıma çerh-i köhensal,
Gan ağlaram eger keçse bu münval,
Şad olmanam her insana yetişsem.

Şirin dilli o dildarı göreydim,
Gülbergi leblerin bir de soraydım,
Gece gündüz gabağında duraydım,
Ne deyirsen *Kerim*, cana yetişsem.

GELMEDİ

Ey ağalar, könlüm çapdı eylenmez,
Sultanım, serdarım, ağam gelmedi.
Derd-i gem tapdağı olmuşam hemin,
Göz galdı yollarda, sonam gelmedi.

Gülbe-yi hicranda galmışam hemin,
O şahibazımın çekerem gemin,
Bu derdle ölmeyim olubdu yerin,
Üstüme gözleri alam gelmedi.

Hemişe ah u zar olub ezberim,
Bilir mi halımı, şah-i serverim,
Yazıg bu halıma, a *Mücrüm Kerim*.
Can çıhınca dedim, halım gelmedi.

KİM OLA?

Feleyin elinden gılan ah u zar,
Biri menem, biri Yareb kim ola?
Gül ü rühsarına çeken intizar,
Biri menem, biri Yareb kim ola?

Ey gözleri cellad, gameti mövzun,
Bu geder bendeni eyleme dilhun,
Serkeşte-yi alem, halı digergun,
Biri menem, biri Yareb kim ola?

Kerim'in könlünü eleme viran,
Zülmünden usanıb, halına bir yan,
Hicran eleminden didesi giryan,
Biri menem, biri Yareb kim ola?

OLMAZ

Fürset elde iken yahşılıg eyle,
Hemişe elinde ihtiyar olmaz.
Gel güvenme dövletine, malına,
Mala, mülke, ömre e'tibar olmaz.

Dörd yanımız bağça ola, bağ ola,
Sinem üstü düyün ola dağ ola,
Bir kiçik ki, böyüyüne ağ ola,
Düşer el gözünden, behtiyar olmaz.

Ululu *Kerim*'i ahtaran tapar,
Bir könülü yapan Ke'beni yapar,
Sen çalış işini Hagg ile apar,
Hag'dan geyri kimse sene yar olmaz.

DUL ARVAD

Bendeden utanmaz, hakimden gorhmaz,
Nede bahmaz o Movlaya dul arvad.
Gezer gonşuları heber öyrener,
Onları obaya yaya dul arvad.

İşlere can vermez, köndelen yatar,
Dolusun yeyiben, boşların atar,
Arpanı, buğdanı gizlince satar,
Verer emeyini zaya dul arvad.

Dul arvad alanlar biheyal olur,
Dul arvadda gerib gerib hal olur,
Gece gündüz işi geyl ü gal olur,
Salar seni bir davaya dul arvad.

Eşidin *Kerim*'in bu nesihetin,
Gız alanlar sürer ömrün lezzetin,
Götürmek asanddı, sahlamag çetin,
Vallah, deymez bir paraya dul arvad.

CAHANA

Ey gözeller şahı, şuh-i nazenin,
Yetişibdi hökmün güllü cahana.
Bilirsen ne geder yahşı yaraşır,
Zerefşan kemerin ince miyana.

Gelmeyib dünyaya sen kimi dilber,
Gül rengi leblerin yaguta benzer,
Dolanım başına ey peri peyker,
Zülfüne her seher eyleme şana.

Perişan tellerin aldı gerarım,
Mayilem hüsnüne sevgili yarım,
Çeşm-i siyahımsen laleüz yarım,
Men heyran olayım, sen kimi cana.

Şahbaz-i alemsen, men seni billem,
Düşüben torpağa yolunda öllem,
Dane-yi halının gurbanı ollam,
Gebul ele, sen ey şah-i zamana.

Camalın artıgdı şems ü gemerden,
Yolunda keçmişem can ile serden,
Biçara *Kerim*'i salma nezerden,
Egerçi kâfirem geldim imana.

GILMISAN

Eşitmişem bir neçe ehvalını,
Bir özgeye ehd ü vefa gılmısan.
Terk eleyib yar-i vefadarını,
Regib ile zövg ü sefa gılmısan.

Ayrılalı senin kimi dildardan,
Yarına heç ferg goymadın eğyardan,
Canım alıb bu cesed-i bimardan,
Her yetene heyr ü dua gılmısan.

Zenn eledim bu dostluğun binası,
Terk olmayıb, kesilmeye arası,
Ta olasan derdli könül davası,
Yohsa gedib geyre deva gılmısan.

Heç yohimiş sende vefa, deyanet,
Bele olmaz dost işine leyaget,
Terk elemek min fegiri ne hecet,
Me'lüm ki, bir özge hava gılmısan.

Dedigince bey'etiniz var imiş,
Metlebiniz bir özge dildar imiş,
Kerim sene regib ü eğyar imiş,
Ahır meni bele cida gılmısan.

TECNİSLER

GARŞI

Seher seher güneş pertöv salanda,
İster ki, semadan ay aza garşı.
Gah münevver olur, artırır kamal,
Gah özün yetirir ayaza garşı.

Eşg behrine daldım, derdine galdım,
Mensur tek çekildim, derinde galdım,
Kelbin tek yaslandım, derdine galdım,
Geceler sızlaram ayaza garşı.

Gir bağa geşt ele olanda yar hey!
Sözün bülbül kimi olanda yar hey!
Özün Sultan Mahmud olanda yar hey!
Kerim'i de ohşat Ayaza garşı.

HA BULAR BULAR

Seher dost zülfüne şane çekende,
Yayılar aleme ha bular, bular.
Herkes ki, sidg ile murad istiye,
Elbette, metlebin ha bular bular.

Serrafın destinde ne dane dedim,
Halın can guşuna ne dane dedim,
Sirrin derdin bilmez nadane dedim,
Anlamaz başını, ha bular bular.

Baygu üçün mesken oldu o diyar,
Gemzen ile bağrım başın odduyar,
Evden çıhdı yalın gılınc odu yar,
Bilirem ganıma ha bular, bular.

Aşıgı kelbin tek kim derde saldı?
Könlünün şebnemin kim derde saldı?
Bu *Mücrüm Kerim*'i kim derde saldı?
Ah çekib gözlerin ha bular, bular.

DİVANİ

ONA

Munda kim var deyim yar-i vefadarım ona,
Çekiben helvete bir sir açım esrarım ona,
Gösterim dağ ü dilim, söyleyim azarım ona,
Hanı bir derdi bilen bir para, yalvarım ona.

Gibleden gaşları yay kilseye dönderdi meni,
Ay kimi ehl-i şeher bir bire gösterdi meni,
Yay kimi eydi bu bîderdlilerin derdi meni,
Hanı bir derdi bilen bir para, yalvarım ona.

Peri tel'etli Senem çoh, veli ademliyi yoh,
Başa dek bir kes ilen hemreh ü hemdemliyi yoh,
Eylese mehr ü vefa, zerrece möhkemliyi yoh.
Hanı bir derdi bilen bir para, yalvarım ona.

Haçana dek gem-i hicrana düşüb, gemde ölüm,
Ruz-i vesline onun yetmesem ol demde ölüm,
Deyme *Mücrüm Kerim*'e, goy meni ölsem de ölüm,
Hanı bir derdi bilen bir para, yalvarım ona.

MÜHEMMES

SENİ İSTER

Yüz mah–i münevver ola, könlüm seni ister,
Yüz şems–i müdevver ola, könlüm seni ister,
Yüz serv–i senuber ola, könlüm seni ister,
Yüz sagi–yi kövser ola, könlüm seni ister,
Yüz gamet–i er'er ola, könlüm seni ister.

Yüz mah–i lisal, afet–i can, gözleri hummar,
Yüz sib–i zenen, gönçe dehen nergiz–i bîmar,
Yüz zülfü perişan ü belacü, büt–i hunhar,
Yüz gaşı kaman, şuh perizad–i cefakar,
Yüz kipriyi hençer ola, könlüm seni ister.

Yüz le'li göherbar ola, yüz gülşen–i rengin,
Yüz gaşı kaman ince miyan, lebleri şirin,
Yüz gamet–i re'na ola, yüz kakili pürçin,
Yüz mah–i melahet, but–i ziba, gül–i nesrin,
Yüz zülfü müenber ola, könlüm seni ister.

Yüz sim beden, ince miyan, gözleri mestan,
Yüz dilber ola hüriliga, naziki püstan,
Yüz hali hebeş, gerdeni mina, het–i reyhan
Yüz sinesi mermer, dişi dür, afet–i dövran,
Yüz bakire dühter ola, könlüm seni ister.

Yüz şahid–i Şiraz ü Heleb, Misr ü Semergend,
Yüz ziynet–i alem, ferehefza, şem–i ferhend,
Yüz şem'i dilefruz ola, yüz le'li şekerhend,
Yüz men kimi biçare *Kerim* hüsnüne hesbend,
Cümle sana çaker ola, könlüm seni ister.

DİVANI MÜHEMMES

AYRILIG

Ah kim könlüm binasın etdi viran ayrılıg,
Gıldı ehvalım yaman, her vahtı, her an ayrılıg,
Çekdi yüz dağ–i bela sinemde pünhan ayrılıg,
Gıldı könlüm çeşmesin gan ile geltan ayrılıg,
Zülfüne nisbet gılıb, halım perişan ayrılıg.

Gane dönmüş könlümü hicrile mö'tad eylerem,
Bele keçse halımız dünyanı berbad eylerem,
Her zaman yüz tehr ah ü nale bünyad eylerem,
Galmışam nalan gefes küncünde feryad eylerem,
Gül kimi gıldı meni çak–i giriban ayrılıg.

Dud–i ahım zehmeti, ehl–i cahanı ağladır,
Yad–i veslin söhbeti bu bînevanı ağladır,
Küfrü zülfün arzusu din ü imanı ağladır,
Ah–i nalem heybeti erzi, semanı ağladır,
Gösterib ahır mana yüz dağ–i hieran ayrılıg.

Olmuşam rencuri heste, sebr ile möhnet çekib,
Eyleşib gemhanede gan ağlaram, zehmet çekib,
Her yeten adama, tutub üz besi minnet çekib,
Bülbül-i şeyda kimi rühsarına hesret çekib,
Gıldı her dem zar müzterr, dide giryan ayrılıg.

İsterem dehr-i gemin her ne ezabı var olam,
Neyleyim hicran sarıda bikesem, gemhar olam,
Könlümün yanmaglığında ah-i ateşbar olam,
Kakilin serriştesinde isterem züniar olam,
Etdi biçare *Kerim*'i Şeyh Sen'an ayrılıg.

GEZELLER

VAHTIDI

Gece keçdi, dur ayağe, reht-habın vahtıdı,
Tövbe, istigfare gel, indi sevabın vahtıdı.

Şem'i söndür, yanmağı hacet deyil bundan bele,
Perdedar olmag gerek, çünki nigabın vahtıdı,

Soy libası goy kenare, rövşen olsun hanemiz,
Ebrden hali olan, ol afitabın vahtıdı.

Hub olur lebberleb etmek, hem dehanı ber-dehan,
Teşnenin sirabına bu dem şerabın vahtıdı.

Fürseti fovt etmek olmaz, gözleyir eğyarlar,
Onların bedgularından ictinabın vahtıdı.

Derd ü gem endühümün dermanını etsem sual,
İltifatın var ise senden cavabın vahtıdı,

Kerim'in könlünde dağ-i firgetin defter tutub,
İsterem şerh, eyleyim berhurd hesabın vahtıdı,

TUFANA

Biyad! Çerh-i gerdun saldı bizi emane,
Sensiz dönübdü ey gül, gözüm yaşı tufane,

Şehla gözün havası fikrimdedi hemişe,
Çekib hilali ebru müjgan ohum kemane.

Men isterem Huda'dan her vaht gahi-gahi,
Kipriklerin hedengi gılsın meni nişane,

Sevda-yi zülfü gıldı serkeşte en dü alem,
Aldı tamam sebrim dehl eyledi imane.

Yareb bir gün olaydı bir de görem camalın,
Şükraneler edeydim me'bud-i lamekane.

Ayrılmışam hebibden, çatmaz elim, ne çare ?
Mehbus gıldışam men derdim gelmez beyane.

Vesl içre ey *Kerim*'a, sebr eylemezdin ahir,
Bes imdi ayrı düşdün, gan ağla bitemenna.

BU YERLER

Ezelden sultan yeridi bu yerler,
Geyser ü hagan yeridi bu yerler,
Sam ü Neriman yeridi bu yerler,
Hikmet-i Loğman yeridi bu yerler,
Gerdiş-i dövran yeridi bu yerler.

Sagi gerek elde billurine cam,
Bade-yi gülireng, mey-i le'lfam.
Kövkebe-yi eyş tuta bir nizam,
Hab-i ecelden olunuz laye'lam,
Söhbet-i dastan yeridi bu yerler.

Neşvü nüma tapdı bahar yaz ile,
Günler açılmışdı besi naz ile,
Bülbül ohur neğme, hoş avaz ile,
Gumri sedalandı o şahbaz ile,
Serv-i huraman yeridi bu yerler.

Lale basıb köysüne dağı eyan,
Zanbağ olub nesterene mehriban,
Oldu şegaig semene sayeban,
Tutdu şüküfe heresi bir mekan,
Sünbül ü reyhan yeridi bu yerler.

Hali gılıb meclisi biganeden,
Her yeten idbar-i herifaneden,
Var mı hüner pişe, dili raneden,
Ne bağıdı sen kimi divaneden,
Sahib-i ürfan yeridi bu yerler.

Rüstemi zerbim eledi tersnak,
Getdi cahandan yüreyi derdnak,
Bes nedi senden ötrü bunca pak,
Pelengi aslan yeridi bu yerler,
Ceng ile meydan yeridi bu yerler.

Şair olan merd gerek şe'ride,
Arifi her nezm ü neseg nesrde,
Bir menem ancag ki olan şehrde,
Gövher-i geltan yeridi bu yerler.
Hagan-i sultan yeridi bu yerler.

Geldi cahan içre ezel pişidad,
Aldı hökümet eserin Geygubad,
Gıldı feramerzi felek namurad,
Mühteseri oldu gem ü bürdbad,
Menzil-i mehman yeridi bu yerler.

Sagi, getir bade peyapey revan,
Ref'ola dilden gem ü asib-i can,
Gıl bizi bu şevgetile sadiman,
Seyr ü teferrüc eyleyek bir zaman,
Bağ ü gülistan yeridi bu yerler.

Gönçe gılıb naz ile tahta cülus,
Zenbeğ ü süsen eledi desti bus,
Nergisi mest eyledi avazı kus,
Bad-i nesimi seheri ban ü fus,
Taht-i zimeran yeridi bu yerler.

Oldu eyan şahid-i rühsari gül,
Boynun eyib galdı benöfşe hecil,
Cari olub her terefi selsebil,
Sagi getir bade mana essebil,
Ye'ni ki ehsan yeridi bu yerler.

Cengime heyran eledim Heyder'i,
Feth elerem bürc ü felek Heyber'i,
Gıldı melek gemzede İskender'i,
Getirmeyin cengime her ebteri,
Şah-i Süleyman yeridi bu yerler.

Kimdi menim cengime gılsın heves,
Yohdu onun heddi ki çeksin nefes,
Şiri jeyan bulmadı bir destires,
Çek sesini it kimi çoh hürme kes,
Gürz ile galhan yeridi bu yerler.

Hane-yi eş'arım olub taze ter,
Dembedem izhar elerem men hüner,
Erş ü zemin hidmetime baş eyer,
Gelme bu meydana aye biheber,
Merd-i diliran yeridi bu yerler.

Heyf alıban gerdiş-i dövraniden,
Gem yemenem her yeten idbariden,
Mücrim-i dilheste günahkariden,
Hübsü değel le'net ü inkariden,
Rehmet ü küfran yeridi bu yerler.

ÂŞIK PERİ

19. yüzyıl âşıklarındandır. Doğum tarihi bilinmemekte, ölüm tarihi olarak ise 1834 tarihi ileri sürülmektedir. Karabağ'ın Dizag bölgesinin Maralyan köyündendir. Âşık Peri Karabağ şairleri ve âşıkları arasında büyük bir şöhret kazanmıştır. Mehemmed Bey Âşık, Cafer Guluhan Neva, Mirzecan Mededov, Mirza Hasan Mirza ile atışan Âşık Peri çoğu zaman onları mat etmiştir.

O, devrinin edebiyat çevresinin merkezi durumundadır. Tahsilli ve aydın bir kimse olan Âşık Peri zamanındaki âşıkların ustası olarak bilinmektedir. Onun aydın bir âşık olduğuna dair fikirler çeşitli araştırıcılar tarafından ileri sürülmüş olup bunların başında F. Köçerli gelmektedir. Onu, metheden manzum ve mensur mektupların sayısı çok fazladır. Peri de bu mektuplara şiirleri ile cevap vermiştir. Şiirlerimiz arasında bulunan 'sevdiyim" redifli koşmasını Mehemmed Bey Aşığın mektubuna cevap olarak vermiştir. "Oynaşı" ve "senin" redifli koşmalarını ise "Mirza Hasan"a cevap olarak göndermiştir. Cafer Guluhan Neva'nın aşağıda vereceğimiz koşmasına ise yine şiirlerimiz arasında bulunan "dile sen" redifli koşması ile karşılık vermiştir.

Aşıg Peri, kağız sene yetişcek,
Durmayuban gerek bura gelesen.
Bir tavuz guşusan, ya mürğ-i tuti,
Gezeceksen yegin elden ele sen.

Tökmek üçün zülfe vurma şaneni,
Yola apar görende divaneni,
Sepibsen üzüne haldan daneni,
Goyubsan üzüne zülfden tele sen.

Le'net gelsin Ferhad'ın imanına,
Alıb Şirin kimi seni yanına,
Salacagsan pamoşnikin canına,
Göreceksen bişübhe velvele sen.

Peşmine saymırsan soltanı, hanı,
Eyleyirsen şahlar kimi divanı,
Sen gedirde olan neyi zürnanı,
Görmeyibsen meger göre, gelesen (*).

Ünlü ve sevilen kişilerin ölümü üzerine söylenen (yazılan) koşma tarzındaki ağıtların bir örneğini de Âşık Peri'de bulabilmekteyiz. Mirzecan'ın ölümü üzerine yazdığı "neyledin" redifli koşması bu yönden mühimdir.

Geraylı ve koşma türlerinde şiirler söyleyen Âşık Peri'nin şiirleri ilk defa Mirza Yusuf Nersosov tarafından 1856 yılında Teymurhanşurada *Mecmua-yi Vagif ve Muasirin-i Diğer* adı ile neşredilmiştir. 1867 yılında ise A. Berjen, *Eşâr-ı Şüera-yi Azerbaycan* isimli mecmuada Âşık Peri'nin şiirlerini biraraya getirmiştir. Daha sonraki yıllarda ise *Reyazü'l Aşigin* ve *Nevvab* tezkerelerine de Peri'nin şiirleri dahil edilmiştir. 1917 yılından sonra ise Âşık Peri'nin şiirleri E. Müznib, S. Mümtaz ve Müfti araştırıcılar tarafından toplanmıştır.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 220-228.)

(*) Bu şiir eserin orijinalinde sayfa altı notunda yer almaktadır (s. 224). Neva, bu eserde müstakilen yer almadığı için biz de bu şiirini ilgili olduğu bu bahse almayı uygun bulduk (Hazırlayanların notu).

GERAYLI

EYLEDİN

Zalım Şecer dad elinden,
Sen ha nahag gan eyledin.
Zülm ile könlüm şehrini,
Gör nece viran eyledin.

Saymadın sultanı hanı,
Eyleyibsen nahag ganı,
Badam kimi nocavanı,
Yer ile yeksan eyledin.

Nece gıydın gülzarına,
Pünhan keçen ikrarına,
Saldın yollar kenarına,
Dörd yanın al gan eyledin.

Peri'nin derdi tuğyandı,
Sakin yeri maralyandı,
Gülü gönçesinde yandı,
Bülbüller efgan eyledi.

GOŞMALAR

AĞLARAM

Çanagçı mülkünden sefer eyledim,
Mene gedim oldu yollar ağlaram.
Secer geldi vurdu şikâr eyledi,
Töker didelerim seller ağlaram.

Nâgehından düşdüm bele derde men,
Nece çekim eşg üzüne perde men,
Gözü yaşlı geldim Tağavurda men,
Perişan olubdu teller ağlaram.

Bir şah endaz şuh nigarın gelibdi,
Kesilibdi ihtiyarım gelibdi,
Köysü dağlı bir tavarım gelibdi,
Guruyub lal olub güller ağlaram.

Bir dilber periye *Peri* gan ağlar,
Çekilib sineme düyünlü dağlar,
Ölübdü bülbülüm lal olub bağlar,
Saralıb savılıb güller ağlaram.

NEYLEDİN ?

(Mirza Can'ın vefatı münasebetiyle)

Dünya senin e'tibarın yoh imiş,
Bir heber ver, Mirze Can'ı neyledin?
Neçe beyler ile, neçe han ile,
Göftarı hoş, ehl-i canı neyledin?

Neçe şeher üste ceng edib savaş,
Cari olub sel yerine ganlı yaş,
Felek etdin tac-ı tehtini taraş,
Nöker naib hanimani neyledin?

Puç dünya sende bir yarıyan hanı,
Gün be gün artırdı şöketi, şanı,
Tiflis'in sağ eli serdarın canı,
Viran goyub Dağıstan'ı neyledin?

O felekdi düyün yeri dağlayan,
Ezeli şad olub sonra ağlayan,
Sinesinde şe'ri, kitab bağlayan,
Sahib-i huş göherkanı neyledin?

SEVDİYİM

(Âşık Mehemmed'e)

Ruşen gecesinde hoş bir saatda,
Name geldi bu şehraya sevdiyim.
Yahşılıg yazılsa yaman deftere,
Ne deyersen bu binaye sevdiyim.

Her gul öz yerinin bünyadı olu,
Ohuyan keslerin savadı olu,
Derdlinin felekden amadı olu,
Minnet eler bu dünyaye sevdiyim.

Erzi tulanidi bu mühteseri,
Çohları eşgden olub serseri,
Anlayıb ehl-i dil olandan beri,
Ömr bagi getdi zaye sevdiyim.

Ey *Peri* mühteser bir cavab ele,
Şayestedi rücu eden arile,
Regibler danışır ingilab ile,
Goşulmaram men hercaye sevdiyim.

DİLE SEN

Eşitmişdik gulluğuna yetişdin,
Gördük ki, düşübsen dilden dile sen.
Unutmayıb Müselmanlıg şertini,
Matem deyib bir insafa gelesen.

Yahşı yeter imamın feryadına,
Bele işin lezzeti ne, dadı ne?
Adam bildik biz de geldik adına,
Adamlığı ganmayıbsan hele sen.

Bu işde Gedir'in vardır hub rayı,
Her yeten keslere deyer sövdayı,
Aralığa düşüb Meherrem ayı,
Layıg deyil anda deyib gülesen.

Ey *Peri*, tecil et sualında sen,
Nögsan yetiribsen kamalında sen,
İndi zurna çalmag heyalında sen,
Onu gerek ahiretde çalasan.

GELİB

Mirzecan ağadan, dest-i sehadan,
Tiflis ölkesinden bir nişan gelib.
En'am edib kelisanın üstüne,
E'caz-i mö'cüzat, zerefşan gelib.

Nâmicardı, ulduz kimi seyridi,
Yeddi çırağ çar terefin bürüdü,
Görmesine gız, gelinler yeridi,
Neçe, neçe zülfü perişan gelib.

Gören peh peh dedi şövket-i şana,
Biz de mayıl oldug gaşı kamana,
Alov alov şö le salıb her yana,
Sanasan ki, le'l-i bedehşan gelib.

Ehtiyat göründü, şamlar alındı,
Toylar tutuluban, şenlik olundu,
Pak namaz gılındı, süfre salındı,
Çar terefin kesdi, mecmuan gelib.

Peri'yem derd-i pünhanım içinde,
Hal dolanır zenehdanın içinde,
Sen bilirsen kelisanın içinde,
Ömrüme duaçı yüz min can gelib.

SENE

Bitegsirem, yohdu menim günahım,
İndi bele galıb, ihtiyar sene.
Sen regibin cemi'eti tepıldı,
Galdım her terefden bir eğyar sene.

Heç olmasın regib, gelmesin eğyar,
Gece gündüzlü çekerem ah u zar,
Tapmamışam hele yar-i vefadar,
Vahtiken eylerem heberdar sene.

Men fegiri beslemisiz arada,
Dadiresim bunca yetişsin dada,
Vesfini söylerem hedden ziyada,
Heç eskik olmasın mülk, tavar sene.

Gasid gelcek derdi dilin bilmişem,
Möhnetile didem yaşın silmişem,
Vara vara Çanakçı'ya gelmişem,
Men nece bağlayım e'tibar sene.

Can içinde men bu canı neylerem,
Le'li Yemen, bedehşanı neylerem,
Hanı, beyi, men paşanı neylerem,
Peri'yem, eylerem dualar sene.

OYNAŞI
(Mirze Hesen'e)

Katiplerin şahı defter içinde,
Gelem ile nazik eller oynaşı.
Fitneli, fe'llisen naz ü gemzeli,
Dehanında şirin diller oynaşı.

Dad eylerem, haray naşı elinden,
Yandı ciyer eşg ataşı elinden,
Men ne deyim gözüm yaşı elinden,
Üzüşür sonalar, göller oynaşı.

Eşginin elinden gederem bada,
Derdim olub gün ü günden ziyada,
Şive-yi reftarın düşende yada,
Bağrımın başında miller oynaşı.

Adam var dolanır mekrin içinde,
Adam var dolanır zikrin içinde,
Senin kamalında fikrin içinde,
Ecayib, gerayib hallar oynaşı.

Peri'yem, halglara olmuşam bacı,
Kimsenin kimseye ne ehtiyacı,
Belhin, Buhara'nın, Hind'in heracı,
Zenehdanda siyah hallar oynaşı.

SENİN
(Mirze Hesen'e)

Ne yatıbsan lihaf, bester içinde,
Bîmar mısan, nedi bes halın senin?
Eşgin merezine men ki tebibem,
Beyan ele mene ehvalın senin.

Bar İlahım gülzarına gıymasın,
Heste olan bimarına gıymasın,
Şirin, şirin göftarına gıymasın,
Bağışlasın gaşı hilalın senin.

İsmi şerifiniz dada yetirsin,
Metleb alıb her murada yetirsin,
Halig özü bu imdada yetirsin,
Hifzinde sahlasın zevalın senin.

Bir meseldi bağban olan bar çeker,
Endelib'in hem meyli gülzar çeker,
Allah'e nâbende ah u zar çeker,
Gem çekme, kamildi kamalın senin.

Men *Peri*'yem, eşge zaram neyliyim,
Derd ü dilden heberdaram, neyliyim,
Burdan ora intizaram, neyliyim,
Şefalansın nur-i vüsalın senin.

MİRZECAN MEDEDOV

19. yüzyıl âşıklarındandır. Karabağ'ın Çanakçı köyünde doğmuştur. Ermeni asıllı olan Mededov, Âşık Peri'nin muasırıdır. Ermeni olmasına rağmen Azeri Türkçesiyle çok sayıda şiir söylemiştir. Uzun yıllar Tiflis'de «Gafgaz'ın baş hakimi defterhanasında» şark dilleri tercümanlığı yapmıştır. Araştırmalar onun devrindeki ünlü kişilerle dostluk kurduğunu, onların sevgisini kazandığını göstermektedir.

Azerbaycan medeniyetine ve kültürüne bağlı olan Mededov, klasik Azerbaycan Edebiyatı ile yakından ilgilenmiştir. Ancak şiirlerinin büyük çoğunluğunda halk şiirinin tesiri daha açık bir şekilde görülmektedir.

Âşık Peri ile arkadaşlık eden Mirzecan Mededov, şiirlerinin çoğunu ona ithaf etmiştir. Azerbaycan Şifahî halk edebiyatına vakıf olan Mededov, şiirlerinde o an'aneden istifade temiştir.

Lirik şiirlerinde insanî duyguları işlemiştir. O hürriyet fikrini daima diğer duygularından daha üstün tutmuştur.

«Geraylı», koşma ve gazel türlerinde şiirler yazıp söyliyen Mededov'un asıl şöhreti koşmaları iledir. Koşmalarında sevgilinin vefasızlığı, yalnızlık, dert; bu dertlere derman bulamayışı gibi konuları işlemiştir.

Ayağ torpağına üzüm sürterem,
Gebul etsen bu dünyadan iterem,
Hem Leyli'yem, hem Esli'den beterem,
Etgilen bir çara, ana, ağlaram.

Gazel türünde söylediği şiirinde, Âşık Peri'ye âşık olduğunu, onun için dinini bile değiştirdiğini ifade eden Mededov "ey Peri" redifli fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün kalıbıyle yazdığı gazelinde şöyle demektedir :

Aşig oldum men sana vallah begüman, ey Peri,
Mezhebim terkin gılıb oldum beiman ey Peri

Men özüm nesraniyem, amma ki ta gördüm seni,
Eşhedübillah ile oldum Müselman, ey Peri.

Küfrü zülfün her zaman bidinlik idi aşkar,
Men getirdim sidgile gördükde iman ey Peri.

Egli huşum dağılıb, terk etmişem yar ü diyar,
Çıhmaz amma bir zaman yaddan Maralyan, ey Peri.

Yola gel başla vefanı, terk gıl cürm ü cefa,
Mirzecan yolunda goymuş baş ile can, ey Peri (*)

(*) Kitabın orijinalinde yer almasına rağmen biz bu şiiri metinler bahsinde değil burada örnek olarak almayı uygun bulduk. (Hazırlayanların notu).

Dinini değiştirdiğine dair başka mısraları da olan Mededov bir geraylısında;

Müjganınla tökdün ganım,
Apardın din ü imanım,
Sene gurban şirin canım,
Derdlere dayanan yarım.

demektedir.

Demek ki, Ermeni olmasına rağmen, zamanla dinini bile değiştiren Mededov, her yönü ile bir Azeri Türküne benzemektedir.

Şiirlerinde edebî sanatları ustalıkla kullanan Mededov "gözlerin" ve "Benöfşe" redifli koşmalarında bunun en güzel örneklerini vermiştir.

Dağıdır huşumu, alır canımı,
Her bahanda o mestane gözlerin.
Çekibdi üstüme hencer-i hunriz,
Batacagdı gızıl gane gözlerin.

* * *

Bundan artış yohdu sene bir cavab,
Layig deyil etmek açige ezab,
İstersen edesen dünyada sevab,
Ele *Mirzecan*'a çare, benöfşe.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve l Şairleri I, 229 - 240).

GERAYLILAR

YARIM

Olmasın bir günüm sensiz,
Menim derdim ganan yarım.
Men ha sene inanmışam,
Sen de mene inan yarım.

Müjganınla tökdün ganım,
Apardın din ü imanım,
Sene gurban şirin canım,
Derdlere dayanan yarım.

Ömrümü vermerem bada,
Meylini gel salma yada,
Birce bah sen bu feryada,
Andıma inanan yarım.

Yahşı iş ele adına,
Mirzecan yeter dadına,
Men fağırı sal yadına,
Yuhudan oyanan yarım!

CANIM

Nece dözsün bu derdlere,
Menim bu biçare canım.
Veteninden, yar yanından,
Olubdu avara canım.

Yoh vefa hergiz hemdemde,
Günüm pis keçecek gemde,
Tamam el söhbetde, demde,
Sen oldun bikara canım.

Ebes yerden çekme aman,
Sağlığına gelmez güman,
Ne tebib var, ne de derman,
Sen teki bimara canım.

Mirzecan'ı etme heves,
Bu dünyadan te'mini kes,
Goymurlar çekesen nefes,
Dönübsen divara canım.

YALGIZ

Kim var men tek bu dünyada,
Eşg oduna yana yalgız.
Yar sitemi, felek cövrü,
Menim kimi cana yalgız.

Yar cefası çoh canımda,
Demeli Hagg divanında,
Her aşig hemdem yanında,
Sendeki, divana yalgız.

Zülm etmekden çerh utanmaz,
Yatıbdı behtim oyanmaz,
Men olmasam daş dayanmaz.
Bir gel Gürcüstan'a yalgız.

Demen eşgin cefası var,
Herkes bilse sefası var,
Yarın her ne belası var,
Verin *Mirzecan*'a yalgız.

DİLBER

Sen teki cahil elinden,
Gelmişem amana dilber.
Cana saldın eşg ateşi,
Goydu yana yana dilber.

Senin eşgin canım alı,
Hesretin könlümde galı,
Menim ahım govğa salı,
Mecnun'e Şirvan'a dilber.

Beledi halım çoh zaman,
Seni sevirem bigüman,
Men Ermeni, sen Müselman,
Getirdin imana dilber.

Ömrümün gülşeni soldu,
Gözlerim yaş ile doldu,
Yanmag üçün canım oldu,
Şem'ine pervana dilber.

Kirpiyin her biri ohdu,
Yarası canımdan çohdu,
Cahilsen, hec ağlın yohdu,
Yar ol *Mirzecan*'a dilber.

GOŞMALAR

GARDAŞIM

Senin kimi men de derde düşmüşem,
Goyma acıglansın anam, gardaşım.
Gel bele yalvarag biz anamıza,
Belke derdimizi gana, gardaşım.

Anam ister eşgimizi soyuda,
Biz bahmarız hergiz bele öyüde,
Felek salıb bizi bir yaman oda,
Gerek galag yana yana gardaşım.

Biz düşmüşüz bir belalı davaya,
Mirzecan gedecek bad-i fenaya,
Üz dönderib çöle, dağa, sehraya,
Sen Mecnun'san, men divana gardaşım.

TAPILMAZ

Çekdiyim cefadan, derd-i beladan,
Heber veren o, dildare tapılmaz.
Perişan halımı, ah u zarımı,
Birce deyen o gemhare tapılmaz.

Ne canda taget var, ne dilde rahet,
Goymayır bu felek olum ferağet,
Derd meni öldürür saet besaet,
Bu derdlere meger çare tapılmaz.

O onda ah çeker, men bunda feryad,
Kim var ki, eyleye bizlere imdad,
Yareb, bu memleket olaydı berbad,
Gelen ondan bu diyare tapılmaz.

Yarın gemi çohdu *Mirzecan*'ında,
Bir kimse yoh onun bendevanında,
Herkesin sevdiyi yarı yanında,
Menim kimi heç avare tapılmaz.

GETDİ

Geldi, heç bahmadı öz bîmarına,
Heyva tek rengimi soldurdu getdi.
Birce tünd bahışla, al ganlı yaşla,
Aşigin gözlerin doldurdu, getdi.

Tündlenib gelmişdi yar savaşına,
Tel tökülmüş onun göz ü gaşına,
Bir elinde bıçag, bir elde şana,
Tegsirsiz, günahsız öldürdü, getdi.

Görmemişem hergiz bele elamet,
Meger gonmuş bize bugün giyamet,
Mür(ü)vetsiz elerdi risva, melamet,
Alemi üstüne güldürdü getdi.

Mirzecan da olmuş yar-i sitemkâr,
İnnen bele eler günde ah u zar,
Çünki bilmiş olub hubları serdar,
Hökmile fermanı bildirdi getdi.

GÖZLERİN

Dağıdır huşumu, alır canımı,
Her bahanda o mestane gözlerin.
Çekibdi üstüme hençer-i hunriz,
Batacagdı gızıl gane gözlerin.

Bilirem bilibdi gemin illetin,
Goy çekmesin heç şadlıgın, minnetin,
Çünki bilmiş ağlamağın lezzetin,
Goy ağlasın yane yane gözlerin.

Bulunmaz menimçün bir yahşî hemdem,
Erzimi yetire yare demadem,
Birce baha mene, gözden yaş tökem,
Belke ola derdim gana gözlerim.

Eylersen ahırda sen meni Sen'an,
Dönerem dinimden ger versen ferman,
Bilirsen edecek canını gurban,
Bahsa eger *Mirzecan*'a gözlerin.

EZİZİM

Dolanıb başına, eşg ateşine,
Pervane tek hem de yanım, ezizim.
Dünya gemin sene görmürem reva,
Goy men çekim, hem de yanım, ezizim,

Birce canım vardı ona emanet,
Goy men ölüm, sen ol sihet, salamat,
Olsa eger menden sene heyanet,
Gerek elden men utanım, ezizim.

Gurtulmadım munca güsseden, gemden,
Sen doymadın munca cövr ü sitemden,
Tutub gehrin meni seni sevmekden,
Men bu sirri nece ganım, ezizim.

Mirzecan'ın galıb cövr_i sitemde,
Rehm ele yazığam, men müstemende,
Ne söze bahırsan, ne içen anda,
Nece sene men inanım, ezizim.

BENÖFŞE

Sen boynu burulu varıb yanına,
Söyle derd_i dilim yara, benöfşe.
Bir gördü, ahırda gıldı sernigun,
Erz eylersen o hunhara, benöfşe.

Aparsalar seni yar otağına,
Gafil olma, bah sen sol u sağına,
Üz sürtüb zülfüne, de gulagına,
Salmasın aşıgi nara, benöfşe.

Neylesin men kimi fegir endelib,
Sen gözel benöfşe, olgilen hebib,
Eger sen de mene olasan regib,
Görüm günün keçsin gara, benöfşe.

Bundan artıg yohdu sene bir cavab,
Layig deyil etmek, aşige ezab,
İstersen edesen dünyada sevab,
Ele *Mirzecan*'a çare, benöfşe.

AĞLARAM

Ayrı düşdüm men yarımın kuyindan,
Gece gündüz yalgız men gan ağlaram.
Bu çerh_i zalimin yoh imiş rehmi,
Eylemez derdime derman, ağlaram.

Yeri... felek, dad elinden, dad,
Regibler könlünü sen eledin şad,
Bir gün olar sen de olarsan berbad,
Senin ehvalına yaman ağlaram.

Bilirem derdime bulunmaz çara,
Yahşıdı dünyadan olum avara,
Yar gemi olmuşam men bahtı gara,
Harab olsun bele zaman, ağlaram.

Bir yandan ruzigâr eyleyir cefa,
Bir yandan regibler sürürler sefa,
Bir yandan yarımdan görmürem vefa,
Bu derdlere dözmez insan, ağlaram.

Sen bir şam olubsan, men bir pervane,
Gorhuram canıma od düşe yana.
Mirzecan'ın gelib derdden amana,
Can vermeye ister ferman, ağlaram.

YETER Mİ?

Girdab_i möhnetde gerg olan canım,
Yareb nola bir kenare yeter mi?
Bu seyl_i beladan, tufan–i gemden,
Hilas olub o dildare yeter mi?

Gem leşkeri olub mene hevale,
İsteyir gürbetde canımı ala,
Çekdiyim efganlar, etdiyim nale,
Bu diyardan o diyara yeter mi?

Çünki müşkül hicran düşmüş araya,
Kim vardır yetişsin bunca haraya,
Ümid yoh gaside, bad_i sebaya,
Bir ah çeksem onda yara yeter mi?

Nece dözsün canım bu sitemlere,
Bunca möhnetlere, bunca gemlere,
Yarın kuyindeki siz hemdemlere,
Bir de gören bu biçare yeter mi?

Felek meni bele salmış avare,
Könül müştağ, göz müntezir didare,
Mirzecan'ı meger o gülüzare,
Senin kimi bahtı gara yeter mi?

OLSUN

Bir bele eyyamda, bele zamanda,
Gemgin könlüm neçe munda şad olsun.
Munca zülm ü sitem, munca seyaset,
Bes deyil mi, yar da menden yad olsun.

Ne bir gemhar, ne bir dust–i yegane,
Tamamen aşina oldu bîgane,
Felek ahır saldı meni zindane,
Goymadı güsseden dil azad olsun.

Olmasın o gemgin, men çekim cefa,
Unutmag aşigi görmesin reva,
Gelmese, deyerler ona bîvefa,
İsterem özüne yahşı ad olsun.

Külli alem düşmen olub canıma,
Tapıb fürset düşmen batıb ganıma,
Deyin dostlar, yarım gelsin yanıma,
Belke görmeg ile bir imdad olsun.

Felekin edli yoh, dünyada divan,
Dehi gelmez heyatıma bir güman,
Nahag bende düşüb fağır *Mirzecan*,
Sebabkârın evi goy berbad olsun.

AŞIG PERİ'YE

Ehdü peymanını meger unutdun,
Nece deyim Peri bîilgar sene.
Gedrini bilenin gedrin bilmedin,
Yohdu menden geyri bir gemhar sene.

Ses verende seni sesleyen bizik,
Arada regibi pisleyen bizik,
Seni gönçe kimi besleyen bizik,
Heyif hemdem olar ahır har sene.

Eşitdim tapıbsan bir hemdem, Peri,
O, hemdem deyildir, artar gem, Peri,
Felek kimi etme sen sitem, Peri,
Eser etmez meger ah u zar sene.

Gedrini bilenin gedrin bilmedin,
Rehme gelib didem yaşın silmedin,
Yolun çoh gözledim, ahır gelmedin,
Yohdu innen bele e'tibar sene.

Eşg ile etmişik biz sene dilek,
Teeccübem senden bunu bilmemek,
Ne handı, ne paşa, ne sen gören bey,
Mirzecan'dı, yalnız intizar sene.

AĞLARAM

Öldürrem özümü, bir gan eylerem,
Acıglanma yara ana, ağlaram.
İtirib yarımı, geydirme mene,
Gara üsten gara, ana, ağlaram.

Gezebin sebebin niye bilmirem,
Men sene fergini giya bilmirem,
Utanıb özünden deye bilmirem,
Salsan işim dara, ana, ağlaram.

Tanrı'dan isterem gısasım alsın,
Seni de, men kimi bir eve salsın,
Gıymag olur meger, o sensiz galsın,
Yazıgdı beçare, ana, ağlaram.

Yarın mehebbeti vardı canında,
Ölene dek gaynar menim ganımda,
Bir gün onu men görmesem yanımda,
Çekseler de dara, ana, ağlaram.

Ayag torpağıva üzüm sürterem,
Gebul etsen bu dünyadan iterem,
Hem Leylıden, hem Esli'den beterem,
Etgilen bir çara, ana, ağlaram.

Yarımı incitmek ayin deyildi,
Ehdü peyman meger te'yin deyildi,
Mirzecan'ı bize hain deyildi,
Bahma sen igrara, ana ağlaram.

MEHEMMED BEY ÂŞIK

19. yüzyıl âşıklarındandır. Aynı yüzyılın birinci yarısında Karabağ'da "Vagif" şiiri üslubunu devam ettiren âşıklardandır. Gasım Bey Zakir, Mirzecan Mededov, Âşık Peri ve Cafer Guluhan Neva ile muasır olan, onlarla atışan, dostluk ve arkadaşlık eden Meihemmed Bey Âşık, halk edebiyatının tesiri altında yazıp söylemiştir.

Âşık, hem klasik şiir, hem de halk şiiri tarzında şiirler söylemiştir. Ancak klasik tarzda söylediği şiirleri, halk şiiri tarzında söylediklerinin yanında çok zayıf kalır.

Rivayete göre Farsça, tahsili de görmüştür. Onun aydın birisi olduğunu şiirlerini okuyan herkes anlayabilir. O da şiirlerinin en güzellerini Âşık Peri'ye ithaf etmiştir.

Geraylı (8'li koşma), koşma, tecnis ve "yazışma" türlerinde şiirler yazan Mehemmed Bey Âşık, hemen hemen bu şiirlerin hepsinde insanî duyguları dile getirmiştir. Ayrılık, kavuşamama gibi konuları da işleyen Mehemmed Bey Âşık bir geraylısında şöyle demektedir:

Merdüm-i çeşmim gan ağlar,
Hal-i Hindudan ayrılmış,
Sızıldar mürg-i dil daim,
Zülf-i hoşbudan ayrılmış.

"Senem" redifli tecnisi ise onun bu sahadaki başarısını ve edebî sanatları kullanmasındaki ustalığını göstermesi bakımından mühimdir.

Cadu gözlü, ohşar üzün ser aya,
Hal ü hett ü zülf ü ruyin, sar aya,
Yüz naz ile sen çıhanda sehraya,
Gün gizlenir, olur ay ağa, Senem.

Yukarıda onun da en güzel şiirlerini Âşık Peri'ye ithaf ettiğini söylemiştik. Manzum "yazışma"ları bunun en güzel örneğini teşkil eder. Gasım Bey Zakir'e yazdığı mektubunun dışındaki dört "yazışma" örneğini de Âşık Peri'ye yazmış olması bu fikrimizi kuvvetlendirmektedir.

Onun şiirlerinde sevgili tasvirleri oldukça başarılıdır. "Sevmişem" redifli koşmasında bunu açıkca görmekteyiz.

Tezeden bir işe düşmüşem yene,
Ala gözlü bir şuh gelin sevmişem,
Mina gerdenini, ter sinesini,
Re'na geddin, gulac golun sevmişem.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 241 – 255).

GERAYLILAR

MEN

Ey gül, rehmin kesme menden,
Valehü heyranınam men.
Bir zaman govma kuyinden,
Bülbülü hoşhanınam men.

Müşgül iş derd-i firgetdi,
Tut elimden mürüvvetdi,
Ne desen cana minnetdi,
Bende-yi fermanınam men.

Derdin *Aşig*'e dermandı,
Zeher versen nuş-i candı,
Tez öldür, goyma amandı,
Kim, senin gurbanınam men.

ELİNDEN

Gan ağlar can guşu daim,
Rehmsiz seyyad elinden.
Öldürmez, eylemez, azad,
Ha çeker, feryad elinden.

Sultan-i eşgidir zalım,
Yaman yere yetib halım,
Dil şehri ile heyalım,
Olubdu berbad elinden.

Zülmünden ol sitemkârın,
Nalesinden dil-i zarın,
Bir neçe gün ruzigarın,
Olmadım dildaş elinden.

Növgi müjgânları sef, sef,
Eşg ehlini gılmış hedef,
Atsa yayınmaz her teref,
Çıhmışlar ustad elinden.

Gözlerini *Âşig*-i zar,
Sevenden beridir bîmar,
Meni Tari, öldür, gurtar,
Ol iki cellad elinden.

BU

Beyle ki bir könül olmaz,
Acizü bînevadır bu.
Eyleyib zülfünden mesken,
Eceb günü garadır bu.

Cemiyyet ü derdi alem,
Etrafında görenler hem,
Sorsalar nedir, deyerem,
Yardan gelen beladır bu.

Ser-i kuyinin hemdemi,
Ne derdi var, ne de gemi,
İstemez külli alemi,
Özge zövg ü sefadır bu.

Ağzını derdime derman,
Gerçi derler, yohdur güman,
Müşkül oldu aman aman,
Bir derd-i bîdevadır bu.

Derdinde eylesen şiven,
Dese kimdir o meh, bilmen,
Bir deyin Allah'ı seven,
Âşig-i bînevadır bu.

GADASIN ALDIĞIM

Aşiginem senin ahı,
Ezel gadasın aldığım.
Cana vurub mehebbeti,
Çengel gadasın aldığım.

Can çıhır könül neylesin,
Derdini kime söylesin,
İster sedaget eylesin,
Tez gel, gadasın aldığım.

Salma könlün istiraba,
Zülfün içre picü taba,
Sataşma hane heraba,
Dincel gadasın aldığım.

Seyregibden iba gıllam,
Kuyinde görmüşem, öllem,
Reşkden sayemi billem,
En gel, gadasın aldığım.

Gulum deyib ey şahzada,
Salmadın *Aşig*'i yâda,
Olur mu sen tek dünyada,
Gözel gadasın aldığım.

AYRI

Niye meni derd-i hicran,
Öldürür ol yardan ayrı.
Gan tökme merdum-i çeşmim,
Çeşm-i hunharından ayrı.

Nazile sallanar o mah,
Yahıb canım, alır nagah,
Getmenem behişte billah,
O hoş göftarından ayrı.

Kesilibdi ah u nalem,
Firgetinden yaman halem,
Endelib-i nitgi lalem,
Gül-i ruhsarından ayrı.

Geminden el üze bilmen,
Bir gün onsuz düze bilmen,
Tutmuşam hu, geze bilmen,
Nale-yi zarından ayrı.

Ölende *Aşig*-ı şeyda,
Gelib üste edin govğa,
Desinler heyf, sed heyfa,
Getdi, dildarından ayrı.

AYRILMIŞ

Merdüm-i çeşmin gan ağlar,
Hal-i Hindu'dan ayrılmış.
Sızıldar mürğ-i dil daim,
Zülf-i hoş bundan ayrılmış.

Goynunda bağ ü bostanın,
Barverdir gülistanın,
Sanasan iki büstanın,
Şah-i limudan ayrılmış.

Gayıdıb bahmağın her yan,
Gören kimi galır heyran,
Deyirler Yareb bu ceyran,
Hansı ahudan ayrılmış?

Eger tab etmez hicrana,
Mezemmet etmeyin cana,
Para para olur şana,
O tar-i mudan ayrılmış.

Gaşın şövgile peyveste,
Gameti olub şikeste,
Dirilmez *Aşig*-ı heste,
Tağ-i ebrudan ayrılmışam.

İSTER

Menim divaneveş könlüm,
Bir zülf-i piçü tab ister.
Öz el ile aça her şeb,
Ay üzünden nigab ister.

Sefhesi ab ü tabından,
Aye-yi hett hesabından,
Meshef-i hüsnü babından,
Her senem bir kitab ister.

Her günde göyden mesiha,
Gelir dergâhına emba,
Mö'cüz-i lebinden güya,
Sual eyler, cavab ister.

Könüller hay ü huyundan,
Dil üzmen tar-i muyundan,
Her seher, mah-i ruyundan,
Pertövin afitab ister.

Âşiğ'i mestdir gözünden,
Heberi yoh öz, özünden,
Bahdıgca doymaz üzünden,
Zülfünü bihesab ister.

GÖZLERİN

Lebin can verse uşşage,
Yene tez alı gözlerin.
Bir göz bahmaz hestesine,
Nezerden salı gözlerin.

Çekmiş üze tig-i ebru,
Durmuş hettühal-i Hindu,
Dil gesdine müdam keysu,
Gurmuş belalı gözlerin.

Yüz terefden olsa kömek,
Mümkün olmaz tab eylemek,
Gayıdıb yorğun maral tek,
Bahanda dalı gözlerin.

Her yan sef-i müjganıdır,
Alem onun heyranıdır,
Guya Hüten ceyranıdır,
Ya Çin gezalı gözlerin.

Genc-i hüsnün pasibanı,
Geç nigahı alır canı,
Aşig'in dini, imanı,
Hem mülke, malı gözlerin.

GELDİM

Firgetinden ey dilbera,
Tenge yetib, çana geldim.
Sensiz bu heste könlümün,
Elinden amana geldim.

Meni bu dildeki nale,
Saldı bir özge heyale,
Getdim yetmedim vüsale,
Yene yana yana geldim.

Bir zaman kuyinde galsam,
Golumu boynuna salsam,
Küfr zülfün ele alsam,
Ele bil imana geldim.

Hicrinde galdım avare,
Rehm eden yoh dili zare,
Sen özün ele bir çare,
Kim sizin divana geldim.

Aşig yamandır zemane,
E'tibar olmaz hubane,
Goymuşam merd ü merdane,
Bu başı meydane, geldim.

GOŞMALAR

OLUBDUR

Senden ayrı işim menim, ey dilber,
Gece gündüz ah u efgan olubdur.
Teğafül vehminden zülmü sitemin,
Bizim baremizde ehsan olubdur.

Lehze lehze halın sorduğun könlüm,
Günde min tesliyet verdiyin könlüm,
Daim şad ü hürrem gördüğün könlüm,
İndi derd elinden viran olubdur,

Ne istersen zalım men bînevadan,
Bir gün el çekmesen cövrü cefadan,
Sanına indi, bil ki gâlü beladan,
Gözlerim hüsnüne heyran olubdur.

Haçan almamışdın ağlımı serden,
Ohurdum meshef-i hüsnün ezberden,
O günden ki saldın gözden, nezerden,
Menim halım çoh çoh yaman olubdur.

Heç yada salmazsan men dilfigarı,
Seni ne bîmürvet yaradıb Tarı,
Dehanın şövgünden *Aşig*-i zarı,
Öldürüben, dağ-i pünhan olubdur.

SEVMİŞEM

Tazeden bir işe düşmüşem yene,
Ala gözlü bir şuh gelin sevmişem.
Mina gerdenini, ter sinesini,
Re'na geddin, gulac golun sevmişem.

Gedr ü giymet bilen bir esilzada,
Nam ü nişanını demenem yada,
Seraser endamı ohşar şimşada,
Nazik ayagların elin sevmişem.

Beyenmişem onun mecmu_i karın,
Şövgünde var idim bir bele yarın,
Hoş edasın, hoş reftar ü göftarın,
Danışanda şirin dilin sevmişem.

Görmemişem bele zülfü dehan tek,
Yüz min esiri var elbette men tek,
Gülüstana düşmüş zağ ü zeğen tek,
Ay gabagda siyah telin sevmişem.

Mişkin kakilinin şergestesiyem,
Mövg_i müjganının dil hestesiyem,
Aşig'em, zülfünün pabestesiyem,
Uzun saçın, ince belin sevmişem.

GEZER

Bilirsen mi könlüm, yar senden ayrı,
Nece miskin miskin natevan gezer.
Düşüb sehralara şeydalar kimi,
Gece, gündüz bilmez, her zaman gezer.

Bir dilber–i e'la, çeşm_i mestane,
Güssesinden könül oldu virane,
Bilmirem ki, neylemişem canane,
Her görende menden bele yan gezer.

Firgetinden gara bağrım olub su,
Alıbdı gerarım, ol zülfü keysu,
Men olmuşam le'l_i lebinden ayru,
Deyerler ki, cismin de bes can gezer.

Niye *Aşig* unudubdu her karı,
Sevibdi bir şuh_i çeşm_i hunharı,
Ol yanağı mahı, lale ruhsarı,
Nece gıyar zülf ü perişan gezer.

SEN SEN

Seni Tarı menden olma mükedder,
İncitme bu dil_i viranı sen sen,
Neylerem dünyanı ezizim, sensiz,
Bilirem derdimin dermanı sensen.

Gözeldi camalın, hüsnündü cemil,
Öldüm hicranından galmışam hecil,
Başın üçün ey gül, dolansam yüz il,
Könlümün mülkünün sultanı sensen.

Vamig'in Ezra'ya var idi meyli,
Onunçün alhardı gözünden seyli,
Yusif'in Züleyha, Mecnun'un Leyli,
Menim de canımın cananı sensen.

Her ne ki erz etdim, ona bitmedin,
Şad eleyib, bize gelib getmedin,
Könlüm alıb, bir yol gebul etmedin,
Bu geder ki çekdin amanı, sen, sen.

O gizli bahışın alıbdı canı,
Cadu gemzelerin vermez amanı,
Tarı hifz eylesin növg–i müjganı,
Aşig'in gatil_i pünhanı sensen.

TECNİS

SENEM

Ne müddetdi hesretini çekirem,
Birce üzün görüm ay ağa Senem.
Hicranın elinden heste düşmüşem,
Daha durabilmem ayağa, Senem.

Cavan ömrüm nece verdin bada gör,
Firgetinden ne hett geddim bada gör,
Le'lin ile behs elemiş, bada gör,
Onunçün tez düşer ayağa Senem.

Cadu gözlü, ohşar üzün ser aya,
Hal ü hett ü zülf ü ruyın, sar aya,
Yüz naz ile sen çıhanda sehraya,
Gün gizlenir, olur ay ağa, Senem.

Gör neler helg edib Tarı zülfünde,
Görmeyibdi eyni, tarı zülfünde,
Mürg-i dil bağlanıb tar-i zülfünde,
Goymagilen düşsün a yağa, Senem.

Aşig'em hüsnüne ay aman gözel,
Bahmaram zerrece aya men gözel,
Leblerin şehdinden ay emen gözel,
Meyl elemez gende, bal, yağa, Senem.

YAZIŞMALAR

BİLLAHI GASIM
(Gasım Bey Zakir'e)

Mat galmışam bu dövranın işine,
Heyranam vallahı billahı, Gasım.
Gâh saz ile nâsaz, nâsaz ile saz,
Gâh olur nâehlin hemrahı, Gasım.

Gâh görürsen birin serefraz eyler,
Gâh birile çem-hem gılar, naz eyler,
Gâh birin götürüb bîniyaz eyler,
Gâh dönür, tez olur bedhahı Gasım.

Görürsen ki gâhi acı toh eyler,
Mehveşler zülfü tek azı çoh eyler,
Bir ağız ucuyla varı yoh eyler,
Yoluna getirer gemrahı Gasım.

Neylerik biz onu çoh ahtarmağı,
Çünki varıg beş on günün gonağı,
Gel oturag, durağ bu bahar çağı,
Güdrete eyleyek nigahı, Gasım.

Aşig-i zar etmiş bir embergeysu,
Salıbdı canına bir gara gayğu,
Yandırır, öldürür bir gözü cadu,
Heç bilmez ki, nedi günahı Gasım.

HABERDAR OLA
(Aşıg Peri'ye)

Tehellüs ne lazım ey Aşıg Peri,
Bir kes ki, mehrden heberdar ola.
Könülden, könüle yollar görünür,
Elave ne hacet aşikar ola.

Hoş yaradıb seni ustad-i ezel,
Hüsnü vecahetde yekta-yi bedel,
Dizag mahalında senin tek gözel,
Hagdan istemişem bergerar ola.

Ehl-i halı görmek ister ehl-i hal,
Müzayige etme ger olsa mecal,
Senin tek derdimend olmayan mahal,
Görüm ki dağılıb tarimar ola.

Bele işin ne lezzeti, ne dadı,
Hublar bile gerek aşnanı yadı,
Çekesen ağuşa bala Ferhad'ı,
Bir Şirin didar ki intizar ola.

Ağlını cem ele olma serseri,
Sende yohdu eşgibazlıg eseri,
Föhmü ferasetde yüz sen tek Peri,
Gerek *Mehemmed*'e hidmetkâr ola.

SEVDİYİM
(Âşık Peri'ye)

Sizin yerde ne adetdi Ferhad'a,
Böhtan deyen aşinaya sevdiyim.
Gonag ile ev sahibin tanımaz,
Ohuyasan yüz min aye, sevdiyim.

Dizag mahalınan Ferhad'ı olub,
Hosrov'u Şirin'in fesadı olub,
Hiyle bazarının ustadı olub,
Ne deyersen bu sevdaya sevdiyim?

Aşığınam can ü dilden, ey Peri,
Derd-i ferağından oldum serseri,
Eşg ehlinin yarı, nazlı dilberi,
Şikâyet veren gün, aye, sevdiyim.

Bilmezsen ki ey mehbub-i kâmile,
Nesihet etmezsen neçin cahile,
Bele iş yaraşmaz hergiz agile,
Gulag asma her ednaye sevdiyim.

Özün bir derd ehli, bir gedirbilen,
Danışıban deyen, oynayıb gülen,
Aşig'in kuyuna durmayıb gelen,
Derdinden düşmüşem paye, sevdiyim.

GOY GAYA PERİ
(Âşık Peri'ye)

Ustad-i ezelden dersin almışam,
Mayilem her yerde govğaya Peri.
Ziddü cinsü redif sözün danışma,
Men desem düşersen ah, vaye Peri.

Elindeki bade olsun, saz olsun,
Hereketin işve olsun, naz olsun,
Yeke yerden danışmağın az olsun,
Düşersen bir derin deryaye, Peri.

Müeşşerin her bendinde nâçarsan,
Men açmaram, yene özün açarsan,
Bu işinden yeginimdi gaçarsan,
Ahırda melike, Mirza'ye, Peri.

Gafiye gerekdi ola dilmesend,
Neki bele meğşuş ola derdimend,
Bilmirem ki, sene eyleyim pişhend,
Yohsa onu yazan mollaya, Peri.

Leblerinin müseffası, *Aşigi*,
Dehanının müemması, *Aşigi*,
Siyeh zülfün temannası, *Aşigi*,
Salıbdı bir uzun sevdaye, Peri.

OĞLANA
(Âşık Peri'ye)

Aşıg Peri bir göftügü eşitdim,
Namized olmusan bir şuh oğlana.
Eger doğru ise gözümüz aydın,
Barı gelmeyeydin çeşm-i yamana.

Ehl-i haldan yegin kesmisen ülfet,
Nâdan ile tutdun resm-i mehebbet,
Sifariş gıl mana ey bîmürüvvet,
Deyen var mı görüm bu sözü hana.

Herkes ki yolunda çekdi çoh cefa,
Bir gün vüsalından görmedi sefa,
Ne dilin var ey Peri-yi bîvefa,
Ferhad-i Şiriner, Melik Aslan'a.

Gezanın işini eger bilirdi,
El çekib dünyadan çetin ölürdü,
Sıçrayıb gebirden dişre gelirdi,
Yetseydi bu heber ol Mirzecan'a.

Aşig seyr eyledi, gezdi cahanı,
Görmedi sen teki bir bîvefanı,
Goynun içindeki bag ü bostanı,
Ne hasil tapşırdın naşı bağbana.

ZABİT

19. yüzyıl âşıklarındandır. Asıl adı ve hayatı hakkında bilgimiz yoktur. Zabit onun asıl adı olmayıp muhtemelen mahlâsıdır.

Rivayete göre, Gazah Bölgesinin Hacıemirli köyünde Nebi Efendi Zabit adlı bir şahıs yaşamıştır. Muhtemelen Zabit Efendi Nebi Efendi'nin ta kendisidir.

Başka bir malumata göre ise Nebi Efendi Tiflis'de yaşamış, 73 yaşında iken vefat etmiştir. Necmeddin ile Kocalı köyleri arasındaki Çelebili kabristanlığına defnedilmiştir.

Arapça ve Farsça tahsili gören Zabit ilk tahsilini ise Şeki'deki ruhani mektebinde yapmıştır. "Varşava" ordusunda "hörüçik" rütbesi ile hizmet görmüştür.

Hem halk şiiri, hem de klasik şiir tarzlarında şiirler söyleyen Zabit bunların her ikisinde de başarılı olmuştur. Halk şiiri tarzında yazmış olduğu geraylılarında alışılmışın dışına jıkmıştır. Bunun en güzel örneğini "kef, kef, kef" ayağı ile başlayan geraylısı teşkil eder.

Arap ve Fars dilleri üzerinde yapmış olduğu tahsil onun şiirlerine de aksetmiştir. Şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri ustalıkla kullanmıştır.

Atasözleri ve hikmetlerden ustalıkla istifade eden zabit "Bülbül" redifli koşmasında bunun örneğini vermiştir.

Bir meseldir her ağacda bar olmaz,
Tur Dağı tek her dağ lalezar olmaz,
Cefa çekme bivefadan yar olmaz,
Gedib bir doğru yar tutsana bülbül.

Onun şiirlerinin konusunu büyük ölçüde sevgili teşkil etmektedir. Sevgilinin boyu, gözü, kaşı, saçı, yanakları onun şiirlerinde çok güzel bir hal almıştır.

Huri-yi gılmandan gerekdi soyu,
Melaik sifetli, periden hoyu,
Sürahiden geddi, minadan boyu,
Gerdeni üstünde gara tel gerek.

Halk şiirinin "bayatı" türünde Sarı Âşık'ın üstad olduğunu daha önceki bölümde belirtmiştik. Zabit de mani tarzında şiirler söylemiş ve bunlarda büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bu manilerinde cinas sanatını ustalıkla kullanmıştır.

Klasik şiir tarzında yazdığı şiirlerinde de başarılı olan Zabit'in "olmaz" redifli, mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün kalıbıyle yazdığı gazeli buna örnek teşkil etmektedir.

Siracil-gelb aşigsen, senin tek mahi-ru olmaz,
Yanar pervane könlüm şem'ine bir arzu olmaz.

Ki billem öyrenibsen bu desturi perilerden,
Ve lakin hiç mehbubda bu hislet, bele hu olmaz.

Ezizim sen duran halda ne hacet özge bir mehveş,
Misaldır su olan yerde teemmümden vizü olmaz.

Yarın mişkin zülfünden bu *Zabit* tabdı hoş buler,
Gezem ger şane tek ani dolanam, mu bemu olmaz. (*)

Arapça ve Farsça üzerinde iyi bir tahsil gördüğü için, edebî sanatları da ustalıkla, yerli yerinde kullanmıştır.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 256 – 268).

(*) Kitabın orijinalinde yer almasına rağmen biz bu şiiri metinler bahsinde değil, burada örnek olarak almayı uygun bulduk. (Hazırlayanların notu).

GERAYLILAR

DİLBER

Sallanıban yüz naz ile,
Bu sehıraya gelen dilber.
Hezan deymiş gönçe kimi,
Saralıban solan dilber.

Gaşların fitnedir fe'lli,
Buhagların goşa hallı,
Şum taleli, bed igballı,
Bahtı gara olan dilber.

Cavan ömrün verdin bada,
Ne gün gördün bu dünyada,
Yetdi her bir kes murada,
Sensen mehrum galan dilber.

Şeyda bülbül teki ötdün,
Varıb bir özge yar tutdun,
Dehi menden sen el götdün,
Dön gel, sözü yalan dilber.

Emib leblerini gandım,
Özüm özümden usandım,
Zabit'em bu derde yandım,
Yohdu seni alan dilber.

KEF, KEF, KEF

(Mükerrer)

Könül galh durma coş, coş, coş,
Tök gilen ateş kef, kef, kef.
Melekler oldu top, top, top,
Gurubdu taza sef, sef, sef.

Üzünde hindü hal, hal, hal,
Geyinmiş yeşil al, al, al,
De mütrüb, durma çal, çal, çal,
Yaraşıb saza def, def, def.

Mehemmed, azca yat, yat, yat,
Var me'raca min at, at, at,
Cebrayıl durma, get, get, get,
Gelir avaza, ref, ref, ref.

Bu dünyada guru ses, ses, ses,
Gelir regibi nes, nes, nes,
Desem şu halg da pis, pis, pis,
Olur şahbaza hef, hef, hef.

Zabit dese yar oh, oh, oh,
Deme laleyi yoh, yoh, yoh,
Günah-i bîhed çoh, çoh, çoh,
Ede Feyyazi ef, ef, ef.

GOŞMALAR

BÜLBÜL

Seher, seher dadü feryad edince,
Varıb bağ küncünde yatsana, bülbül.
Eger vefalısan sen de menim tek,
Bulanıb ganına batsana bülbül.

Eger yarın bir bîvefa yar ise,
Sübhü şam çekdiyin ah u zar ise,
Ferhad ü Mecnunca derdin var ise,
Getirib derdime gatsana bülbül.

Bir meseldir her ağacda bar olmaz,
Tur Dağı tek her dağ lalezar olmaz,
Cefa çekme, bîvefadan yar olmaz,
Gedib bir doğru yar tutsana, bülbül.

Gızıl gülü gara zağlar derince,
Cövresinde harlar sefa sürünce,
Eşgin metaını bade verince,
Varıb bazarında satsana bülbül.

Bîvefadan ötrü çekme ah u zar,
Neçin ehvalına olmaz eşkibar,
Seher seher ağlayanda zar, zar,
Zabit'e bir heber versene bülbül.

DAĞIYAM DAĞI

Ay ağalar kime beyan eliyim,
Bir hoş camallının dağıyam dağı.
Bir ter buhaglının, gen gabaglının,
Bir üzü hallının dağıyam dağı.

Bir sona cilveli, garğı gaşlının,
Bir yağı gemzeli, ter savaşlının,
Bir mina gerdenli, uzun saçlının,
Bir ince bellinin dağıyam, dağı.

Bir eceb insanın, hub novcavanın,
Bir êla mekanın, ezim lisanın,
Bir tuti hendanın, şeker feşanın,
Bir şirin dillinin dağıyam dağı.

Bir melek sifetli, peri hoylunun,
Bir rizvan bağçalı, cennet köylünün,
Bir er'er gametli tubu boylunun,
Bir şümşad gollunun dağıyam, dağı.

Bir *Zabit* serkerdan, iki dillinin,
Bir gaşı kamanın, fitne fe'llinin,
Bir enber gohulu, ağzı hillinin,
Bir lebi ballının dağıyam, dağı.

GETİRMİŞ

Bugün lütf eyleyib cananım bize,
Teşrif gılıb hoş sefalar getirmiş.
Bilibdi men onun derdimendiyem,
Gefilinde tutiyalar getirmiş.

Sübh ü şem yoluna gözüm tikerdim,
Ağlayıb ağlayıb gan yaş tökerdim,
Leblerinin temannasın çekerdim,
Nuş etmeye müseffalar getirmiş.

Sen bize hoş geldin, ay ağzı püste,
Gelib getmek gerek dost olan dosta,
Maşaallah, durubdu ilgarı üste,
Cefa çekib çoh vefalar getirmiş.

Sanasan bir yaydı gaşın teheri,
Goynunun guşesi Misir şeheri,
Ey ezizim, sen getdiyin heberi,
Seher vahtı ol sebalar getirmiş.

Zabit, şam istemez gören ruyini,
Firdövs-i e'laya vermem kuyini,
Geddü gametin, hem onun boyini,
Tubi, görmüş, merhebalar getirmiş.

GEREK

Bir keş ki behs edib gözelem dese,
Ağ üzünde üç mö'teber hal gerek.
Zerrece hüsnünde ayıb olmaya,
Gaşı fitne, gemzeleri al gerek.

Gülebetin köynek zerden tikile,
Gül tek camalından gülab çekile,
Danışanda şehd-i zülal töküle,
Bir dodağı şeker, biri bal gerek.

Huri-yi gılmandan gerekdi soyu,
Melaik sifetli, periden hoyu,
Sürahiden geddi, minadan boyu,
Gerdeni üstünde gara tel gerek.

Mehbubun mat ede cümle cahanın,
Ehl-i İsfahan'ın, Azerbaycan'ın.
Gözellik babında, yanınca, anın,
Yusif-i Ken'an tek neçe gul gerek.

Zernişan şeddeler çala miyana,
Her seher şallanıb çıha seyrana,
Zabit bu dövlete, bu hanımana,
Bu mal ü ahvala bir igbal gerek.

A ZALIM

Meger me'şug aşiginin derdinden,
Hali olmaz, haber bilmez, a zalım!
Bir yar ki, yarından cida düşende,
Dehi onu yada salmaz, a zalım!

Könül el götürmez bu bîvefadan,
Bol möhnetler çeker hicr ü beladan,
Yar olan usanıb cövr ü cefadan,
Meger heç insafa gelmez a zalım!

Leyliyem, Mecnunam, Şirin, Ferhadem,
Sorsan ehvalımı könül berbadem,
Hesretinden gan ağlaram demadem,
Göz yaşımı silen olmaz a zalım!

Gaşlarını ohşatmışam kamana,
Camalın ten eder mah-ı tabana,
Deme bele geder dövr' zamana,
Bu gözellik sene galmaz, a zalım!

Zabit hegigetden laf-i kaf eyler,
Gaşın mehrabına e'tikaf eyler,
Dost olan dostuna bir insaf eyler,
Birden durub canın almaz, a zalım!

FELEK

Neylemişdim sene ey çerh-i gerdun,
Bizimlen düşübsen inada felek.
Meger gorhmaz mısan, utanmaz mısan?
Getsin tac ü tehtin berbada, felek.

Günbegün artırdın ah u zarımı,
Kesdin can evinden ihtiyarımı,
Neylemişdim sene, aldın yarımı,
Hesret goydun meni dünyada felek.

Derd ü gemden men fegiri bay etdin,
Elif geddim dönderiben, yay etdin,
Ferhad'a, Mecnun'a meni tay etdin,
Eyledin derdimi ziyada felek.

Seni görüm men tek giryan galasan,
Her iki cahandan mehrum olasan,
Menim kimi saralıban, solasan,
Görüm yetmeyesen murada felek.

Men *Zabit*'em, eylemenem tab ona,
Derd ü gemi yığıb verirsen mana,
Aman çekib gora geldim gapına,
Ne gora yetirdin, ne dada, felek.

KAMANIDI BU

Dedim, ey nazenin gaşların yaydı,
Dedi, gövs-i güzeh kamanıdı bu.
Dedim, dost camalın te'n eder aya,
Dedi, gözelliyin nişanıdı bu.

Dedim, dilber men sevmişem ha seni,
Dedi, nesib etse yaradan geni.
Dedim, sine üste algilen meni,
Dedi, merd iyidler meydanıdı bu.

Dedim, sallanışın min cana deyer,
Dedi, belke hur-i gılmana deyer.
Dedim, goynun içi rizvana deyer,
Dedi, aşıgların mekanıdı bu.

Dedim, zülfün mat eyledi sünbülü,
Dedim, sen ne bildin ağılsız deli.
Dedim, açılıbdı camalın gülü,
Dedi, fesl-i bahar zamanı bu.

Dedim, sen *Zabit*'e etgilen vefa,
Dedi, men aşige vermenem cefa,
Dedim, lebin'emen bulur mu sefa,
Dedi, hestelerin dermanıdı bu.

ELEDİ

Ey gazılar, kime gılım şikâyet,
Bir bîmürvet meni candan eledi.
Dil mehrinden avadanlıg goymadı,
Mal ü mülkü hanimandan eledi.

Girdelenib baş veribdi memesi,
Belirlenmiş aya benzer sinesi,
Sallananda her bir naz ü gemzesi,
Sanasan ki, din, imandan eledi.

Ecel peymanesi dolsun regibin,
Saralıban rengi solsun regibin,
Görüm üzü gara olsun regibin,
Vefalı yarımı menden eledi.

Meger olmaz gözellerin bey'eti,
Hercayilik olur ele sen'eti,
Bülbülü öldürdü harın töhmeti,
Cida saldı ol gülşenden eledi.

Zabit'em serimi saldım sevdaya,
Kimse rehm eylemez men bînevaya,
Regibi dost bilib saldıg araya,
Seni menden, meni senden eledi.

OYNAR

Ay ağalar, bir yaşılbaş sonam var,
Her seher duranda telinen oynar.
Bezeniben seyre geder bağlara,
Girende gülşene, gülünen oynar.

Gol şümşad, ged tubi, boy senuberdi,
Cismi mermer, sine beyaz ehterdi,
Seraser endamı müşk ü enberdi,
Gohusu darçındı, hilinen oynar.

Neylerem dünyada özge dildarı,
Ele sensen bu ömrümün perkarı,
Enber zülfün çini olmuş ucları,
Tökülmüş gerdene, belinen oynar.

Men aşıg olmuşam hetţ ü halına,
Güneş tel'etine, meh camalına,
Kimse yetmez onun mekr ü alına,
Gaşları fitnedi, fe'linen oynar.

Seni söyüb, oldum halı digergün,
Regibi aradan, gel ele sürgün,
Heç kimse döşenmez nazına bir gün,
Zabit bil ki, sensiz elinen oynar.

İNCİMESİN

Ey sevdiyim, senin dür dehanından,
Yahşı söyle, çıhan söz incimesin.
Şirin göftar ele tutiler kimi,
Eşidenler ondan tez incimesin.

Bezeniben sen seyrana çıhanda,
Ağlımı çaşırdın pünhan bahanda,
Ele ayna alıb vesme yahanda,
Ele çek sürmeni göz incimesin.

Yüz naz ilen sallanıban gedende,
Teşrif buyuruban gedem atanda,
Enber keysuların çenber edende,
Gefil tel tökülüb, üz incimesin.

Çatan hercayiye verme her siri,
Belke bile anı geribin biri,
Diba nimteneni gel eyle geri,
Etek deyib ondan diz incimesin.

Kim sevmek istese peri rühsarı,
Gerek çeke anın nazını barı,
Zabit, öpüb, gucub sevende yarı,
Ele bas bağrına gız incimesin.

TABANELERDİR

Ey sevdiyim senin pertöv-i hüsnün,
Sanasan bir meh-i tabanelerdir.
Güneş ruhun şöle verse her zaman,
Mürg-i ruhum anda pervanedir.

Mest olmuşam mina boylu sağıdan,
Can gurtarmag olmaz bele yağıdan,
İhtiyarım kesib, ağlım dağıdan,
Serhoş bahan çeşm-i mestanelerdir.

Söyle senin terkin etmek mi olur?
Kuyinden el üzüb getmek mi olur?
Gaşların sirrine yetmek mi olur?
Her biri bir mekr-i fettanelerdir.

Müştag oldum men bir eceb insana,
Ölürem derdinden deyül efsana,
Her kim gözel sevib sonra usana,
O kimsene bil ki, divanelerdir.

Zabit, bu yerlerde hemdem olan yoh,
Derdine bir derman, çare gılan yoh,
Bir buseye can verirem, alan yoh,
Bilmenem bu nece zamanelerdir.

CAHAN

Alem arasında, hublar içinde,
Halig yaradıbdı bir nur–i cahan.
Gabil–i fehminde arif–i dana,
Özü növreside bir yeni cavan.

Başına çün cemdi ağlı huşları,
Gametine hub yaraşır saşları,
Gab ü gövseyin kimi iki gaşları,
Düzülübdü ona bir neçe peykan.

Şem–i ruyin gören neyler çırağı,
Tutiyadı gedeminin torpağı,
Çekende başına zedal darağı,
Müşgün keysuları buy verir heryan.

İnanmam bu gedde senuber ola,
Dişin tek deryada dür, gövher ola,
Ne heddi var sene beraber ola,
Gözellik babinde yusif–i Ken'an.

Hublugda misli yoh, illa ki tekdi,
Müsevvirler terhin ecayib çekdi,
Her kim görse ele sanır melekdi,
Beşerde heç olmaz bir bele insan.

Rühsarı güldü, ol yanağı lale,
Gerdeni sürahi, ağzı piyale,
Yaşı te'n eliyer vehşi gezale,
Gözleri şehlası nergiz–i mestan.

Zabit gel lütf ele ey melekzade,
Duacıdı dövletine ziyada,
İnanmanam bele gözel dünyada,
Helg elemiş ola gedir–i sübhan.

HALDI

Görmemişem bir cavanı onun tek,
Ecayib gözeldi, hem türfe haldı.
Edebde, erkanda, fesahetlikde,
Eglü me'rifetde o hoş kamaldı.

Şikest verir tamam, İran, Turan'a,
Bir melekdi, heç ohşamaz insana,
Hüsnü şöle salır cümle cahana,
Tel'etde güneşdi, mah–i camaldı.

Gözleri celladdı, bahsa gan töker,
Kipriyi neşterdi, canımı söker,
Göftarından tuti hecalet çeker,
İhtilatı fesih, çoh şirin dildi.

Anı hoş yaratmış şahların şahı,
Dameninden tutan çeker mi ahı,
Gol şümşad, boy tuba, gerden sürahı,
Gametde şahbazdı, hem ince beldi.

Goynu içi nar getirmiş behrinde,
Çekibdiler anı cennet tehrinde,
Bele gözel olmaz Getran şehrinde,
Bu övlad binadan bir hub şekildi.

Men anın vesfini hub dedim yene,
Benöfşe zülfleri ohşar semene,
Çoh kipdir eynine diba nimtene,
Üstü zerden, rengi tamamen güldi.

Çoh te'rif eleme *Zabit*, ayıbdı,
Ahu–yi hüteni mat eyleyibdi,
Hublugda aleme bir sedd goyubdi,
Müşk–i enber ondan gohunu buldu.

BAYATILAR

Garşıda ağarmasın,
Regibler ağarmasın,
Zabit bir tek men ölüm.
Dost zülfü ağarmasın.

Yol düşdü bele dağa
O Çenlibele, dağa
Zabit'den geyri gazılar,
Kim dözer bele dağa?

Garşımızda bir sine,
Biri gaşdı, birisi ne?
Zabit deyer, seyreğib,
Tez guylansın bir sine.

Garşıda sarı gördüm,
Terlanı sarı gördüm,
Zabit yarın meyl eler
Regibe sarı gördüm.

Garşıda yasa meni,
Dere gör yasemeni,
Zabit, kelbin yerine
Gapında yasa meni.

Garşıda yaman bala,
Dil vurma yanan bala,
Zabit der görüm deysin
Yamana yaman bala.

MELİKBALLI KURBAN

19. yüzyıl âşıklarından olduğu tahmin edilmektedir. Hayatı hakkında hemen hemen hiç malumatımız yoktur. Şiirlerinin büyük çoğunluğu kaybolan Melikballı Kurban'ın halk şiiri tarzında yazdığı birkaç koşması ve manilerinin dışında, klasik şiir türünde yazmış olduğu, gazel ve divanileri vardır. Şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri yerli yerinde kullanması, edebî sanatlardan ustalıkla istifade etmesi onun aydın bir şair olduğunu göstermesi bakımından mühimdir.

Sevgililerden daima övgü ile bahseden Kurban, zaman zaman onların vefasızlığını da dile getirmiştir. "Bilir mi" redifli koşmasında Âşık, sevgili uğruna çektiği ıstırabları anlatır.

Sahılaram hicranda gemgin başımı,
Ahtarıb tapmanam ol sirdaşımı,
Gözlerinden ahan ganlı yaşımı,
Ala gözlü nazlı yarım bilir mi?

O, daima öbür dünyayı (ahiret) hissetmiş, bunu bir çok şiirinde işlemiştir. "Ağlasın" redifli koşmasında vasiyet havası ile ölümü dile getirmiştir.

Ezrayıl geliben canım alanda,
Anam, bacım, gara geyib ağlasın.
Baş yastıgda, gözüm giryan galanda,
Eyn-i başın tamam soyub ağlasın.

Yukarıda edebî sanatları ustalıkla kullandığını söylemiştik. Bunun en güzel örneklerini "olsun" redifli koşmasında ve tecnislerinde bulabiliriz.

Cebhesi münevver, bedr tek beyaz,
Cefasında işve, sefasında naz,
Canımı almağa baha serendaz,
Cellad-i hunefşan elhezer olsun.

*
**

Gel, gir bu bağçaya lalesin bilek,
Görek göncelerin, lalesin bilek,
Gelmez tekellüme lalesin bilek,
Ger olmuş eğyara ay yağı gerek.

Âşık edebiyantıda çok az işlenen "Vücutname"nin bir örneğini Melikballı Kurban'da bulabiliyoruz. Şiirlerimiz arasında da bulunan bu 18 dörtlüklük "Vücutname"si onun sanat yönünü göstermesi bakımından mühimdir.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 270 - 286).

GOŞMALAR

GURBAN OLDUĞUM

Yene saldı meni eşg-i cününa,
Lale üzarına gurban olduğum.
Herdem bahıb işve verer nazile,
Çeşm-i humarına gurban olduğum.

Zülf-i perişanın tökübdalına,
Canım gurban ağ üzünde halına,
Yahşı heyasına, hoş megalına,
Şirin göftarına gurban olduğum.

Melikballı Gurban mayili şine,
Helvet hanasına, elvan eyşine,
Cennet heyvasını goyub döşüne,
Tazaca narına gurban olduğum.

BİLİR Mİ?

Erz-i halım gasid, söyle dildara,
Gör ki, menim ah u zarım bilir mi?
Dolanıb başına öp ayağını,
Üzülübdü ihtiyarım bilir mi?

Sahlaram hicranda gemgin başımı,
Ahtarıb tapmanam ol sirdaşımı,
Gözlerinden ahan ganlı yaşımı,
Ala gözlü, nazlı yarım bilir mi?

Yandım hicr oduna, yohdu yalanı,
Cabeca erz ele gedib filanı,
Melikballı Gurban çeken belanı,
Bîmürüvvet, bîigrarım bilir mi?

EREDİR

Bir gözel sevmişem güneş camallı,
Gerdeni minadır, geddi ererdir.
Gözleri celladdır, kiprik hunfeşan,
Cümle gözellere o bir serverdir.

Golları şimşaddır, elinden nazik,
Hendanı şekerdir, dilinden nazik,
Zülfü yasemendir, telinden nazik,
Hetti bir benövşe müşkü enberdir.

Vaizin kelamı gösterir camı,
Mütrübün megamı lezizdir hamı,
Titreyir tamamen mermer endamı,
Melikballı Gurban, bu ne gövherdir?

GEZER

Şekersen, şehdsen şekerhasen sen,
Senin yanağında lalezar gezer.
Saçın gerdeninde selasil teki,
Reyhan tellerinden intizar gezer.

Dehanın hoggadır, inci dendanın,
Ne şirindi dilin, leziz hendanın,
Aşıglar ayağı senin zindanın,
Ahır ki, canında ihtiyar gezer.

Deryadan teşneni atdım kenara,
Hicran ateşine sen ele çara,
Senden ayrı getse hansı diyara,
Melikballı Gurban hakisar gezer.

OLSUN

Bir gözel isterem beytüssefada,
Gözeller içinde hubiter olsun.
Gaşı gövs-i güzeh, kipriyi hunriz,
Gözleri nergiz tek hoş nezer olsun.

Telleri hurmayı, zülfü siyahı,
Camalı mehv ede şemsle mahı,
Gerdeni çekilmiş, sanki sürahı,
Melaik kuyunda serbeser olsun.

Cebhesi münevver, bedr tek beyaz,
Cefasında işve, sefasında naz,
Canımı alınağa baha serendaz,
Cellad-i hunefşan elhezer olsun.

Yanağı innabı, buhağı hübab,
Teli çöhresinde ede iztirab,
Sib-i zeneh, püste dehan, le'li nab,
Nefesi gül kimi müşg enber olsun.

Sinesi ağ ola üzü meydanlı,
Gübbe tek memeler zer giribanlı,
Beli nazik ola sağrısı canlı,
Gedd ü gamet serv ü senuber olsun.

Sümükleri hırda, endamı sade,
El, ayağı benzer ola şimşade,
Ele düşse bir belesi dünyade,
O kesin igbalı seraser olsun.

Yaşı onbeş ola, danışan ehval,
Söhbetinde huş u mend ü pür kamal,
Yaşadıgça gözellikde bîzaval,
Evvel, ahır hüsnü beraber olsun.

Lehçesi aheste, üzü hoş gülen,
Nükteşinas ehl-i kamal derd bilen,
Aşina olmaya ona her gelen,
Melikballı kimi mö'teber olsun.

AĞLASIN

Ezrayıl geliben canım alanda,
Anam, bacım gara geyib ağlasın.
Baş yastıgda, gözüm giryan galanda,
Eyin, başın tamam soyub ağlasın.

Sinem üste cellad eyleşir birden,
Yıgılsın yas tutsun bir neçe adem,
Gelsin gohum, gardaş, görsün demadem,
Gemler çekib, güsse yeyib ağlasın.

Çıhanda eflake nale-yi zarım,
Töksünler üstüme sovha paltarım,
Başım üste elim tutsun öz yarım,
Melikballı Gurban deyib ağlasın.

GILMANDAN

Ey ağalar, size bir erz eyleyim,
Rovze-yi rizvandan huri gılmandan.
Türre-yi terrari şahmara benzer,
Bu tövr insandan, bele canandan.

Sinesi mermerden, geddi ererden,
Bir müşk ü enberden, mah-i enverden,
Gendi mükerrerden, dili şekerden,
Zülfü perişandan, gaşı kamandan.

Mehbubül mehbubdan hosrüv-i huban,
Zalım-i cansitan, telleri reyhan,
Melikballı Gurban, yohdur bele can,
Bir yan İsfahan'dan ya Horasan'dan.

TECNİSLER

GÖR

Mecnun olub sehralara düşmüşem,
Zeydsen, Leyli'nin sorağını gör.
Dağdan, dağa sengihare çekmişem,
Şikeste endamın sor ağını gör.

Hicran geldi, ver sevdiyim bustana,
Goynun içi eceb dönüb bustana,
Ab-i zülal bulanıbdı bustana,
Teşnesen durma gel, sor ağını gör.

İstesen ki, eşg içinde üzesen,
Nezer etme nâkes olan üze sen,
Gesdin olsa igrarını üzesen,
Melikballı Gurban sorağını gör.

GEREK

Gözel olan verir özüne bezek,
Gözü nergiz, şimşad ayağı gerek.
Giribani her terefden ola çak,
Görüne sinenin ay agı gerek.

Gel, gir bu bağçaya lalesin bilek,
Görek göngelerin, lalesin bilek,
Gelmez tekellüme lalesin bilek,
Ger olmuş eğyara a yağı gerek.

Geyin al, yaşılı, gel olma bineng,
Geşg eyle sehranı gel olma bineng,
Melikballı Gurban, gel olma bineng,
Kababın yanmağa a yağı gerek.

NEDİR?

Camalını görcek mayil olmuşam,
Bilmedim gözelim, ay adin nedir?
Sebrim aldı tamam türfe senemler,
Senemlerde mezheb, aya din nedir?

Bu dünyada var mı yar, dı, yoldaşın,
Ferhad gülüng çaldı, yardı yol daşın,
Âlemler cem olsa, yardı yoldaşın,
Gonumum, gardaşım, a yadın nedir?

Gurban deyer, yarsız güne gün demen,
Hızre yeter, leblerinden gündemen.
Ziyaretin hüsne varan günde men,
Tamam günlerimiz ay adin nedir?

DİVANİ - MÜHEMMESLER

GELİB

Ey könül, gem çekme kim, dildar tek canan gelib,
Dur ayağa, et tevazö huri-yi gılman gelib,
Saçı sünbül, halı filfil, telleri reyhan gelib,
Bülbül-i divanedür, gül açılıb gülşan gelib,
Ağlama ey gözlerim, sirr-i dili pünhan gelib.

Gül yanag le'lden ağ, şem'i çirag simşad ayağ,
Ter buhağ, elvan otağ, çağ damağ, gözleri zağ,
Sinesi ağ, esdiri sağ, bir bu sayağ, bağ-ına dağ
Yoh melal, rast-i nihal etdi fe'al hem inte'al,
Servi bağ, eyler nesağ bir mürşid-i huban gelib.

Hoş megal, müşgü hilal, abi zülal düşmüş bihal,
Rengi al, sahib cemal ehl-i kamal, ağ üzde hal,
Hub heyal, gedd e'tidal, lebinde bal, bir hırda hal,
Yoh melal, rast-i nihal etdi fe'al hem infe'al,
Ismi hal, verir zeval, ol gedd-i dal kaman gelib.

Bir ziya, sahib dila, eyler nida, bülbül seda,
Yoh cefa, zülmü eda, peh peh ziya, sertabe-pa,
Tutiya, hüsnü liga, hem bir sona, mehbub feda,
Hestema erz ü sema maürği hem maeda, eyler geza,
Hoş neva, derde deva, bir hakim-i Logman gelib.

Bir cavan, tuti zeban, gamet keman, gönçe dehan,
Mumyan, gemzesi gan, gütb-i cahan, bir novcavan,
Can alan, ganlar salan gül ü reyhan, bir taza can,
Nügteden könül sıhan, eyler beyan, servi revan,
Ey *Gurban*, etme feğan, ahtardığın insan gelib.

BU GIZIN

Ne eceb hub yaradıb hüsnünü Tarı bu gızın,
Ne eceb gülşene benzer gülzarı bu gızın,
Ne eceb mestlenib çeşm-i humarı bu gızın,
Ne eceb taze bitib heyvası, narı bu gızın,
Ne eceb çiçeklenib fesl-i baharı bu gızın.

Ne eceb tağ-i mügevves, çekilib gaşı keman,
Ne eceb hoş danışır lezzetilen tuti zeban,
Ne eceb hetleri reyhandı ve hem püste dehan,
Ne eceb gerdeni mina, ne eceb ince miyan,
Ne eceb bal lebinden olu carı bu gızın.

Ne eceb inci-yi dürdane kimi ağ dişi var,
Ne eceb bad-i sebaden telinin cünbişi var,
Ne eceb naz ediben işve ile gerdişi var,
Ne eceb ehd ile peymane müvafig işi var,
Ne eceb göycek imiş tutduğu karı bu gızın.

Ne eceb ehmeri, gül, lale yanağın gördüm,
Ne eceb cennet içinde bele bağın gördüm,
Ne eceb fürset ile helvet atağın gördüm,
Ne eceb dişlemeli, öpmeli çağın gördüm,
Ne eceb eyleyib Allah meni yarı bu gızın.

Ne eceb söhbeti var, hırda megalet, ne eceb,
Ne eceb derd-i dile verdi kifayet, ne eceb,
Ne eceb düşmüş imiş negş-i heyalet, ne eceb,
Ne eceb işler imiş buse, vüsalet, ne eceb,
Ne eceb *Gurban*'a rast geldi bazarı bu gızın.

GOŞMA MÜSTEZAD EVVEL AHIR ZENCİRLEME

SÖYLEREM HİTAB

Bir gözelin övsafından bu zaman,
Danışıb deyerem, söylerem hitab,
Bağlaram kitab,
Ollam serhesab.
Serhesab oluban sehraya düşdüm,
Tapmadım senin tek bir ali nisab.
Bir ülülelbab,
Zülfü piç ü tab.

Piç ü tab olmagda gezdim cahanı,
Tiflis'i, Gence'ni, Şeki, Şirvanı,
Dağıstan Gebele, Bakı, Gubanı.
Garabağ mahalına etdim irtigab.
Altımda igab,
Ayag ber, rikab.

Ayag ber rikab, men oldum sevar,
Kendi, obanı bildim ne ki, var,
Çayıllı, Nimreli, Hunaşın Dizmar.
Serv ü Çartaz Delili'den içtinab.
Yoh bir içim ab,
Bilmezler savab,

Savab bilmez Tehle, Gozlu, Garadolah,
Muğanlı, Mulğaduz, Kelenter, Dizah,
Kari, Baharlı, Alpavut Gaytah,
Gıyaslı, Hıdırlı, o Ebdülkelab.
Herile elgab,
Tamam hacturab.

Tamam hacturabdı, Köçerli, Gazyan,
Belğuzlu, Nomalı, Gervend, Üçoğlan,
Hecenli, İmreli, Ereb, Hinziristan,
Bilmezler Allah'ı, etmezler tevab.
Yerleri zirab,
Yohdur bir adab.

Adab bilmez, Sadıgbeyli, Eyrice,
Garaman, Ternovad, Ağdam, Güllüce,
Cebelli, Kengerli, Çinli, Yarımca,
Bergüşad, Çelebiler, Mercanlı deryab.
Eceb ingilab,
Tökerler seylab,

Seylab oldu serişkimiz, o yerde,
Berbad olsun Marağa, Tumaslı, Perde.
Döndük o terefden, dayandıg Kürde.
Başdan baran töküb tutuşdu sühab.
Gabagda girdab,
İşimiz harab.

Harab oldu işler düşdük derine,
Atıldıg lotganın mindik birine,
Keçdik ondan, geldik Şirvan yerine,
Ne gözel adamlar yaradıb Vehhab.
Sehavet erbab,
Biz gören eshab.

Eshab ile getdim, gezdim Salyanı,
Cavadı, Narlığı, Kuyun, Talanı,
Şahseveni, Buzevend, Bayat, Elinceni,
Ucarı, Garagöz, Gemikeçen, Zerdab.
Yeyerler kabab,
Olarlar sirab.

Sirab ile yandım, alışdım haray,
Körpükend, Bıçagçı, Seyidler, Ganay,
Küytevan, Ağzıbir, Pireze hem tay,
Gara oğlan abada etme iztirab,
Rencide esbab,
Çekersen ezab.

Ezabsız yer bir Suvandı, bir Ağdaş,
Seyr edib bunları gezmişem baş, baş,
Vardı çoh arifler, türfe baş neggaş,
Her biri bir güne eder nazi tab.
Püstani hübab,
Mehebbet güllab

Güllab-i mehebbetdi Tevfigli kendi,
Alişan beyleri tamam bilendi,
Cardamda töreyib taze efendi,
Yohdu onun kimi bir ali cenab,
Puside nigab,
Köftügüsi nab.

Köftügüsi nab, üçgovag, Padar,
Hazır mayehtacı, içinde bazar,
Kimdir evvel yazıb, sonradan pozar,
Kim ki gadir olsa, olunmaz e'yab,
Versin bir cavab,
Nuş edek şerab.

Nuş edek şerabı, olag sermeste,
Mehbublar dehanı, dodağı püste,
Siyah teller düşüb, yanağı üste,
Esdi bad-i seher, doğdu afitab.
Oynadı gurab,
Çeşmimde turab.

Turab çeşmimde, dilimde sesdir,
Gözellerin eşgi mende hevesdir,
Melikballı Gurban, bu söhbet besdir,
Çoh söyleme, gözümüze geldi hab,
İstesen savab,
Getir reht-i hab.

VÜCUDNAME

GADİR-İ GEFFAR

Erbe-yi enasir şeş cihatdan,
Helg eledi meni gadir-i geffar.
Bir getre atadan yendim anaya,
Misalimde gırh gün eledim gerar.

İki gırh olanda hümraye döndüm,
Üç gırhda bir melek gördüm, seksendim,
Dört gırhda düzeldim, beşte terpendim,
Altı gırhda oldum, heyli giranbar.

Yeddi gırh olanda geldim cahana,
Şad oldu bu işden hem ata, ana,
Cismim haki hunda düşdüm feğana,
Gundagdan beşiye eledim sevar.

Ana püstanından nuş eledim zad,
Yığılıb geldiler gohum, gardaş, yad,
Ceddim silsilesi goydular bir ad,
Dediler fenada galsın yadigar.

Bir yaşatan öz anamdan şir aldım,
İki yaşda egl ü şürbe yöneldim,
Üç yaşda danışdım, oynadım güldüm,
Gedd-i gamet dörtde eledim izhar.

Onüçümde meclislerde oturdum,
Ondördümde her ne varsa götürdüm,
Onbeşde Allah'a iman getirdim,
Ferz ile sünneti bildim neki var.

Ondogguzda gemden oldum azada,
İyirmide derkim oldu ziyada,
Otuzda berg tek gezdim havada,
Gırh yaşımda etdim zikr-i girdikar.

Yetmişden ötende düşdüm ah, vaye,
Seksende eyilib döndüm bir yaye,
Dohsanında penah getdim esaye,
Yüz yaşımda Hag'dan geldi bir azar.

Yığılıban, ağlayıban doydular,
Reht-i vicüdüm tamam soydular,
Namazımı gılıb, gebre godular,
İnkir, Münkir ile oldum hoş göftar.

Yığılıban geldik, guruldu divan,
Şefiim derdime eledi derman,
Mövlan gazı oldu, çekildi mizan,
Sirleri faş etdi, o eybi settar.

Dogguz yaşda şüru etdim menaye,
On yaşımda getdim elmi yegmaye,
Onbirimde başım düşmüş sevdaye,
Onikide eşgim oldu aşikar.

Onaltı yaşımda oldum hiredmend,
Onyeddide bir hane etdim pesend,
Onsekiz yaşımda oldum payibend,
Zevg ü sefa ile geçdi ruzigar.

Elli yaşda yarı etdim menzili,
Altımışda seçdim har ile gülü,
Ele ki, yetmişe yetirdim ili,
Ağzımdan dişlerim töküldü perkar.

Eriyib cesedim tük tek inceldi,
Ezrayıl geliben çengini çaldı,
Mürg-i ruhum aldı beden boş galdı,
Bega menzilimi etdim ihtiyar.

Sual edib menden cavabın aldı,
Bir neçe il cismim gebirde galdı,
Emrile İsrafil surunu çaldı,
Bildim giyametdi, çekdim intizar.

Rebbim şefget etdi, sirati keçdim,
Firdövs-i e'lade kövserden içdim,
Melikballı Gurban, cennete düşdüm.
Mövlamızı onda eledim didar.

BAYATILAR

Bağrım başı ağ yara,
Tig alıban ağ yara,
Mehşer idi *Gurban*'ın,
Yar galanda ağ yara.

Gurban menzil oh alı,
Döşenibdi o halı,
Zülfün eceb haindi,
Gizliyibdi o halı.

Terlan avın sar alı,
Menzil geden sar alı,
Gem çekmekden *Gurban*'ın.
Reng-i ruyi saralı.

Dersim geldi ügb aye,
Fegir çatmaz, üg baye,
Can, yaş töküben ağlar,
Gurban getme ügbaye.

ÂŞIK ALI

19. yüzyıl âşıklarındandır. Göyçe mahalının Gızılbeng köyünde tahminen 1817 yılında, doğmuş, 1907 yılında vefat etmiştir. Ancak bazı kaynaklar doğum ve ölüm tarihini 1801-1911 olarak vermektedir. 17 yaşlarında âşıklığa başlamış 60 yıl kadar bu sanatla uğraşmıştır. Devrinin önde gelen usta âşıklarındandır.

Geraylı, koşma, tecnis, muhammes, divani türlerinde yazmış olduğu şiirlerinin yanında bir de "Aşıg Alı'nın Türkiye Seferi" ve "Aşıg Alı ve Esmer" adlı iki halk hikâyesi vardır.

Halk hikâyelerinden ve şiirlerinden öğrendiğimize göre o devamlı gezmiştir. Köy köy, il il, memleket memleket dolaşmıştır. Övgü tarzındaki bir geraylısında bu hususu şöyle dile getirmektedir.

Heyir gördüm elinizden,
Güvvet tapdım dilinizden,
Yola salın elinizden,
Salamat gal Mustafa Bey.

Sık sık Osmanlı topraklarına gelen Âşık Ali bir koşmasında bunu şöyle dile getirmektedir :

Çoh çoh salam dua gohum gardaşa,
Bilesiniz Al'Osman'a gedirem.
Bir dilek diledim şahlar şahından,
Sığınmışam o sübhana gedirem.

İlk örneklerini Divan-i Lügat-it Türk'te gördüğümüz "dedim dedi"li şiirleri Âşık Ali'de de bulabilmekteyiz. Her yönü ile Osmanlı ülkesini gezdiği belli olan Âşık Ali, bizim dağlarımıza, şehirlerimize de şiirlerinde yer vermiştir. "Ağrı Dağı" redifli koşması bunun en güzel örneğini teşkil etmektedir.

"Deyişme" dalında söylediği şiirlerinde çok başarılır. "Aşıg Yığbal" ile atışmaları ve onu büyük ölçüde mat etmesi bu fikrimizi kuvvetlendirmektedir.

Âşık Ali saz havalarını da ustalıkla çalabilen bir âşıktır. Eski saz havalarını çaldığı gibi kendisi de yeni havalar yaratmıştır.

Meşhur Göyçeli Âşık Elesker âşıklık sanatını ondan öğrenmiştir. Bu da onun güçlü bir âşık olduğunu ispat etmesine yetmektedir.

KAYNAKLAR

Telli Saz ustadları, Bakü 1964, 65-68.

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 287-298).

GERYALILAR

YALAN OLDU

Yar yanında günahkaram,
Doğru sözüm yalan oldu.
Yeriş etdi gem leşkerl,
Könlüm şehri talan oldu.

Bah bu gaşa, bah bu göze,
Yandı bağrım, döndü köze,
Keçen sözü çekme üze,
Keçen keçdi, olan oldu.

Aşıg Alı sene gurban,
Gel eyle derdime derman,
Uçdu getdi tülek terlan,
Sarda keklik alan oldu.

MUSA BEY

Hem atam, hem gardaşımsan,
Salamat gal, ay Musa Bey.
Sen de ürek sirdaşımsan,
Salamat gal, Mustafa Bey.

Heyir gördüm elinizden,
Güvvet tapdım dilinizden,
Yola salın elinizden,
Salamat gal, Mustafa Bey.

Aşıg Alı geldi getdi,
Her cüre metlebe yetdi,
Gızıl lire giymet götdü,
Salamat gal, Mustafa Bey.

GOŞMALAR

GEDİREM

Çoh, çoh salam, dua, gohum, gardaşa,
Bilesiniz Al'Osman'a gedirem.
Bir dilek diledim şahlar şahından,
Sığınmışam o sübhana gedirem.

Alışır sinemde gemli ateşim,
Düşende yadıma dostum, sirdaşım,
Gözlesin yolumu yarım, yoldaşım,
Size verib bir nişana gedirem.

Aşıg Alı gezir, İran'ı, Turan,
Uğruma açıgdı tamam her bir yan,
Mene gardaş oldu Aşıg Durahan,
Yoldaş olub göherkana gedirem.

GALDI

Canım cida düşdü, gedir vetenden,
Mekanım, meskenim virana galdı.
Sanki ayrılıbdı, gülden, çemenden,
Bülbülün elacı feğana galdı.

Yeni gül ekmişdim men bahtı gara,
Bulunmaz derdime kim eyler çara,
Horyat eli deydi heyvaya, nara,
Sinemde dağlarım nişana galdı.

Alı Aşıg olmuş bir ehl–i dile,
Tebibim mövladı, derdimi bile,
Bir terehhüm eyle serde agile,
Çünki serden getdi divana galdı.

DOLANDIRI

Ay ağalar, gelin size söyleyim,
Dövletli malını el dolandırı.
Kesilibdi hörmet, yohdu mehebbet,
Yegin bu dünyanı pul dolandırı.

Bu dünyanın şerabından içmeyen,
Karvan olub, hag yolundan keçmeyen,
Evde arvadına sözü keçmeyen,
İndi koha olub, el dolandırı.

Aşıg Alı deyer halım perişan,
Ağ üzünde goşa hallar her nişan,
Bînamus gohumdan, namuslu düşman,
Öldürse, gebrime gül dolandırı.

DEYERSEN

Hesen emi, bir Allah'ın eşgine,
Menim erzim o canana deyersen.
Sen menim gasidim, derdden heberdar,
Men tek derdi o tüğyana deyersen.

Gedib o vetene varandan sora,
Sen bizim elleri görenden sora,
Götürüb nameni verenden sora,
Bu cavabı yana, yana deyersen.

Kamil bağban, pasiban o güllere,
Vefadarım, gözünü dik yollara,
Deynen yolu düşdü uzag ellere,
Alı keçdi, Ol'osman'a deyersen.

BENZERSEN

Süsenli, sünbüllü, ter benöfşeli,
Yaylag, bizim yaylaglara benzersen.
İçen olmaz ab-i kövser suyunu,
Bulag, bizim bulaglara benzersen.

Cennet olub bizim yerin bu çağı,
Ağ lavaşlı, kere yağı, gaymağı,
Gızlar destelenib gezer oylağı,
Oylag, bizim oylaglara benzersen.

Ket dağı, Eyrice, Daşkend baharı,
Ağ sürüler Sarıyaldan yuharı,
Var bizim suların eceb aharı,
Çaylag, bizim çaylaglara benzersen.

Alı'nın gezdiyi üç gözel dere,
Şegaig, çiçekli hiş gözel dere,
Şahdağdan görünür baş gözeldere,
Üç dağ, bizim o dağlara benzersen.

GETDİ

Ötübdü zimistan, gelib novbahar,
Yetirdi gerine, seneler getdi.
Deli könül günde yüz heyal eyler,
Dolandı rüzgar, havalar getdi.

Men sene ne deyim, ey mah-i şongar,
Ağlımı apardı bir çeşm-i humar,
Könlüme uymadı bir münasib yar,
Geldi melakeler, sonalar getdi.

Yazıg *Alı*, bu gem seni bürüdü,
Eynim yaşı sel sel oldu yeridi.
Gürbet elde yazıg canım çürüdü,
Neçe çerşenbeler, cümalar getdi.

GEREK

Âşıgam deyiben giren meydana,
Aşıg deyenlerde hoş göftar gerek.
Aşıg gerek sözün vesfe yetire,
Beyene arifler birbebir gerek.

İyid zalım bu meydanda durmağa,
Müjgan ohun şirin cana vurmağa,
Bir nehibentere gılınc vurmağa,
Ağam eli elde zülfügar gerek.

Sen meni eyledin yollarında leng,
Çaylarda balığam, deryada neheng,
Mahalım Göyçedi, gendim Gızılveng,
Aşıg Alı mahallarda bir gerek.

GEDİREM

Her kim ders alacag, gelsin ders alsın,
Sinemin defterin açıb gedirem.
Bir guş idim, galmış idim yuvada,
Daha durmayıban uçub gedirem.

Nece oldu atam, necoldu anam,
Pozuldu hasarım, yıhıldı galam,
Yüklenibdi, gefle gatır barhanam,
Fenadan ügbaya köçüb gedirem.

Bu sözlerle budu demek gesdimde,
Emelimi verib budu destimde,
Gohum, gardaş, ulus tamam üstümde,
Ecel şerbetini içib gedirem.

Aşıg Alı minib secerden atı,
Üzüme ohunur canım baratı,
Gıldan da nazikdir, gılıncdan itl,
Sirat Köprüsünü keçib gedirem.

NE GALDI

Geşt eledim, bu dünyanı dolandım,
Ellini keçirtdim, yüze ne galdı.
Ayah ketdi, el getirdi, diş yedi,
Bahmagdan sevayı göze ne galdı.

Ölüm hahdı, çıhmag olmaz emirden,
İnek tora helge salma demirden,
Aydı, gündü gelib keçer ömürden,
Telesirik, görek yaza ne galdı?

Her yana bahıram hava mehşuşdu,
Gezdiyim oylaglar yadıma düşdü,
Eşidersiz *Aşıg Alı* da köçdü,
Sındı telli sazı, tezene galdı.

DEDİ

Bir nişan istedim gül üzlü yardan,
Dirseyi gösterdi, alısan dedi,
Dedim, ay gız küsdüm senden el çekdim,
Helbet bir yadına salısan dedi.

Dedim, a behtever, bu ne busatdı,
Dedi, nezer eyle, gör ne suratdı,
Dedim, çeşmim yaşi yeri ıslatdı,
Verrem desmalımı silisen, dedi.

Dedim, ay gız gemden defter bağlaram,
Dedi, bahma nişanını sahlaram,
Dedim, hesretinden inan ağlaram,
Gorhma yahın vahtda gülüsen, dedi.

Dedim, ay gız ne gözeldi şamama,
Dedi, deyme ömrün yeter tamama,
Dedim, ay gız el uzadım memene,
Özünü nüfuzdan salısan dedi.

Dedim, hestelerin can dermanısan,
Dedi, ışıgların kerem kanısan,
Dedim, ay gız, menim adım tanısan,
İrelden bilirem, *Alı*'san dedi.

AĞRI DAĞI

Havalanıb erş üzüne galhıbsan,
Dağların serdarı, ner Ağrı Dağı.
Payızın, baharın olur zimistan,
Senden eskik olmaz gar, Ağrı Dağı.

Eteyinde han atdanır, hun düşür.
Böyük adın mahallara ün düşür,
Her dağdan ireli sene gün düşür,
Ne vahtı açılar dar, Ağrı Dağı.

Sekkizi rizvandı cennetin bağı,
Neçe hanası var, neçe otağı.
Nuh gemisi, peyğemberin bulağı,
Sende çoh nişana var, Ağrı Dağı.

Gösterdin cahanı nece sirr idi,
Tozun galhdı İravan'ı bürüdü,
Ahşam üstü her terefden yeridi.
Batırdı ölkeni pir, Ağrı Dağı.

Evvel sende olub Rüstem Pehlivan,
Gezib şah-i merdan nişanbanişan,
Aşıg Alı teecübdü her zaman,
Yarın gardı, yarın nar Ağrı Dağı.

ÇATAR MI?

Hanlar beye şikayete gelirem,
Senin ona zor güvvetin çatar mı?
Çekse gılıncını girse meydana,
Vuruşmağa cesaretin çatar mı?

Hanlar bey eyleşib Ağrı Dağında,
Neçe pehlivanlar sol u sağında,
Bu coşğun sinemin oldu çağında,
Allam canın heç fürsetin çatar mı?

Niye boş boş danışırsan efsana,
Özünden basırsan çoh yeke hana,
Görerler kim kimin boyayar gana,
Goçuluğa gabliyyetin çatar mı?

Kürd Melik tek ne giribsen meydana,
Digget ele garşındakı oğlana,
Gerek giymet goysun insan insana,
İnsanlığa hasiyyetin çatar mı?

Alı deyer eşg ucundan hesteyem,
Dava meydanında kemerbesteyem,
Özüm nişanlıyam, murad üsteyem,
Cavanlığa sedagetin çatar mı?

TECNİS

ALMASIN

Bîmürvet yar meni candan eledi,
Tutubdu destinde ay ağ almasın.
Yarın bağçasının seyrine vardım,
Heç görmedim yarın ay ağ almasın.

Bayram ayı demek olmaz her aya,
Tebib gerek derman ede heraya,
Şahlar şahı, özün yetir haraya,
Düşmen üstümüze ayağ almasın.

Aşıg Alı deyer, yar ab ağlaya,
Yahşı tebib gerek yara bağlaya,
Yar ki meylin geyri yara bağlaya,
Hefteye varmasın, aya galmasın.

GIFILBEND VE DEYİŞMELER

MEYDANA GEL

Aşıg Yığbal :
Kendine aşığam deyen,
Aşıgsan meydana gel,
Namerd girmez meydanıma,
Merdi ol merdane gel,
İgid olan kendisini,
Öymeyi layig deyil.
Al eline çungurunu,
Bu ceng-i dövrana gel.

Aşıg Alı :
Men deryayam, sen adasan,
Ahır sen ümmana gel,
Men danışım sen gulag ver,
Me'rifet ganana gel,
Sen satansan, men alanam,
Açginen dükanını,
Malını nadana satma,
Matahın alana gel.

Aşıg Yıgbal :
Ey arif paşam yanında,
Sene söylerem medhi,
Me'rifeti terigeti,
Anla gan hegigeti,
İsevisen İncil'i sev,
Musevisen Tövrat'ı
Mehemmedin hümmetisen,
Boyun goy Gur'an'a gel.

Aşıg Alı :
İsevi'yem, Musevi'yem,
Her neyem öz yolumda,
Hegigetden heber verrem,
Me'rifet kamalında.
İndi paşa gulluğunda,
Sedre'zem yanında.
Haggınan divan kessinler,
Edalet divana gel.

Aşıg Yıgbal :
Men *Yığbal*'a bir salam ver,
Soruşum halın görüm,
Hegiget Hagg aşığısan,
Söyle kamalın görüm.
İncil, Zebur, Tövrat, Gur'an,
Göster kitabın görüm,
Dostum eger bütperestsen,
Bu naripirana gel.

Aşıg Alı :
Adımdı *Aşıg Alı*,
Ferz ü sünnet gılıram,
"Elif" Allah'ın adıdı,
"Bey" Peyğember bilirem,
"Tey" Tebarek, geni Allah,
Ona secde gılıram,
Hilgetim Adem atadı,
Sen hak-i yeksana gel.

ULUDU

Aşıg Yığbal :
O nedi ki, otuzunda cavandı,
On beşinde çoh böyükdü, uludu?
O nedi ki, dili iki, sirri bir,
Hansı derya her deryadan doludu?

Aşıg Alı :
O, aydı ki, otuzunda cavandı,
Onbeşinde ululardan uludu,
O gelemdi, dili iki, sirri bir,
Elm deryası her deryadan doludu.

Aşıg Yığbal :
O nedi ki, üç ay dağlar bürünür,
O nedi ki, el deymemiş hörünür,
O nedi ki, emaneten verilir,
O nedi ki, o da onun gülüdü?

Aşıg Alı :
O gardı ki, üç ay dağlar bürünür,
O könüldü el deymemiş hörünür,
O uruhdu emaneten verilir,
İlgar, iman diriliyin gülüdü.

Aşıg Yığbal :
O nedi ki, Hagg yanında nahagdı,
O nedi ki, yere, göye, dayagdı,
O kimdi ki, yatmayıbdı, oyagdı,
Aşıg Yığbal her elimden halıdı.

Aşıg Alı :
O böhtandı, Hagg yanında nahagdı,
Hagg nezeri yere, göye dayagdı,
Hagg özüdü, yatmayıbdı, oyagdı.
Bu sözleri açan *Aşıg Alı*'dı.

ŞEMKİRLİ ÂŞIK HÜSEYİN

19. yüzyılın en meşhur âşıklarındandır. 1811 yılında, Şamhor vilayetinin Gapanlı köyünde doğmuştur. Daha sonra Karacaemirli'ye göçmüş ve ömrünün sonuna kadar orada yaşamıştır. 19. yüzyılın sonlarında (1891) vefat etmiştir. Onun hayatı ve edebî kişiliği üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır Veli Huloflu, Himmet Elizade, Ehliman Ahundov bunlar arasındadır. Ehliman Ahundov'a göre o, Molla Penah Vagif'in bacısının oğludur.

Âşıklık sanatını Alabaşlı köyünde "Demirci Mecnun" mahlaslı Âşık Keble Bağırdan öğrenmiştir.

Âşık Hüseyin, 19. yüzyılda Azerbaycan sahasındaki bütün âşıkların ustası durumundadır. O, sazı omuzunda, birçok vilâyeti, köyü, hatta ülkeleri gezmiş, ünlü âşıklarla atışmıştır. Devrinin ünlü âşıklarından Elesker ile atışdığına göre gerçekten çok güçlü bir âşıktır.

20 yaşından itibaren âşıklık sanatıyla iştigal etmeye başlamış ve 50 yıl kadar bu sanatla uğraşmıştır.

Onun lirik şiir ve hicviyelerinde iki yüzlülerin, ahlâksızların, istirmacıların acı bir dille tenkit edildiğini görmekteyz.

Aşağıya mısraini aldığımız "mollalar" redifli şiirinde bu husus apayrı bir şekilde irtaya konulmuştur.

Bilmirem ne isteyir bizden ruhani mollalar?
Miras paltarları geyib, artırıb şanı mollalar.

O, âşıkların dışında beyleri, memurları da tenkit etmiştir. Hatta Çarlık Rusya'sının "dinme ver" (Çar hükümeti tarafından alınan ağır bir verginin adıdır) vergisi için bile hicviyelerini söylemekten çekinmemiştir.

Hüseyin, diğer usta âşıklarda olduğu gibi "üstadname"lerinde, ailede görülen noksanlıklar, insanların tabiatında var olan aksaklıklar gibi menfi hususiyetlerin yanında; mertlik, kahramanlık, vatanseverlik, dostluk, insan sevgisi gibi konuları da işlemiştir.

Âşık'ın devrinden şikâyet eden koşmaları da vardır.

Zalım felek, senden şikâyetim var,
Aman felek ne getirdin başıma.
Meni cida saldın sen tay-tuşumdan,
Niye zeher gatdın şirin aşıma.

Âşık Hüseyin'in lirik şiirleri bedii değerinin yanında akıcılığı ve sadeliği ile de dikkati çekmektedir. Onun, "ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül" isimli koşması bunun en güzel örneğini teşkil eder.

Yarın bağçasında üç gül açılıb,
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.
Her üçü de birbirinden öymeli,
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.

Onun güzelleme, muhammes, "geraylı" ve "deyişme"leri başarısını ortaya koyduğu şekillerdir.

Gedirdim yoldan eyledi,
Bir gız meni, bir gız meni.
Ulusdan, elden eyledi.
Bir gız meni, bir gız meni.

Gara gaşlar bağrım keser,
Gah ezizler, gah da küser,
Saçlarıynan dardan asar,
Bir gız meni, bir gız meni.

Âşık, şiirlerinde halk dilinin zenginliklerinden ve diğer tasvir vasıtalarından ustalıkla istifade etmiştir. Bu yönden "görün" redifli muhammesi söz edilmeye değerdir.

Ehliman Ahundov'a göre, "zarıncı", "Zeynelabidini", "sarayı", "Şemkir gözellemesi", "Aşıg Hüseyin" gibi saz havalarının da yaratıcısı Âşık Hüseyin'dir.

Âşık Hüseyin, âşıklık sanatının dışında "gülle atma", ata binme ve avcılıkla da uğraşmıştır.

Âşık şiirinin muhtelif türlerinde şiirler söyliyen Âşık Hüseyin, çırak yetiştirme sahasında da büyük bir ün kazanmıştır. Mehemmed Borcallı, Çardahlı Nikiş, Seyfelli Aşık Penah onun yetiştirdiği âşıklardandır.

Âşık Hüseyin'in yüzlerce şiiri ve kendisinin tasnif ettiği en ünlüsü "Reyhan" olan üç halk hikâyesi vardır. Onun şiirleri ve halk hikâyeleri halkın da sevgisini kazanmış, böylece meclislerde, toylarda yıllarca dilden dile söylenmiş durmuştur.

KAYNAKLAR

E. Ahundov, *Aşıg Hüseyin Şemkirli*, Bakü 1971.

Aşıglar, Bakü 1960, 52-55.

Paşa Efendiyev, *Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyyatı*, Bakü 1981, 201-205.

Zeynelâbidin Makas, "Hüseyin (Şemkirli)" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. cilt, 297.

Nizamettin Onk, "Şemkirli Âşık Hüseyin, Göyçeli Âşık Elesker Karşılaşması," *Türk Folklor Araştırmaları*, 19 (344), Mart 1978.

Telli Saz Ustadları, Bakü 1964, 59-64.

(*Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I*, 299-336).

GERAYLILAR

ÜSTÜNE

Nazlı yarın gül yanağı,
Yaraşıbdı hal üstüne.
İnce belde gümüş kemer,
Düzülübdü pul üstüne.

Gördün ki, yarın yar deyil,
Terkini gılmag ar deyil,
Gen dünya sana dar deyil,
Get birini al üstüne.

Hüseyn ağlar zarı, zarı,
Getmez könlünün gubarı,
İtirmişem nazlı yarı,
Durum çıhım yol üstüne.

LAYIHDI

Sallanıb geden salatın,
Gaşın kamana layıhdı.
Aşıglar senin elinden,
Çekse amana layıhdı.

Öldürmez seven seveni,
Bağdan goymaz gül dereni,
Yolunda canın vereni,
Sahıla mehmana layıhdı.

Söyün deyerler adıma,
Gırhlar yetişsin dadıma,
Yarım düşende yadıma,
Yana pervana layıhdı.

BU GIZ MENİ

Gedirdim yoldan eyledi,
O gız meni, bu gız meni.
Ulusdan, elden eyledi,
O gız meni, bu gız meni.

Dindirirem, dinmez, küser,
Derdi sinemde serbeser,
Öper, sinesine basar,
O gız meni, bu gız meni.

Hüseyin salma, gözünden,
Bir maç iserem üzünden.
Hergiz elemez özünden,
O gız meni, bu gız meni.

GOYNUNDA

Heber almag ayıb olmaz,
O nedi peri goynunda.
Öldürürsen men yazığı,
Sahlarsan narı goynunda.

Otağına gedem basdıg,
Söhbetine gulag asdıg,
Sinen döşek, memen yesdıg,
Sal, yatah, yeri goynunda.

Sen ki yarından doyubsan,
Bağrımın başın oyubsan,
Hüseyn'i yetim goyubsan,
Galıb ellerin goynunda.

AY GIZ

Boyun senin tuba kimi,
Gaşların da kaman, ay gız.
Görmüşem men camalını,
İtirmişem iman, ay gız.

Hınalı nazik ellerin,
Fesih, zebandı dillerin,
Ağ üzde siyah tellerin,
Gohusu yasemen ay gız.

Ağladırsan, güldürürsen,
Çeşmin yaşın sildirirsen,
Bimürvetsen öldürürsen,
Dad elinden aman ay gız.

Aşıg Söyn'ün ibadeti,
Dilinde ferz ü sünneti,
Neyleyir sensiz cenneti,
Memelerin emen, ay gız.

BAYAZ

Durum dolanım başıva,
Bir beri bah beri Bayaz.
Camalındı mah_i taban,
Hurşidin haberi Bayaz.

Ağ üzde siyah tellerin,
Şekerden şirin dillerin,
Yanahda gızıl güllerin,
Kenar ele hari, Bayaz.

Gaşların erer kimidi,
Buhağın mermer kimidi,
Sedrin gelemkar kimidi,
Dişlerin mirvari, Bayaz.

Cuna salıbdı başına,
Gızıl tanalar guşuna,
Aşigi salmaz huşuna,
Yoh imiş heberi, Bayaz.

Aşığ Hüseyn'in havası,
Kembemdi sazının sesi,
Geyinibdi zer libası,
Üstünden kemeri, Bayaz.

ZİBA

Gedirdim hublar toyuna,
Çıhmışdıg düz yola, Ziba.
Pervaneler heyran olub,
Ağ üzünde hala, Ziba.

Leblerin ohşar mercana,
Gesd eyledi şirin cana,
Memesin goyub fincana,
Tutmuş idi bala, Ziba.

Gözleri ala novcavan,
Sana nisbet huri gılman,
Etr_i gül, nergiz, yasemen,
Bulmuş idi tele Ziba.

Seni gördüm çeşmi laçın,
Ağ üzünde vardı maçın,
Gerdenden aşırıb saçın,
Tökmüş idi bele, Ziba.

Aşıg Hüseyn'in gehharı,
Kimler çekecek ah, zarı,
Abdulla'nın göyçek yarı,
Te'rifinden bile, Ziba.

GOŞMALAR

YÜZ OLU

Merd iyidler veteninde gürz olu,
Hemdemsiz keslerin derdi yüz olu.
Goç iyide onda ölüm ferz olu,
Deseler yar elin verib yad ele.

Gohum gerek gohum üste hovlaya,
Gardaş gerek gardaş ganın dovlaya,
Ovçu yohdu bu maralı ovlaya,
Otlar otlar, aşar geder yad ele.

Alem bilir sen *Hüseyn*'in gözüsen,
Yahşı sahla yaşmag altda, sözü sen,
Nece goydun sinem üste közü sen,
Demirsen mi, ya yandıra, ya dele.

KİMİ

Gözeldi gılığın, ne hoşdu soyun,
Suyun şirin ab-i heyatı kimi.
Şekerdi dehanın, mezedi dilin,
Dodahların Misir nabatı kimi.

Altından zer geyib üstden gelemkar,
Böyür düyme gen, küleçe, yaha dar,
Sevdiyimin eceb gül camalı var,
Bedirlenmiş ayın savatı kimi.

Başında örpeyin bağı ipekden,
Gızıl gotaz çal keçirdir dirsekden,
Aylar, iller hesretini çekmekden,
Hüseyn'em, inceldim heyatı kimi.

BAŞIMA

Zalım felek, senden şikayetim var,
Aman felek, ne getirdin başıma.
Meni cida saldın, sen tay, tuşumdan,
Niye zeher gatdın şirin aşıma.

Bele yerler galsın görüm virana,
Elim çatmır indi dağa, arana,
Bir atımı verdim, tipi borana,
Bir bahın yoh gözden ahan yaşıma.

Men *Hüseyn*'em yada saldım elimi,
Soyuh tutdu dehanımı, dilimi,
Bir bülbülem cida saldım gülümü,
Dost sözün almadım ebes guşuma.

OLAR

Her yeten gözele gözel demerem,
Gözelde özge bir elamet olar.
Zülf dağılar çin, çin düşer gerdene,
Gaşınnan, gözünnen işaret olar.

El deyende feryad eder, nimtene,
Tel töküler üzü döner gülşene,
Serendazı başdan salar gerdene,
Görünse memeler giyamet olar.

Hüsey'nin butası terlan cilveli,
Bir şirin edalı bir naz, gemzeli,
Herkesin olarsa bele dilberi,
Bu dünya geminden salamet olar.

MENDEN

Yeri dağlar senle hemdem olmaram,
Dağlar esirgedin garı da menden.
Seyrağıbın te'ne te'ne sözleri,
Bir gün ayrı salar yarı da menden.

O köyneyin, o çarpazın, bu bağın,
O süsenin, o sünbülün, bu bağın,
Ne müddetdi bağbanıydım bu bağın,
Bağban esirgedin barı da menden.

Boylanırsan oğrun bahırsan gıyğaç,
Dodağın şerbeti, derdime elac,
Hüseyn'i eledin zelili möhtac,
Aldı bu dövleti varı da menden.

SARI GÜL

Yarın bağçasında üç gül açılıb,
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.
Her üçü de birbirinden öymeli;
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.

O ağ gülün gapısından bahmalı,
Gızıl gülü, al yanağa tahmalı,
Sarı gülü, deste tutub gohmalı,
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.

Ağ gülü benzetdim göy göyerçine,
Şeker ezib dehanının içine,
Hüseyn müştag olub gülün üçüne,
Ağ gül, gırmızı gül, bir de sarı gül.

GEDİM

Yar–i vefadarım gel halallaşag,
Hökm gelib Nahçıvan'a men gedim.
Bir uzah seferdi geden gayıtmaz,
Dolubdu peymanam cana, men gedim.

Yar olan yar ile gezer vefadar,
Dost, düşmen içinde etme meni har,
Fikir çekib olma menden intizar,
Garanlıhdı, ol dumana men gedim.

İş gatma sen *Aşıg Söyn*'ün işine,
Hercayı söz haçan geler guşuna,
Nahçıvanda Ağ Keşişin gızına,
Gedelik eyliyim hana men gedim.

HÜSEYN'İM

Her şeherde senin adın söylenir,
Hayıf geldin bu diyara Hüseyn'im.
Reyhan çoh arifdi tayı tapılmaz,
Seni salar çoh azara Hüseyn'im.

Eynen gıfılbenddi zalımın sözü,
Dünyaya tek gelib keşişin gızı,
Asıb otağından onsekkiz sazı,
Sonra çeker seni dara Hüseyn'im.

Yetirceyin gollarını bağladar,
Sinen üstün çar, çarpaz dağladar,
Ahır gorh ki anacığın ağladar,
Seni salar ah ü zara *Hüseyn*'im.

YAHŞIDI

Bir adam ki senle ülfet eylese,
Yegin onun esil zatı yahşıdı.
Namerd sene gurupilov yedirse,
Merdin guru mehebbeti yahşıdı.

Dad, hazır çekerem perkarsız sazdan,
Ver, gurtar elinden nezir, niyazdan,
Söylegen garıdan, gezeyen gızdan,
Güleyen gelinden lotu yahşıdı.

Aşıg olan sözün söyleyer başdan,
Sallabaş adamdan, üreyi daşdan,
Bednezer gonşudan, bedcins yoldaşdan,
Gedir bilenlerin iti yahşıdı.

Aşıg Söyün söyler kelmeni "tey"den,
Dersimi almışam 'welif"den, "bey"den,
Çöreksiz otagdan, gözelsiz evden,
Çölün, bîyabanın otu yahşıdı.

DANIŞMA

Gafil könül bir meclise varanda,
Ver gadağa acı dile danışma.
Hercayı söyleme, hercayı deme,
Laf eyleyib güle güle danışma.

Aşıg gerek her meclisde sayılsın,
Sözünü eşiden gansın, ayılsın,
Kelme çıhart şirin cana yayılsın,
Aşırıb sözünü zile danışma.

Sözün mana tutma azğın ahmağın,
Hoşlanılmaz aralıkdan çıhmağın,
Layig deyil başa gahıc gahmağın,
Öz eybini bile bile danışma.

Yazıg *Söyün*, ehdin yeter yerine,
Könül bağla aşıgların pirine,
Çek sözünü hegigete, derine,
Her gedir bilmeze bele danışma.

VAR

Bir bağçada dörd nazenin seyreder,
O bağçanın beş terefden yolu var.
Bağçada var iki aynabend otag,
Gapısında bir hebeşi gulu var.

Üç aguşga ona yazıb ilahı,
Bir gapısı başdan geyib siyahi,
İçinde bir huri yohdu günahi,
Ağ üzünde bir cüt goşa halı var.

O bağçada iki huri biri faş,
İki siyah segnen olubdu sirdaş,
İçinde bir çırag çekibdi neggaş,
O çırağın iki fitne fe'li var.

O bağçada gördüm iki fevvare,
Bir nakes de gaçdı canın gurtara,
Vesf eyledi *Söyün* yazdı deftere,
Me'na ahtaranın dür kemalı var.

OYNASIN

Başına döndüyüm toy adamları,
Siz de deyin teze gelin oynasın.
Adını demirem, elden ayıbdı,
Gemzesi bağrımı delen oynasın.

Bir tuba boyludu, zülfleri deste,
Derdini çekmekden olmuşam heste,
İşaret eylerem anlayan kesde,
Dostunun gedrini bilen oynasın.

Duman geldi uca dağı bürüdü,
Yar gehri çekmekden canım çürüdü,
Bu meclisde eyleşenin biridi,
Yaşmağın altından gülen oynasın.

Dostlar arasında hey'ola düzlük,
Olmaya yahınlıg, hem iki yüzlük,
Her elinde vardı bir ala yüzlük,
Yüzlüyü eline alan oynasın.

Şemkir'li Söyün'em, elerem feğan,
Yaş yerine didelerim töker gan,
Hem gelindi, hem gözeldi, hem cavan,
Meni bu derdlere salan oynasın.

GÖRMÜŞEM

Şemşed mahalında, Morul elinde,
Eller, huri mehliganı görmüşem.
Cevahirdi göher nişan telinde,
Gözellikde canlar canı görmüşem.

Bad_i seba deydi açıldı çargat,
Görçek camalını ağıl galdı mat,
Bele gözel hanı dünyada heyhat,
Derde salan zenehdanı görmüşem.

Boyuna atlası hara yaraşır,
Siyah zülfü geddi dala yaraşır,
Şehla göze gözün bahsa gamaşır,
O gaşi göz can alanı görmüşem.

Geyinibdi zer zibanın içinde,
Cevahir gerg olub kanın içinde,
Hind ü halı gül camalın içinde,
Gören deyer Hindistan'ı görmüşem.

Aşıg Söyün derdin budu elacı,
Hidayet ol sözün söyleme acı,
Cevahir Göherlen olsunlar bacı,
İki pür_i nur cahanı görmüşem.

NABATIN

Ay ağalar, size bir erz eleyim,
Olubdu gaşları yağı Nabatın.
Geceler fikrimdi, gündüz heyalım,
Çıhmaz üreyimden dağı Nabatın.

Sazende ehline çohdu hevesi,
Belinde kemeri, golda düymesi,
Görünür yahadan mermer sinesi,
Açılıb köksünün bağı, Nabatın.

Ala gözlerile süzgün bahanda,
Aşigini eşg oduna yahanda,
Hublar gonahlıyıb, meclis yığanda,
Olum meclisinde, sağı, Nabatın.

Serinde bezeyi bahışı şahlı,
Bir şahbaz gerdenli, maya buhahlı,
Ter gülgez yanahlı gaymag dodahlı,
Aynadı cisminin ağı, Nabatın.

Ola gerek *Aşıg Söyn*'e aşına,
Bîcehetdi Nabat bizden yaşına,
Zer mehmeri gıyğaç goyub başına,
Göyçekdi gaşının tağı, Nabatın.

FATMA'NIN

Başına dündüyüm, ay duran canlar,
Gör nece siyahdı teli Fatma'nın.
Bedirlenmiş aya benzer camalı,
Düzülüb üzüne halı Fatma'nın.

Duruşu tovuzdu, bahışı terlan,
Serinde bezeyi gemzeleri gan,
Canıvı yolunda edesen gurban,
Gör nece göyçekdi alı Fatma'nın.

Geymişdi eynine yaşıldan, aldan,
Lebleri gonçadan, yanağı güldan,
Zenehdan çövresi düzülüb haldan,
Ahır leblerinin balı Fatma'nın.

Özüne beraber olur mu yarı,
Murazını versin perverdiyarı,
Golunda gol bağı, gızıl gatarı,
Heyif, heyif yohdu le'li Fatma'nın.

Aşıg Söyün'ü tez yada salmağı,
Yahşı olur gerib könlün almağı,
Hubların toyunda mehman olmağı,
Gedemi mübarek olu Fatma'nın.

HEYAT

Her çemeni geşt eyleyib gezmişem,
Görmemişem sen tek gülzarı, Heyat.
Özün gülsen, taze gülün gonçası,
Besleyib goynunda gül narı, Heyat.

Benöfşenin ağ gül olur aşnası,
Telinde meşate, elde aynası,
Taze gara benzer mermer sinesi,
Gorhuram gelesen nezere, Heyat.

Heyran heyran kipriklerin çahanda,
Ciyerciyim eşg oduna yahanda,
Ala gözlerinle süzgün bahanda,
Salırsan alemi azara, Heyat.

Heyran oldum dodağına, diline,
Meşşate zülfüne, enber teline,
Eger ki düşesen serraf eline,
Deyişemmez seni gövhere, Heyat.

Aşıg Söyün'ün eşidin sözünü,
Her dem dolandırdı ala gözünü,
Nolaydı göreyim bir de üzünü,
Hudam salsın seni güzara, Heyat.

OLACAGDI

Könül talib olub uyma şeytana,
Fitne şemateti şer olacagdı,
Bu dünya bir bağdı, bağbanı İblis,
Alması, heyvası var, nar olacagdı.

Gözeller teşbehdi dağın gülüne,
Müştag olma şirin lehçe, diline,
Heveslenib sığal verme teline,
Mehşerde her biri mar olacagdı.

Emel bir parçadı, melekler derzi,
Derg eyle doğrunu, sünneti, ferzi,
Nekrayıl hirslenib çalanda gürzi,
O rövşen gözlerin tar olacagdı.

Aldanma cüfeye, uyma fenaye,
Güvenme dövlete, simi tilaye,
Bir gün köçürerler dar-i ügbaye,
Sim ü zerden elin car olacagdı.

Nütfeden pak olan Sirat'dan keçer,
Mühennet münkiri almasdı, biçer,
Sehavet ehlini melekler seçer,
Kövser-i rizvanda yer olacagdı.

Söyün zayigetül mövti yazanda,
Şerm ile sal yada fehmin azanda,
Gün heraret edib, yer de gızanda,
Şahlar şahı şefakar olacagdı.

TECNİS

ONBEŞ İL

Belke meni nezerinden salan var,
Yada salmaz, üç il, beş il, onbeş il.
Heç demez mi menim derdim çeken var?
Hesret galar üç il, beş il, onbeş il.

Derya elmim verme kolmaz ay ada,
Tebib olan, çağır gelsin aya da,
Göz görmese, ağıl salmaz a yada,
Gel görmeye üç il, beş il, onbeş il.

Aşıg Söyün galıb derd ayağında,
Heste şefa bular derd ayağında,
Ahu seyr eleyer derd ayağında,
Ovçu gözler üç il, beş il, onbeş il.

DEYİŞMELER

GARI İLE DEYİŞME

Aşıg Hüseyn :
Sene gurban olum nene,
De görüm ne heberin var?
Reyhandan ne getir misen?
De görüm ne heberin var?

Garı :
Sene gurban olum oğul,
Reyhanı men gorhutmuşam.
Te'rifini car eyleyib,
Üreyini ürkütmüşem.

Aşıg Hüseyn :
Özü menden söz açdı mı?
Eli ele dolaşdı mı?
Yohsa senle dalaşdı mı?
De görüm, ne heberin var?

Garı :
Me'tel galma gel bu işe,
Düşme bir özge teşvişe,
Poladı çalımışam daşa,
Dörd bir yanın berkitmişem.

Aşıg Hüseyn :
Aşıg Hüseyn Ecem elli,
Reyhan eceb şirin dilli,
Tuba gamet, ince belli,
De görüm ne heberin var?

Garı :
Ne deyirsen mene, nene,
Cahan gurban olsun sene,
Birce müjde ver sen mene,
İşini möhkemletmişem.

CAHAN GARI İLE DEYİŞME

Cahan :
Söyle görüm haralısan,
Danış indi sözün oğlan.
Ağlı, göylü, garalısan,
Çihart bahım sazın oğlan.

Aşıg Hüseyn :
Menim eslim Gencelidi,
Şemkirbasan elim menim.
Seyasetler çekib başım,
Düşüb bura yolum menim.

Cahan :
Danışıhda nâçar olsan,
Bağlamalar açar olsan,
Gece durub gaçar olsan,
İzlederem izin oğlan.

Aşıg Hüseyn :
Dostun yolunda nâçaram,
Çoh bağlamalar açaram,
Ölünce çetin gaçaram,
Keseler de dilim menim.

Cahan :
Reyhan sineni dağladar,
Gollarını dar bağladar,
Anacığını ağladar,
Çeken olmaz nazın oğlan.

Aşıg Hüseyn :
Deryalara dalaram men,
Canım oda salaram men,
O Reyhanı alaram men,
Ona çatsa elim menim.

Cahan :
Hoş gelibsen Nahcıvan'a,
Derdini söyle *Cahan*'a,
Seni yetirrem Reyhana,
Onu görer gözün oğlan.

Aşıg Hüseyn :
Aşıg Söyün aç meydanı,
Geldim, görüm Nahcıvan'ı,
Birce gucsaydım Reyhan'ı,
Derdim yohdu ölüm menim.

HASO HANIMLA DEYİŞME

Haso Hanım :
Başına döndüyüm, ay Aşıg Hüseyn,
Gel getme, gel getme, böyle yola sen.
Onsekkiz aşığı bende salıbdı,
Öz başına özün açma bela sen.

Aşıg Hüseyn :
Başına dönüdüyüm ay Haso Hanım,
Vetenimden durdum düşdüm yola men.
Bu yolların yolçusuyam ezelden,
Tifil iken gezdim elden ele men.

Haso Hanım :
Cezana gelirsen gedikde, düzde,
Meslehetin nedi, bu doğru sözde,
Yeddi gacag durub Dereleyezde,
Gorhuram düşesen elden ele sen.

Haso Hanım :
İstesen söylüyüm sözün düzünü,
Yaraya sepmezler göydaş duzunu,
Haso Hanım, Haso Beyin gızını,
Alıban da bizim elde galasan.

Aşıg Hüseyn :
Hançalam, olmadı bıçagdan gorhum,
Uçubdu başımdan haçandan gorhum,
Bezirgan döyülem gaçagdan gorhum,
Tutaram onları şirin dile men.

Aşıg Hüseyn :
A gözel kürd gızı, başımın tacı,
Erebzengi kimi bahma gıyğacı,
Aşıg Hüseyn sene deyibdi bacı,
Elimi vermişem özge ele men.

AŞIG ELESGER İLE DEYİŞME

Aşıg Elesger :
Hercayının, dil bilmezin ucundan,
Döne döne men ziyana düşmüşem.
Doymag olmaz, gözellerin buyundan,
Pervane tek yana yana düşmüşem.

Aşıg Hüseyn :
Gırhlar piri özü verib dersimi,
Şair cergesinde sana düşmüşem.
Arif meclisinde, alim yanında.
Neçe defe imtahana düşmüşem.

Aşıg Elesger :
Dövletim çoh oldu, gıymadım pula,
Kor oldu gözlerim, yapışdım dula,
Ne ölür, ne itir canım gurtula,
Mecnun teki biyabana düşmüşem.

Aşıg Hüseyn :
Bir zaman elimde zil, bem saz oldu,
Gözeller menimle üz beüz oldu,
Suyum artıg geldi, toz ha toz oldu,
İndi de yumşalıb una düşmüşem.

Aşıg Elesger :
Elesger keçibdi namus, arından,
Âlem yatabilmez ah u zarımdan,
Boşasam gorhuram oğlanlarımdan,
Boşayabilmerem, gana düşmüşem.

Aşıg Hüseyn :
Özüm aşıg olub gezirem elde,
Galdı hesret gözüm ebrişim telde,
Elesger danışam teşbih timsalda.
Hüseyn deyer yaman dona düşmüşem.

REYHAN İLE DEYİŞME

Reyhan :
İki aşıg bir meydanda tapılsa,
Eyleşib sazların düzeller birbir.
Sual verib cavabını alanda,
Duruban meydanı gezeller birbir.

Aşıg Hüseyn :
Aşıglıg elminden men heberdaram,
Aşmışam her yerde meydanı birbir.
Yüzondörd kitabdan almışam dersim.
Gel sene gösterim ayeni birbir.

Reyhan :
Mühennes gözlere menem bir pıçah,
Çohların salınışam meydandan gaçah,
Hanı menim kimi bir gendi goçah,
Gelenler yolların azallar birbir.

Aşıg Hüseyn :
Sona kimi sığal verib teline,
Ne cumubsan sen bu eşgin gölüne,
Düşmeyibsen kamil ustad eline,
Sene dar elerem dünyanı birbir.

Reyhan :
Men *Reyhan*'am tapmamışam tayımı,
Merdler itirmesin hagg-ı sayımı,
Götürmüşem erenlerden payımı,
Dediyim sözleri yazallar birbir.

Aşıg Hüseyn :
Yetmek olmaz *Aşıg Söyün* işine,
Bele sözler çetin girer guşuna,
Alım gucağıma, basım döşüme,
Derim ağ sine nden püstanı birbir.

BEY ÇOBAN İLE DEYİŞME

Aşıg Hüseyn :
Menden salam olsun duran Çoban'a,
Gel ikimiz bu cahandan danışag.
Hansı günde dünya bergerar oldu,
Yerden, göyden, asimandan danışag.

Bey Çoban :
Menden salam olsun Aşıg Söyüne,
Gel ikimiz bu goyundan danışag.
Beşyüz goyun bir yatağa sığışar,
Şoraketden, biyabandan danışag.

Aşıg Hüseyn :
Haggın dergahından kim gaçah oldu,
Kimi hündür oldu, kim alçah oldu,
Kemer bestelerden kim goçah oldu?
Rüstem Zal'dan, gehramandan danışag.

Bey Çoban :
Menim pehlivanım goçdu, goyundu,
Gara goyun südü yahşı öyündü,
Ahsağın dermanı dağdı, düyündü.
Sağaltmasa o getrandan danışag.

Aşıg Hüseyn :
Kim idi dünyanı beş elli tutdu,
Kim kimi cennetden atıb govlatdı,
Kim idi dinini, dinara satdı?
Me'rifetden gövher kandan danışag.

Bey Çoban :
Çoh bed olar ağ goyunun küresi,
Ovşar vermez ters gomralın memesi,
Olmaz gaçah goyun çoban göresi,
Guzusunu almayandan danışag.

Aşıg Hüseyn :
Aşıg Söyün adı dile gelmedi,
Getdi gözel sonam göle gelmedi,
Çoh çalışdım, Çoban ele gelmedi,
Dedim belke yol, erkandan danışag.

Bey Çoban :
Ecel guşu geldi keçdi garşımdan,
Ab-i Neysan car oldu göz yaşımdan,
Bey Çoban de, gel açıl sen başımdan,
Ne istersen verim ondan danışag.

DİVANİLER

ECEM GIZI

Ahu gözlü, şuh bahışlı, geddi dal Ecem gızı,
Lebi gönçe, yanağı gül, siyah tel Ecem gızı.
Zenehdanın çöhresi hal, nece goyum giymeti,
Boyu uzun, gerden uca, nazik bel Ecem gızı.

Zülfün kemend, sal boynuma, özün çıhar bazara,
Ovçuların şikarısan, seni sallam güzara,
Seni gören yegin bil ki, tec-gec düşer azara,
Danışıban canım alma, şirin dil Ecem gızı.

Menem *Söyün* yegin, bil ki çohdu menim azarım,
Dostlarım hain çıhıbdı, bağlanıbdı bazarım,
Seni gördüm derdim artdı, bade düşdü güzarım,
Gülüstanda öten menem, yegin bil, Ecem gızı.

VERİR
(Gıfılbend)

Bugün bir heyvanat gördüm, zenbur kimi şan verir,
Höreyi yük ile gelir, nefesi duman verir.
Dindirirsen danışmağa nale verir asmana,
Ne yerdedi, ne göydedi, sedri üste yan verir.

Bir başı var, bir ayağı, gör neçe barmağı var,
İki golu, bir boğazı, tek birce dodağı var,
Eyleşibdi bir meğamda, neçe min ovlağı var,
Eşidin ay hezarat, her gelene nan verir.

Gel, biçara *Aşıg Söyün*, gıl dersini mühteser,
Ab ona külli olanda, olur deli, dengeser,
Eşidenlar, fikir verin bu sözüme serbeser,
Eger ki, avam olmasa, sidgine güman verir.

İÇİNDE

Çoh gözeller görmüşem huri gılman içinde,
Morulun halgındadı, yohdu cahan içinde,
Cemisi hörmetlidi, yohdu güman içinde,
Çoh gezmişem, görmemişem cemi insan içinde.

Hag veribdi Morula allı, güllü göyçekler,
Bahar, yaz fesli gelib, açılıbdı çiçekler,
Tökülübdü üzlerine top gara birçekler,
Sözümde yohdu yalan, tamam elvan içinde.

Adamın canın alır şive ilen nazları,
Tamamı medhe layig gelinleri, gızları,
Alışıban gün kimi şefeg saçır gözleri,
Eylenib aşıg, hanende söhbeti san içinde.

Kimisi söz söyleyir, sinesinin halı var,
Kimisinin üzünde Hind-i gara halı var,
Kimisi melekzade, leblerinin balı var.
Amanın elden alıb galmaz iman içinde.

Fatma Hanım şeydadı, Nabat, bir can alandı,
Gövher ile Cevahir, Bayaz teze cavandı,
Heyat Hanım huridi, Melek Hanım gılmandı,
Eyleşib o gözeller gaşı kaman içinde.

Toyda bu *Aşıg Söyün* gör ne feğan eyledi,
Men te'rifi deyende hamı can, can eyledi,
Onlara sebebkarlıg birce canan eyledi,
Elleşib göyle göyle, olub dühan içinde.

GÜLLÜNÜN

Ay hezarat te'rif edin, ne hoşdu çağı Güllü'nün,
Emıneye de lezzet verir zülal dodağı Güllü'nün,
Südden ağ, baldan şirin büllur buhağı Güllü'nün,
Ay kimi şö'le verir ayna gabağı Güllü'nün.

Ağ üzünde, buhağında tamam goşa hal bezenib,
Eyninde zerden külece, onun üstden şal bezenib,
Mühteser neyin deyim, bir honçalıg mal bezenib,
Mescidi mehraba dönüb, gaşının tağı Güllünün.

Bîçare Aşıg Söyün'ün görün nece gelir sesi,
Danışıban söyletmeye bu gözeli, var hevesi,
Hestelere derman olub yeni baş verib memesi,
Aşığının canın alır sözgün bahmağı Güllü'nün.

DİVANİ MÜHEMMESLER

BESTİ

Gelmeyib beraberin küllühüm cahana, Besti,
Leblerini benzetmişem güle, ireyhana Besti,
Dişlerini ohşatmışam le'l_i bedahşana, Besti,
Yer üzünde gözel sensen, galan efsana Besti.

Gatılsa yüz gözele ay içinde tek görünür,
Nütfe deyil halalzada bilin özü pak görünür,
Senden geyri gözellerin yahaları çak görünür,
Geyinibdi zer gırmızı, benzeyir terlana Besti.

Geşt edib men görmüşem yohdu tayın Gürcüstan'da,
İravan, Gence, Bakı, Yeddi kral Dağıstan'da.
Bundan bir etr gelir, belke yoh bağ_i rizvanda,
Ya huridi, ya peridi, benzeyir insana Besti.

Bele gözel bu nişanda şeher, çölde görmemişem,
Yanağın gözelliyini lale, gülde görmemişem,
Bele lefzü ne gumruda, ne bülbülde görmemişem,
Şemkir üste helg olunub, geyri elde görmemişem,
Aşıg Söyn'ü güzeşt ele, getsin Nahçıvan'a, Besti.

YÜYÜR

Gıs vurun goçagʼlarım iti canavara, Yüyür,
A gende, Novruzalı çıh kende, hebere Yüyür,
A gede, Mırdışalı, sen de bulahlara Yüyür,
Ağrın alım Uzun Bayram, günüm oldu gara, Yüyür,

Subayların amanatı bozdarı belden goygunan,
Açgılan zencirini, toplanı elden goygunan,
Ot getir, alaf getir, peleşi genden goygunan,
Amandı dagga Helil, sen de bir kenara Yüyür.

Guduz deymiş canavarlar görün ne tufan eledi,
Öldürdü yeddi goyun, ganına geltan eledi,
Dagıtdı gomral geçu, bilin yegingan eledi,
Topal tutdu canavarı derisin şan şan eledi,
A gede Ehmedalı, çöllere, çaʼllara Yüyür.

Yağış yağar, şimşek oynar, görün göy nece guruldar,
Yatıbdı tenbel Gulu, ahşamdan beri horuldar,
Bir kere goçdan ötri bah Mehemmed ne zarıldar,
Ağlamagdan fayda yohdu, uzun gulaglara, Yüyür.

Guduz deymiş canavar goyunlara saldı talan,
A gedeler, düz danışın sözünüzde vardı yalan,
İt uşağı gudurubsuz, yuhluyar mı çoban olan?
Şahgulu çoh yahşı galhdı, boğazına keçdi palan,
A gede Şahgulu, aman döşlere dübara Yüyür.

Erkecleri yohlayın, ala şişek harı gedib,
Ağ seyiz, gara seyiz, göy tepel yuharı gedib,
Göy Sadıh zehinlidi, deyir goyun yarı gedib,
A gede, Göy Sadıh, sen de bu yanlara Yüyür.

Beş keçi, onbeş goyun, kendde bir evden tapılıb,
Yeddi toğlulu goyun da yağlı güneyden tapılıb,
Onbeş toglulu goyun, garlı güzeyden tapılıb,
Vesf eler *Aşıg Söyün* bele Bey Çoban tapılıb,
Yüz manat nemer verdi min atı Dilbara Yüyür.

SENE NE

Lotuyam, bambılıyam, talib_i bengem, sene ne?
Çoh gülüb çoh danışan çoh da cefengem, sene ne?
Ataram düşmen üçün topu tüfengem, sene ne?
Derd ü gem barkeşiyem köhne peşengem, sene ne?

Şairem, söz deyerem hanıdan başam, geri dur,
Ağzımdan od tökülür, naram, ataşam, geri dur,
Bez, gedek müşterisi, alam, gumaşam, geri dur,
İstesen terpedesen, terpenmez daşam, geri dur.
Terpensem ev yıharam, bir ağır sengem, sene ne?

Get atlasın yahşısından yaşılından da al, getir,
Men özüm alıb satanam, mene sen tirme şal, getir,
Serrafam tez seçerem, gövher ile le'l, getir,
Girmişem meydanına meydanıma kel, getir,
Deryalar boylamışam men bir nehengem, sene ne?

Dünyaya tek gelmişem dal İbn_i Dal kimi,
Aleme adım düşüb ol Rüstem_i Zal kimi,
Sözden gala yapmışam gel'e_yi Selsal kimi,
Eridib saf etmişem gumriye misal kimi.
Ohumuşam min bir dili çoh da Firengem, sene ne?

Şemkirli Aşıg Söyün'em men burada yer eyledim,
Urmu, Salmas, Marağa, İsfahan'ı zar eyledim,
Gezdim Çeçen, Çerkez'i, ne gorhdum, ne ar eyledim,
Demir Gapı, Derbend, Guba, Gürcüstan'ı har eyledim,
Tülküsen, geride dur, şiri pelengem, sene ne?

ZENCİRLİ CIĞALI MÜSEDDES

KÖNÜL

Ay hezarat, gulah asın,
Bir teze yar ister könül,
Gözleri şehla kimi,
Zülfü enber ister könül,
Yanağı gül yarpağı,
Lebi ehmer ister könül,
Ter endamı gülden nazik,
Sinesi gar ister könül,
Goynu cennetin bağı,
Memesi nar ister könül.
Goynun rızvan,
Huri_yi gılman,
Can sene gurban,
Öldüm ay aman,
Gaşları kaman.
Gaşları gövs_i güzeh,
Bele dühter, ister könül.

Dühterin gül sifeti,
İrengi lale gırmızı,
Tikilib gullabdan,
Serinde şalı gırmızı,
Goyubdu ter hınanı,
Ağ, nazik ele gırmızı,
Meclis içinde sagi.
Elde piyala gırmızı.
Dodağından öpesen,
Yanağından öpesen,
Buhağından öpesen,
Ayağından öpesen.
Çünki gedem götürüb,
Bele nigar ister könül.

Nigarın barmağında,
Üzüklerin gaşı yaşıl,
Sen ala gözlü sona,
Çalhan gölde başı yaşıl,
Salıbsan bu canıma,
Eşginin ateşi yaşıl,
Yanağı gül yarpağı,
Sırğalar da guşi yaşıl,
Geyinib al geddine,
Libasın gumaşı yaşıl,
Geyib gumaş, hasından,
Döşünde, düymesinden,
Gayım tut yahasından,
Hışmala memesinden,
Bele meme emen kes,
Nece nübar ister könül.

Nübar olmuş bu gızın,
Başmağının nalı gara,
Yanları işlemeli,
Üstü sağrı, dalı gara,
Ayağında yoh corabı,
Eşmesinin gülü gara,
Düzülübdü üzerine,
Siyah, goşa halı gara.
Tökülübdü gül üzüne,
Ağ üzünde teli gara.
Telleri şahmarısan,
Söyle kimin yarısan,
Ohladın aşkarı sen,
Eceb kamandarısan,
Ağ sinesi garısan.
Sinesi mermer kimi,
Bele ülker ister könül.

Elker zalım geyinib,
Çekmesi innabı, sarı,
Yahası gülabatın,
Üstünden golları sarı,
Geyinib hez külece,
Haşyaların bağı sarı,
Elinde tel gayçısı,
Güzgüsünün gabı sarı,
Götürüb güllabdanı,
İçinin gülabı sarı.

Gülab gülnü al olu,
Gözellerde gal olu,
Üste galmagal olu,
Elif geddi dal olu,
Herdem min hiyal olu.
Şemkirli Aşıg Söyün,
Çeşm-i humar ister könül.

BAYATILAR

Söyün'ü yara bağlar,
Baygular yara bağlar,
Yaramı yar bağlasın,
Yar yahşı yara bağlar.

Söyün'ü bele bağlar,
Kemerin bele bağlar,
Üzmedik gül gonçasın
Göy geysin bele bağlar.

ÂŞIK MUSA

19. yüzyıl âşıklarındandır, Göyçe'ye bağlı Ağkilise köyündendir. Sözlü rivayete göre 20. yüzyılın başlarında vefat etmiştir. Âşık Musa geraylı (8'li koşma) koşma, muhammes, divanî türlerinde şiirler söylemiştir. Ancak şiirlerinin büyük çoğunluğu kaybolmuştur. Bir kısım şiirleri ise aynı mahlaslı başka bir âşıkın şiiriyle karışmıştır. Geraylıları arasında bulunan "telli sazın" redifli şiiriyle, âşık şiirini horlayanları sert bir dille tenkit etmiştir. Şiirlerimiz arasında olan bu koşma, bizce aynı yüzyılda Anadolu sahasında yaşayan Bolu'lu Dertli'nin taşlamasını hatırlatmaktadır. Her iki sahada hemen hemen aynı mealde şiirlerin söylenmiş olması üzerinde durulması gereken bir konudur.

Koşmalarının konusu umumiyetle sevgilidir. Güzel olan sevgili onun sazının tellerinde daha da güzelleşmiştir. Sık sık sevgiliden yardım isteyen Musa, "güle güle" redifli koşmasında bu durumu şöyle dile getirmektedir :

İnanmıram müşkül işler düzele,
Tebib sensen, gel yaramı tezele,
Men ne deyim senin kimi gözele,
Eledin ömrümü zay, güle güle.

Onun şiirlerine bakarak neleri arzuladığını çıkarabiliyoruz. Bunlar sohbettir, sazdır.

Gürbet elde kimdi halım soruşan,
Ağ üzünde goşa halı ver nişan,
Üç şeydi ki, bir otağa yaraşan,
Biri *Musa*, biri söhbet, biri saz.

Tecnis türünde söylediği şiirlerinde de oldukça başarılır. Cinasları ustalıkla kullanması, hele hele her âşığın beceremediği "dudak değmez, ciğalı tecnisi" denemesi ve bunda başarılı olması onun gücünü daha da arttırmaktadır. Muhammeslerinde de oldukça başarılı olan âşık, edebî sanatları ustalıkla kullanmıştır.

Gaşlarının tağını benzetdim kamana, Peri,
Bezerliyne teeccübem, düşmüşem gümana, Peri,
Molla, seyid görse üzün üz verer imana, Peri,
Bir görüşün, ayrı düşen, çeker, elaman a Peri.

Musa'nın şiirleri sağlığında ve ölümünden sonra sevilmiş ve birçok aşığın sazının telinde, dilinde terennüm edilmiştir.

KAYNAKLAR

Telli Saz Ustadları, Bakü 1964, 51–53.

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 337–350.)

GERYALILAR

BİR GÜN

Könül senden gileyliyem,
Yahşı yaman yazar bir gün.
İki mirgezzeb eyleşib,
Çek elinden hazar bugün.

Ey yükü tunc olan kimse,
Nağdısı vec olan kimse,
Nütfeden kec olan kimse,
Doğru yoldan azar bir gün.

Yazıg *Musa* eyler dilek,
Bu gem goymaz bizi gülek,
Demedim mi çerh-i felek,
Bu dövranın pozar bir gün.

KEKLİK

Baharın gülşen çağında,
Ne ohursan sona keklik.
Ohudun geldin hoşuma,
Yaşayasan sen a keklik.

Keklik mesken salıb daşa,
Sürme çekib göze, gaşa,
Bu dövranın getmez başa,
Ovçu geldi, sin a keklik.

Musa söz deyer desile,
Keklik ötür hevesile,
Ele ohudum ses ile,
Cuşa geldi sine keklik.

TELLİ SAZIN

Meclisleri abad eyler,
Ne günahı telli sazın.
Melul könüller şad eyler,
Ne günahı telli sazın.

Yeki şecer, yeki demir,
Ara vurmur, yalan demir,
And içmeyir, rüşvet yemir,
Ne günahı telli sazın.

Fikrini vermir geleme,
Zülüm eylemir aleme,
Pulunu vermir seleme,
Ne günahı telli sazın.

Yoldan çıhıb, yolun azmır,
İblis kimin ara pozmur,
Molla kimin cadu yazmır,
Ne günahı telli sazın.

Musa vesfin söyler saza,
Ruh verir geline gıza,
Ohşamır o şeyidbaza,
Ne günahı telli sazın.

GOŞMALAR

GÜLE GÜLE

Hudam seni ne hoş günde yaradıb,
Salıbdı cahana, ay güle güle.
Gözellikde Yusif sene tay olmaz.
Alıbsan güdretden pay, güle güle.

İnanmıram müşkül işler düzele,
Tebib sensen gel yaramı tezele,
Men ne deyim senin kimi gözele,
Eledin ömrümü zay, güle güle.

Uca boylu, tuti dilli behtever,
Sene gurban evim, malım her ne var,
Aşıg Musa deyer, gün yanahlı yar,
Sen getir, men içim, çay, güle güle.

KÖYNEKCEK

Seher vahtı zehmet verme özüne,
Ay gabaglı, gelem gaşlı köynekcek.
Goyma sabah yeli deye üzüne,
Uzun boylu gara saçlı köynekcek.

Gaşlarının tağı benzer me'raca,
Ağ çit tuman gövdesinde alaca,
Sinen beyaz, memelerin balaca,
Serhoş durur hoş bahışlı köynekcek.

Musa deyer, üreyimi ezersen,
Eşge düşüb, ömür bağın üzersen,
Vaht yetişer, gül dibinde gezersen,
Bahar deyil, hele gışdı, köynekcek.

İNDİ

Ay bîmürvet, men ki senden öteri,
Düşmüşem çöllere, sayılam indi.
Can çıhdı cesedden, sen aşkara gez,
O mah camalına mayılam indi.

Leyli, Mecnun kimi belaya tuşam,
Men senin derdinden vallah bihuşam,
Men ki, içmemişem, neden serhoşam,
Emem dodağından ayılam indi.

Gördüm camalını, bu ne hevesdi,
Ruh gedib bedenden, guru nefesdi,
Bu derd ü möhnetin *Musa*'ya besdi,
Öldürürsen öldür, gayılam indi.

DİLBER

Gız, bele gezmeyin aşig öldürür,
Saçından tel ayır, sat mene dilber.
Sinem nişanedi, ağrımaz beden,
Doyunca yay, ohun at mene, dilber.

Bar-(i) İlahi bele gözel sağ olsun,
Cilvelenib terlan guşdan çağ olsun.
Hesret ölsem, goy sinemde dağ olsun,
Bele tenbehleri tut mene, dilber.

Musa deyer bu sözler odu ona,
Men müştagam, o canana, o dona,
Dağılsın oymağın, düşsün od ona,
Eyer ki, sen desen get mene, Dilber.

BİRİ YAZ

Deli könlüm sende neler dolanır,
Biri payız, biri bahar, biri yaz.
Üç elamet gözellerin nişanı,
Biri şive, biri gemze, biri naz.

Coşğun çaylar kimi gaynadım doldum,
Heyva tek sarardım, gül teki soldum,
Geder iken üç gözele tuş oldum,
Biri garı, biri gelin, biri gız.

Gürbet elde kimdi halım soruşan,
Ağ üzünde goşa halı ver nişan,
Üç şeydi ki, bir otağa yaraşan,
Biri *Musa*, biri söhbet, biri saz.

VAR

Ey melek simalım, gedd-i minalım,
Bu serhoş bahışda elametin var.
İskender calallım, hatem sehalım,
Eşginden başımda deyanetin var.

Dilinin kelmesi gözel bir lisan,
Teline sadağa varımdı bir can,
Yaraşır, şe'nine güllü bir cahan,
Yusif-i Kenan'e şebahetin var.

Seni helg eyleyib ilahi, inan,
Cemdi gözelliyin, nişanbanişan,
Pertov-i camalın, şövket-i rizvan,
Musa tek guluna hidayetin var.

DİLİM

Dilim, bu özünü sene deyirem,
Çoh dünya malına sarışma, dilim.
Çalış, sen hemişe öz emeyin ye,
Haram mal yemeye alışma, dilim.

Menim sözlerimi sahla amanat,
Sidginen dost olan tez tapar murad,
İstesen ki, başın ola salamat,
Ağzına geleni danışma, dilim.

Bir meclise vardın, nitgin olsun lal,
Eyleşenler senden derk etsin kamal,
Dindirseler dillen, dinmesen lal gal,
Hercayı danışıb, gülüşme, dilim.

Musa oda alışmayıb, ne lazım,
Bivefayla barışmayıb, ne lazım,
Haggın özü sirr açmayıb, ne lazım,
Gel gördüyün sirri sen açma, dilim.

OLMAZ

Bir gözel görmüşem, Göyçe elinde,
Yüz min gözel ona beraber olmaz.
Yüz min ebru kaman gelse behiştden,
Bunca ebru kaman mö'teber olmaz.

Göz bahdıgca doymaz bele ceyrandan,
Görse ihtiyarlar çıhar imandan,
Yanahları şö'le verir her yandan,
Erş üzünde bele bir gemer olmaz.

Görmemişem bele bir geddi çinar,
Söylesem vesfini el meni gınar,
Hercayı aşıglar dalınca yanar,
O gedenden bize bir madar olmaz.

Musa geldi kendinizde galmadı,
Şirin canın eşg oduna salmadı,
Heç yaşınıb bizden yaşmag almadı,
Bir bele ev yıhan behtever olmaz.

AĞ OLA

Gözeli sevesen cavan çağında,
Alma yanah, gül buhağı, ağ ola.
Doyunca emesen dilin, dodağın,
Zülfü dal gerdende bir gucah ola.

Derdini anlaya, gedrini bile,
Elinde mehraba stekan sile,
Alçahdan danışa, ucadan güle,
Geyine, sallana, damah çağ ola.

Oturub duranda bile me'rfeti,
Elinde sahlaya meze şerbeti,
Yatasan, çekesen dünya lezzeti,
Uzana geceler, gec sabah ola.

Şeyda bülbüllerin ötüşen çağı,
Golundan tutasan, gezesen bağı,
Ağzına salasan gaymah dodağı,
Öpesen, gucasan, gen gabah ola.

Musa deyer lebleri gend yahşıdı,
Boyu uca, zülfü kemend yahşıdı,
Bu sözlerin yeri helvet yahşıdı,
Alt-üstü lempeli bir otah ola.

TECNİSLER

AĞLAR

Kemend elde seyyad ov beresinde,
Ovçusu da ağlar, maral da ağlar.
Ohun sedasından, gülle sesinden,
Ürküdüb eylemez maralı dağlar.

Menim derdim budu öz balasına,
Gözel meni saldı öz balasına,
Yaradan gıyar mı öz balasına,
Oh deyse tifline mar alı dağlar.

Musa, ne derdin var yara men dedi,
Lezzeti gözelin yar emendedi,
Teze, köhne ne var, yara mendedi,
Zenbur tek sinemde mar alı dağlar.

MENNEN

Vaht dolandı, geldi geçdi zamana,
Niye el çekmedi, a yara mennen.
Ne ecel gelmedi, yetmişem cana,
Ne heber getmedi, a yara mennen.

Can deyen Ferhaddı Şirin de hana,
Leblerim de söyler şirin dehana,
Gelibdi leblerin şirin dehana,
Görmüşem lezzetin a yar emennen.

Musa gelem çalıb, ne hoş sef adı,
Ne nizam yohundu, ne hoş sef adı,
Perişan heyalım ne hoş sefadı,
Hain bed gandırar a yara mennen.

AY ÜZE ÜZE

Deniz gördüm gözüm yaşı sel oldu,
Çalhanır sonalar ay üze üze.
Merd deyer sözünü merde merdana,
Namerd de sahlıyar ay üze üze.

Nazlı dilber elde tutub ne sazı,
Derd çekenin ne hestesi, ne sazı,
Ala gözler meni eyler nasazı,
Kec bahar ömrümü ay üze üze.

Aşıg Musa deyer yetibdi derdim,
Meni bu gürbete atıbdı derdim,
Seksennen, dohsannan ötübdü derdim,
İndi de yetişib a yüze, yüze.

DODAG DEYMEZ CIĞALI TECNİS

EYER EYER

Çen gelse dağlara yeller esdirer,
Gış da çetin gelse dal eyer eyer.
Aşıg deyer eyerden,
Ne getirdin eyerden,
Laçın getdi şikara,
Getirerse eyer den.
Elin sesin gayalardan kesdiler,
Eşitse geddini dal eyer eyer.

Yegin keser zehri zehrin salsalı,
Geza cana zehrin zehri sal salı.
Aşıg gezer sal salı,
Yar geddine sal salı,
Canan canı nezerden,
Eyer yahşı salsalı.
İçinde gardaşı zehrin salsalı,
Seslerdi dilinde dal eyer eyer.

Yazıh cana canan getdin eyane,
Danışsan derdini salsan eyane,
Aşıg gezer eyane,
Dilin eşge eyane,
Hain neden garalı,
Gezir elden eyane.
Musa ister cahan geze eyane,
Yaralı sinesin dal eyer eyer.

MÜHEMMESLER

AY FELEK

Ay felek, senin cövründen köçdü insan galmadı,
Neçeleri nakam öldü getdi, cavan galmadı,
Yar yarından ayrı düşdü ehd ü peyman galmadı,
Kelmene beli söyleyib, metleb ganan galmadı,
Ne hesteler şefa buldu, ne de Loğman galmadı.

Beş gün sende men deyenin ahrın bîmar eyledin,
Neçe neçe Süleyman'ın tahtın tarmar eyledin,
Baislikde ülfet gıldın, bele bazar eyledin,
Herkese ki, şerbet verdin tez zehrimar eyledin,
Pozuldu bağçalar bağlar, soldu gülşen gaḥmadı.

Men zehminden hof eledim, didem verdi ganlı yaş,
Sümüyüme lerze düşdü, cismimde yandı ataş,
Kim ile dostlug eledin, söyle görüm başabaş,
Zehmetini men çekmekden gara bağrım oldu daş,
Gehrine başın eymekden *Musa*'da can galmadı.

SAMAVAR

Men seni çoh sevirem, bilirsen halım, samavar,
Bir eyleş meclisimde can u calalım, samavar,
Hem tahtın, hemi bahtım, hemi igbalım samavar.

Şikeminde ab u ateş, hamı durub tamaşana,
Çohlarına mehribansan, odu gelirsen hoşuma,
Bir stekan çay vermesen, ağlım gelmez başıma,
Min tümen dövranım olsa, çaşır heyalım, samavar.

Başında vardı çaynikin, etrafında yar stekan,
Özü hasdı, bölmesi has, var nişanı zer stekan,
Saz çalım meclisinde dolansın dilber, stekan,
Belke biraz şefa tapa, bu heste canım, samavar.

Samavarım sen coşanda etrafında yar dolanır,
Özü zer, libası zer, geddi geleṅkar dolanır,
Çoh çekir o zehmetini, buhağında ṭer dolanır,
Bundan artıg söz demeye yohdu kamalın, samavar.

Bil ki, sensiz gün geçirmez herkesin ki, elacı var,
Padşahdan beye kimi hamının ehtiyacı var,
Samavar, dövranın açıb görüm nece heracı var,
Men sene peşkaş elerem dövlet ü malım, samavar.

Musa bir te'rif deyibdi, eşiden gelsin behsine,
Gumru kimi zikr elersen, men valeh oldum sesine,
Çirkinler hecalet çeksin, kelmesinler meclisine,
Goy sene gulluh elesin bir gözel hanım, samavar.

MARAL

Men seni görenden beri, halım perişandı, Maral,
Leblerindi şehd ü şeker, hesteye dermandı, Maral,
Açılıb goynunun içi, bağ_i gülistandı, Maral,
Derdbilmez nagis dedi, derd bilen inandı, Maral.

Camalın görenden beri olmuşam heyran sene men,
Gel eyleş meclisimde, eyleyim dövran sene men,
Bir gecelik otağında olmuşam mehman sene men,
Gıymayıram mal demeye, can deyim gurban sene men.
Bu gözellik sene galmaz, bu çerh_i dövrandı, Maral.

Le'netler gelsin keşişe, alemde bir ses eledi,
Gızı getdi ,o vermedi, övlad ile behseledi,
İki könlü birbirinden ayırdı, ebes eledi,
Çekdi o din teesübü, Kerem'e gisas eledi.
Hagg özü de gisas alar, edalet divandı, Maral.

Sen bir tersa gızısan, eydin geddim, dal eyledin,
Yıhdın könlümün evini, gör nece heyal eyledin,
Menimle yaman başladın bele geyl ü gal eyledin,
Göyçeli Aşıg Musa'nı derdinden abdal eyledin,
Bu el menim, etek senin, ölürem amandı, Maral.

PERİ

Gaşlarının tağını benzetdim kamana. Peri,
Bezerliyne teeccübem, düşmüşem gümana, Peri,
Molla, seyid görse üzün üz verer imana, Peri,
Bir görüşün, ayrı düşen, çeker elaman, a Peri.

Bir gözel peyda olub bu Azerbaycan'da taza,
Aferin zenburuna bal besleyib şanda taza,
Zimistan'da gızıl gülü sahlayıbdı çamda taza,
Gezinmişem, görmemişem mislin Dağıstan'da taza,
Gazah, Gırgız, Çeçen, Çerkez teline heyran, a Peri.

Men heç senin beraberin İran, Turan'da görmedim,
Yıhdın könlümün evini, tayın gılmanda görmedim,
Hoy'da, Salmas'da, Marağa, Tebriz, Tehran'da görmedim,
Ne Ereb'de, ne Ecem'de, ne Al'Osman'da görmedim,
Garşıya gözel şüre belke Gürcüstan, a Peri.

Sallanıb sığal verib ay gabağa, mah camala,
Al yaraşır, şal yaraşır gerdenine, gedd-i dala,
Sen ki, gardaşım gızısan, el düşmesin kec heyala,
Musa'nı gocaldıbdı bu çerh-i zaman, a Peri.

BAĞBAN MEHEMMED

19. yüzyıl âşıklarından olduğu tahmin edilmektedir. Hayatı hakkında kesin bilgimiz yoktur. Ancak bazı rivayetlere göre o, 1835 yılında Cebrayil kazasının Şerikan köyünde doğmuştur. 1914 yılında vefat ettiği rivayet edilir.

Çobanlık yapan Mehemmed, sade koşmaları ile tanınır. Sevgilisinin çeşitli yönleri ile anlatıldığı koşmalarında Mehemmed daima dertlidir, kederlidir. Çünkü sevgilisine bir türlü kavuşamamıştır.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıqları ve El Şairleri I, 351-355.)

GOŞMALAR

OLMASIN

Başına döndüyüm yığılan canlar,
Minnet edin geddi çinar oynasın.
Düşüm ayağına, dönüm başına,
Beli nazik, gümüş kemer oynasın.

O deste dilberim sözden küşmesin,
Rehmin, şefahetin bizden kesmesin.
Özgeler köşküne gedem basmasın,
Gelem gaşlı, gözü humar oynasın.

Aşig minnet çeker yarın eşgine,
Pervaneler yanar narın eşgine,
Bağban deyer bir nigarın eşgine,
Ne olar ki, o behtever oynasın.

NEDİ ?

Bir cavanın sevgi olsa serinde,
Onun üçün söhbet nedi, dem nedi?
Öldürer özünü yarın yolunda,
Hana nedi, dövlet nedi, cem nedi?

Sen gemde dünyaya gelen olmasın,
Hencerle bağrını delen olmasın,
Süzürsen çeşmini bilen olmasın,
Ağlamısan, kipriyinde nem nedi?

Danışasan, mazaglaşıb gülesen,
Birbirinin ürek derdin bilesen,
Birce gece sefa sürüb ölesen,
Heç kim demez, bele ömrü kem nedi?

Bağban, insaf mıdı yarın naz sata,
Yalgız galıb, tenha gezib, tek yata,
Bir yarı ki, könül göre, göz tuta,
Lampa nedi, fanus nedi, şam nedi?

GÖZEL

Ay gız insaf ele, barı yahın gel,
Gül açıb har ile sarışan gözel,
Aşigin elinden düşübdü heste,
Ruhunu eyledin perişan gözel.

Vesme ne lazımdı ele bir gaşa,
Kemer gerek ince bele yaraşa,
Pervane tek, özün atdı ataşa,
Lampa kimi gözü alışan gözel.

Heç gatarda yohdu bir bele maya,
Gözü güne timsal, gaşları aya,
İnanmaram, yaranıb mı Huda'ya,
Menim yarım kimi zerefşan gözel.

Geyz eyleme, saralarsan, solarsan,
Uşag kimi indi hedde dolarsan,
Deyirler celladsan, çoh can alarsan,
Eyleyirsen günde neçe gan gözel.

Serhoşlanıb sözgün süzgün bahmısan,
Ciyerler doğrayıb şişe tahmısan,
Hakimsen, ölkede ağa çıhmısan,
Edalet eylersen hub divan, gözel.

Gemlisen, üreyin dönübdü gışa,
Süretin bülbüldü, endamın şişe,
Saçı buhağında teze benöfşe,
Hanı sen etirde bir reyhan, gözel.

Göresen dağlarda elvan çiçeyi,
Örtesen başına ipek leçeyi,
İki ilde ağardarsan birçeyi,
O gem ki sendedi, natevan gözel.

Dost gapısın eyri açıb girmedim,
Sir sözümü heç yadlara vermedim,
Bağban deyer, bu çağımda görmedim,
Bele senin kimi mehriban gözel.

SEDEF

Hansı bednezerin gözüne geldin,
Düşmüsen elinden aralı, Sedef.
Ovçu marığında, çahmag elinde,
Senmisen Guzugan maralı, Sedef.

Sallanıb şeklini salgilen suya,
Şana çek destinle zülf-i hoşbuya,
Gülle deysin seni vuran ovçuya,
Olmusan köksünden yaralı, Sedef.

Sensen bu derenin ancag göyçeyi,
Üzüne goymusan halga birçeyi,
Gızıl güldü sekkiz cennet çiçeyi,
Onun da üstünü har alı, Sedef.

Zimistanda dağlar lala boyanmaz,
Ruhum aparmısan cismim oyanmaz,
Seni gören gözler sensiz dayanmaz,
Gen dünya başına daralı, Sedef.

Guya müntezirsen çohdan eyala,
Arasbar gülüsen, dağlarda lala,
Güsseyle özünü verme heyala,
Gülgez yanagların saralı, Sedef.

Özüne münasib olsaydı yarı,
Atlı gabağında goşun serkarı,
Üç gecelik aya benzer gaşları,
Sürmeli gözleri garalı, Sedef.

Bağban deyer, meni goyma nişana,
Öldürer gözlerin, düşersen gana,
Bahan camalına olur divana,
Bacaran döşüne ter alı, Sedef.

NECOLDU?

Eller getdi yaylağını belledi,
Bildir o dağları gezen necoldu?
Ayrılıg gölünde, gem deryasında,
Teze gevvas olub üzen necoldu?

Yegin galdı Şeriganın elinde,
Yohdu güvvet dehanında, dilinde,
Golları dar bağlı diddi elin de,
Ele genimlere dözen necoldu?

Könül, teleb etme dünyanın varın,
Gel iç Mil suyundan, çıhsın azarın,
Hamaylaf gaynasın, Çolan daşların,
Sanayıb tesbeh tek düzen necoldu?

Hecer samvarının içen çayından,
Binesi o garlı dağlar payından,
Çıngıllı çeşmeden, Matgab suyundan,
Bilmerre elini üzen necoldu?

Şıh Mehemmed, eyle könlünü abad,
Yetim galırsa da Meherrem, Cavad,
Kağızsız, gelemsiz, özü bîcavad,
Dünyanın işlerin yazan necoldu?

DOLLU MUSTAFA

19. yüzyıl âşıklarından olduğu tahmin edilmektedir. Hayatı hakkında malumat yoktur. Devrinin üstad âşıklarından olduğu rivayet edilir.

Geraylı (8'li koşma), koşma, muamma ve muhammes türlerinde şiirler söyleyen Mustafa, bu türlerde oldukça başarılıdır.

Sevgilisini anlattığı geraylı ve koşmaları akıcı ve sadedir. Edebî sanatlar ustalıkla kullanılmıştır.

Ağ üzde halı benövşe,
Könül hesret yumru döşe,
Ahtarır gözüm hemişe,
Senem seni, Senem seni.

Koşma diyebileceğimiz ancak, büyük ölçüde "vücutname" konusunun işlendiği "gız olar" redifli şiiri ve muammaları onun sanat yönünü göstermesi bakımından mühimdir.

KAYNAK

(Azerbaycan Aşıgları ve El Şairleri I, 356-367).

GERYALI

SENEM SENİ

Gördüm seher bulah üste,
Senem seni, Senem seni.
Helg eyleyib eceb neste,
Senem seni, Senem seni.

Ağ üzde halı benövşe,
Könül hesret yumru döşe,
Ahtarır gözüm hemişe,
Senem seni, Senem seni.

Doymag olmaz gelem gaşdan,
Senin kimi bağrı daşdan,
Seçemmedim yaşıl başdan,
Senem seni, Senem seni.

Gül camalın bedirli ay,
Gaşlarındı gurulu yay,
Eylemerem dünyaya tay,
Senem seni, Senem seni.

Eskik olmaz gözel, hatan,
Dol Mustafa senin butan,
Vermez mene zalım atan,
Senem seni, Senem seni.

AĞRIN ALIM

Ne durubsan, astanada,
Gaşı gaytan, ağrın alım.
Seher, seher bağ içinde,
Güle batan, ağrın alım.

Goynundakı eceb neste,
Alem görse olar heste,
Ellerinde deste, deste,
Nergiz tutan, ağrın alım.

Büllur buhag, beyaz gerden,
Ağlımı aparır serden,
Aşigine herden, herden,
Şive satan, ağrın alım.

Cilvelen süz, nazlı canan,
Gel eyleme bağrımı gan,
Gaşlarından gurub kaman,
Müjgan atan, ağrın alım.

Ne bahırsan yanı, yanı,
Olum gözlerin gurbanı,
Derde salma *Mustafa*'nı,
Ağcagutan, ağrın alım.

GELİN

Seherden çıhdın garşıma,
Gül bahçada gezen gelin.
Derib, derib buhah altda,
Ter benövşe düzen gelin.

Gaşların gurar divanı,
Kipriklerin töker ganı,
Öldürersen nece canı,
Çohlar bağrın ezen gelin.

Bülbülü gülden eylersen,
Gedeni yoldan eylersen,
Ulusdan, elden eylersen,
Gözlerini süzen gelin.

Gümüş kemeri belinde,
Şirmayı şana telinde,
Cumub çalhanıb gölünde,
Sona kimi süzen gelin.

Bilmirem esil, soyunu,
Hublar arzular boyunu,
Mustafa tutsun toyunu,
Al yaşıla bezen gelin.

GADAN ALIM

Seyrağıbın sözü ile,
Dostun atan, gadan alım.
Ölünce dönmerem senden,
Meni satan, gadan alım.

Mürvet ele gel insafa,
Sürek senle zövg ü cefa,
Aşigine verme cefa,
Gaşı gaytan, gadan alım.

Bir doymadım şirin sözden,
Öpmedim, yanahdan, üzden,
İşareynen, gaşdan, gözden,
Dostlug gatan, gadan alım.

Sinen Savalanın garı,
Memen Gürcistan'ın narı,
İtkin salıb köhne yarı,
Eğyar tutan, gadan alım.

Terlan könlüm ganad çalar,
Sona görse tora salar,
Ahır ki, *Mustafa* olar,
Senin butan, gadan alım.

GALDIRIN

Hesen atı yıhıb çaya,
Galdırın gızlar, galdırın.
Here götürüb bir paya,
Galdırın gızlar, galdırın.

At serpib ipe dolaşıb,
Ayağı başından aşıb,
Palçığa, zıga bulaşıb,
Galdırın gızlar, galdırın.

Gapına goyub gulunu,
Yolda itirib çulunu,
Vermeyib yarı, pulunu.
Galdırın gızlar, galdırın.

Hesen gelirdi yohuşdan,
Kişi çıhıb berkden, boşdan,
Atı hürküb yolda guşdan,
Galdırın gızlar, galdırın.

Hesen itirib başını,
At unudub yoldaşını,
Gırıb yeherin gaşını,
Galdırın gızlar galdırın.

At çırpınır, yere deyir,
Başı gövdesini eyir,
Kişneyib gözünü döyür,
Galdırın gızlar, galdırın.

Hesen yorğun atı neyler,
Bu derdini kime söyler,
Mustafa iltimas eyler,
Galdırın gızlar, galdırın.

GOŞMALAR

GAYIT İNDİ

Sallana, sallana geden Salatın,
Gedirsen bağçaya, gız, gayıt indi.
Süsenden, sünbülden, lale, nergizden,
Goncadan desteni düz, gayıt indi.

Gözellerde üz bürümek yamandı,
Menden yana durma, öldüm amandı,
Bugün ayrılıgdı, ahır zamandı,
Ömür başa deydi, tez gayıt indi.

Ganlı cellad kimi ganımı içme,
Ömrüm zemisini budayıb biçme,
Heflenib ovçudan aralı keçme,
Ceyransan, çölleri gez, gayıt indi.

Tutuldum eşgine, düşdüm sorağa,
Getme göz önünden perim, irağa,
Daha döze bilmem derde, ferağa,
Goy sinem üstüne köz, gayıt indi.

Mustafa ister ki, dilber yüz yaşa,
Üzünde halların eceb tamaşa,
Benzersen ördeye, o yaşılbaşa,
Çalhalan göllerde, üz, gayıt indi.

YAZILI

Gözel keklik havalanıb dövr eler,
Erş üzünde ne tamaşa yazılı.
Tebibim yoh, yaralarım gövr eler,
Derd elinden dilim haşa yazılı.

Yar bele bahar mı şirin yarına,
Almasına, heyvasına, narına,
Sinen benzer Savalanın garına,
Sedrinde memeler goşa yazılı.

Bir varmadım, ulusuna, eline,
Bülbül olub heç gonmadım gülüne,
Gend ezilib dehanına. dilĭne,
İncidi, sedefdi, dişe yazılı.

Ah tararam, tayın tapa bilmerem,
Ağlardırsan meni, güle bilmerem,
Senin beraberin ola bilmerem,
Güdret gelemidir goşa yazılı.

Men de çoh işleri gıllam irada,
Çoh gulluh elerem kamil ustada,
Bir gün olur kōç elerem dünyada,
Mustafa'yam, adım daşa yazılı.

GIZ OLAR

Üç yaşından dörd yaşına varanda,
Gözellener, bu gız yahşı gız olar.
On yaşında hedd_i bulağ alanda,
Gonça tek açılıb bir nergiz olar.

Ondördünde gözellere gatılar,
Onbeşinde elçilere satılar,
Onaltıda şirin toyu tutular,
Tapar hemdemini serefraz olar.

İyirmide geler benzer geline,
İyirmibirde sığal verir teline.
Ele ki, baş vurdu eşgin gönlüne,
Tezeden silkinib guba gaz olar.

Onbirinde ketan örter başına,
Onikide vesme yahar gaşına,
Ele ki, yatışdı onüç yaşına,
Goşma gonşulara, o bir sōz olar.

Onyeddide al gerdeyi gurular,
Onsekkizde yalan sözler durular,
Ondogguzda şuh memeler gırılar,
Üreyi üreye eceb saz olar.

Otuzunda oğul, uşah yetirer,
Gırh yaşında her bir zülmü götürer,
Elli yaşda geler köksün ötürer,
Her yetenden gaçmaz, üzbeüz olar.

Altmışında *Mustafa*'nın sözüne,
Yetmişinde ağ tor geler gözüne,
Ele ki yetişdi, çatdı yüzüne,
Ocaglar başında tek, yalgız olar.

GIFILBEND, SUAL, CAVAB

HEY

Sual :
Hansı dağdı, heç eritmez garını,
Hansı bağdı, yemek olmaz barını,
O kimdi, tapmadı öz hirdarını,
O hansı insandı, etmez bazar, hey.

Sual :
O nedi ki, göyden yere sallanar,
O nedi ki, her ne versen allanar,
O nedi ki, göbeyinden nallanar,
O nedi ki, gatarlanmış gezer, hey!

Cavab :
Gaf Dağıdı, heç eritmez garını,
Yemek olmaz goynun içi narını,
Cebrayıldı, tapmaz öz hirdarını,
Ezrayıldı, heç eylemez bazar, hey!

Cavab :
O yağışdı, göyden yere sallanar,
O uşahdı, her ne desen allanar,
O nehredi, göbeyinden nallanar,
Garışgadı, gatarlanmış gezer, hey!

Sual :
O kimdi ki, geyinibdi ağları,
O kim idi, dolanıbdı dağları,
O kim idi, bezeyibdi tağları,
O kim idi, onun gülün üzer, hey!

Sual :
O neydi ki, zerresinden ay oldu?
O neydi ki, getresinden çay oldu?
O neydi ki, bu dünyada hey oldu?
O kim idi, ona gebir gazar hey!

Sual :
O hansı guşdu ki, eyler hezeri?
Hey geder, her yana salar nezeri,
O hansı şeherdi, üçyüz bazarı?
Mustafa matahın orda düzer, hey!

Cavab :
O Leylidi, geyinibdi ağları,
O Mecnundu, dolanır hey dağları,
O Yusifdi, bezeyibdi tağları,
Züleyhadı, her busatın düzer, hey!

Cavab :
O gün idi, zerresinden ay oldu,
O ümmandı, getresindan çay oldu,
Hızır idi, bu dünyada hey oldu,
Cebrayıldı, ona gebir gazar, hey!

Cavab :
Can guşudu, göyde eyler hezeri,
Hara getse ,ora salar nezeri,
Gebristandı, üçyüzaltmış bazarı,
Mustafa'dı, o bazarı bezer, hey!

MÜHEMMES

GAZI

Meclise tek yiyelenib, açıb dövranı bu gazı!
Danende herif ahtarır, sular meydanı bu gazı,
And içib, inandırır avam insanı bu gazı,
Te'rifleyir camaata bah bu dünyanı bu gazı.
Ahır ki, boğazımıza yığıbdı canı bu gazı.

Çiyninde sarı kürkü, başında ağ emmamesi,
Eyleşibdi yanında ahund, seyidin cümlesi,
Hoş gelmir gulağına çalınanda sazın sesi,
Herden ortalığa salır sünni ile şie behsi,
İrana garşı goyur ol Al'Osman'ı bu gazı.

Mahalı çalıb çapır, arhalanır pristava,
Bütün yerde gonah olur her gece yağlı plova,
Yedirmir aca, yohsula, getiribdi yaman hava,
Tovlayır onu, bunu saldırır bir yeni dava,
Ahıtdırır nahag yere her defe ganı, bu gazı.

Her il fağır, fuğaraya yarlığa tahıl ekdirir,
Kel alıb kotan goşdurur, ne zülümle yer sökdürür,
İşledir gece, gündüz, ne ağır cefa çekdirir,
Günün gızmarlı vahtı çalışdırıb, tek tökdürür,
Tamam iste'maldan salır, eli, ovanı bu gazı.

Gazı menden çekinmesin, men böhtan deyen deyilem,
Her bir terefde eli var, işledir, şüthaşüt kelam,
Pul verir beşyüz beşyüz, toplayır ne geder selem,
Bu insafsızın elinden, vallah, zara gelib alem,
Çekdirir üst-üstünden ah u amanı bu gazı.

Ağaya yollayacağam derib, halgdan mal alır bu,
Gısır goyun, emlik guzu, öküz, inek, kal alır bu.
Ara aşkar, ara helvet, tümen tümen pul alır bu.
Güllü gebe, derme hurcun, tirme, fermaş, çul alır bu.
İster ziyaret elesin bir de Mekkeni bu gazı.

Diş tökülüb, baş ağarıb, çıhıb üzünde hett-i can,
Yene de işi, peşesi salmagdı dava, galmagal,
Hesisdi, yemeyib yıgıb elden, obadan, dövlet mal,
Tanımaz gapısını elsiz, ayagsız, kor, şil, lal.
Ömründe doydurmayıb bir ac galanı, bu gazı.

Ganmazlıgda heç mahalda bunun kimi ayı yohdu,
Yedıyi, geydiyi haram, halal şeyden payı yohdu,
Bedcislikde, bedemelde, şorgözlükde tayı yohdu,
Dörd kebinli arvadı var siğesinin sayı yohdu,
Elinde alet edib dini, imanı, bu gazı.

Mollalar daldan gelir, gazı gabagda yeriyir,
Ele bil eyleşibdi, Süleyman tahta, yeriyir,
Elini beline goyub kefde damağda yeriyir,
Herden çah çuh eleyir, başmalı ayahda yeriyir,
Tanımag istemeyir *Dol Mustafa*'nı, bu gazı.

SÖZLÜK

— A —

ab : su.
ab-i kövser : Kevser suyu.
abad : Şen, bayındır, mamur.
abadan : bakımlı, mamur.
acıg : öfke, hiddet.
adab : edepler, kaide, kânun, tarz.
adahlı : nişanlı, yavuklu.
afitab : güneş.
agâh : bilgili, uyanık, haberli.
ağ : ak, beyaz.
ağcagutan : bir kuş ismi.
ağı : zehir.
ağıl : akıl.
ağrı : gam, keder, tasa.
ağuş : kucak.
ağuşga : pencere.
ahır : son, nihayet.
ahtar- : aramak.
ahu : ceylan, karaca.
ahula- : beddua etmek; çağırmak.
ahund : hoca.
alaf : hayvan yemi.
alça : erik.
alçag : alçak; sade tabiatlı.
allan- : kızarmak, al renge boyanmak.
allat- : aldatmak.
almaz : elmas.
alov : alev.
alşan : alişan, adlı, şanlı, çok ünlü.
apar- : götürmek, birlikte götürmek, alıp gitmek.
ar : utanma.
aram : sabır.
aran : düzlük, ova, kışlak.
Arazbar : yer adı.
arh : su kanalı, dere.
arı : mısrada temiz mânâsındadır.
arıh : cılız, zayıf.
asib : belâ, musibet.
asıman, asman : gökyüzü.
astana : eşik.
aşgar : aşikar, açıkca.
aşgbar : göz yaşı.
aşig : âşık, ozan.
aşna : tanıdık, bildik.
ateşbar : ateş yağdıran.
atlas : ipek kumaş.
avam : herkes; kaba ve cahil ayak takımı.
avara : işsiz, güçsüz.
avaz : ses.
ayag : kadeh.
ayaz : soğuk.
aye : sual ve hayretle birlikte arzu ve ümit bildirir; acaba, mümkün mü?
ayğıran : aygır.
ayin : merasim, tören.
aynabend : aynalarla süslü.
ayar : eyyar.
ayyar : hilekar, kurnaz, dolandırıcı; tek.
az- : şaşırmak.
azar : dert, hastalık.

— B —

bab : denk, uygun; beraber; bölüm; kapı.
badal : vebal.
bac : zorla alınan vergi.
bad : rüzgâr, yel.
bad-ı seba : sabah rüzgârı.
bad-ı seher : seher rüzgârı.
bada : bade, içki kadehi.

badlıyan : parça.
bafta : sırma.
bağban : bahçıvan.
bahgilen : bak hele.
bais : sebep.
bala : yavru, oğul; bela.
balaca : küçücük, ufacık.
bambılı : boş, gülünç.
banla_ : ötmek.
bar : meyve; ürün; yük.
baran : yağmur.
barı : bari, hiç omazssa; duvar çit.
barkeş : yük taşıyan, yük çeken.
başına dön_ : çok sevilen birisinin yerine ölümü kabullenme inancıyle ölüm döşeğinde yatan kimsenin etrafında dolanmak.
bay : zengin.
bayatı : çoğu cinaslı olan, mani gibi dörtlüklerden meydana gelen halk şiirinde bir şekil.
bayğam : uyku.
baygu : baykuş.
bazubend : pazubent, kol bağı.
beca : yerinde uygun.
beçe : çocuk; hayvan yavruları içinde kullanılır.
bed : kötü.
bedcis : cinsi bozuk.
Bedehşan : değerli eşya ve mücevherlerin alınıp satıldığı ülke.
bedesil : bed_asıl, aslı kötü, asâletsiz.
bedgu : kötü söyliyen, gıybet eden.
bed nezer : kötü bakış.
bedr : dolun ay, ayın ondördüncü gecesi.
bega : baki, devamlı, ebedi.
behişt : cennet.
behr : bahr, deniz.
behre : meyve, ürün.
behtever : bahtaver, şanslı, talihli.
belacu : kendisini belaya salan.
bele : böyle.
beled : vâkıf, tanıma, aşina olma.
belke : belki.
bem : bam teli.
bend : âşık, vurulmuş.
bende : kul, köle.
bend ol_ : bağlanmak, ilişip kalmak.
beng : afyon.
belke : belki.
bendevan : tutkun olan.
benöfşe, benövşe : menekşe.
bere : küme, av beklenen yer, pusu.
berekallah : maşallah, mübarek ola, çok yaşa, sağol.
berg : yaprak; yıldırım, şimşek.
bergerar ol_ : berkarar olmak, karar üzre olmak, sabitleşmek.
berhurd : tesadüf; muradına erişen.
berin : yüksek.
berk : sıkı, sağlam.
berkit_ : sağlamlaştırmak.
bes : yeter, kâfi.
beste : kısa; bağlı.
bester : bister, yatak, döşek.
bey'et : biat, uyma.
bezar : bizâr, rahatsız.
beze– : süslemek.
bezek : süsleyen, güzellik veren şey, süs, ziynet.
bezerlik : süslenme.
bîçare : çaresiz.
bîdad : zalim, gaddar.
bîdar : uyanık, uyumuyan, uykusuz.
bîgâne : kayıtsız, ilgisiz, yabancı.
bîkâr : işsiz, güçsüz.
bîmar : hasta.
bina : temel; gören, geceleyin gören, ferasetli.
bîneng : namussuz, rezil.
bîneva : zavallı, fakir.
birce : bir defa, bir tek.
birçek : pürçek; zülüf, saç; örtü.
bîzeban : dilsiz, susmuş.
bozdar : boz tüylü çoban köpeği.
böhtan : bühtan, yalan, iftira.
budag : dal, budak.
budu : budur.
buhag : insanın çenesi ile boğazı arasındaki kısım.
buhça : bohça, çıkın.
bulag : pınar.
busat : kilimler, döşekler, minderler; bayram, merasim.
buse : öpücük.
but : çok güzel (kadın).
buta : nişane; hedef.
buy : koku.
bünyad : asıl, esas, temel; bina, yapı.

bürdbad : yük çeken.
büryan : ateşte kavrulma, kebab olma, kızarma.
büstan : bostan, gül bahçesi, gül ve çiçek kokularının bol olduğu bahçe.
büt-i hunhar : kan içen, zalim, gaddar güzel.

— C —

cabeca : yer yer; düzgün.
cadu, cadü : cadı.
cahar : dört.
calal : celal, büyüklük, ululuk.
cam : kadeh, maşrapa.
camal : cemal, yüz güzelliği.
cansitan : can çıkarıcı, insana bela olan güzel.
car : bir kır kuşu; komşu; açığa çıkarma, delil.
cari : ceryan eden, geçen, yürüyen.
car ol- : yanmak.
cavan : civan, taze, genç, delikanlı.
cebr : zor, zorlama.
cehd eyle- : gayret etmek.
celay : memleketinden ayrılma, gurbete düşme.
celled : cellat.
cem : toplama.
cemdak : gövde, leş, hayvan ölüsü.
ceres : çan.
cerge : sıra, dizi.
ceyran : ceylan.
cığa : tac; kalkık saç, perçem.
cida : cüda, ayrı, ayrı düşmüş.
cilov : gem, dizgin.
cor : açığa çıkarma, ifşa; bağırma.
cövlan : cevelan, gezme, dolanma.
culus : tahta çıkma, hükümdar olma.
cum- : dalmak, atlamak.
cuna : tül.
cüfe : köpük, su üzerinde çör çöp.
cünun : deli, delilik.
cür : tür, çeşit.
cüt : çift, iki tane.

— Ç —

çağ : zaman, vakit, an.
çah- : çakmak.
çak : yırtık.
çaker : kul, köle.
çal : büyük orman.
çalma : örtü, belden veya topuktan aşağı sarkan örülü ip.
çap- : koşmak, at sürmek.
çapar : ufak, kurye.
çaphaçap : sürekli koşma.
çarh : çerh, felek; gök.
çargat : büyük baş örtüsü.
çarpaz : çapraz, kopça.
çartaz : bir çeşit ağaç.
çaş- : şaşmak, şaşırmak.
çaşır- : şaşırmak.
çat- : yetişmek, ulaşmak.
çaynik : çaydanlık.
çemenzar : çimenlik.
çemhemli : oynak, kıvrak.
çen : sis.
çenber : metinde dolamak mânasında.
çerh-i gerdiş : dönen gökyüzü.
çeşm : göz.
çetver : bir tahıl ölçeği, yaklaşık sekiz kile.
çıhar- : çıkarmak.
çırag : çıra.
çıragban : ışıklarla donanmış.
çin : kıvrım.
çiskin : çiseleyen, sis; dönen.
çiyin : omuz.
çoh : çok.
çov- : batmak, geçmek.
çovğun : kar fırtınası, tipi.
çulğa- : sarmak; bürümek, örtmek.
çungur : bir çeşit müzik aleti.
çüğül : ihbar, jurnal; ihbarcı, jurnalcı.

— D —

dad : adalet; imdat çağırışı, feryad.
dada gel- : ağlamak, haz almak, imdada gelmek.
dadres : imdada yetişen, yardım eden.
dağ : yara; deli.
dal- : dalmak, atlamak.

dal : sırt, arka; destek; budak, Arap alfabesinde "dal" harfinin adı.
dalda : kıyı, köşe, gizli yer, saklanılacak yer.
daldalan- : bir şeyin arkasını çekmek; gizlenmek.
dam : ev, kulübe.
daman : etek.
dane : tane.
danış- : konuşmak, müşavere etmek.
danla- : itham etmek, suçlamak, azarlamak.
dar : ev, yurt, yer; dar ağacı.
Dara : Dariyus.
darayı bağla- : saçı tel örgü halinde bağlamak.
darmacal : dar vakit.
dasitan : destan, halk hikâyesi.
davat : divit, kalem.
dayag : dayanak, destek.
dayaz : derin olmayan;
dehan : ağız.
dehi : dahi.
Dehl : dahil.
dehr, dahır : dünya.
dellek : berber.
dem : an, zaman.
demadem : daima.
dendan : diş.
deng : ahmak, serseri.
der : kapı.
derdimend : dertli, dert sahibi.
derge : orta kararda olan.
derg eyle- : ayrılmak, terk etmek.
deryab : bulma, elde etme.
derzi : terzi.
desmal : destmal, mendil.
dest : el.
deyanet : diyanet, din duygusu.
deyirmi : yuvarlağa yakın.
dı- : demek, söylemek.
diba : bir çeşit ipek kumaş.
didar : görünme, yüz, çehre.
dide : göz.
did- : parçalamak.
digergün : başka türlü.
dil : gönül.
dildar : gönüldaş, gönül alan, sevgili.
dilfigar : gönlü yaralı.
dilhun : gönlü yaralı.
dilmesend : gönül alan.
dinar : Araplarda kullanılan para birimi.
dincel- : rahatlamak, dinlenmek.
divane : deli gibi, deliye benzeyen.
don : kılık, kıyafet, elbise.
dovla- : bürümek, örtmek.
dövran : devran, devirler.
dövr eyle- : dönmek.
döz- : tahammül etmek, katlanmak, dayanmak.
dud : duman.
dust : dost.
dustag : tutsak, esir.
dü : iki.
düba : daha sonra, arkasından.
düçar : çaresiz.
dühter : kız çocuğu.
dür, dürr : inci.
dür-efşan : inci saçan.
düyme : düğme.
düyü : pirinç.
düyün : düğün.
düz- : toplamak, biriktirmek.

— E —

ebes : abes.
ebr : bulut.
ebru, ebrü : kaş.
ebter : sonsuz; evlatsız.
eceb : acaba.
ef : af.
efgan : ızdırap ile çağırma, bağırma, inleme, bağırışma.
eflak : felekler; gökyüzü.
efsana : efsane.
efzel : efdal, daha üstün.
egig : akik, değerli bir taş.
egl : akıl.
egraba : akraba.
eğyar : yabancı, el.
ehd : ahd, söz.
ehmer : ahmer, kırmızı, kızıl.
ehter : yıldız; baht, talih.
elac : çare, ilaç.
elav : alev.
ele : öyle.
ele sal- : ele geçirmek, elde etmek.

elm : [illegible]
elvan : renkli, çeşitli.
eman : umman, deniz; iman.
emi : amca.
emen : mısrada meyve mânâsındadır.
emmame : imame sarık, çalma.
en'am : bahşış.
enber : anber, güzel koku.
endelib : andelip, bülbül.
endüh : gam, keder, tasa.
eniş : dost, arkadaş, sevgili.
ennab : bir çeşit meyve.
erbe-yi enasir : anasır-ı erbaa, dört unsur; toprak, su, ateş, hava.
er'er : güzeldeki boy pos; ardıç ağacı.
erş : arş, gök yüzü.
esa : asa, baston.
eshab : ashab, sahipler.
eskik : eksik.
esme : mısradaki mânâsı esirgeme.
esre-; esri- : sarhoş olmak.
eşg : eşk, göz yaşı.
eşme : bürgü, örtü, örme.
eşkibar : eşkbar, göz yaşı.
eta : ata, bağışlama.
etr : ıtr, koku.
ettar : attar.
eyal, ayal : eş.
eyan : ayan, ileri gelenler.
eyb : ayıp.
eyer : eğer.
eyn : ayn, göz.
eyin : üst, baş, sırt.
eyle- : eğilmek.
eyş : ıyş, yeme içme.
eyyam : günler.

— F —

fağır, fegir : fakir.
fanus : fener.
farmaş : içine yatak, yorgan konan büyük çuval.
faş : meydana çıkma, duyulma, açığa vurma.
fegan : figan, inilti.
Fegfur : Çin imparatoru.
fe'l : fiil, iş, hareket.
fehm : anlayış.
fend : hile, tuzak.
fehr : fahr, öğünme.
ferag : firak, ayrılık.
Feramerz : Sasani hükümdarlarından birisi.
fere : anaç.
ferehefza : ferahlık, sevinç.
fermaş : içine yatak, döşek konulan büyük harar.
ferş : döşeme, yayma, halı.
Fesih : fasih, güzel, düzgün ve açık konuşan.
fevvare : fıskiye.
filankes : falan, filan kimse.
filfil : fülfül, karabiber.
filhal : anında, hemencecik.
firget : firkat, ayrılık.
firişte : ferişte, melek.
fovt : fevt, elden kaçırma.
föhm : fehm, anlama, anlayış.
fügera : fakir, zavallı, garip.
fürset : fırsat.

— G —

gabag, gabah : ön, yüz, alın.
gacag : yiğit, kahraman.
gada : bela, dert, musibet.
gadasın al- : derdini almak.
Gadir-i geffar : Allah.
gah : bazen.
gahıc : başa kakılacak kusur.
gail : razı.
galam : kalem.
galan : kalan.
galh- : yükselmek, havalanmak, terfi etmek; seviyesi yükselmek, harekete geçmek.
galmagal : gürültü, karışıklık.
gamçı : kamçı.
gamet : boy, pos.
gan- : anlamak, inanmak, kavramak.
ganovuz : ipekli, elbiselik.
garabaş : cariye, hizmetçi.
garaçı : çingene, dilenci.
garğara : kargış, şikâyet.
gasid : ulak, postacı; kasteden.
gatar : kervan, sürü.
gayçı : makas.

gayda : kaide, âdet, huy.
gayğu : kaygı, tasa.
gayıl : kail, razı olan.
gayım : kaim, devamlı.
gayıt_ : dönmek.
gaytan : uzun ve ince kaş.
gazı : kadı.
gebe : cübbe.
gebir : kabir, mezar.
gedd, ged : kadd, boy.
gede : geda, dilenci; oğlan çocuğu.
gedem : kadem, ayak, adım.
gedik : iki dağın arası, vadi.
gefes : kafes.
gefle : kafile.
gehhar : Allah.
gehr : kahır.
gel'e : kale.
gelemdar : kalemlik.
gelender : kalender.
geltan : galtan.
gem : gam.
gemer : kamer, ay.
gem gesavat : sıkıntı, üzüntü.
gemgin : üzüntülü.
gemhar : gamhar, gam yükü.
gemik : kemik.
gen : geniş.
genc : hazine.
gend : kand, şeker.
gendir : kendir, ip.
genim : düşman, rakip.
gepik : manatın onda biri, kuruş.
ger : eğer.
gerabet : garabet, gariplik.
gerar : karar.
gerdeben : boyun bağı, boyuna bağlanan şey, gerdanlık.
gerdiş : dönme, dolaşma.
gerdun : dönücü, dönen, devreden.
gerenfil : karanfil.
gerine : zaman.
gerrah : kendine güvenen.
gesr : kasr, saray, köşk.
geşeng : hoş görünüşlü, güzel, yakışıklı, zarif, ince.
geşk : dolaşma.
geşt : gezme, seyretme, dolanma.
geşt ele_ : gezinmek.
getre : katre, damla.
gevvas : dalgıç.
geyb : kayıp.
geyl ü gal : kiyl ü kal, dedi kodu.
Geyser : Kayser.
geyz ele_ : gayz eylemek, kızmak, gazaplanmak.
geza : kaza, sefer.
gezal : gazal, bir geyik cinsi.
gezebnak : gazabnak, öfkeli, gazaplı, dargın, kırgın.
gezel : gazel.
gıfılbend : Azerbaycan halk şiirinde muammaya verilen isim.
gılmen : tüyü, bıyığı bitmemiş, delikanlılar, gençler.
gırh_ : kırkmak, kesmek.
gırçı : küçük daneli dolu.
gısa : kısa.
gısvur– : saldırtmak.
gıtmıg : parça.
gıyğaç : üç köşe başörtüsü; eğri, yatık.
gıyğacı bah_ : süzgün bakmak, gözucu ile bakmak.
gible : kıble.
gible_yi hacet : ümit yeri.
giley : şikâyet.
giraban : giriban, yaka.
giranbar : ağır yüklü, hamile, iki canlı.
girdab : dönen su, anafor.
girdelen_ : yuvarlaklaşmak.
Girdigar : Allah.
giriftar : bir derde tutulmuş.
giryan : ağlayan.
gisas : kısas, intikam.
giya bah_ : yan bakmak.
giymet : kıymet.
goçag : hamarat, kahraman, yiğit.
goçu : eskiden halka eziyet eden zulm eden, insanlar arasına korku salan, zorbalık eden kimse.
gor : mezar.
gorğan_ : bir şeyi titizlikle saklamak, üstüne titremek, gözden uzak tutmak.
goşa : çift, iki tane.
goşun : ordu; karışıklık.
gov_ : kovmak, def etmek.
govgı : kavga.
gödek : kısa.
göftar : söz.

gövher : gevher, ziynet eşyası.
gönçe : gonca.
gövreleme : yaraların yenıden açılması.
gövs-i güzeh : kavs-i kuzah, gök kuşağı.
göy : gök, mavi.
göyçek : güzel.
göyerçin : güvercin.
gubar : toz.
guc- : sarılmak, kucaklamak.
gulac : kulaç.
gullug eyle- : hizmet etmek.
gurab : karga.
gurşan- : kuşanmak.
guş : kulak.
guşe : köşe, bucak.
gübur : kabirler, mezarlar.
gülabatın : sırma şerit.
gülab : gül suyu.
gülistan : gül bahçesi.
gülşen : gül bahçesi.
güman : sanma, zan, şüphe.
günc : köşe.
gürg : kurt.
gürre : ses, nara.
güsse : gussa sıkıntı, kaygı, keder, gam.
gütb : kutb, dönen bir çarkın aksi.
güzar : geçme, geçiş.
güzar eyle- : gezmek, dolaşmak.
güzey : kuzey.

— H —

hab : uyku; sıkıntı, üzüntü.
hab-i ecel : ecel uykusu, ölüm uykusu.
haça : direk, dayak, destek,
haçan : ne zaman.
Hagg : Allah.
hâk : toprak.
hâkiser : toprak içinde kalmış, perişan, yerle bir olma.
hal : yüzdeki ben.
halig : yaratıcı, halk eden, Allah.
hamı : herkes, bütün.
hana : dokuma tezgahı.
hane : ev.
haniman : hânmân, ev, bark.
hansı : hangisi.
har : diken.
hara : nereye.
haray : çağırış, bağırış, velvele, gürültü.
harda : nerede.
hasil ol- : peyda olmak, türemek.
haver : şark, doğu.
hay : hay, huy, karışıklık, yardım.
hayana : nereye.
hayıf : yazık.
hazar : barış.
hebib : habip, sevgili.
hecalet : hacâlet, utanma, utangaçlık, şaşırma.
hecer : porselen.
hecil : utanma, yüzü kızarmış; iki dağın arasındaki kısım, vadi, dere.
heçkes : hiç kimse.
hedeng : kayın ağacından yapılmış ok.
heflen- : öfkelenmek.
heft : yedi.
hekkak : Taş yontucu, oymacı.
helg : yaratma.
hele : hâlâ.
helvet : tenha, yalnız, tenha yer.
hemayıl : muska.
hemdem : aynı zamanda bulunma; sadık, arkadaş, sevgili.
hemin : daima.
hemişe : daima, devamlı, her zaman.
hena, hana : kına.
hendan : handan, gülen, sevinçli.
hendeng : hadeng, kayın ağacından yapılmış ok.
hera : yara.
hercayı : hercâi, kararsız.
herde : ara sıra.
here : her biri, herkes.
hergiz : asla, katiyyen, hiç bir vakit, hiç.
herhiş : eşek.
her yeten : herkes, her biri.
hes : çer, çöp.
heste : hasta.
heta : hata.
heyat : heyhat, yazık, boşuna.
heyif : zulüm, haksızlık; intikam.
heyva : ayva.
hezan : son bahar.
hezel : gazel, yaprakların sararması, güz yaprağı.

hezer : çekinme.
hezerat : ağalar, hazretler.
hezer ele_ : çekinmek, vaz geçmek.
hına : kına.
hırd : alış veriş.
hırda : küçük.
hırman : mahrumiyet.
hışmala_ : karıştırmak.
Hızır : Hızır.
hicab : utanma.
hicr : ayrılık.
hicran : ayrılık.
hidmet : hizmet.
hidmetkar : hizmetçi.
hifs : hıfz, koruma, muhafaza etme.
hil : baharat.
hilaf : karşı; yalan.
hiridar : satılacak şeyler; alıcı, müşteri.
hiredmend : akıllı, âlim.
hirge : hırka.
hiyaban : çöl, sahra.
hodkâr : padişah.
hof : havf, korku, dehşet.
honça : bohça, çıkın.
horyad : hoyrat, başı boş.
hoy : huy, mizaç.
hör_ : örmek.
hörük : örük, saç örgüsü.
hörün_ : örmek.
hövfet : korku.
hu : kılık, kıyafet, şekil.
hub : iyi, güzel.
hubiter : daha güzel.
Huda : Allah.
humar : baygın, süzgün bakışlı, içki_den sonra gelen başağrısı, sersemlik.
humayun : beyaz bez.
hunfeşan : kan saçan, kan döken.
hunhar : kan içen, kan dökücü, zalim.
huraman : hıraman. salınarak yürü_yen.
hurcun : heybe.
hurşid : güneş.
hübab : habâb, hava kabarcığı.
hüban : güzeller.
hüld-i berine : cennet.
hümay : masal kuşu, cennet kuşu, devlet kuşu, hüma kuşu.
hümmet : ümmet; himmet, lutf, ihsan, bağış.
Hümra : Kırmızı.
hündür : yüksek, yüce.
hürk_ : ürkmek.
hürküş_ : ürkmek.

— İ —

İba : tiksindirme, tiksindirilme.
ictinab : sakınma, çekinme; sığınma.
idbar : bahtsızlık, talihsizlik.
igbal : ikbal, talih.
iglab : ağlama, ağlayış.
igid : yiğit.
igrar : ikrar.
ihlâs : sadakat, bağlılık, doğruluk.
ihtilat : karışma, katışma.
il : yıl.
ilgar : verilmiş söz; ansızın hücum, baskın.
iltica : sığınma.
imdi : şimdi.
imran : ümran, ilerleme, başarılılık, refah.
ince : bel.
indi : şimdi.
irag : ırak, uzak.
iser_ : istemek.
isti : sıcak.
istiğfar : bağışlanmasını isteme, özür dileme.
işare : işaret.
işığ : ışık.
iştiyag : iştiyak, arzu, heves, istek.
itgin : yitik, kayıp.
iti : keskin, sivri.
itir_ : yitirmek.
iy : koku.
iyle_ : koklamak.

— K —

kabab : kebap.
kafer : kâfir.
kağız : kâğıt; mektup.
kakil : kakül.

kalağay : büyük ipek başörtüsü.
kam : istek.
kamal : kemâl, olgunluk.
kaman : keman, yay.
kamandar : usta ok atıcısı.
kar : sağır.
karvan : kervan.
kasıb : fakir, yoksul.
kebir : büyük.
kec : eğri, eğilmiş.
kecavet : deve üzerinde kurulan otağ, taht-ı revan.
kefer : kâfir.
kehriz : set; çukur.
kelek : hile.
kellemengo : at hastalığı.
kelme : kelime.
kem : kötü, az, eksik.
kemkem : kaba, hoş olmayan.
kemerbeste : fedakar, gönüllü; belini bağlamış.
kend : köy.
kere : tere yağı.
kes : kişi.
keşiş : papaz.
keşt ele- : geşt eylemek, dolaşmak, gezmek.
ketan : bir çeşit örtü.
keysu : zülf, saç.
kiçik : küçük.
kilse : kilise.
kimi : gibi.
kip : sıkı, kesif, yoğun, hava geçirmez.
kor : kör.
koruk : bir kişiye ait olup başkalarının girmesi yasaklanan yer.
köftügü : güft ü gû, dedikodu; sohbet, konuşma.
köhensal : yaşlı, ihtiyar, kocamış.
köhlen : küheylan.
köksün ötür- : göğsünü geçirmek.
kömek : yardım.
köndelen : enine.
kövkebe-yi eyş : işret yıldızı.
Kövser : Kevser, Cennette bir havuzun adı.
köynekcek : gömlek.
köz : ateş.
kus : kûs, kös, büyük davul.
kübar : büyük.
küçe : sokak.
küh : kûh, dağ.
küleçe : yelek.
küllî : hepsi, bütün.
külüng : balyoz.
künc : köşe.
küre : çekirdek.
kütah : kısa.

— L —

laçın : doğan.
lahta : pıhtı, katılaşmış kan parçası.
lale'lam : anlamama, bilmeme.
lamekan : yersiz, yurtsuz.
lap : tam; işte, hemen, çok.
layla : ninni.
leb : dudak.
leçek : tülbent, baş örtüsü.
lefz : lafz, söz.
lehze : Lahza, göz ucuyla bakış; kısa zaman, gözucuyla bir kere bakıncaya kadar geçen zaman.
le'l : yakuta benzer, değerli kırmızı bir taş.
le'lfam : gonca ağızlı, kırmızı dudaklı.
lempe : tavan.
leng : aksak, sakat.
lenge : aksaklama, gecikme.
lerze : titreme, titreyiş.
leşker : asker, ordu.
leyaget : liyakat, layık olma.
leyl ü nahar : gece ve gündüz.
lezgi : Dağıstan'da yaşayan bir kavim.
libas : elbise.
liga : lika, yüz.
lihaf : örtünecek şey, yorgan.
limu : limon.
lotu : serseri.
löyün : levn, renk.

— M —

maç : öpücük.
madar : fayda, madet, yardım.
mah : ay.
mah-ı enver : ışıklı ay.

mah-ı tab : dolun ay.
mah-i taban : parlak ay.
mahruy : ay yüzlü.
mahtab : mah-ı tab, mehtap, ay ışığı; güzel.
mana : bana.
manat : ruble.
mar : yılan.
maral : dişi geyik, ceylan.
marıg : pusu, tuzak.
mat gal- : hayrette kalmak, şaşmak.
maya : dişi deve.
mayeh tac : lazım olan.
mayil : mail, tutkun olma, âşık olma.
mazaglaş- : oynaşmak, cilveleşmek.
me'bud : mabud, ibadet edilen.
metah : meta; satılık mal, mülk, varlık.
megal : makal, söz.
megalet : makalat, sözler.
megam : makam.
megabir : makabir, kabirler.
megarun : yakın.
megsud : maksud, istenilen şey.
megrib : magrib, batı.
meh : ay.
mehbub : sevgili.
mehman : mihman, misafir.
mehmer : mahrama, başörtüsü.
mehpare : ay parçası.
mehr : mihr, evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli.
mehriban : mihr-bân, şefkatli, merhametli.
mehsul : mahsul, elde edilen ürün.
mehşer : mahşer.
mehşuş : karışık, karıştırılmış.
mehveş : ay gibi güzel.
mekr : hile, düzen; hile ile aldatma.
melamet : ayıplama, kınama.
melul : mahzun.
men : ben.
me'na : mânâ.
mend : dertli, hasta.
Mensur : Hallac-ı Mansur.
menzil : mesafe, durak yeri.
me'rac : mirac, çıkılacak yükselicek yer, göğe çıkma.
merdane : mertçe, erkekçe, erkeğe yakışır şekilde.
merdum : göz bebeği.
me'reke : gürültü, gösteri; savaş meydanı.
merez : maraz, hastalık, illet.
meruf : maruf, bilinen, herkesçe tanınan, belli.
mesel : atasözü.
Meshef : Kur'an-ı Kerim.
Mesiha : Hz. İsa.
mest : sarhoş.
mestane : sarhoş.
meşrig : maşrık, doğu.
meşşate : meşşâta, gelini süsleyen kadın.
meta : satılacak, mal, eşya.
me'tel : ilgisiz.
metleb : talep, istenilen, talep olunan şey.
mey : içki.
mey-i nab : temiz şarap.
meyid : meyyid, ölmüş.
mezag : mezak, zevk, lezzet, hazz alma.
meze : oynak, işveli.
mihek : karanfil.
mil : çubuk, demir çubuk.
min : bin, sayı.
mina : sürahi.
mirvari : mirvarı, inci.
Misr : Mısır.
müşk : müşg, güzel koku.
miyan : bel; orta.
mizan : terazi, ölçü âleti, tartı, ölçek.
Movla : Mevlâ, Allah.
möhkem : muhkem, tahkim edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, kuvvetli.
mötad : mutad, alışkan, alışılmış.
mövsüm : mevsim.
mövzün : mevzun, uyumlu, düzgün.
muğam : ezgili; üzüntülü.
munca : bunca.
munis : dost, hoşreftar, alışılmış, cana yakın.
muraz : murat, maksat, arzu, istek.
murdar : pislenmiş.
muy : koku.
mücrim : cürüm işlemiş, suçlu.
müdam : müdam, devam eden, sürekli.
müddeî : inatçı, iddia eden.

müdevver : döndürülmüş olan, dairevî, girde.
müemma : muamma.
müeşşer : her kıtası on mısralı şiir.
mügerrer : mükerrer.
mühennes : muhannes, korkak, alçak, kadın tabiatlı, kalleş.
mühteser : muhtasar, kısaltılmış.
müjgan : kirpik.
mükedder : kederli, üzüntülü, tasalı.
münevver : tenvir edilmiş, nurlandırılmış, ışıklı, parlak.
müntezir : muntazır, intizar eden; saçılan, yayılan.
münval : minval, hal, vaziyet, şekil.
müresse : murassa, cevahirle süslenmiş.
mürg : kuş.
mürg-i dil : gönül kuşu.
mürg-i ruh : ruh kuşu.
mürvert : mürüvvet, cömertlik, iyilik severlik.
müseffa : musafa, temizlik, saf, tasfiye edilmiş, yabancı maddelerden ayrılmış.
müsella : musalla, cami yanında cenaze namazı kılınan yer.
müselsel : zincir gibi birbirine bağlı olan.
müsevvir : musavvir, ressam, tasvir eden.
müstemen : kendisine aman verilmiş olan kimse.
müşk : müşg, güzel koku.
müştag : müştak, arzu, istek.
mütrüb : mutrib, çalgıcı.
müvafig : muvafık, uygun, yerinde, münasip.
müzayig : dar gönüllü.
müzter : muztar, incinmiş.

— N —

nab : berrak, temiz; azı dişi.
nabat : nöbet şekeri, bir tür şeker.
naçag : güçsüz.
naçar : çaresiz, ister istemez.
nadan : yabancı, cahil.
nagah : ansızın.
nagail : kabiliyetsiz, cahil.
nagis : nakıs, eksik, kusurlu, noksan, tam olmayan.
nagüman : düşüncesiz.
nahag : nahak, haksız, boş yere.
nahan : gizli.
nahar : öğle yemeği.
nakam : dileğine erişememiş.
nakes : nekes, cimri.
nala : nale, inilti.
nalan : inleyen, feryad eden, ağlayan.
nan : ekmek.
nanecib : soysuz, soyu bozuk.
nar : ateş.
naşı : acemi, tecrübesiz.
natavan : zayıf, kuvvetsiz, güçsüz, dermansız.
natig : natık, söz söyleyen.
necat : kurtuluş, azad olma.
neçe : nice.
nedamet : pişmanlık.
negş : nakış.
neggaş : nakış yapan, bezeyen.
neheng: çok iri.
Nekrayıl : Nekir, sorgu meleği.
nemer : misafirlerin düğün sahiplerine verdikleri para.
nene : nine.
ner : erkek deve.
nerdiban : nerdban, merdiven, basamak.
nes : pis, uğursuz, kötü.
nesag : tarz, şekil, uslüp, yol.
nesihet : nasihat.
neste : şey, adı unutulan şey için söylenilen kelime.
nesteren : it burnu, yaban gülü.
neşter : bıçak.
neva : ses, seda, makam.
neysan : nisan ayı.
nezer : nazar, bakma, gözatma, düşünme.
nigab : nikab, yüz örtüsü, yaşmak.
nigar : güzel.
nihal : taze, düzgün, fidan.
nihan : gizli.
nimten : mintan, gömlek.
nimtene : dokuma yünlüden kadın giyeceği, don, kısa üst giyeceği.
niran : cehennemler.

nisab : asıl esas; arzu olunan derece, son had.
nisar : serpme, saçma, dağıtma, bahşiş; kurban.
nisf : nısf, yarı, yarım.
nitg : nutuk.
nize : mızrak.
nobat : nöbet.
nogte : nokta.
noğul : çerez olarak yenen kuru yemiş.
nov : oluk, su oluğu; boşaltma birusu, lağım.
nögsan : noksan, eksik.
nöker : hizmetçi.
növber : nevber, turfanda meyve veya çiçek.
növbe : nevha, ölüye ağlama.
növres : nevres, taze, yeni, fidan.
nübar : yeni meyve, turfanda.
nüdret : tesadüfen.
nükteşinas : ince ve derin mânâlı sözler bilen.
nümayan : görünen.
nütfe : sperm, döl suyu.

— O —

od : ateş.
oğru : uğru, hırsız.
oğrun oğrun : uğrun uğrun, yavaş yavaş, sallana sallana, ses seda çıkarmadan.
ohşa- : benzemek.
ohu- : okumak.
ohuş- : söyleşmek, atışmak.
ol : o.
ov : av.
ovçu : avcı.
ovrag : parça, parça.
oylag : av yeri av alanı.

— Ö —

örpek : baş örtüsü.
öt- : geçmek.
öteri : dolayısıyle, sebebiyle.
ötkün : üstün.
ötrü : dolayısıyle, sebebiyle.
ötür- : geçirmek.
övsaf : evsaf, vasıflar, sıfatlar.
öy- : övmek.
öyüd : öğüt.
öyün : yemek.

— P —

pabeste : ayağı bağlı, hareketsiz; eser.
paltar : elbise.
para : pâre, parça.
pasiban : koruyan, bekçi, gözetici.
pay : ayak.
paya : mesnet, destek, dayak, payanda.
paye : rütbe, derece.
payendaz : ayak altına döşenen ensiz, uzun halı.
payız : güz, son bahar.
peleng : pars.
penah : sığınma.
penc : beş.
per : kanat.
perdedar : saraydan içeri girenler için perdeyi kaldıran kapıcı.
pere yet- : kâmil olmak, yetişmek.
periveş : peri gibi.
perkar : düzen, intizam.
perinam : peri isimli.
pertöv : pertev, ışık, parlaklık.
pervaz : uçuş, uçma.
perverdigar : besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı: Allah.
perzad : çok güzel.
pesend : beğenme, seçme.
peşe : iş, güç, meşguliyet, meşgale, meslek.
peşkaş : hediye, armağan.
peşen : iş, güç, sanat.
peyapey : birbiri arkasınca.
peykan : okun ucundaki demir kısım, kirpik.
peyman : söz verme, ahd, yemin.
peymane : büyük kadeh, içki bardağı.
peyveste : bitişik; daima.
piç ü tab : ızdırap, sıkıntı; karma karışıklık; kıvrım, kıvrımlık.

pilte : fitil.
pirane : ihtiyarlar gibi, ihtiyarlara yakışan şekilde.
pişvaz : karşılama, öne çıkma.
piyale : kadeh.
plov : pilav.
polad : çelik.
poz- : bozmak.
puç : boş, hiç.
puşide : örtülmüş, sır gizleyen.
pul : para.
pünhan : pinhan, gizli.
pürçin : kıvrım.
püstan : meme, emcek.
püste : fıstık.

— R —

rast : düz, doğru, tesadüf.
reftar : gidiş yürüyüş, salınarak edalı yürüyüş.
regib : rakip.
rehm : rahm, merhamet, acıma.
reht : raht, sırt, elbise.
reht-i hab : yatak, yorgan, döşek.
reht-i vücut : sırttaki elbise.
remiz : remz, sembol.
re'na : ra'na, güzel, latif, hoş görünen.
rencuri : sıkıntılı, incimiş, rahatsız, hasta, dertli, kederli.
reşk : kıskanma, haset.
revan : akan.
rikab : üzengi.
risva : rüsva, rezil, itibarsız, haysiyetsiz.
riya : iki yüzlülük.
Rizvan : Rıdvan, cennet, cennetin bekçisi; razı kalma.
rövşen : ruşen, aydın.
rubend : peçe, yüz örtüsü.
ruhsar : yanak.
ruy : yüz, çehre.
ru'yet : görme, bakma, görülme.
ruz : gün, gündüz.

— S —

sacag : saçayağı.
sagi (sağı) : saki, içki dağıtan.
sağal- : iyileşmek, iyi olmak.
sail : dilenci.
sal- : kurmak, yapmak.
salatın : sultanlar, güzeller.
sallabaş : nemelazımcı, umursamaz.
samvar : semaver.
sana- : saymak, hesap etmek.
sanc- : saplamak.
sar : ala doğan cinsinden et yiyen bir kuş.
savat : gümüş üstüne kurşunla yapılan kara kalem nakışlar.
say : seçme, seçkin.
sayıl : sail, dilenci.
sayrı- : hastalanmak.
sebahet : sabahat, güzellik, yüz güzelliği.
seba yeli : sabahları doğudan esen hafif rüzgar.
secer : ağaç.
sedd : kapama, tıkama, engel olma.
sedpare : parça, parça, yüz parça.
sedr : sine, döş.
sef : saf.
sefhe : safha.
segsan- : irkilmek, korkmak, ürpermek.
seha : eli açık.
sehavet : el açıklığı, cömertlik.
selasil : silsile, zincir şeklinde sıralı.
selatin : sultanlar, hükümdarlar.
semag : işitme, dinleme.
semen : yasemin, bir çiçek.
semend : maviye çalar boz renkli iyi cins at.
semender : ateşte yaşayan efsanevi bir kuş. Ateş böceği.
seng : taş.
sengihare : mermer taşı, sert taş, çakmak taşı.
senem : sanem, güzel kız, put gibi güzel.
senuber : sanavber, çam fıstığı ağacı, güzelin boyu.
ser : baş.
seraser : baştan başa.
serbeser : baştan başa, büsbütün.
serdar : başbuğ.

serendaz : baş çeken, önde giden.
serefraz : başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerlerinden üstün olan.
seriş : serişk, göz yaşı.
serkeş : başkaldıran, inatçı; mağrur.
sernigun : baş aşağı olmuş, ters dönmüş, talihsiz.
serp- : düşmek.
serraf : sarraf, kuyumcu.
serrişte : ip ucu.
serv : servi.
setre : örtü, perde; gizleme.
sevab : doğru, adaletli, iyi iş ve hareket.
sevar : süvari, atlı, ata binmiş kişi.
seyaset : siyaset.
seyid : seyyid, efendi bey, ağa, başbakan.
seyiz : yumurtalıkları alınmış erkek keçi.
seyl : sel.
seylab : sel suyu.
seyrağıb : köpek, rakib, kötü insan.
seyvan : sayvan, gölgelik.
seyyad : sayyad, avcı.
sığal ver- : okşamak, sıvazlamak.
sın- : kırılmak, incinmek.
sınıh : kırık.
sırğa : küpe.
sib : elma.
sib-i zenah : elma gibi çenesi olan.
sidg : sıdk, içtenlik, bağlılık.
sifariş : sipariş.
sifet : sıfat.
sim : gümüş.
simsar : aracı, komisyoncu.
sin : mezar.
sin- : gizlenmek, saklanmak.
sona : suna.
sorag : sorma.
sovha : soyka, mirasçısı bulunmayan, sahipsiz mal.
sovul- : savulmak.
sivuş- : savuşmak, geçmek.
soyug : soğuk.
söv- : savmak, defetmek.
Söyn : Hüseyin.
suca : uzun, düzgün boy.
sübh : subh, sabah.
süfre : sofra.
sühab : sehab, bulut.
sühendan : söz bilen, güzel söz söyleyen.
sümük : kemik.
süsen : bir çiçek çeşidi, susam.

— Ş —

şad : şen, mutlu.
şagga : parça.
şahbaz : bir cins iri doğan; gösterişli.
Şah-ı merdan : Hz. Ali.
şahmar : şah-ı mâr, yılanların şahı.
şam : akşam.
şama : şem'a, mum, kandil.
şamama : küçük, güzel kokulu bir tür kavun. Meme.
şal : örtü.
şana : şane, tarak.
şan şan : parça, parça.
şahvar : şaha, hükümdara yakışacak surette.
şeb : gece.
şebahet : benzerlik.
şeb-i yelda : yılın en uzun gecesi.
şebnişin : bir yerde gece vakti konaklama.
şecer : ağaç.
Şeddad : Yemen'de Ad kavminin hükümdarı.
şefa : şifa.
şefeğ : şafak.
şegaig : şakayık, lale gülü, horoz gülü.
şehbaz : bir cins iri ve beyaz doğan.
şehd : bal.
şehla : ela renkli göz.
şem : akşam, mum.
şem-i ferhend : uğurlu akşam.
şemated : birisinin başına gelen musibete başkasının sevinmesi.
şems : güneş.
şems-i müdevver : daire şeklinde olan güneş.
şerayig : horoz gülü.
şerik : ortak.
şerişte : tecrübe, görgün, bir işte kazanılan görgü.
şerm : utanma, haya.

şest : liyakat, nüfuz, haysiyet.
şeş : altı.
şeş cihat : altı cihet: iman, cenup, doğu, batı, yer, gök.
şie : şii.
şeyda : şen, şakrak.
şikar : av.
şikem : karın.
şikeste : kırık, kırılmış.
şil : sakat, kötürüm.
şimşad, şümşad : şimşir ağacı, boy-pos.
şir : süt; aslan.
şongar : akdoğan.
şö'le : şule, ışık.
şölegâh : ışıklık.
şövget : şevket, azamet, büyüklük.
şuh : hareketlerinde serbest, neşeli, şen, güzel.
şum : şom, uğursuz.
şürb : içme.
şüru : bir işe başlama.

— T —

tab : güç, kuvvet, takat.
taba : karma karışık.
taban : taban, parlak, ışıklı.
tağ : kaşın eğrisi.
tağ-i mügevves : kavisli dağ.
tah- : takmak.
tala- : yağma etmek, soymak, dağıtmak.
tale : talih, baht.
tamaşa : seyretme.
tana : küpe.
tap-, tab- : bulmak.
tabşır- : emanet etmek, ulaştırmak, yetiştirmek.
tar : tel, iplik; karanlık, zulmet.
Tarı : tanrı.
tarimar : tarumar, dağınık.
tavar : mal, mülk, cömertlik, eli açık.
tay : eş, bir çiftin her bir parçası, iki taneden biri.
taza : taze.
tec-gec : er, geç.
tecüb, teeccüb : taaccüb, şaşa kalmak.
teferrüc : açılma, ferahlama, gezinti.
tegafül : anlamazlıktan gelme.
tegayir ol- : tegayyür olmak, bozulmak.
tegsim : taksim.
teher : tarz, usul, şekil.
tek : gibi.
tekellüm : söz, söyleme, konuşma.
tele : tuzak, kapan.
teles- : acele etmek.
tel'et : tal'at, güzellik, yüz, çehre.
temenna : arzu, istek, temenni.
te'n : ta'n, kınama, ayıplama.
tenge yet- : zayıf düşmek, darda kalmak.
tepel : hayvanların alnında olan ak leke.
ter : taze.
terehhüm : tarahhum, merhamet etme, acıma.
terig : tarik, yol.
terlan : tarlan, doğan, şahin.
terpen- : depreınmek, hareket etmek, coşmak.
tersa : Hristiyan.
tersnak : korkak.
teseddüg : tasadduh, sadaka.
tesliyet : teselli verme, avutma.
teşbeh : teşbih, benzetme, benzetilme.
teşne : susamış.
teşviş : karıştırma, karışık.
tevab : tövbe.
tevegge : ümit etme.
teyhu : çil kuşu.
teyle- : deşmek, neşterlemek.
teze : taze, körpe.
tezele- : yenilemek.
tifil : tıfıl, ufak, küçük, çocuk.
tig : kılıç.
tila : gül, gül suyu.
tirme : elde dokunmuş bir kumaş.
toğlu : toklu.
tor : ağ, tuzak.
tovg : boyun bağı, halka.
tovuz : tavuş kuşu.
toy : düğün.
töhfe : tuhfe, hediye bahşış, mükâfat.
töhm : tohum.
töhmet : birine isnad olunan suç, işlendiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç.

tuba : Cennet'te Sidrede bulunan ve dalları bütün Cennet'i gölgeleyen ağaç.
turab : toprak.
tuş ol- : rastlamak, karşı karşıya gelmek.
tuti : dudu kuşu.
tutiya : göze sürülen yağ.
tüğyan : taşma, taşkınlık, azgınlık, coşgunluk.
tük : tüy.
tülek : kurnaz, hünerli; tüyünü dökmüş kuş.
tünd : şiddetli, haşin.
tündlen- : sertleşmek, öfkelenmek.
türfe : turfa, görülmemiş yeni, tuhaf, şaşılacak şey.
türre : turra, alın saçı, kıvırcık saç lüfesi.

— U —

uc : sebep, ötürü, göre.
uca : yüce.
ucundan : sebebiyle, yüzünden.
ugba : ukba, ahiret, öbür dünya.
ulduz : yıldız.
ulğun : ılgın.
umsug : aldatılmış, ümidi boşa çıkmış.
uşag, uşah : uşak, çocuk.
uşşag : uşşak, âşıklar.

— Ü —

ügba : ukba, ahiret, öbür dünya.
ülgüc : ustura.
ülfet : alışma, kaynaşma, dostluk.
ülülelbab : akıl sahipleri, akıllı adamlar.
ürbend : tülbent.
urek, ürey : yürek.
üreyşen : ruşen, aydın, parlak.
üryan : çıplak.
üz : yüz, çehre.
üz- : yüzmek; koparmak, çekmek.

— V —

valeh : vurgun, tutkun, meftun; şaşıp kalma.
Vamik : Vamık ile Azra hikâyesinin erkek kahramanı.
vay : korku bildiren ünlem.
vecahet : güzel yüzlülük; gösteriş, güzel yüz, güzellik.
vech : yüz, çehre, ön.
vehhab : bağışlayan, affeden, merhametli: Allah.
vehm : kuruntu, yersiz korku.
vesf : vasıf, hususiyet.
vesl : vasl, kavuşma.
vesme : sürme, rastık.
vüsal : vasıl, kavuşma.

— Y —

yabı : zayıf, işe yaramaz.
yad : yabancı, garip; hatırlama.
yağı : düşman.
yagut : yakut.
yaha : yaka.
yah- : yakmak.
yahşı : iyi, güzel.
yalav : alev.
yalgız : yalnız, tek, sadece.
yaman : kötü.
yanaşı : yanında, ilgili, birlikte.
yarlıg : ferman, emir.
yasa- : kararlaştırmak, tayin etmek.
yaşıl : yeşil.
yaşılbaş : yeşilbaş (lı ördek)
yaşın- : gizlenmek.
yaşmag : yaşmak, örtü.
yavan : yağsız, tuzsuz, katıksız.
yaylag : yayla.
yayılan : yay faslı.
yayın- : ayrılmak.
yaylıg : baş örtüsü.
yazı : kır, ova.
yazıg : garip, zavallı.
yegin : hakkıyla, muhakkak, kesin, doğru.

yeher : eyer.
yek : bir.
yeke : büyük.
yekta : tek, eşsiz, benzersiz.
yelda : uzun.
yen- : inmek.
yene : yine.
yeri- : gitmek, yürümek.
yeriş : yarış, yürüyüş.
yet- : ulaşmak.
yetir- : yetiştirmek.
yığ- : toplamak.
yığnak : toplantı, meclis.
yiye : sahip, iye.
yoh : yok.
yöncü- : yönelmek.
yubat- : batırmak, ortadan kaldırmak.
yuhla- : uyuklamak.
yuhu : uyku.
yüyür- : koşmak.

— Z —

zağ : karga.
zail ol- : kaybolmak, yok etmek.
zenbağ : zanbak.
zaval : zeval bulma, zail olma, sona erme.
zay : hiç, boş, heder olmuş.
zebân : dil, lisan.
zeberced : kızıla çalar yeşilimtrak renkli bir taş.
zedal : bir tarak çeşidi.
zeden- : vurmak.
zeğen : bir çeşit kuş.
zeher : zehir.
zelil : alçak.
zehm : zahm, yara.
zemi : ekin yeri, tarla.
zenbe : zanbak.
zeneh, zenehdan : çene, çene çukuru.
zenbur : arı.
zer : altın.
zerb : darb, çarpma, çarpış.
zerbaf : sırmalı kumaş dokuyan kimse.
zerefşan : altın saçan.
zerger : kuyumcu.
zernigar : altınla işlenmiş.
zernişan : altınla işlenmiş, yazı, süs.
zerre : parça.
zeval : yerinden ayrılıp gitme, zail olma, sona erme; bela, hastalık.
zevvar : ziyaret eden, ziyaret edici.
zıg : sulu çamur, bataklık.
zibâ : süslü, yakışıklı, güzel.
zibillik : çöplük.
zillet : hakirlik, alçaklık, aşağılık.
zimistan : kış.
zirab : temizlik.
zülal : soğuk, güzel, tatlı, saf; hafif su.
zünnar : papazların bellerine doladıkları uçları sarkık ipekten örme kuşak.

BİBLİYOGRAFYA

Aşağıdaki bibliyografya eserin aslında yer almaktadır. Evvelki sayfalarda, âşıkların hayat hikâyeleri bahsinde verilen küçük bibliyografyaya tarafımızdan ilâve edilen kaynaklar, orijinal bibliyografyanın bütünlüğünü bozmaması için buraya bir defa daha alınmamıştır.

E. Ahundov, *Halg Dastanları, I ve II. kitaplar*, Bakü 1961.
E. Ahundov, *Telli Saz Ustadları*, Bakü 1964.
E. Ahundov, *Sarı Aşıg*, Bakü 1966.
E. Ahundov - M.H. Tehmasıb, *Azerbaycan Dastanları*, 5 cilt, Bakü 1965-1968.
S. Ahundov, *Aşıglar*, Bakü 1957.
E. Ceferzade, *Mücrüm Kerim Vardani*, Bakü 1978.
A. Dadaşzade, *Gurbani*, Bakü 1972.
A. Dadaşzade, *Abbas Tufarganni*, Bakü 1973.
H. Elizade, *Azerbaycan El Edebiyatı, 1. hisse*, Bakü 1929.
H. Elizade, *Azerbaycan Aşıgları, II cilt*, Bakü 1930.
H. Elizade, *Aşıglar, 1. cilt*, Bakü 1935.
H. Elizade, *Aşıglar II. cilt*, Bakü 1936.
H. Elizade, *Aşıglar, I ve II. hisseler*, Bakü 1937-1938.
H. Elizade, *Aşıg Goşmaları*, Bakü 1938.
V. Huloflu, *El Aşıgları*, Bakü 1927.
H. Hüseyinzade, *Aşıg Alı*, Bakü 1975.
F. Mehdi - H. Mirzeyev, *Âşıg Valeh*, Bakü 1970.
S. Mümtaz, *Azerbaycan Edebiyyatı*, Bakü 1927.
S. Mümtaz, *Azerbaycan Edebiyyatı. El Şairleri*, 1928.
S. Mümtaz, *El Şairleri, I ve II. hisseler*, Bakü 1935.
Eli Abbas Müznib, *Aşıg Peri ve Muasirleri*, Bakü 1928.
S. Paşayev, *Heste Gasım*, Bakü 1975.

DOĞRU - YANLIŞ CETVELİ(*)

Sayfa:	*Satır:*	*Yanlış:*	*Doğru*	*Sayfa:*	*Satır:*	*Yanlış:*	*Doğru*
2	6	gelip	galib	9	4 x	danısı	danışı
3	12	ağça	ahça	10	12 x	hasret	hesret
6	16	temanna- sından	temenna- sınnan	10	3 x	gönce	gönçe
				11	15 x	benzeri	benzi
6	3 x	seyragıblar	serağıblar	14	13	küyinde	kuyinde
6	1 x	yetmez	yetmek	14	11 x	sözlerin	sözleri
7	12 x	vaht	vaht-ı	15	18	bulmedin mi	bilmedin mi
9	13 x	güzel	gözel	15	18	geldiğim	geldiyim

(*) 1) Yanında (x) işareti bulunan satırlar aşağıdan yukarıya doğru sayılacaktır.
2) Hece sayısından anlaşılacağı için tamlamalarla ilgili hatalar gösterilmemiştir.

Sayfa:	Satır:	Yanlış:	Doğru	Sayfa:	Satır:	Yanlış:	Doğru:
15	6 x	kirpiğinnen	kirpiyinnen	50	2	taşdan	tasdan
16	14 x	dedis	dedi	50	18 x	Ay ağalar nakam geldim dün- yadan	Ay hezarat, ay camaat
16	5 x	ışıg	işig				
16	3 x	giç	gic				
18	21	feleğin	feleyin				
20	15	sal	şal	50	8 x	geldim	getdim
20	14 x	salmış	salmır	51	8 x	hagigatin	hegigetin
20	5 x	kemisi	gemisi	52	9 x	çemenzer	çemenzar
20	5 x	sararıb	saralıb	52	7 x	Her	Ner
25	10 x	goynundaki	goynundakı	53	22	destanlara	dastanlara
25	2 x	gül	gul	53	19	üzün	uzun
26	16 x	mövle	mövla	53	22	üz	yüz
26	12 x	cenge	cönge	53	7 x	ağyara	eğyara
28	9	gelen	gel	53	4 x	yer	yar
28	18	umman	ümman	55	4	Kevser	Kövser
29	16 x	müyü	muyu	55	6	çohdu	yohdu
29	2 x	elinde	elinle	55	7 x	gnrbanı	gurbanı
30	15 x	bes	beş	59	1	anasız	anasın
33	4	alan	olar	59	13	girmişiz	girmisiz
33	14	gönce	gönçe	59	14	daş	dam
34	12 x	oyardım	oyandım	62	8 x	1987	1977
34	13 x	gönortanın	günortanın	63	4	Yara	Gala
35	4 x	dar	dal	64	3 x	aşna	aşına
36	2	ölmedim	öpmedim	65	4	müştülüg	muştulug
36	3	çüğül	çuğul	65	6	çeğlar	çağlar
36	8	güzel	gözel	65	9 x	hara	nara
36	7	dünyaya	dünyada	69	16	keçirdin	keçirtdin
36	15	goyma	govma	70	4	dodayır	dadıyır
36	18	goynundaki	goynundakı	70	13	onsekiz	onsekkiz
36	2 x	bundan	burdan	70	22	gönceyem	gönçeyem
37	4	baban	bahan	73	20	ey	ay
37	12	incimnesin	incimesin	73	11 x	Nahciyanlı	Nahçivanlı
37	20	halın	halım	75	4	heyatını	hetayını
37	21	merhamet	merhemet	75	18	yanlıtırıg	yanlıyırıg
38	5	aralara	arala	75	22	Kerbela'a	Kerbela'yı
38	18	kerem	keren	75	2	kefer	kafer
39	5	GELİ	GELİR	77	8 x	elaca	elac
40	10 x	atlar	atlaz	79	13	çohdu	çohlu
40	10 x	ona	sona	81	10 x	onu	ohu
42	1 x	Gairleri	Şairleri	81	1 x	ilar	olar
43	15 x	kimin	kimi	83	2	ET	GET
45	3 x	bülbül	bulud	83	8 x	olam	Ollam
47	17 x	anlatmak- tadır	anlatıl- maktadır	84 85	16 10	ihtiĭaf güllerim	ihtilat gülperim
48	15 x	Gökden	Gölden	86	16 x	gülleri	gölleri
48	8 x	şahsı	sahsı	86	4 x	aldın	saldın
49	1	Gübür	Gübur	88	13 x	goşa	coşa
49	4 x	Avağını	Ayağını	88	8 x	ağrıyıb	ağrıyır
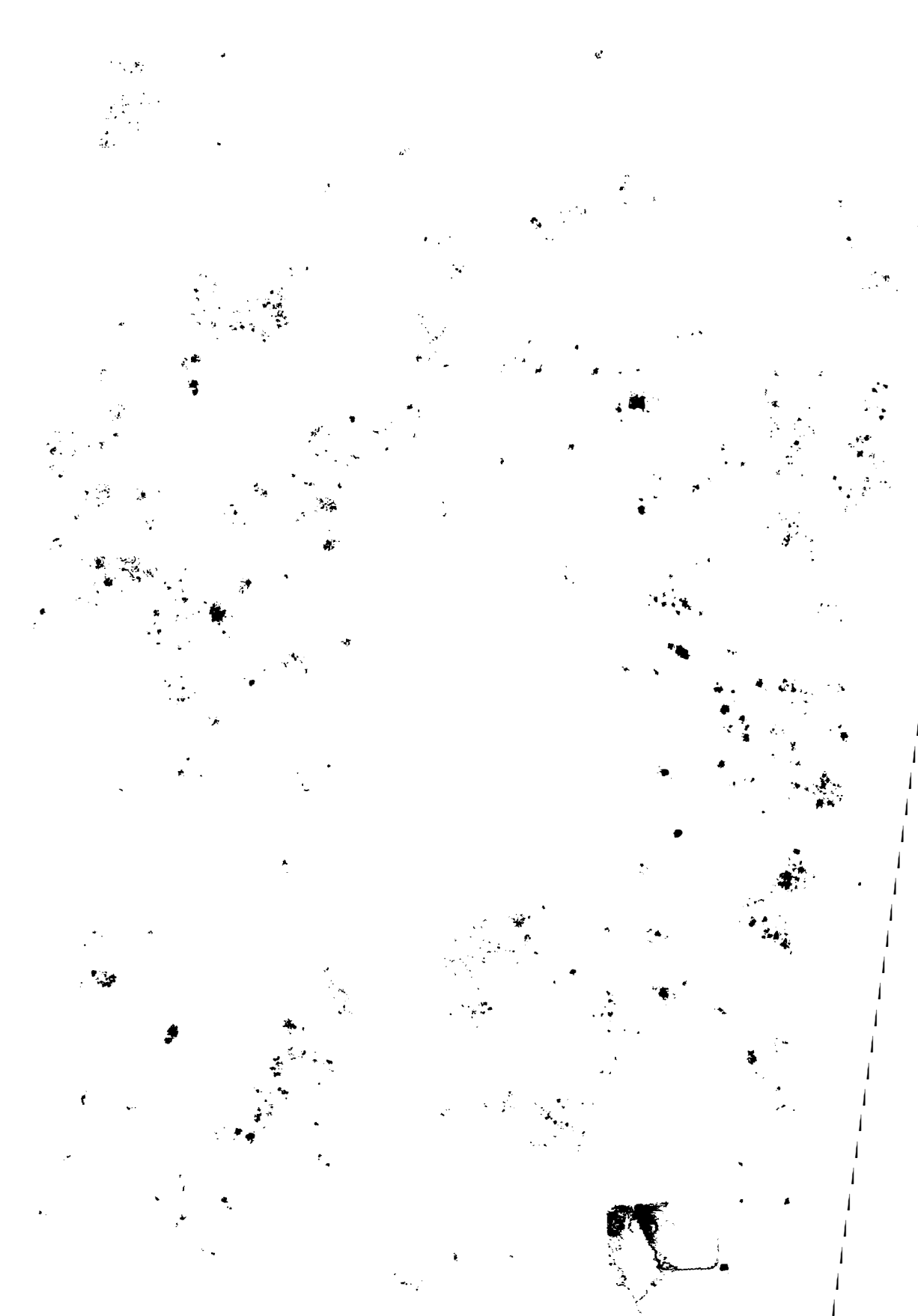
Sayfa:	Satır:	Yanlış:	Doğru
93	5 x	Günündü	Cünundu
93	7 x	oynağı	oyĭağını
95	20	ergan	efğan
98	4	guşuna	guşuma
98	9	gögden	göyden
98	20	efzer	efzel
100	6	duyan	duran
100	8	gandıra	yandıra
100	9	seyrağız	seyrağıb
100	10	yatılsam	gatılsam
100	2 x	mahlas	çıkarılacak
101	8 x	gül–i	gül ü
102	6	şah	mah
108	14	ilen	ile
108	15	ağamış	ağlamış
112	11 x	yerin	yegin
112	20 x	dünyamı	dünyanı
113	2 x	hecet	hacet
116	23	endühümün	enduhumun
116	14 x	Biyad	Biydad
117	10	sadiman	şadiman
119	9	gülü	gülün
119	20	güller	diller
119	3 x	arile	agile
122	13	ţemiştir	etmiştir
123	5 x	açige	aşige
124	9 x	goydu	goydun
124	5 x	mecnune	mecmui
125	15 x	üstüne	üstüme
126	23	pervane	parvana
127	10 x	özünden	üzünden
129	2 x	mehebbeti	mehebbetin
130	15	düzebilmen	dözebilmen
130	10 x	ayrılmışam	ayrılmış
132	11	Mövgi	Növgi
133	8 x	Föhmü	Fehmü
135	13	jıkmıştır	çıkmıştır
139	2	könül	könlü
139	11 x	sefa	şefa
140	16	döşenmez	dözemmez
140	24	geribin	regibin
140	9 x	pervanedir	pervaneler-dir
144	20	EREDİR	ERERDİR
146	17	yoh melal, rast_i nihal etdi fe'aĭ hem inte al· *	Yoh ferag, durmaz gırag açmış gu-
147	3 x	Deliliden	Deleliden
148	3	Hecenli	Hesenli
150	2	Gızılbeng	Gızılveng
152	13	Ol'Osmana	Al'Osman'a
152	20	hiş	hoş
152	19 x	ruzgar	ruzigar
152	24	mahi	şahi
153	7	inek	ipek
153	24	ışıgların	aşıgların
155	1 x	elimden	elmden
158	13	goymaz	govmaz
158	11 x	yesdig	yasdıg
158	6 x	ellerin	elleri
159	9	haberi	haveri
159	15 x	Bulmuş	Vurmuş
161	25	Welif	elif
161	8 x	uç	üç
163	11	meşate	meşşate
163	19 x	var	çıkarılacak
164	17 x	keseler	kesseler
168	16 x	gende	gede
168	7 x	geçu	goçu
171	1	gülnü	gülün
173	2 x	gün	gül
175	1	özünü	öyünü
180	2	OLMASIN	OYNASIN
180	17 x	sözgün	süzgün
180	16 x	bülbüldü	büllurdu
181	2 x	bicavad	bisavad
183	1	GERYALI	GERAYLI-LAR
184	6	cefa	sefa
185	18	goşma	goyma
185	24	verir	verer
186	3	dolanıbdı	dolanırdı
186	4	bezeyibdi	bezeyirdi
186	20	içib	içir
186	6 x	ovanı	obanı
187	1	derib	deyib
187	6	can	cal
189	2 x	badal	babal
189	8	asıman	asiman
192	8	did-	[iki satır yukarı alınacak]